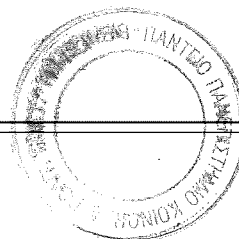

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

**ΘΕΜΑ: Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΩΣ ΜΕΣΟ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΚΑΙ
ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ
ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ Ε.Ε.
ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑ**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΓΟΥΣΙΟΥ ΚΑΤΕΡΙΝΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΝΙΚΟΣ ΛΕΑΝΔΡΟΣ

ΜΕΛΗ: ΚΩΣΤΗΣ ΔΑΛΛΑΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΠΕΛΟΣ

ΑΘΗΝΑ: ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2003

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	i
1. Εισαγωγή	1
2. Μέθοδος και διάταξη της μελέτης	3
3. Θεωρητικό πλαίσιο	5
3.1. Ένα θεωρητικό πλαίσιο για τον πολιτισμό	5
3.2. Παγκοσμιοποίηση και πολιτισμική διαφοροποίηση	10
3.3. Η έννοια της σύγχρονης πολιτιστικής πολιτικής	13
3.4. Η τεχνολογία των επικοινωνιών και των πληροφοριών και η κοινωνία της πληροφορίας	22
3.5. Η τεχνολογία των επικοινωνιών και των πληροφοριών και ο τομέας του πολιτισμού	26
3.5.1. Προβλήματα και περαιτέρω δυνατότητες	30
3.5.2. Διεθνή παραδείγματα βέλτιστης πρακτικής	35
4. Η πολιτική της Ε.Ε. στον τομέα του πολιτισμού	38
4.1. Προγράμματα και δράσεις	43
4.2. Μία συνολική κριτική της πολιτικής της Ε.Ε. για τον πολιτισμό	46
4.3. Η πολιτική της Ε.Ε. για τον πολιτισμό στην Κοινωνία της Πληροφορίας.....	48
4.3.1. Η τεχνολογία της κοινωνίας της πληροφορίας στον τομέα του πολιτισμού – Η κεντρική δράση 3 «Πολυμεσικό Περιεχόμενο και Εργαλεία» και ο ερευνητικός τομέας “DigiCult”	52
4.3.1.1. Αντιμετώπιση προβλημάτων στο πλαίσιο της “DigiCult” για το 6 ^ο πρόγραμμα – πλαίσιο	55
4.3.2. Παραδείγματα σχετικών έργων που έχουν υλοποιηθεί στο πλαίσιο του προγράμματος IST	59
4.3.3. Άλλα προγράμματα και δράσεις	64
4.4. Μία συνολική κριτική της πολιτικής της Ε.Ε. για τον πολιτισμό στην Κοινωνία της Πληροφορίας	65
5. Η διάχυση της ευρωπαϊκής πολιτικής στην περιφέρεια. Το παράδειγμα της Ελλάδας	68
5.1. Η ελληνική πολιτιστική πολιτική	68
5.2. Γενικά χαρακτηριστικά της Ελλάδας ως περιφέρειας της Ε.Ε.	76
5.3. Το Γ’ ΚΠΣ και οι στόχοι για τον πολιτισμό στην Κοινωνία της Πληροφορίας	78
5.3.1. Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Πολιτισμός»	79

5.3.2. Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας».....	83
5.4. Αξιολόγηση της διάχυσης των στόχων της ευρωπαϊκής πολιτικής για τον πολιτισμό στην κοινωνία της πληροφορίας στην περίπτωση της Ελλάδας	91
5.4.1. Μελέτη περιπτώσεων	93
6. Συμπεράσματα	100
7. Βιβλιογραφία	105
8. Παράρτημα	
I. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Πολιτισμός».....	i
II. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας»	xi
III. Παρουσίαση της υφιστάμενης κατάστασης	xviii
IV. Συνολική αποτίμηση της υφιστάμενης κατάστασης	xxii
V. Παραδείγματα κοινοπραξιών για την αξιοποίηση του πολιτιστικού περιεχομένου από το διεθνή χώρο	xxiii

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον κ. Δάλλα, ο οποίος στήριξε εμπράκτως την προσπάθεια υλοποίησης αυτής της μελέτης.

Επίσης, την κα. Διονυσιάδου, από το Μουσείο Μπενάκη, και την κα. Σταύρου, από τη Διαχειριστική Αρχή του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Κοινωνίας της Πληροφορίας», για τις πληροφορίες που έθεσαν στη διάθεσή μου.

Τέλος, θερμές ευχαριστίες προς όλους τους καθηγητές και διδάσκοντες του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών, για τη συνολική συμβολή τους.

Κατερίνα Γούσιου

1. Εισαγωγή

Δεν είναι μακρινή η εποχή που το ζεύγος πολιτισμός – τεχνολογία γινόταν αντιληπτό από τον κοινό νοου – και όχι μόνο – ως αντιστικτικό και οξύμωρο¹ ενώ δεν απέχει πολύ από τη σύγχρονη πραγματικότητα και η παραδοχή ότι οι δύο αυτές έννοιες αποτελούν ασυμβίβαστες μεταξύ τους επιλογές, που χωρίζουν, με αγεφύρωτο χάσμα, νοοτροπίες καταδικασμένες σε απόλυτη απομόνωση². Τα τελευταία χρόνια, όμως, η αντίληψη αυτή τείνει να εξαλειφθεί, διότι διαρκώς αναθεωρείται από θεωρητικές απόψεις και πολιτικές ενέργειες, που μας παρακαλούν να δεχτούμε ότι τα, έως τώρα, θεωρούμενα ως ασυμβίβαστα, μπορούν να συμβιβαστούν.

Από τη μία πλευρά η άρση των στερεοτύπων και προκαταλήψεων αναφορικά με τις παραπάνω απόψεις για τον πολιτισμό, και από την άλλη η σημαντική πρόοδος της τεχνολογίας³, έχει επιτρέψει σήμερα τις σύγχρονες κοινωνίες να αναγνωρίσουν τη δυνατότητα ζεύξης πολιτισμού – τεχνολογίας και να παρατηρήσουν τα πολυάριθμα αποτελέσματά της και τις πολλαπλές της συνέργειες. Παράλληλα, τις έχει ωθήσει να την ενθαρρύνουν με πολιτική βούληση.

Στην παρούσα μελέτη πρόκειται να ασχοληθούμε με την πολιτική βούληση που επιδεικνύει η Ε.Ε., ως σύγχρονο πολιτικό μόρφωμα, αναφορικά με την αξιοποίηση της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών στον τομέα του πολιτισμού, και συγκεκριμένα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Από το ευρύ φάσμα των διαφαινόμενων αποτελεσμάτων της ζεύξης πολιτισμού και τεχνολογίας, στην παρούσα μελέτη επικεντρώνουμε το ενδιαφέρον μας στην ανάλυση και την ερμηνεία εκείνων που εντοπίζονται στο στενό πλαίσιο των στόχων της πολιτιστικής πολιτικής και, ακόμη πιο συγκεκριμένα, στο στόχο για διατήρηση, προβολή και περαιτέρω ανάδειξη της περιφερειακής πολιτισμικής διαφοροποίησης, στο εσωτερικό της Ε.Ε. Μέσα από τη μελέτη ορισμένων εργαλείων, μέτρων και προτεραιοτήτων για την άσκηση πολιτικής στον τομέα του πολιτισμού, επιδιώκουμε να σκιαγραφήσουμε την τάση που παρατηρείται στο πλαίσιο της Ε.Ε., αναφορικά με το ζήτημα που μας ενδιαφέρει, και να αξιολογήσουμε τους στόχους, τους τρόπους και τα αποτελέσματα αυτής της πολιτικής.

¹ Αναφερόμαστε στην άποψη που θέλει τον πολιτισμό να ταυτίζεται με τη φαντασία και τη δημιουργικότητα του πνεύματος και την τεχνολογία να αντιστοιχίζεται με την επιστήμη (Παπαγιάννης 1995:117).

² Αναφερόμαστε στην άποψη που υποστηρίζει ότι πολιτισμός είναι η υψηλή κουλτούρα ενώ οτιδήποτε πολιτιστικό μπορεί να έχει σχέση με την τεχνολογία, χαρακτηρίζεται μαζικό και εμπορικό προϊόν (ό.π. 1995:117-118).

³ Είναι αλήθεια ότι μόλις τα τελευταία χρόνια η επιστήμη της πληροφορικής σημείωσε αξιόλογη πρόοδο, ώστε να προσελκύσει το ενδιαφέρον των ανθρωπιστικών επιστημών (McCarty 1997). Επίσης, μόνο κάτω από αυτή τη συνθήκη δόθηκε η δυνατότητα στις ανθρωπιστικές επιστήμες να εξερευνήσουν και άλλα ερευνητικά πεδία που ως τώρα θεωρούνταν απρόσιτα, όπως για παράδειγμα η μελέτη της γενεαλογίας (Kenney 1992).

Σε ένα άλλο επίπεδο, χρησιμοποιούμε το παράδειγμα της Ελλάδας, ως μίας από τις περιφέρειες της Ε.Ε. με έντονη πολιτισμική διαφοροποίηση. Προσπαθούμε να εντοπίσουμε τον τρόπο με τον οποίο η πολιτική της Ε.Ε. για την εφαρμογή της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών στον τομέα του πολιτισμού διαχέεται και υλοποιείται στην περιφέρεια και σε ποιο βαθμό συμβάλλει στη διατήρηση και προβολή της πολιτισμικής διαφοροποίησης του παραδείγματός μας. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, επιχειρούμε να υπογραμμίσουμε τις διαφορές ή τις ομοιότητες των δύο επιπέδων πολιτικής, αναφορικά με τους αρχικούς τους στόχους και σε σχέση με τους μεταξύ τους όρους, και να σχολιάσουμε τα αποτελέσματά τους.

~~Σπεύδουμε να τονίσουμε ότι η εξειδίκευση του ενδιαφέροντός μας στο συγκεκριμένο θέμα δεν αποτελεί μία υπόθεση εργασίας που επιχειρούμε να υποστηρίξουμε, αλλά συνιστά μία από τις πολιτικές επιλογές της Ε.Ε., που αποτυπώνεται και διακηρύσσεται στα πολιτικά και νομικά της κείμενα. Εκείνο το οποίο επιδιώκουμε, είναι η θεωρητική ερμηνεία αυτής της επιλογής και η περαιτέρω μελέτη της υλοποίησής της στην πράξη.~~

Ως πρόσθετο περιορισμό, αναγνωρίζουμε το μικρό βάθος χρόνου που, εκ των πραγμάτων, έχει η μελέτη μας και το οποίο δεν μας επιτρέπει να παρακολουθήσουμε και να ελέγξουμε, σε όλο της το εύρος, τη δυνατότητα της πολιτικής να επιτύχει τους στόχους στους οποίους προαναφερθήκαμε, μέσω της τεχνολογίας, καθώς και τα αποτελέσματα που, αναπόφευκτα, επφέρει. Η παραπάνω συνθήκη αποκτά μεγαλύτερη σημασία για τον πρόσθετο λόγο ότι η υλοποίηση των πολιτικών και προγραμμάτων που μελετούμε βρίσκονται στο αρχικό στάδιο της υλοποίησής τους, ενώ παράλληλα η τρέχουσα πολιτική εμφανίζει κάποιες διαφοροποιήσεις σε σχέση με την παλαιότερη. Συνεπώς, δεν είναι δυνατό να συγκεντρώσουμε πλήρη και συγκριτικά στοιχεία, για την υποστήριξη απόλυτων συμπερασμάτων. Έτσι, στην παρούσα μελέτη αρκούμαστε να σχολιάσουμε την τάση που διαφαίνεται σε επίπεδο στόχων και προτεραιοτήτων και η οποία αναδεικνύει τον τρόπο αντιμετώπισης των προβλημάτων.

Ένα τελευταίο σχόλιο που θα θέλαμε να προσθέσουμε είναι ότι, η ανάλυση που ακολουθεί, χρησιμοποιεί ως βασική αναλυτική κατηγορία την έννοια του πολιτισμού, και συγκεκριμένα, έτσι όπως αυτή ενσωματώνεται στο περιεχόμενο της σύγχρονης πολιτικής. Συνεπώς, τα συμπεράσματα που προκύπτουν, αντιστοιχούν στη συγκεκριμένη σκοπιά και στα ερωτήματα που αυτή θέτει. Είναι βέβαιο ότι εάν είχαμε επιλέξει μία άλλη αναλυτική σκοπιά, όπως αυτή της τεχνολογίας, θα είχαμε φωτίσει διαφορετικές όψεις του ζητήματος.

2. Μέθοδος και διάταξη της μελέτης

Για την επίτευξη των ανωτέρω αναλυτικών στόχων, στην παρούσα μελέτη αξιοποιούμε την αναθεωρητική άποψη που επικρατεί στους κόλπους των πολιτισμικών σπουδών, αναφορικά με το ρόλο και τα αποτελέσματα της πολιτιστικής πολιτικής στο ευρύτερο πεδίο της πολιτιστικής δραστηριότητας, καθώς και σε άλλα πεδία της πολιτικής. Η συγκεκριμένη βασική θεωρητική επιλογή κρίνεται επιβεβλημένη τόσο λόγω του αντικειμένου της μελέτης όσο και λόγω της μεθόδου που επιχειρούμε να εφαρμόσουμε για την ανάλυση και ερμηνεία των δεδομένων μας.

Περαιτέρω, εντάσσουμε τη μελέτη στο σύγχρονο ιστορικό συμφραζόμενο της παγκοσμιοποιημένης εποχής και μελετούμε τους επιμέρους όρους και τις συνθήκες που νοσηματοδοτούν το περιεχόμενο του πολιτισμού και επηρεάζουν τις σχέσεις που συγκροτούν το νόημά του. Στο συγκεκριμένο πλαίσιο παρατηρούμε ότι αναδύεται η ανάγκη διατήρησης και ανάδειξης της περιφερειακής πολιτισμικής διαφοροποίησης ως τρόπος αντιμετώπισης του απορρέοντος κινδύνου της πολιτισμικής ομογενοποίησης. Σε ένα επόμενο βήμα, εξετάζουμε τις δυνατότητες, κυρίως, της πολιτιστικής πολιτικής προς την επίτευξη του παραπάνω στόχου και εστιάζουμε στα επιμέρους μέσα της.

Στη συνέχεια, εξετάζουμε την εφαρμογή της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών στον τομέα του πολιτισμού, και κυρίως της πολιτιστικής κληρονομιάς, και εντοπίζουμε τις θεωρητικές και πρακτικές δυνατότητες, ιδιαιτερότητες και περιορισμούς της. Υποθέτουμε ότι η εν λόγω τεχνολογία μπορεί να συνεισφέρει στην ικανοποίηση στόχων πολιτιστικής πολιτικής, και ιδιαίτερα του στόχου που αναφέραμε, και εξειδικεύουμε τους όρους με τους οποίους μπορεί αυτό να επιτευχθεί, σε θεωρητικό επίπεδο αλλά και μέσα από την αναφορά σε διεθνείς βέλτιστες πρακτικές. Επίσης, επισημαίνουμε τους διαφαινόμενους περιορισμούς του και τους ενδεχόμενους τρόπους αντιμετώπισής τους.

Η ένταξη της μελέτης μας στο πλαίσιο της Ε.Ε. μας δίνει τη δυνατότητα να μελετήσουμε ένα συγκεκριμένο παράδειγμα και να εντοπίσουμε τους ειδικότερους όρους που υπαγορεύουν την πολιτική και τις προτεραιότητες αυτού του παραδείγματος στον τομέα του πολιτισμού. Επίσης, μας επιτρέπει να εξετάσουμε συγκεκριμένα μέσα υλοποίησης αυτής της πολιτικής, γεγονός που μας οδηγεί άμεσα στην τεχνολογία των επικοινωνιών και των πληροφοριών, ως ένα μέσο για την επίτευξη του στόχου της διατήρησης και ανάδειξης της περιφερειακής πολιτισμικής διαφοροποίησης. Η μελέτη των επιμέρους στόχων, προτεραιοτήτων, αξόνων δράσης και πρακτικής εφαρμογής, μας επιτρέπει να καταλήξουμε σε ορισμένα

συμπεράσματα αναφορικά με αυτή την επιλογή και με το πλαίσιο, μέσα στο οποίο εντάσσεται.

Τέλος, η ενεργοποίηση του παραδείγματος της Ελλάδας, ως περιφέρειας της Ε.Ε. και ως χώρας με έντονη πολιτισμική διαφοροποίηση, λειτουργεί ως μία μελέτη περίπτωσης, που παρουσιάζει έντονη συνάφεια στόχων, μεταξύ των δύο διαφορετικών επιπέδων πολιτικής. Το γεγονός ότι η Ελλάδα προωθεί μέσα από την πολιτιστική της πολιτική την προβολή της ταυτότητάς της και την αξιοποίηση της πολιτιστικής της κληρονομιάς, μεταφέρει τη θεωρητική συζήτηση για την επίτευξη του ειδικότερου στόχου της Ε.Ε. σε πρακτικό επίπεδο. Ωστόσο, οι ιδιαιτερότητες αυτού παραδείγματος, και κυρίως σε ό,τι αφορά τον τρόπο εφαρμογής της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών στον τομέα του πολιτισμού, το διαφοροποιούν, ενδεχομένως, από το μέσο όρο των περιφερειών της Ε.Ε. και αναδεικνύουν τα δικά του ενδιαφέροντα ζητήματα, ως προς τους στόχους της πολιτικής του και ως προς τον τρόπο υλοποίησης αυτών των στόχων στην πράξη.

Στην παρούσα μελέτη ακολουθούμε, σε γενικές γραμμές, τη διάταξη που μόλις περιγράψαμε στο παραπάνω μεθοδολογικό πλαίσιο. Για την ικανοποίηση των στόχων της μελέτης, χρησιμοποιούμε υλικό που περιλαμβάνει τα κείμενα του πρωτογενούς και δευτερογενούς δικαίου, πάνω στα οποία θεμελιώνονται οι σχετικές Ευρωπαϊκές πολιτικές, όπως και τα κείμενα των προγραμμάτων που ανακοινώνονται από την Ε.Ε. και αφορούν στο ζήτημα που μελετάμε. Επίσης, ανατρέχουμε στο επίσημο υλικό που δημοσιεύεται από την ελληνική κυβέρνηση και άλλους αρμόδιους φορείς για την ελληνική πολιτιστική πολιτική και τη διαχείριση των σχετικών προγραμμάτων, καθώς και σε ειδικές μελέτες και σε παρουσιάσεις συγκεκριμένων έργων. Παράλληλα, χρησιμοποιούμε υλικό από συνεντεύξεις που μας παραχώρησαν στελέχη του χώρου των πολιτιστικών οργανισμών, των διαχειριστικών αρχών των εθνικών προγραμμάτων και των υπεύθυνων υλοποίησης έργων. Τέλος, συμπεριλαμβάνουμε και την προσωπική μας άποψη από αυτοψίες που πραγματοποιήσαμε για τις ανάγκες της μελέτης.

3. Θεωρητικό πλαίσιο

Στο παρόν κεφάλαιο πρόκειται να αναφερθούμε στο θεωρητικό πλαίσιο της μελέτης μας. Θα επιχειρήσουμε να διευκρινίσουμε τα αναλυτικά εργαλεία και τις θεωρητικές έννοιες που θα χρησιμοποιήσουμε για την ανάλυση του ζητήματος που ερευνούμε. Ωστόσο, εξαιτίας της πολυπλοκότητας του θέματος που μελετάμε, δεν είναι δυνατό να καλύψουμε κάθε πτυχή του θεωρητικού προβληματισμού που το αφορά. Συνεπώς, θα εστιάσουμε σε κάποιες έννοιες – κλειδιά και θα προσπαθήσουμε να τις τοποθετήσουμε στα όρια της συζήτησης που μας απασχολεί.

3.1. Ένα θεωρητικό πλαίσιο για τον πολιτισμό

Μία από τις βασικές έννοιες, που θα επανέρχεται συνεχώς στη συζήτησή μας, είναι εκείνη του πολιτισμού. Εξάλλου, είναι και η πιο πολυσυζητημένη⁴. Στην παρούσα μελέτη δεν αποσκοπούμε στην παρουσίαση μιας συνολικής προσέγγισης ή θεωρίας για τον πολιτισμό. Επίσης, δεν προσβλέπουμε σε έναν ορισμό του πολιτισμού. Κάτι τέτοιο θα υπερέβαινε τους στόχους μας, εκτός του ότι δεν θα είχε καμία αναλυτική χρησιμότητα.

Εκείνο που μας ενδιαφέρει είναι να αναδείξουμε ορισμένες από τις πολιτικές εκφάνσεις του πολιτισμού, που τον καθιστούν αντικείμενο/πεδίο και μέσο/εργαλείο πολιτικής. Σκοπεύουμε να τοποθετήσουμε την παραπάνω συζήτηση στη σύγχρονη εποχή και να ερευνήσουμε την αλληλεξάρτηση μεταξύ πολιτισμού και πολιτικής στο εν λόγω συμφραζόμενο, με σκοπό να εντοπίσουμε το λόγο για τον οποίο τα ιστορικά, αλλά κυρίως τα σύγχρονα πολιτικά μορφώματα, επιδιώκουν να ασκήσουν επίδραση στη συλλογική δράση των υποκειμένων, να διαφοροποιήσουν πολιτισμικά νοήματα και αξίες, επιδεικνύοντας πολιτική βούληση στον τομέα του πολιτισμού (Zetterholm 1994:1-2).

Ένα κατάλληλο πλαίσιο για τη διεξαγωγή αυτής της συζήτησης θα μπορούσε να είναι το θεωρητικό ρεύμα των πολιτισμικών σπουδών, που παραδοσιακά

---

⁴ Η θεωρητική συζήτηση για την έννοια του πολιτισμού και το περιεχόμενό της εξακολουθεί πάντοτε να είναι ανοιχτή, γεγονός που καταδεικνύει όχι μόνο τη δυσκολία επίτευξης ταύτισης απόψεων αλλά και την πιθανή έλλειψη χρησιμότητας μιας τέτοιας ταύτισης (Παπαγιάννης 1995:110). Η δυσκολία αφορά, αφενός, στο ότι πρόκειται για μία έννοια ιστορικά προσδιορισμένη, και συνεπώς ιστορικά μεταβλητή (για μία επισκόπηση της ιστορικής εξέλιξης της έννοιας βλ. Williams 1994:69-81), και, αφετέρου, στο ότι προσεγγίζεται από διαφορετικά επιστημονικά πεδία (π.χ. ανθρωπολογία, κοινωνιολογία, πολιτισμικές σπουδές φιλοσοφία, επιστήμη της επικοινωνίας, ιστορία της τέχνης, κριτική της λογοτεχνίας κλπ) και σχολές σκέψης (π.χ. μαρξισμός, δομισμός, κονστρουκτιβισμός, μεταδομισμός κλπ) με διαφορετικά αποτελέσματα. Συνεπώς, χρειάζεται να γίνει κατανοητό ότι ένας ορισμός του πολιτισμού είναι πάντοτε μερικός, και προκειμένου να έχει αναλυτική αξία, πρέπει να είναι εμφανείς οι όροι που τον συγκροτούν (Clifford 1986:6, Bauman 1994:48, 59).

ασχολείται με τη μελέτη της σχέσης πολιτισμού – εξουσίας. Ωστόσο, αυτό δεν αρκεί διότι, ούτως ή άλλως, στο πλαίσιο αυτού του θεωρητικού ρεύματος απουσιάζει μία ολοκληρωμένη και συγκροτημένη άποψη αναφορικά με το θέμα⁵, ενώ παράλληλα οι σύγχρονες ερμηνείες έχουν αναδείξει επιπλέον πτυχές αυτής της σκέψης. Έτσι, σκοπεύουμε να αναφερθούμε στις απόψεις του Bennett (1992, 1998), ο οποίος στηριζόμενος κυρίως στις απόψεις του Foucault και προβαίνοντας σε μία επανερμηνεία και διεύρυνσή τους, υποστηρίζει μία γενικότερη αναθεώρηση του προγράμματος και των στόχων των πολιτισμικών σπουδών.

Σύμφωνα με αυτή την άποψη, η ανάδυση του ευρύτερου τομέα του πολιτισμού ως πεδίο για τη ρύθμιση των κοινωνικών σχέσεων στη σύγχρονη εποχή, δηλαδή η συστηματική εμφάνιση του πολιτισμού στις τεχνικές και στα προγράμματα διακυβέρνησης για την επίτευξη διαφόρων πολιτικών στόχων, είναι ένα ιστορικό φαινόμενο, το οποίο οφείλει την ύπαρξή του στο ρόλο που είχε η ιστορική αλλαγή της σημασίας του πολιτισμού για την οργάνωση των κοινωνικών σχέσεων, ιδιαίτερα μέσα στο συμφραζόμενο των πολιτιστικών ιδρυμάτων. Επεκτείνοντας την άποψη του Foucault, για τον έλεγχο των κοινωνικών σχέσεων μέσω ταξινομικών συστημάτων, μηχανισμών και τεχνικών γνώσης, που διαχέονται στον πληθυσμό ανεξάρτητα από τους κρατικούς θεσμούς (1980), ο Bennett στρέφει το ενδιαφέρον του στον τρόπο με τον οποίο τα δημόσια μουσεία, και τα παρεμφερή πολιτιστικά ιδρύματα στην Αγγλία του 19^{ου} αιώνα, επέδρασαν στις συνήθειες, στον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς των επισκεπτών τους (Bennett 1992:382). Υποστηρίζει ότι η επενέργεια στη συμπεριφορά και στη σκέψη των πληθυσμών, δεν οφείλεται στην επαφή τους με τον «πολιτισμό» (δεν αναγνωρίζει μία εγγενή «εκπολιτιστική» ιδιότητα στην τέχνη, για παράδειγμα) αλλά προκύπτει από την επαφή τους με το συγκεκριμένο σχήμα – σημασία του πολιτιστικού αντικειμένου, έτσι όπως διαμορφώνεται στο συγκεκριμένο πλαίσιο κοινωνικών και τεχνολογικών σχέσεων, εντός των πολιτιστικών οργανισμών (ό.π.:385).

Περαιτέρω, το επιχείρημα υποστηρίζει ότι το ταξινομικό σύστημα που οργανώνει τη σημασία των πολιτιστικών αντικειμένων, εντός των πολιτιστικών οργανισμών, συνδέεται με μηχανισμούς και προγράμματα διακυβέρνησης, όταν η οργάνωση των σχέσεων εξουσίας που εκφράζει, αντιστοιχεί σε πολιτικά αιτήματα και στόχους (ό.π.:338). Παρόλα αυτά, δεν σημαίνει ότι στη βάση των αποτελεσμάτων, που προκύπτουν από αυτή την πολιτική δράση, δεν δημιουργούνται άλλες μορφές

---

⁵ Είναι γνωστό ότι οι πολιτισμικές σπουδές δεν συγκροτήθηκαν ποτέ ως συμπαγής θεωρητικός κλάδος ούτε έδωσαν μία ολοκληρωμένη θεωρία για τον πολιτισμό. Επίσης, είναι γνωστή η διεπιστημονική προσέγγιση την οποία προώθησαν, καθώς και η τεράστια επιρροή που άσκησαν σε διάφορα επιστημονικά πεδία (Bennett 1998:27-28).

οργάνωσης των κοινωνικών σχέσεων, κυρίως ως υπο-προϊόντα της πρώτης, αλλά και ως μορφές αντίδρασης σε αυτή (ό.π.:339).

Ιστορικά, παρατηρήθηκε μία αυξανόμενη υπαγωγή συγκεκριμένων πολιτιστικών μορφών σε προγράμματα και στρατηγικές διακυβέρνησης, με σκοπό το μετασχηματισμό της κοινωνικής συμπεριφοράς και ηθικής στάσης των πληθυσμών⁶, αλλά και για την υποστήριξη της αντίστοιχης οργάνωσης των κοινωνικών σχέσεων. Στη σύγχρονη εποχή, η σύνδεση του πολιτισμού με την πολιτική διακυβέρνηση, δεν περιορίζεται αποκλειστικά σε μία συγκεκριμένη πολιτιστική μορφή, γεγονός που αναδεικνύει τη διαφορετική οργάνωση των κοινωνικών σχέσεων και τα διαφορετικά πολιτικά αιτήματα που αναδεικνύονται στο σύγχρονο συμφραζόμενο (ό.π.).

Αυτό το οποίο γίνεται φανερό, και ενδιαφέρει την παρούσα μελέτη, είναι ότι η παρέμβαση στο ευρύ πεδίο του πολιτισμού είναι στενά συνδεδεμένη με τη ρύθμιση άλλων πεδίων πολιτικής. Ωστόσο, εκείνο που διαχρονικά διαφοροποιείται είναι τα μέσα που χρησιμοποιούνται κάθε φορά για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, καθώς και η σχετικότητα των στόχων με τις συνθήκες και τους όρους της πραγματικότητας.

Τελικά, στο πλαίσιο της άποψης που παρουσιάσαμε, υποστηρίζεται ότι πολλά από τα θέματα που απασχολούν τις πολιτισμικές σπουδές σήμερα, συνιστούν το αποτέλεσμα του τρόπου με τον οποίο διάφοροι πολιτιστικοί τομείς είχαν διαμορφωθεί στο παρελθόν από προγράμματα διακυβέρνησης. Συνεπώς, σύμφωνα με τον Bennett (ό.π.:381) το πρόγραμμα των πολιτισμικών σπουδών είναι έμμεσα διαποτισμένο αλλά και επηρεασμένο από πολιτικά θέματα και υποθέσεις, και για το λόγο αυτό η ενεργή ενασχόληση με τη διακυβέρνηση του πολιτισμού αποτελεί μία από τις πολλές δυνατότητες, που αναδύονται στο πλαίσió του.

Αν και η συγκεκριμένη άποψη υπήρχε διάχυτη στους θεωρητικούς προβληματισμούς των παλαιότερων στοχαστών των πολιτισμικών σπουδών (βλ. Foucault, Williams), ποτέ δεν διατυπώθηκε ρητά ως θέση. Παρόλα αυτά, τόσο η άποψη που παρουσιάσαμε, όσο και άλλες, έθεσαν τα θεμέλια, για τις αναθεωρητικές τάσεις που ήδη υπάρχουν στους κόλπους των πολιτισμικών σπουδών. Οι συγκεκριμένες απόψεις εστιάζουν στο γεγονός ότι η απλή παρατήρηση και ανάδειξη των πολιτικών διαστάσεων του πολιτισμού και των σχέσεων εξουσίας που τον διέπουν, μπορεί να ερμηνεύουν αλλά δεν αρκούν για την αλλαγή του πολιτισμού ή, καλύτερα, για τη αλλαγή αυτού που κάνει ο πολιτισμός (ό.π.:390).

⁶ Στο 19^ο αιώνα, η συγκεκριμένη πρακτική συνδέσσε συμβολικά την αστική τάξη με την «υψηλή» κουλτούρα, και την ακόλουθη αντίθεσή της με την έννοια της «λαϊκής» κουλτούρας. Η συγκεκριμένη συμβολική σημασία προέκυψε από τη συγκεκριμένη οργάνωση των κοινωνικών σχέσεων που επέδιδαν στον πολιτισμό την παραπάνω σημασία και, κατ' επέκταση, εξυπηρετούσε τους ευρύτερους στόχους της διακυβέρνησης με τους οποίους συνδέθηκε (Bennett 1992:388).

Θα λέγαμε ότι οι απόψεις στις οποίες αναφερόμαστε αντιδιαστέλλονται προς την «κριτική θεωρία» της Σχολής της Φρανκφούρτης, η βασική ενασχόληση των στοχαστών της οποίας⁷, ήταν η κριτική – και όχι η απλή αποκάλυψη – του φαινομένου της «μαζικής κουλτούρας» ή της «βιομηχανίας της κουλτούρας»⁸. Ανάμεσα στα άλλα, η κριτική θεωρία αντιλαμβάνονταν την κουλτούρα, μέρος της οποίας αποτελούσε και η τέχνη, ως μία διακριτή σφαίρα του κοινωνικού γίνεσθαι, περιβεβλημένη από μία ξεχωριστή αύρα, στην οποία η έννοια της διακυβέρνησης και της διοίκησης δεν είχε καμία πρακτική θέση, ή τουλάχιστον η θέση της, δεδομένου ότι υπήρχε, υπονόμει την αυτονομία, την αυθεντικότητα και την ανεξαρτησία της πρώτης (Bennett 1998:196-197). Ο Adorno διέβλεπε ως μόνη πιθανή ανάμειξη των θεωρητικών στο πεδίο της πολιτιστικής διοίκησης μέσα από την ανάπτυξη μίας «διοικητικής πρακτικής» (*administration praxis*), εντός της πολιτιστικής σφαίρας, στην οποία οι πεφωτισμένοι ειδικοί θα μπορούσαν να αποτρέψουν την εμπορευματοποίηση της κουλτούρας και πάντοτε στη βάση της επίγνωσης των ορίων και των πολύ συγκεκριμένων σκοπών μιας τέτοιας ανάμειξης (Adorno 1991:98,111).

Είναι βέβαια γνωστό ότι η κριτική θεωρία δεν μπόρεσε να αποπερατώσει ένα τέτοιο έργο, όμως σε αντιδιαστολή με τις δικές της απόψεις και σε σχέση με τις κατάλληλες πολιτικές συνθήκες, άρχισε να διαφαίνεται, κυρίως στην Αυστραλία στις αρχές του '90, μία τάση αναθεώρησης των στόχων των πολιτισμικών σπουδών, «από τη θεωρία και τη στρατηγική της αντίστασης και της κριτικής προς την έρευνα για την άσκηση πολιτικής»⁹ (Bennett 1998:189). Αν και αυτή η τάση έχει βρει ορισμένους υποστηρικτές στην Αγγλία και στην Αμερική, δεν σημαίνει ότι είναι γενικευμένη ή έχει φέρει άμεσα ορατά αποτελέσματα στη διακυβέρνηση του πολιτισμού. Περισσότερο, πρόκειται για μία νέα οπτική που ανοίγεται στο πλαίσιο

⁷ Στους βασικούς εκπροσώπους της Σχολής της Φρανκφούρτης συγκαταλέγονται ο Adorno, ο Marcuse και ο Horkheimer.

⁸ Ο σχετικός προβληματισμός, ανάμεσα στα άλλα, έδινε έμφαση στη γένεση της μαζικής κουλτούρας, στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της και στις επιπτώσεις της στο άτομο - δέκτη, που την αντιπαρέβαλαν προς την «αυθεντική» τέχνη, η οποία, σύμφωνα με την άποψη του Adorno, προήγαγε την αλήθεια, μέσα από την συνειδητοποίηση και τη γνωστοποίηση των κοινωνικών αντιφάσεων και αντινομιών. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, η μαζική κουλτούρα, χωρίς απαραίτητα να είχε οδηγήσει στην εξάλειψη της «γνήσιας» τέχνης, συνέβαλε στην περιθωριοποίηση και στον παραγκωνισμό της τελευταίας, καθώς προσεταιρίστηκε την κοινωνική λειτουργία της και υπονόμισε, στη συνείδηση του ατόμου, την αξία της (βλ. Λιβιεράτος 1991:11-27, Σαρίκας 1984:9-25).

⁹ Η συγκεκριμένη άποψη διατυπώθηκε από τον Keyan Tomaselli (1992:2), με αφορμή την αλλαγή της πολιτικής κατάστασης στη Νότια Αφρική στις αρχές του '90, όμως εκφράζει το γενικότερο προβληματισμό που άρχισε να επικρατεί στη σύγχρονη εποχή αναφορικά με τη διαχείριση των πολιτιστικών δικαιωμάτων μειονοτικών ή, μέχρι πρότινος, πολιτικά υποτελών πολιτισμικών μορφωμάτων και κοινοτήτων. Η Αυστραλία διάνυσε τη δική της διαδρομή μερικά χρόνια πριν την ανάδυση του εν λόγω ζητήματος στη Νότια Αφρική, σχετικά με τους δικούς της αυτόχθονες.

των πολιτισμικών σπουδών, η οποία, αν και δυνητικά προϋπάρχουσα, δεν είχε εκφραστεί ως τώρα ρητά (ό.π.:192).

Η κριτική που ασκείται στη συγκεκριμένη άποψη μας δίνει τη δυνατότητα να διευκρινίσουμε τις επιμέρους επιλογές που τη στοιχειοθετούν. Τα κριτικά επιχειρήματα επιμένουν, κυρίως, στην διάκριση μεταξύ θεωρίας και πρακτικής, για την οποία θεωρούν ότι αναμφίβολα διαφοροποιεί την οπτική αντιμετώπισης των πραγμάτων (O'Regan 1992:412-413). Ωστόσο, σύμφωνα με την άποψη του Bennett (1998:194-195), μία τέτοια πόλωση μεταξύ πολιτικής «από τα κάτω», που υποτίθεται ότι εκπροσωπούν οι πολιτισμικές σπουδές, και διακυβέρνησης «από τα πάνω», δείχνει να είναι ανυπόστατη, δεδομένου ότι ο πολιτισμός αποκτά την πολιτική του διάσταση μέσα από τις ποικίλες μορφές και δραστηριότητες με τις οποίες εκδηλώνεται, αλλά παράλληλα είναι και αδιαχώριστος από τις διοικητικές αποφάσεις που ιστορικά έχουν διαμορφώσει συγκεκριμένες κοινωνικές, πολιτισμικές ή πολιτικές πρακτικές και θεσμούς. Συνεπώς, εκείνο που προτείνεται είναι η άρση της αντίθεσης μεταξύ πολιτικής και διακυβέρνησης και η ανάδειξη της μεταξύ τους αμοιβαιότητας και αλληλεξάρτησης. Σε αυτό το πλαίσιο, ο ρόλος των θεωρητικών είναι να ασχολούνται και με την αντιμετώπιση πρακτικών ζητημάτων του πολιτισμού, που δημιουργούνται και αντιμετωπίζονται εντός της διοικητικής διαδικασίας (ό.π.:195).

Στην παρούσα μελέτη υιοθετούμε την άποψη που αναλύθηκε παραπάνω, προκειμένου να κατανοήσουμε τη λογική που διέπει τις τάσεις στην σύγχρονη πολιτιστική πολιτική, και ειδικότερα στο πλαίσιο της Ε.Ε., των κρατών – μελών της και των επιμέρους ιδιωτικών και δημόσιων πολιτιστικών οργανισμών, που συνιστούν ενεργούς παράγοντες στην πολιτιστική δραστηριότητα, όπως και στην λήψη και υλοποίηση γενικότερων και ειδικότερων πολιτικών αποφάσεων. Επίσης, αναφερόμαστε σε αυτή για να τονίσουμε τις συνέπειες που κάποια μέτρα πολιτιστικής πολιτικής μπορεί να έχουν στην πολιτιστική δραστηριότητα ή σε άλλους τομείς της πολιτικής, καθώς και για να εστιάσουμε στα αποτελέσματα αυτών των πολιτικών σε σχέση με κάποιους αρχικούς στόχους. Τέλος, ανατρέχουμε σε αυτή με την προσδοκία να εξοπλιστούμε με τα μέσα που θα μας επιτρέψουν να προτείνουμε κάποιες καταλληλότερες πολιτικές ενέργειες και δράσεις, από αυτές που υιοθετούνται στην πράξη, σε σχέση με την ικανοποίηση των επιθυμητών στόχων.

Παρακάτω, θα επιχειρήσουμε να αναδείξουμε την οργάνωση των κοινωνικών σχέσεων και τα πολιτικά αιτήματα που αναδεικνύονται στη σύγχρονη εποχή και να προσδιορίσουμε τον τρόπο με τον οποίο συνδέονται με το πεδίο του πολιτισμού. Στη συνέχεια, θα επιδιώξουμε να ερευνήσουμε πώς προσδιορίζεται η έννοια του πολιτισμού και πώς οργανώνεται η παρέμβαση της πολιτικής στο πεδίο που αυτός συγκροτεί, για την επίτευξη γενικότερων και ειδικότερων στόχων.

3.2. Παγκοσμιοποίηση και πολιτισμική διαφοροποίηση

Με βάση τα παραπάνω, τοποθετούμε την έννοια του πολιτισμού στο ιστορικό συμφραζόμενο της σύγχρονης παγκοσμιοποιημένης εποχής¹⁰, που χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη πολλαπλών δυνάμεων με τεράστια διαμορφωτική επιρροή, σε όλους τους τομείς της εμπειρικής πραγματικότητας και τις διαστάσεις της αντίληψης (Robins 1997:12). Για να αναφέρουμε μερικές από αυτές τις δυνάμεις, παραπέμπουμε στη διεύρυνση των αγορών, στις μεγάλες τεχνολογικές αλλαγές, κυρίως στην τεχνολογία των επικοινωνιών και των πληροφοριών¹¹, και στα συστήματα των μεταφορών, που οδηγούν στην ιλιγγιώδη μετακίνηση ιδεών, κεφαλαίου, πληθυσμών και αγαθών¹² (Fisher 1997:439, Kearney 1995:547).

Αν και αυτή η διαδικασία δεν είναι τετελεσμένη, προδιαγεγραμμένη ή χωρίς αντιστάσεις (Robins 1997:23), κάποια από τα κυριότερα χαρακτηριστικά της θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι είναι η κατάλυση, σε πρακτικό και αντιληπτικό επίπεδο, κάθε είδους συνόρων και ορίων (Gibbins & Reimer 1999:29-34, Marcus 1995:96, 1998:90-97, Kearney 1995:549-550, Hedetoft 1994:21), είτε αναφερόμαστε στη διάσταση της αντίληψης του τόπου, του χρόνου ή της ύλης, και η ανάδυση διάφορων ετερογενών πολιτισμικών μορφωμάτων (Gupta & Ferguson 1992:7, Robins 1997:14, 28-33). Στη βάση όλων αυτών των ανακατατάξεων, οι πολιτισμοί παύουν να είναι¹³ αλλά και να γίνονται αντιληπτοί ως κλειστές, συνεκτικές και οριοθετημένες οντότητες και ανοίγονται στις υπερεθνικές επιρροές. Η παγκόσμια οικονομία και το εμπόριο, η παγκόσμια πολιτιστική βιομηχανία και τα διεθνοποιημένα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ο τουρισμός και οι άλλες πληθυσμιακές ροές (όπως η μετανάστευση και η προσφυγιά), η τεχνολογία των επικοινωνιών και των πληροφοριών, δημιουργούν πιέσεις στα όρια των ταυτοτήτων (Robins 1997:38). Στα πλαίσια της μακροκλίμακας, που μετατρέπει τον πλανήτη σε παγκόσμιο χωριό, οι πολιτισμοί απειλούνται με ομογενοποίηση (ό.π.:24).

¹⁰ Μεγάλη είναι η θεωρητική συζήτηση που αφορά στο αν τα χαρακτηριστικά της παγκοσμιοποιημένης εποχής μπορούν να χαρακτηριστούν έως και μετανεωτερικά. Για μία αναλυτική προσέγγιση της μετανεωτερικότητας ως κοινωνικής πραγματικότητας βλ. Best & Kellner (1991), Harvey (1996), Gibbins & Reimer (1999).

¹¹ Για την τεχνολογία των επικοινωνιών και των πληροφοριών θα μιλήσουμε αναλυτικότερα παρακάτω.

¹² Ο Appadurai (1998:33) περιγράφει τις παγκόσμιες ροές με τους όρους “ethnoscapes”, “mediascapes”, “technoscapes”, “financescapes” και “ideoscapes”, όπου το πρώτο συνθετικό αναφέρεται στα διακριτά στοιχεία της παγκοσμιοποίησης και το δεύτερο συνθετικό “-scapes” περιγράφει τη ρευστότητα της μορφής και του περιεχομένου αυτών των ροών.

¹³ Χωρίς να ισχυριζόμαστε ότι υπήρξαν πραγματικά εποχές που οι πολιτισμοί βρίσκονταν σε πλήρη απομόνωση, εννοούμε ότι στο παρελθόν υπήρχαν φυσικά και αντικειμενικά εμπόδια που δυσχέραιναν την επικοινωνία και την πολιτισμική ανταλλαγή.

Στις παραπάνω συνθήκες, ο ρόλος των κρατών¹⁴, ως κύριων εκφραστών μίας συνεκτικής εκδοχής της ταυτότητας, αμφισβητείται και υποβαθμίζεται¹⁵ (Ohmae 1993:78). Καθώς δύο βασικοί όροι συγκρότησης και αναπαράστασης της εθνικής ταυτότητας, μία ομοιογενής πολιτισμική αναφορά και ένας εδαφικά προσδιορισμένος χώρος, κλονίζονται, η συγκεκριμένη εκδοχή της ταυτότητας χάνει το σχετικό της νόημα, κάτω από το βάρος αυτών των δυνάμεων που την υπερβαίνουν (Appadurai 1991:191, Borneman & Fowler 1997:489, Kearney 1995:547, Gibbins & Reimer 1999:34 – 36, Marcus 1998:84 – 85). Από την άλλη πλευρά, δίπλα στις κυρίαρχες πολιτισμικές οντότητες, αναδύονται άλλες ανταγωνιστικές ή εναλλακτικές. Έτσι, εμφανίζεται ο κίνδυνος μίας αποσταθεροποίησης, καθώς τα κράτη μετατρέπονται σε πολυπολιτισμικές κοινωνίες χωρίς έναν ισχυρό πυρήνα προσδιορισμού (Robins 1997:33). Σε αυτές τις συνθήκες, προβάλλει επιτακτική η ανάγκη για αναζήτηση ειρηνικών τρόπων πολιτισμικής διαφοροποίησης και αυτοπροσδιορισμού¹⁶.

Όμως ακριβώς αυτές οι δυνάμεις που έχουν δημιουργήσει την αποσταθεροποίηση στην οποία αναφερόμαστε, δείχνουν να δίνουν τη δυνατότητα αλλά και τα μέσα για μία νέα σταθεροποίηση¹⁷ (ό.π.:33). Μέσα από τη δημιουργική επικοινωνία και αλληλόδραση των πολιτισμών θεωρητικά ανοίγονται νέοι ορίζοντες παραγωγής πολιτισμικού νοήματος και συμμετοχής σε αυτό. Η ταυτότητα διατηρεί τη διαφορετικότητά της, καθώς επαναξιολογεί και επαναπροσδιορίζει τα στοιχεία που τη συγκροτούν. Παράλληλα, προκύπτουν νέοι τόποι για τον προσδιορισμό της, που διαφοροποιούνται από τα όρια του εθνικού, και την τοποθετούν σε μία άλλη εδαφική αναφορά, όπως για παράδειγμα την περιφέρεια ή την πόλη (ό.π.:28).

Ένα παράδειγμα, που, τηρουμένων των αναλογιών, θα μπορούσε να ανταποκριθεί στην εικόνα ενός σύγχρονου πολυπολιτισμικού κράτους, είναι η Ε.Ε.

¹⁴ Στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, ο ρόλος των κρατών δεν υποβαθμίζεται μόνο στην περίπτωση της εθνικής ταυτότητας. Εξίσου υποβαθμισμένος, αν και σε άλλο επίπεδο, είναι ο ρόλος του στο πλαίσιο της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, η οποία «δεν λειτουργεί πλέον με τους όρους των εθνικών οικονομιών, αλλά διαπερνά τα εθνικά σύνορα, ενώ οι εθνικές κυβερνήσεις καθίστανται διαρκώς και πιο ανίσχυρες να ελέγξουν και να ρυθμίσουν τις δραστηριότητές της» (Robins 1997:25).

¹⁵ Για μία εκτενή επισκόπηση του θέματος, ενδιαφέρουσες είναι οι απόψεις που διατυπώνονται στις κλασικές πλέον μελέτες των Barth (1969), Hobsbawm & Ranger (1983), Cohen (1985), Gellner (1992), Anderson (1997) και Le Goff (1998), και οι οποίοι περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο συγκροτούνται οι εθνικές ταυτότητες, ως κυρίαρχες μεγάλες αφηγήσεις και ως συλλογικές εικόνες του «εαυτού» σε σχέση με κάποιον αντίθετο «άλλο». βλ. επίσης Said (1996).

¹⁶ Φυσικά, υπάρχει και η άποψη που δεν ελπίζει σε καμία πολιτική διευθέτηση της ανάγκης για πολιτισμική διαφοροποίηση και διαβλέπει την κλιμάκωση της εχθρότητας και της βίας, στο όνομα του πολιτισμού (Huntington 1998).

¹⁷ Η Mahon (2000:480-481), προκειμένου να περιγράψει τη διαδικασία μέσα από την οποία διαβλέπει να προκύπτει μία νέα μορφή διαφοροποίησης, χρησιμοποιεί τους όρους «μιγαδοποίηση» ή «υβριδοποίηση» των πολιτισμών. Επίσης, ο Marcus (1998:84) περιγράφει μία διαδικασία παγκόσμιας «μιγαδοποίησης». Το ίδιο και ο Robins (1997:33).

(Borneman – Fowler 1997, Robins 1997:37, Zetterholm 1994). Από τη μία πλευρά, εάν θεωρηθεί ως συνεκτική πολιτισμική οντότητα, αποτελεί έναν τόπο, όπου τα υποκείμενα έχουν τη δυνατότητα να συγκροτήσουν μία εκδοχή της ταυτότητάς τους. Μέσα στο πολιτικό πλαίσιο της και το πρίσμα που αυτό συστήνει, πραγματοποιείται η οργάνωση των κοινωνικών σχέσεων και των πολιτισμικών νοημάτων (Mahon 2000:478-485). Όμως, στο εσωτερικό της, η συνάντηση διαφορετικών πολιτισμικών υποκειμενικοτήτων και η επιρροή διαφορετικών πολιτισμικών δυνάμεων, πιέζει για τη δημιουργία νέων πολιτισμικών ισορροπιών μέσα σε αυτόν τον χώρο. Έτσι, προκειμένου να επιτευχθεί ενότητα μέσα από τη διαφορετικότητα, χρειάζεται να βρεθούν τρόποι που θα οδηγήσουν σε νέες πολιτισμικές διαφοροποιήσεις (ό.π.:470).

Στη βάση όλων όσων αναφέρθηκαν, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η Ε.Ε. χρειάζεται να λειτουργήσει όπως τα σύγχρονα πολυπολιτισμικά κράτη. Από τη μία πλευρά, ως πολιτικό μόρφωμα, αντιμετωπίζει διαφόρων ειδών πιέσεις και προκλήσεις. Καταρχήν, ως ενότητα, δεν είναι αυταπόδεικτη, αλλά αποκτά την όποια ύπαρξη και σταθερότητά της σε ένα πεδίο σχέσεων δύναμης (Foucault 1980, Hedetoft 1994:21-24) και σε μία στρατηγική αυτό – αναπαράστασης, που αναπόφευκτα υλοποιείται μέσα από διάφορους μηχανισμούς εξουσίας¹⁸ (Williams 1994, Hedetoft 1994:37-44). Είναι ένα όραμα αλλά ταυτόχρονα αποτελεί και μια διαδικασία (Borneman – Fowler 1997:487). Η πιο αποτελεσματική διαδικασία συγκρότησης του «εαυτού» είναι η αντίστιξη του με έναν εξωτερικό αντίθετο «άλλο» (Said 1978).

Έτσι, σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, η Ε.Ε. λειτουργεί για τα κράτη – μέλη και τους λαούς τους, ως ένα εξωτερικό προστατευτικό όριο, που από τη μία προασπίζει την εσωτερική πολιτισμική της ενότητα ενώ ταυτόχρονα μάχεται για την πολιτισμική κυριαρχία σε σχέση με το αντίπαλό της δέος, την Αμερική. Για παράδειγμα, οι αιματηρές διαπραγματεύσεις στο πλαίσιο της GATT δεν αφορούν μόνο σε περιορισμούς για το διεθνές εμπόριο της πολιτιστικής βιομηχανίας στο σύνολό της, αλλά αναφέρονται και σε προστατευτικές ρυθμίσεις για την ευρωπαϊκή πολιτιστική βιομηχανία. Από την άλλη πλευρά, όμως, η Ε.Ε. οφείλει να καταβάλει προσπάθεια να συστήσει έναν χώρο προάσπισης της ελευθερίας της έκφρασης για τους ευρωπαϊκούς λαούς, που, τωόντι, είναι τόσο διαφορετικοί σε πολλά στοιχεία της πολιτισμικής τους ταυτότητας (Robins 1997:36-37).

Κατά συνέπεια, η Ε.Ε. έχει να αντιμετωπίσει και στο εσωτερικό της εξίσου πιεστικές δυνάμεις. Η πιο πιεστική θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι η γλωσσική διαφορετικότητα των λαών της (Borneman – Fowler 1997:487-488) και η

¹⁸ Για παράδειγμα το ευρωπαϊκό νόμισμα, η ευρωπαϊκή ιθαγένεια, η ευρωπαϊκή σημαία, το (οιωνοί) ευρωπαϊκό σύνταγμα κλπ, είναι μηχανισμοί εξουσίας που ήδη έχουν ενεργοποιηθεί από την πλευρά της Ε.Ε. (Borneman – Fowler 1997:487-488).

περιφερειακή πολιτισμική διαφοροποίηση, από τις οποίες τα επιμέρους κράτη δεν δείχνουν καμία διάθεση παραίτησης (Hedetoft:1994:14-16). Μια προσπάθεια εξισορρόπησης αυτών των δυνάμεων είναι βέβαια απαραίτητη.

Η αντιμετώπιση των παραπάνω προκλήσεων, που αποτελούν ιστορικό φαινόμενο, φαίνεται ότι μπορεί να επιτευχθεί με τα μέσα που διαθέτει η σύγχρονη έννοια της πολιτιστικής πολιτικής. Με άλλα λόγια, ο στόχος της ενότητας μέσα από τη διαφορετικότητα φαίνεται να μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την προώθηση της ιδέας της πολιτιστικής αποκέντρωσης και της περιφερειακής πολιτισμικής διαφοροποίησης (Robins 1997:37). Παρόλο που μέχρι τώρα, σε επίπεδο πολιτικής, οι παραπάνω στόχοι δείχνουν να εμφανίζονται στα προγράμματα των σύγχρονων κρατών, θα πρέπει να γίνει φανερό εάν οι νέες αυτές συνθήκες πρακτικής και αντίληψης έχουν ενσωματωθεί στις προτεραιότητες και στα μέσα της Ε.Ε., που αποτελεί και το θέμα της μελέτης. Με άλλα λόγια, ο μόνος τρόπος για αποτελεσματικές ενέργειες σε επίπεδο πολιτικής είναι η κατανόηση των συνθηκών που επικρατούν κάθε φορά και η δημιουργική παρέμβαση σε αυτές (Στενού 2002:265, - 267, UNESCO 2000).

3.3. Η έννοια της σύγχρονης πολιτιστικής πολιτικής

Μέσα στα πλαίσια που περιγράψαμε στις παραπάνω ενότητες, ένας ορισμός του πολιτισμού, που δεν κατανοεί τις προαναφερθείσες αλλαγές και δεν τις ενσωματώνει, καθίσταται ανεπαρκής και ιστορικά ξεπερασμένος. Πόσο μάλλον μία πολιτική για τον πολιτισμό, η οποία αν δεν μπορεί να παρακολουθήσει τις εξελίξεις στο σύγχρονο κοινωνικό και πολιτισμικό γίγνεσθαι, δεν μπορεί να παρέμβει σε αυτές με σύγχρονα μέσα και με αποτελεσματικότητα. Ως ιδιαίτερα ιστορική κατηγορία, και η πολιτιστική πολιτική χρειάστηκε πολλές φορές στο παρελθόν να διευρύνει τους ορίζοντές της, προκειμένου να καταστεί αποτελεσματική. Το ίδιο και τώρα. Η UNESCO (2000) καλεί σε έναν δημιουργικό προβληματισμό όλες τις κυβερνήσεις, οι οποίες βρίσκονται αντιμέτωπες με το φαινόμενο της πολιτισμικής αποσταθεροποίησης και υβριδοποίησης, που περιγράψαμε παραπάνω. Χρειάζεται να βρεθούν τρόποι ενότητας και κοινωνικής συνοχής σε ένα πλουραλιστικό και πολυεθνικό περιβάλλον, ακόμη κι αν αυτό σημαίνει ρήξη με τις παλαιές πολιτικές, οι οποίες, στο φως των νέων συνθηκών, καθίστανται απαρχαιωμένες και αναποτελεσματικές. Στην παρούσα ενότητα θα επιχειρήσουμε να περιγράψουμε τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτή η έννοια και ο ρόλος της πολιτιστικής πολιτικής στη σύγχρονη πραγματικότητα, από τα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη, και να αξιολογήσουμε τις προτεραιότητές τους. Θα πρέπει εκ των προτέρων να

τονίσουμε ότι περιλαμβάνει την άποψη για τον πολιτισμό ως αντικείμενο και ως μέσο πολιτικής.

Η έννοια της πολιτιστικής πολιτικής περιγράφεται, με αδρές γραμμές, ως ο τρόπος με τον οποίο τα κράτη ορίζουν τις ευθύνες και τις αρμοδιότητές τους για τον πολιτισμό (UNESCO 2000). Περιλαμβάνει τις διοικητικές δομές και τους θεσμούς που ρυθμίζουν τον τομέα του πολιτισμού, τα οικονομικά, νομοθετικά και διοικητικά μέτρα που υλοποιούν την κρατική παρέμβαση και αποσκοπούν στην επίτευξη συγκεκριμένων στόχων στο πεδίο που αυτός συγκροτεί, καθώς και στα επιμέρους πεδία με τα οποία συνδέεται (Βενιζέλος 1999:11-16, Kawashima 2002:341-359, Παπαγιάννης 1995:29). Ειδικότερα, τα εργαλεία παρέμβασης του κράτους συνίστανται στην κατάλληλη ρύθμιση του νομοθετικού πλαισίου και του διοικητικού συστήματος, στη χορήγηση πιστώσεων καθώς και στην βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού στον τομέα του πολιτισμού.

Εάν θέλαμε να αναλύσουμε τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη αντιλαμβάνονται και ρυθμίζουν τις αρμοδιότητές τους στον τομέα του πολιτισμού, θα έπρεπε να δούμε πως προσδιορίζουν τον σχετικό τομέα και, εν συνεχεία, πως προβαίνουν στη ρύθμισή του. Παρακάτω, θα παραθέσουμε έναν ορισμό για τον πολιτισμό που διατυπώθηκε στο πλαίσιο των εργασιών της UNESCO, στην Παγκόσμια Διάσκεψη του Μεξικού (26-7/6-8-1982) για τις πολιτιστικές πολιτικές, και έκτοτε έχει επαναληφθεί στο Πρόγραμμα Δράσης της Διάσκεψης της Στοκχόλμης του 1998, σχετικά με τις πολιτιστικές πολιτικές για την ανάπτυξη, όπως και στην Οικουμενική Διακήρυξη για την πολιτισμική διαφορετικότητα, που υιοθετήθηκε στα τέλη του 2001 από τη Γενική Διάσκεψη της UNESCO στην 31^η σύνοδό της (Βουδούρη 2003:163-164).

Σύμφωνα με τον εν λόγω ορισμό ο πολιτισμός γίνεται αντιληπτός ως «το σύνολο των διακριτών χαρακτηριστικών, πνευματικών και υλικών, διανοητικών και συναισθηματικών, που χαρακτηρίζουν μία κοινωνία ή κοινωνική ομάδα. Περιλαμβάνει όχι μόνο τις τέχνες και τα γράμματα, αλλά και τρόπους ζωής, τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου, συστήματα αξιών, παραδόσεις και πεποιθήσεις».

Το πρώτο πράγμα που θα μπορούσαμε να διαπιστώσουμε από αυτό τον ορισμό και το συμφραζόμενο μέσα στο οποίο έχει διατυπωθεί, είναι ότι η έννοια του πολιτισμού προσδιορίζεται από την έντονη παρέμβαση του διεθνούς δικαίου και την παράλληλη ενσωμάτωση αυτής της παρέμβασης ως στοιχείο του σύγχρονου πολιτισμού και της διακυβέρνησής του (Αναγνωστοπούλου 2002:321). Έτσι, εκτός από την αναγκαιότητα για πολιτισμική διαφοροποίηση, που υπαγορεύει η σύγχρονη εποχή, υπάρχει και η διάσταση της προστασίας της από τους κανόνες του διεθνούς

δικαίου. Το ίδιο ισχύει και για την πολιτιστική ισοτιμία¹⁹. Περαιτέρω, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο πολιτισμός περιλαμβάνει όλους τους τομείς και τα υλικά αποτελέσματα της ατομικής και κοινωνικής δημιουργικής και καλλιτεχνικής δραστηριότητας, της έκφρασης και της επικοινωνίας, που αποσκοπούν τόσο στην αισθητική απόλαυση, τη μόρφωση και την ψυχαγωγία, και συμβάλλουν είτε στην ανάπτυξη της προσωπικότητας των ατόμων είτε στην ανάπτυξη των κοινωνιών²⁰.

Από την άλλη πλευρά, αναδεικνύει την όψη του πολιτισμού ως μέσο άσκησης πολιτικής σε επιμέρους τομείς, γεγονός που στη σύγχρονη εποχή ενσωματώνει και άλλες δύο σημαίνουσες διαστάσεις: αφενός, αναφερόμαστε σε αυτή που καθιστά τον πολιτισμό αναπόσπαστο συστατικό του ανθρώπινου καθημερινού βίου, ως στοιχείο που διαπερνά όλες τις εκφάνσεις της ατομικής και κοινωνικής ζωής και για αυτό συμβάλλει στη συνοχή που αναπτύσσεται μεταξύ των κοινωνικών ομάδων και των ευρύτερων κοινωνιών στο παρόν. Η διάσταση αυτή κινητοποιεί τον πολιτισμό ως παράγοντα περαιτέρω ανάπτυξης των κοινωνιών²¹. Αφετέρου, αναφερόμαστε σε εκείνη που αναδεικνύει τον πολιτισμό ως στοιχείο πάνω στο οποίο οικοδομείται η συλλογική ταυτότητα και μνήμη των υποκειμένων²², και η οποία τα εντάσσει όχι μόνο στο παρόν αυτής της κοινότητας αλλά και στο παρελθόν της. Έτσι, ο πολιτισμός συνδέεται με την έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς, και αποτελεί στοιχείο διαφοροποίησης, για τις επιμέρους πολιτισμικές ομάδες που συμμετέχουν σε αυτή την κοινή κληρονομιά (Βενιζέλος 1999:12, 30, Κόνσολα 1990:30-31, Παπαγιάννης 1995:28).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, και μέσα στο συμφραζόμενο της εποχής της παγκοσμιοποίησης, τα κράτη σήμερα αναγνωρίζουν ότι «ο πολιτισμός πηγάζει από

¹⁹ Η διάσταση της ισοτιμίας των πολιτισμών είχε ήδη κατοχυρωθεί από το 1966, στο άρθρο 1 παρ. 1 της Διακήρυξης των αρχών της διεθνούς πολιτιστικής συνεργασίας, που υιοθετήθηκε από τη Γενική Διάσκεψη της UNESCO (Βουδούρη 2003:164).

²⁰ Υπό αυτή την έννοια, στο περιεχόμενο του πολιτισμού περιλαμβάνονται οι λεγόμενες καλές τέχνες, παραστατικές και εικαστικές, ο οπτικοακουστικός και εκδοτικός τομέας, οι μαζικές και λαϊκές ψυχαγωγικές εκδηλώσεις, οι ελετειακές γιορτές και εκδηλώσεις ιστορικής μνήμης, η έρευνα και η τεχνολογία, οι αρχαιολογικές, ιστορικές συλλογές ή συλλογές φυσικής ιστορίας, τα αρχεία κ.ο.κ. (ΚΕΠΕ 2000:28-38).

²¹ Στη βάση αυτή θεμελιώνεται η προβληματική της περιφερειακής ανάπτυξης, που ανάγει τον πολιτισμό σε εργαλείο ανάπτυξης των περιφερειακών και τοπικών κοινωνιών (Πηγή: UNESCO).

²² Ένα διαχρονικό παράδειγμα αυτής της διαδικασίας είναι οι θεσμοί μνήμης, όπως τα μουσεία, τα οποία παραδοσιακά συνδέθηκαν με την επίσημη εκδοχή της ιστορίας, την εθνική ταυτότητα και μνήμη (Bennett 1995, Harvey 1996, Kaplan 1994, Karp 1992:2-17, Macdonald 1999:7, Νάκου 2001:117-119, Pearce 1995). Το ίδιο ισχύει βέβαια και για τους θεσμούς που αναφέρονται σε άλλους πολιτιστικούς τομείς και έχουν τη σφραγίδα του εθνικού. Ανεξάρτητα από τα παραπάνω, σε αυτή τη συλλογιστική βασίζεται σήμερα όλη η διεθνής νομική φιλολογία και πρακτική που αποσκοπεί στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και το σεβασμό της πολιτιστικής ταυτότητας, κυρίως όταν δεν ταυτίζεται με την επίσημη εκδοχή του κράτους (Βουδούρη 2003:167, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου 2001:28-69).

την κοινότητα ως σύνολο και πρέπει να επιστρέφεται σε αυτή»²³. Πάνω σε αυτή τη λογική θεμελιώνεται και όλη η τάση της σύγχρονης πολιτιστικής πολιτικής, στην οποία προοδευτικά παρατηρείται μία μεταστροφή από την έννοια του «πολιτιστικού εκδημοκρατισμού»²⁴ στην έννοια της «πολιτιστικής δημοκρατίας»²⁵. Οι σύγχρονες ευρωπαϊκές πολιτιστικές πολιτικές οικοδομούνται σε βάσεις που αναγνωρίζουν το πρόταγμα «πολιτισμός για όλους», και επιδιώκουν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο να το υλοποιήσουν (Kawashima 2002:341-357).

Τούτων δοθέντων, ο ρόλος των ευρωπαϊκών κρατών και των θεσμικών τους παρεμβάσεων συνίστανται αφενός στην εξασφάλιση όλων εκείνων των συνθηκών που επιτρέπουν τη διατήρηση, την προστασία, την ανάπτυξη και μετάδοση του πολιτισμού²⁶ και αφετέρου στην παροχή των απαραίτητων υλικών, κοινωνικών και οικονομικών όρων για την ισότιμη και ελεύθερη πρόσβαση και συμμετοχή των πολιτών στα υλικά και πνευματικά οφέλη του πολιτισμού²⁷ (Βουδούρη 2003: 156-157, 161-162). Έτσι, από τη μια, τα κράτη υποχρεούνται να συστήνουν πολιτιστικούς θεσμούς και να εκπαιδεύουν τους πολίτες τους στην απόλαυση και παραγωγή του πολιτισμού (Χρυσόγονος 2002: 305), αλλά από την άλλη, οφείλουν να καλλιεργούν και να εγγυώνται, με μία σειρά από θετικά και αρνητικά μέτρα που δύναται να λαμβάνουν²⁸, τον πολιτιστικό πλουραλισμό και φιλελευθερισμό (Βενιζέλος 1999:60). Επίσης, νομιμοποιούνται να παρεμβαίνουν για τον περιορισμό των δυνάμεων εκείνων που εμποδίζουν την επίτευξη των παραπάνω στόχων²⁹. Η συγκεκριμένη

²³ Με αυτή τη διατύπωση η Παγκόσμια Διάσκεψη για τις πολιτιστικές πολιτικές (Μεξικό 1982) συμπύκνωσε τον προβληματισμό που απασχόλησε τη Διεθνή Κοινότητα σε προηγούμενες εργασίες της (Τελική Έκθεση της Διακυβερνητικής Διάσκεψης για τις πολιτιστικές πολιτικές στην Ευρώπη, Ελσίνκι 1972, Σύσταση της UNESCO, Ναϊρόμπι 1976), (Βουδούρη 2003: 163).

²⁴ Ο «πολιτιστικός εκδημοκρατισμός» αποτέλεσε μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '70 την κύρια βασική πολιτιστική πολιτική των κρατών της Ευρώπης, η οποία όμως δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα (Κόνσολα 1990:29). Αποσκοπούσε στην ευρεία και ισότιμη διάδοση της υψηλής κουλτούρας, της θεωρούμενης (από το κράτος) ότι εκφράζει οικουμενικές και διαχρονικές αξίες (Βουδούρη 2003:163).

²⁵ Η έννοια της «πολιτιστικής δημοκρατίας» διατυπώθηκε για πρώτη φορά στη Διακυβερνητική Διάσκεψη για τις πολιτιστικές πολιτικές στην Ευρώπη (Ελσίνκι, 1972) και έκτοτε ακολουθείται ως βασική πολιτιστική πολιτική από τα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη (Κόνσολα 1990:29). Βασίζεται στην ευρύτερη δυνατή συμμετοχή των ατόμων και της κοινωνίας στη δημιουργία πολιτιστικών αγαθών, στη λήψη αποφάσεων που αφορούν την πολιτιστική ζωή και στη διάδοση και απόλαυση του πολιτισμού (Βουδούρη 2003:163).

²⁶ Σε αυτή την κατηγορία της κρατικής παρέμβασης δύναται να συμπεριλαμβάνεται η δημιουργία θεσμικής και υλικής υποδομής, η μελέτη και έρευνα του πολιτισμού, η προστασία και ανάδειξη των πολιτιστικών αξιών (ΚΕΠΕ 2000:46, Κόνσολα 1990:36).

²⁷ Επίσης, η συγκεκριμένη κατηγορία μπορεί να περιλαμβάνει την εκπαίδευση του κοινού και των καλλιτεχνών, τη χρηματοδότηση των πολιτιστικών φορέων ή των καλλιτεχνών, την ενίσχυση της κατανάλωσης των πολιτιστικών αγαθών, τη βελτίωση της λειτουργίας της αγοράς, την προβολή του πολιτιστικού έργου, την προστασία και επαγγελματική αναγνώριση των καλλιτεχνών και άλλων επαγγελματιών του πολιτισμού κλπ (ό.π.2000: 46-47).

²⁸ Εννοούμε μέτρα ενίσχυσης ή μέτρα απαγόρευσης / προστασίας, βλ. Βουδούρη 2003: 159.

²⁹ Το σχόλιο αφορά στις δυνάμεις της αγοράς, οι οποίες, σύμφωνα με την εν λόγω άποψη, δύναται να στερήσουν τις οικονομικές συνθήκες ύπαρξης πρωτοποριακών ή περίπλοκων

άποψη αντικατοπτρίζει την αντίληψη που επικράτει γενικότερα στην Ευρώπη, ότι ο πολιτισμός ανήκει στην κατηγορία του κοινωνικού αγαθού, που, όπως το καθαρό περιβάλλον, είναι απαραίτητο για την ποιότητα ζωής των πολιτών³⁰ (ΚΕΠΕ 2000: 46).

Εξίσου σημαντικές, και ίσως σημαντικότερες, είναι οι κρατικές παρεμβάσεις στον τομέα του πολιτισμού που νομιμοποιούνται για να συμβάλλουν στην κοινωνική συνοχή, και μάλιστα φαίνεται να αποκτούν μεγαλύτερη πολυπλοκότητα και συνθετότητα στη σύγχρονη εποχή, που η πολύπλοκτη κοινωνική συνοχή απαιτείται παράλληλα με την ανάγκη για διατήρηση της περιφερειακής πολιτισμικής διαφοροποίησης (Robins 1997:33), το δικαίωμα στην πολιτισμική ταυτότητα και πολιτιστική κληρονομιά, όχι μόνο διεθνώς αλλά και εντός των ιδίων των κρατών (Βουδούρη 2003:164-166, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου 2001:47). Έτσι, σήμερα τα κράτη οφείλουν να προβαίνουν σε παρεμβάσεις που αφενός εγγυώνται την εξάλειψη των διακρίσεων και την παροχή της δυνατότητας στις μειονοτικές κοινότητες ή μορφώματα για ελεύθερη πολιτιστική δράση, έκφραση της πολιτισμικής τους ταυτότητας και πρόσβασης στην πολιτιστική τους κληρονομιά, αλλά παράλληλα πρέπει να ενισχύουν την πολιτιστική συνεργασία και ανταλλαγή σε όλα τα επίπεδα, προσδοκώντας την επίτευξη της κοινωνικής συνοχής, μέσα από την πολιτιστική ανάπτυξη και την περιφερειακή πολιτισμική διαφοροποίηση³¹ (Παπαγιάννης 1995:28).

Ωστόσο, σχετικά με τα ανωτέρω, θα πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχει μία μεγάλη διαφοροποίηση στον τρόπο που τα κράτη προβαίνουν στην υλοποίηση των πολιτιστικών πολιτικών τους. Η εμπειρία των ευρωπαϊκών κρατών καταδεικνύει ότι υπάρχουν έντονες διαφοροποιήσεις στους τομείς αρμοδιοτήτων που συγκροτούν τη

μορφών πολιτιστικής έκφρασης, που έχουν μικρή απήχηση στο κοινό. Επίσης, στις ίδιες δυνάμεις αναφέρεται και η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, η οποία αποτελεί αποκλειστική υποχρέωση του κράτους (ΚΕΠΕ 2000: 38).

³⁰ Αξίζει να αναφερθούμε συνολτικά σε ορισμένους σταθμούς των πολλάπλων όψεων της χρησιμότητας, με τις οποίες επενδύθηκε ιστορικά, από την άποψη της πολιτικής, η έννοια της παρέμβασης του κράτους στον τομέα του πολιτισμού. Ο 19^{ος} αιώνας στην Αγγλία τοποθετούσε την μέριμνα του κράτους για τον πολιτισμό και την ίδρυση δημόσιων μουσείων ή βιβλιοθηκών πλάι σε άλλους κοινωνικούς θεσμούς, απαραίτητους για τον έλεγχο της κοινωνίας, την ενσωμάτωση ή την καταστολή, παράλληλα με την χρησιμότητα για εκπολιτισμό των μαζών (Bennett 1998:107-119). Στη σημερινή εποχή, η άποψη για την πολιτική στον τομέα του πολιτισμού δεν συναρτάται τόσο πολύ με την έννοια της παροχής όσο με εκείνη της πρόσβασης και της συμμετοχής της κάθε κοινότητας στον πολιτισμό και στις αξίες της (Βουδούρη 2003:161-162), και αποτελεί απαραίτητη συνιστώσα της ποιότητας ζωής των πολιτών (Εισηγητική Έκθεση για τον νόμο 3028/2002:3).

³¹ Σύμφωνα και με την άποψη που παραθέσαμε παραπάνω, περί πολιτισμικής υβριδοποίησης, η πολιτική σήμερα κάνει δεκτό ότι οι πολιτιστικές ανταλλαγές συμβάλλουν στην τόνωση της δημιουργικότητας των κοινωνιών, ενώ αναδεικνύονται σε παράγοντα εμπλουτισμού κάθε κοινωνίας και σε στοιχείο περαιτέρω ενίσχυσης της πολιτισμικής διαφοροποίησης, κυρίως σε ένα παγκοσμιοποιημένο και έντονα ανταγωνιστικό επίπεδο (Βουδούρη 2003:164, Robins 1997:18,33, UNESCO 2000).

βασική διοικητική δομή τους για τον πολιτισμό ενώ, παράλληλα, απαντούν και τα τρία μοντέλα διακυβέρνησης, δηλαδή το συγκεντρωτικό, το αποκεντρωτικό και το ομοσπονδιακό, με επιμέρους διαφοροποιήσεις³². Εξάλλου, τα όρια μεταξύ του αποκεντρωτικού ή συγκεντρωτικού μοντέλου πολιτικής διακυβέρνησης είναι ασαφή³³ (Wiesand & Cliche, 2003).

Με την εξαίρεση του ομοσπονδιακού μοντέλου, που ακολουθεί τη δική του εσωτερική λογική³⁴, θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι ο χαρακτηρισμός ενός πολιτιστικού μοντέλου ως αποκεντρωτικού ή συγκεντρωτικού, αφορά είτε στο ίδιο το αντικείμενο της πολιτικής είτε στις πολιτικές και διοικητικές δομές που αναφέρονται σε αυτό³⁵. Επίσης, δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι παρουσιάζονται διαβαθμίσεις ως προς το επίπεδο και το χαρακτήρα της αποκέντρωσης ή συγκέντρωσης στην οποία αναφερόμαστε.

Αναλυτικότερα, θα λέγαμε ότι η πολιτιστική αποκέντρωση αποτελεί, κατά κύριο λόγο, πολιτικό στόχο (Girard 1983:172) για όλα τα ευρωπαϊκά κράτη, ο οποίος προωθείται σε συνδυασμό με τις αρχές της πολιτιστικής δημοκρατίας (Κόνσολα

³² Με εξαίρεση τα ευρωπαϊκά κράτη που ακολουθούν ένα ομοσπονδιακό σύστημα οργάνωσης (Αυστρία, Βέλγιο, Ελβετία, Γερμανία), τα υπόλοιπα διαθέτουν κεντρικούς διοικητικούς θεσμούς, εντός των οποίων παρουσιάζονται διαφοροποιήσεις. Για παράδειγμα, στο Ηνωμένο Βασίλειο αντιστοιχεί το Υπουργείο Πολιτισμού, Μέσων και Αθλητισμού, στη Φινλανδία το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, που διαρθρώνεται εσωτερικά σε τμήματα για την εκπαίδευση, την επιστήμη, τον πολιτισμό, τον αθλητισμό και τη νεότητα, στη Γαλλία το Υπουργείο Πολιτισμού και Επικοινωνίας, στην Ιταλία το Υπουργείο Κληρονομιάς και Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων (με ξεχωριστό Υπουργείο Παιδείας, Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης και Έρευνας), στην Πορτογαλία, την Ελλάδα, την Ισπανία και τη Σουηδία το Υπουργείο Πολιτισμού (με ξεχωριστά Υπουργεία για την Εκπαίδευση, τον Αθλητισμό, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης) κ.ο.κ. Έτσι, σε γενικές γραμμές, στον ευρύτερο τομέα του πολιτισμού φαίνεται να εντάσσονται οι τομείς της σύγχρονης πολιτιστικής δραστηριότητας, της πολιτιστικής κληρονομιάς, της εκπαίδευσης, της έρευνας, των μέσων μαζικής ενημέρωσης, του αθλητισμού και της νεότητας (Wiesand & Cliche, 2003).

³³ Έτσι, για να δώσουμε κάποια παραδείγματα, μπορεί το Ηνωμένο Βασίλειο να χαρακτηρίζει το σύστημα της πολιτικής του διακυβέρνησης στο τομέα του πολιτισμού ως συγκεντρωτικό, με τάσεις προς περιφερειακή αποκέντρωση και αυξανόμενο ρόλο των αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης, όμως οι χρηματοδοτήσεις του πολιτιστικού τομέα για το έτος 1998/1999 καλύφθηκαν κατά 42,75% από τον κρατικό προϋπολογισμό ενώ το 57,25% δόθηκαν από τις περιφερειακές και τοπικές αρχές. Από την άλλη πλευρά, η Γαλλία που χαρακτηρίζει το σύστημά της συγκεντρωτικό, με τάσεις ανάπτυξης του ρόλου των περιφερειακών και τοπικών αρχών, χρηματοδοτεί τον πολιτιστικό τομέα κατά 52,3% από τον κρατικό προϋπολογισμό, ενώ εξασφαλίζει τους υπόλοιπους πόρους από άλλες διοικητικές δομές, όπως το 38,6% από τους δήμους, το 7,1% από άλλα διοικητικά τμήματα και μόνο το 2% από τις περιφέρειες. Τέλος, η Πορτογαλία, που χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερο βαθμό αποκέντρωσης, βρίσκεται επίσης να καλύπτει το 46,7% των χρηματοδοτικών αναγκών του πολιτισμού από τον κρατικό προϋπολογισμό και να συγκεντρώνει το υπόλοιπο 53,3% από τις περιφερειακές αρχές (ό.π.).

³⁴ Για παράδειγμα η Γερμανία, λόγω της ομοσπονδιακής της συγκρότησης, υλοποιεί την πολιτιστική της πολιτική με ένα καθ' όλα αποκεντρωτικό σύστημα, καθώς η πολιτιστική διαφοροποίηση των κρατιδίων της βρίσκει την ανταπόκρισή της και στην πολιτιστική της διοίκηση. Έτσι, στην τοπική κυβέρνηση κάθε κρατιδίου έχει συσταθεί ειδικό Υπουργείο Πολιτισμού, που έχει αποκλειστικά αναλάβει την ευθύνη της πολιτιστικής λειτουργίας, ενώ η εξουσία της ομοσπονδιακής κυβέρνησης περιορίζεται σε ορισμένα μόνο θέματα, που χρειάζονται ρύθμιση και συντονισμό σε εθνικό επίπεδο (Κόνσολα 1990:109).

³⁵ Σε όλα τα ευρωπαϊκά κράτη υπάρχουν ενεργοί διοικητικοί θεσμοί για τον πολιτισμό σε διάφορα επίπεδα αποκέντρωσης (ό.π.).

1990:107). Αφορά κυρίως στην καταπολέμηση της ανισότητας που παρατηρείται στην πρόσβαση και συμμετοχή των πολιτών και των φορέων δράσης στην πολιτιστική δραστηριότητα. Ωστόσο, οι εν λόγω πολιτικές εφαρμόζονται με κάποια μέτρα ή εισροές, που ενδέχεται να χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό συγκέντρωσης ή αποκέντρωσης. Έτσι, ανάλογες συγκεντρωτικές ή αποκεντρωτικές δομές μπορεί να χαρακτηρίζουν το σύστημα διανομής των δημόσιων πόρων μεταξύ πολιτιστικών φορέων ή άλλων σχετικών αρχών ή το σύστημα κατανομής πολιτικής ισχύος μεταξύ διαφόρων κέντρων λήψης αποφάσεων³⁶ (Kawashima 2002:341-343).

Προς αυτή την κατεύθυνση, οι πολιτιστικές πολιτικές τείνουν να υλοποιηθούν με μέτρα που αφενός τονώνουν την πολιτιστική δραστηριότητα στις περιφερειακές και τοπικές κοινωνίες και αφετέρου αναδεικνύουν τον πολιτισμό ως παράγοντα περαιτέρω ανάπτυξης των περιφερειακών και τοπικών κοινωνιών. Επίσης, προωθείται μέσα από τη λήψη μέτρων για την προστασία και ανάδειξη των τοπικών πολιτισμικών ταυτοτήτων και τη σύνδεσή τους με την κοινότητα³⁷. Στο σημείο αυτό αναδεικνύονται οι συνάψεις της πολιτιστικής πολιτικής με την πολιτική για την

³⁶ Η έννοια της αποκεντρωτικής πολιτικής δεν αφορά μόνο στο αντικείμενο της πολιτικής, αλλά κυρίως αναφέρεται στους μηχανισμούς και τα μέτρα υλοποίησης των πολιτικών στόχων. Έτσι, ο Kawashima (2002: 344-346), στη μελέτη του για τις θεωρητικές παραμέτρους της αποκεντρωτικής πολιτιστικής πολιτικής, αναφέρει ότι το εν λόγω σύστημα μπορεί να χαρακτηριστεί σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό ως αποκεντρωτικό εάν α) συμβάλλει στην πολιτιστική αποκέντρωση, δηλαδή επιτρέπει τη δίκαιη πρόσβαση και συμμετοχή στον πολιτισμό μεγαλύτερου τμήματος του πληθυσμού, από γεωγραφική, οικονομική και κοινωνική άποψη, β) υλοποιείται με οικονομική αποκέντρωση, δηλαδή ακολουθεί μία αποκεντρωμένη διανομή του δημόσιου προϋπολογισμού για τον πολιτισμό, σε επίπεδο περιφερειακό, σε επίπεδο αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης και σε επίπεδο παροχών μεταξύ διαφορετικών πολιτιστικών τομέων ή οργανισμών και γ) πραγματοποιείται με πολιτική αποκέντρωση, δηλαδή με μεταφορά αρμοδιοτήτων, διοικητικών και πολιτικών μέσων σε κρατικές κάθετες δομές (περιφερειακές και δημοτικές αρχές), σε κρατικές οριζόντιες δομές (Υπουργείο Πολιτισμού, Υπουργείο Παιδείας κλπ) και σε μη κρατικές δομές όπως σε ιδιωτικούς φορείς, σε εθελοντικούς φορείς, σε φορείς της αγοράς κλπ. (βλ. επίσης: Bennett 1990: 1, DiMaggio 1991: 220, Βουδούρη 1991: 70 - 76).

³⁷ Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ο πιο γνωστός θεσμός συγκρότησης και αναπαράστασης των πολιτισμικών ταυτοτήτων είναι τα μουσεία. Μέσα στα πλαίσια της συζήτησης που διεξάγεται στη σύγχρονη μουσειολογία, εντάσσεται και η προβληματική της προώθησης μουσειακών μορφών και πρακτικών που συμβάλλουν στην πιο ικανοποιητική αναπαράσταση των τοπικών ταυτοτήτων. Τα πολιτικά μέτρα που μπορεί να σχετίζονται με αυτή τη διάσταση προβληματισμού, αφορούν στην κρατική μουσειακή πολιτική και στον τρόπο με τον οποίο αυτή υλοποιείται. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα έκφρασης της παραπάνω τάσης, είναι τα οικομουσεία ή τα υπαίθρια μουσεία, που στηρίζονται συνήθως από τις αρχές της τοπικής αυτοδιοίκησης και, φυσικά, από τη συμμετοχή των κατοίκων. Η δημιουργία τους διασφαλίζει την προστασία της κληρονομιάς και των παραγωγικών δραστηριοτήτων της περιοχής, ενώ παράλληλα μετατρέπει τους πολιτιστικούς πόρους σε οικονομικούς (Καραβασιλή - Μικελάκης 2001:64-67). Έτσι, επιτυγχάνεται κοινωνική συνοχή επί της ουσίας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα οικομουσείων στη χώρα μας είναι το υπαίθριο μουσείο Υδροκίνησης της Δημητσάνας, το υπαίθριο μουσείο Παλαιάς Λατομικής Τέχνης, στη θέση Αλούλα Πεντέλης κλπ. Η σπουδαιότερη συνέπεια των παραπάνω μέτρων πολιτικής είναι ότι δίνουν τη δυνατότητα στην τοπική κοινωνία να εκφράσει την πολιτισμική της ταυτότητα, να την προβάλει και να την ενισχύσει, εντάσσοντας ενεργά και δυναμικά τον τοπικό πληθυσμό σε αυτή τη διαδικασία (Riviere 1985).

ανάπτυξη των πόλεων (Μπιανκίνι – Πάρσονς 1994:17-33) καθώς και για την περιφερειακή ανάπτυξη³⁸ (Robins 1997:26).

Πριν ολοκληρώσουμε την αναφορά μας στην έννοια της πολιτιστικής πολιτικής και στο περιεχόμενό της, έτσι όπως γίνεται αντιληπτό στη σύγχρονη εποχή, θα θέλαμε να αναφερθούμε και σε κάποιες άλλες οριζόντιες πτυχές του πολιτισμού, εκτός από εκείνες στις οποίες αναφερθήκαμε παραπάνω³⁹ (ΚΕΠΕ 2000:34-38). Έτσι θα θέλαμε να υπογραμμίσουμε ότι στη βάση των πολιτιστικών δραστηριοτήτων, συγκροτείται ένας εξαιρετικά δυναμικός παραγωγικός τομέας, αγαθών και υπηρεσιών, με υπολογίσιμο βάρος για τα εθνικά εισοδήματα (Βενιζέλος 1999:57-67).

Ο πολιτισμός ως οικονομικός πόρος είναι μία διάσταση που συμπεριλαμβάνεται στις εθνικές οικονομικές πολιτικές, τόσο για την εκμετάλλευση των πόρων που προκύπτουν από αυτή τη δραστηριότητα, όσο και για την αναδιανομή των εισοδημάτων μέσω έμμεσων ή άμεσων επιχορηγήσεων του πολιτιστικού τομέα (ΚΕΠΕ 2000: 40-41). Εξάλλου, σε ένα άλλο επίπεδο, ιδιαίτερα στη σύγχρονη εποχή, που η πολιτισμική διαφοροποίηση δεν είναι μόνο πραγματικότητα αλλά και ανάγκη, η οικονομική και εμπορική αξιοποίησή της, σε ένα έντονα παγκοσμιοποιημένο οικονομικό περιβάλλον όπως το σύγχρονο, μπορεί να αποτελέσει στοιχείο προστασίας από τον ξένο ανταγωνισμό και να αναχθεί σε μέγιστο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα (Βενιζέλος 1999: 52-56). Αυτές οι προτεραιότητες αποτυπώνονται στους σύγχρονους στόχους που θέτει η πολιτιστική πολιτική του συνόλου των κρατών της Ευρώπης (Wiesand & Cliche, 2003) ενώ οι τάσεις έχουν φανεί και μέσα από την ανάπτυξη της βιομηχανίας του ελεύθερου χρόνου και του πολιτιστικού τουρισμού⁴⁰.

Αναφορικά με τα παραπάνω, θα θέλαμε να τονίσουμε ότι, ο τομέας του πολιτισμού δεν στοιχειοθετείται μόνο από το όραμα και τις ενέργειες των

³⁸ Η παραπάνω προβληματική προσεγγίζεται συνολικά και εξετάζει τη στενότερη σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ των υποκειμένων με άλλες υπο – εθνικές περιοχές, όπως οι περιφέρειες ή οι πόλεις, καθώς και το ρόλο αυτών των περιοχών στο πολιτικό και πολιτισμικό γίγνεσθαι (Ohmae 1993). Ο Castells (1994:23) παρατηρεί ότι όσο ο ρόλος των κρατών υποβαθμίζεται, ο ρόλος των περιφερειών και των πόλεων, ως τόπων αυτονομίας και πολιτικής ισχύος, αναβαθμίζεται.

³⁹ Σύμφωνα με τη θεωρία που κάναμε δεκτή, η πολιτική για τον πολιτισμό δύναται να επιφέρει αλλαγές και σε άλλους τομείς της πολιτικής. Αυτό φαίνεται να γίνεται αποδεκτό και σε κείμενα πολιτικού προσανατολισμού (Ψήφισμα του Συμβουλίου της Ε.Ε. της 26^η Μαΐου «για τις οριζόντιες πτυχές του πολιτισμού: ανάπτυξη των συνεργιών με άλλους τομείς και δράσεις της Κοινότητας και ανταλλαγής ορθών πρακτικών σε σχέση με τις κοινωνικές και οικονομικές διαστάσεις του πολιτισμού», 2003/ C 136/01).

⁴⁰ Για μεγαλύτερη θεωρητική ανάλυση του θέματος της βιομηχανίας του ελεύθερου χρόνου και του πολιτιστικού τουρισμού βλ. Greenwood 1989, Handler 1990, Jarvie – Maguire 1994, Veblen 1970. Γενικά, οι δραστηριότητες της βιομηχανίας του ελεύθερου χρόνου αποσκοπούν στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων των πόλεων, μέσω της τόνωσης των πολιτιστικών δραστηριοτήτων, ενώ επιφέρουν άνοδο στα τοπικά εισοδήματα και αύξηση της απασχόλησης. Από την άλλη πλευρά, ο πολιτιστικός τουρισμός αποσκοπεί κυρίως στην προσέλκυση ξένων εισροών, αλλά έχει άμεσα και παράπλευρα αποτελέσματα και σε όλους τους παραπάνω τομείς (Βενιζέλος 1999:57-60, ΚΕΠΕ 2000:46,51).

πολιτιστικών πολιτικών, που μπορεί να είναι είτε επιτυχημένες είτε αποτυχημένες. Εξάλλου, στόχος του κράτους δεν είναι να λειτουργήσει ούτε ως αποκλειστικός προστάτης ούτε ως αποκλειστικός προμηθευτής για τον πολιτισμό. Αντιθέτως, είναι γεγονός ότι οι ενέργειες των πολιτιστικών οργανισμών και άλλων θεσμών ή ιδιωτικών παραγόντων στο χώρο του πολιτισμού, έχουν διαδραματίσει πολύ σπουδαιότερο ρόλο στην παραγωγή και διανομή των πολιτιστικών αγαθών και υπηρεσιών, ενώ ανάλογα είναι τα συμπεράσματα και για τη χρηματοδότηση (Kawashima 2002:346). Συνεπώς, παράλληλα με τη βούληση των πολιτικών, ο χώρος του πολιτισμού προχωρά και αναπτύσσεται σε σχέση και με άλλους παράγοντες της πολιτιστικής δραστηριότητας, οι οποίοι ενδέχεται να λειτουργούν ως παραδείγματα καλής πρακτικής για την αναθεώρηση και τον επαναπροσδιορισμό των στόχων της πολιτικής.

Από την άλλη πλευρά, δεν θα πρέπει να αγνοούμε ότι οι εξαγγελίες των πολιτικών, ακόμη και η πολιτική βούληση, απέχουν πολύ από την υλοποίησή τους στην πράξη. Μία ρεαλιστική θεώρηση των πραγμάτων, σε επίπεδο πολιτικής του πολιτισμού, για όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, είναι βέβαιο ότι δεν θα ταυτιζόταν με την παραπάνω εικόνα. Η πραγματικότητα παρουσιάζεται ζοφερή και αυτό, βέβαια, δεν είναι μόνο συνάρτηση της αναποτελεσματικότητας της πολιτικής ως μέσο παρέμβασης εν γένει. Παρόλα αυτά, στο πλαίσιο της συγκεκριμένης μελέτης, οι δυνατότητες για μία συνολική κριτική προσέγγιση και αναθεώρηση του πεδίου της πολιτιστικής πολιτικής είναι από περιορισμένες έως ανύπαρκτες. Εκείνο που επιδιώκουμε είναι η εστίαση σε ορισμένα ζητήματα που ανακύπτουν από τους πολιτικούς χειρισμούς της Ε.Ε. σε κάποια πεδία, που θεωρήσαμε σημαίνοντα, και ο προβληματισμός αναφορικά με τα αποτελέσματά τους ως προς τους αρχικούς τους στόχους και ως προς τις υπάρχουσες ανάγκες.

Στο παρακάτω κεφάλαιο θα κάνουμε μία σύντομη κριτική αναφορά στο περιεχόμενο, στους στόχους και στα μέσα της πολιτιστικής πολιτικής της Ε.Ε. και θα προσπαθήσουμε να διερευνήσουμε το πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσει την πολιτικής της να προωθήσει την εφαρμογή της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών στον τομέα του πολιτισμού⁴¹. Προηγουμένως, θα θέλαμε να αναφερθούμε σε ορισμένες θεωρητικές και πρακτικές πτυχές του ζητήματος της

⁴¹ Εν προκειμένω, αξίζει να σημειώσουμε ότι στην Παγκόσμια Διάσκεψη της UNESCO για τις πολιτιστικές πολιτικές και την Ανάπτυξη, που διεξήχθη στη Στοκχόλμη το 1998, επικυρώθηκε ότι η αποτελεσματική συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας και η χρήση της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών αποτελούν μία σημαντική διάσταση οποιασδήποτε πολιτιστικής πολιτικής. Στους στρατηγικούς στόχους της UNESCO για το διάστημα 2000-2007 συμπεριλαμβάνεται και η χρήση αυτής της τεχνολογίας στους τομείς της εκπαίδευσης, των επιστημών και του πολιτισμού (Πηγή: Επιχειρησιακό Σχέδιο του ΥΠΠΟ για την ΚτΠ:2002).

εφαρμογής της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών στον τομέα του πολιτισμού.

3.4. Η τεχνολογία των επικοινωνιών και των πληροφοριών και η κοινωνία της πληροφορίας

Ένας άλλος τρόπος να περιγράψει κανείς τη σύγχρονη πραγματικότητα είναι δίνοντας προτεραιότητα στις τεχνολογικές εξελίξεις που έχουν συντελεστεί και συνεχώς βελτιώνονται. Δεν είναι λίγοι οι θεωρητικοί που κάνουν λόγω για τη μετάβαση σε ένα νέο τεχνικο-οικονομικό παράδειγμα⁴², αυτό που μας μεταφέρει από τη βιομηχανική κοινωνία και μας εισάγει στην κοινωνία της πληροφορίας (Castells 1997:60-65). «Η τρέχουσα αλλαγή του παραδείγματος μπορεί να ειπωθεί ως μία μετατόπιση από την τεχνολογία, που βασιζόταν κυρίως στις φθηνές εισροές ενέργειας, σε εκείνη που κυριαρχείται από τις φθηνές εισροές πληροφορίας, όπως απορρέει από την εξέλιξη της μικροηλεκτρονικής και της τεχνολογίας των τηλεπικοινωνιών»⁴³ (Friedman 1988:10).

Η επανάσταση που συντελείται στον τομέα της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών διακρίνεται από τα εξής χαρακτηριστικά: όπως όλες οι προηγούμενες τεχνολογικές επαναστάσεις της ιστορίας, έτσι κι αυτή, χαρακτηρίζεται από τη διεισδυτικότητά της, δηλαδή από την ικανότητά της να διαπερνά όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, όχι ως εξωγενής παράγοντας, αλλά ως δομή πάνω στην οποία οικοδομείται το σύνολο αυτής της δραστηριότητας. Συνεπώς, ασκεί τεράστια διαμορφωτική επιρροή σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δράσης ενώ, παράλληλα, γίνεται αντιληπτή και στην παραγωγή νέων μορφών δράσης (Castells 1997:31).

Από την άλλη πλευρά, χαρακτηρίζεται από ένα στοιχείο που τη διακρίνει από όλες τις προηγούμενες τεχνολογικές επαναστάσεις. Το γεγονός ότι η τεχνολογία στην οποία αναφερόμαστε επιδρά πάνω στην πληροφορία και τη γνώση, και δεν δέχεται μόνο επιρροές από αυτές⁴⁴, την αναγάγει σε διαδικασία που συνεχώς εξελίσσεται και ανατροφοδοτείται από τον ίδιο της τον εαυτό (ό.π.:32). Έτσι, η νέα τεχνολογία των επικοινωνιών και των πληροφοριών διαφέρει από τις προηγούμενες διότι ανάγει τον

⁴² βλ. επίσης Dosi et al. (1988), Perez (1983).

⁴³ Ο τονισμός υπάρχει στο κείμενο του Castells (1997:61), στο οποίο παρατίθεται αυτούσιο και το εν λόγω χωρίο.

⁴⁴ Κρίνουμε σκόπιμο να διακρίνουμε τη διάσταση της χρήσης της πληροφορίας και της γνώσης που αναφέρεται στο τρέχον τεχνικο-οικονομικό παράδειγμα από τα προγενέστερα, διότι η κύρια διαφορά συνίσταται στο γεγονός ότι η πληροφορία και η γνώση αποτελεί, στην προκειμένη περίπτωση, την πρώτη ύλη για την κίνηση της όλης διαδικασίας, και δεν αφορά σε αυτό που είναι πάντοτε δεδομένο σε μία τεχνολογική επανάσταση, δηλαδή στη χρησιμοποίηση υπάρχουσας γνώσης και πληροφορίας για την ύπαρξη καινοτομιών (ό.π.:31).

ανθρώπινο νου σε βασική παραγωγική δύναμη του συστήματος παραγωγής και δεν τον εξαντλεί ως αποφασιστικό εργαλείο αυτού του συστήματος (ό.π.:32). Ανάλογες είναι και οι διαφορές της επίδρασής της, διότι η πληροφορία και η γνώση αποτελούν το βασικό συστατικό της ανθρώπινης δράσης και επικοινωνίας, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, ενώ ακόμη κι αν δεν τις αναμορφώνει εκ βάθρων, τους ασκεί τεράστια επιρροή (Αναστασιάδης 1999:13).

Ένα τρίτο, εξίσου κύριο, χαρακτηριστικό αυτής της τεχνολογίας είναι ότι κυριαρχείται από τη δικτυακή λογική των συστημάτων, την οποία έχει μεταφέρει και στον τρόπο με τον οποίο οι χρήστες διαντίζουν με την ίδια αλλά και μεταξύ τους. Τα αποτελέσματα είναι εμφανή στην αυξανόμενη πολυπλοκότητα και στην απρόβλεπτη εξέλιξη που προκύπτει μέσα από τη δημιουργική δύναμη αυτής της αλληλόδρασης. Παράλληλα, η ίδια η τεχνολογία διακρίνεται από αυξημένη ευελιξία, χαρακτηριστικό που μεταβιβάζει και στον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζεται από τους χρήστες (Castells 1997:61-62).

Ως τελευταίο, αλλά κεφαλαιώδες, χαρακτηριστικό της σύγχρονης τεχνολογίας θα μπορούσαμε να αναφέρουμε την σύγκλιση όλων των επιμέρους τεχνολογιών, την ενοποίηση, δηλαδή, των κλάδων της πληροφορικής⁴⁵, των τηλεπικοινωνιών⁴⁶ και της βιομηχανίας του περιεχομένου⁴⁷, μέσα από τη συνένωσή τους σε ένα ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα στη βάση ενός κοινού ψηφιακού κώδικα (ό.π.:63, Λέανδρος 2000:97-146). Το συγκεκριμένο επίτευγμα μας έχει οδηγήσει σήμερα στη λεγόμενη βιομηχανία της σύγκλισης (Δάλλας :281), που διευρύνει και εμπλουτίζει τα όρια της πολιτιστικής βιομηχανίας. Εξάλλου, έχει επιτρέψει τη δημιουργία ενός νέου ψηφιακού μέσου, του πολυμέσου, όπου όλοι οι οικονομικοί κλάδοι των έντυπων και οπτικοακουστικών μέσων μπορούν να συνεισφέρουν σε περιεχόμενο και να συνενωθούν στην παραγωγή ενός ολοκληρωμένου προϊόντος ήχου, εικόνας και κειμένου (Λέανδρος 2000:130). Τα παραπάνω, έχουν οδηγήσει σήμερα τους ειδικούς να παρουσιάζουν και να υπόσχονται την περαιτέρω ανάπτυξη εφαρμογών και προϊόντων, που χαρακτηρίζονται από μεγάλο βαθμό εξειδίκευσης και εξατομίκευσης, διαδραστικότητα και πολυγλωσσία, υψηλή ποιότητα περιεχομένου και αισθητικής και τεράστιες δυνατότητες διάχυσης μέσω διαδικτύου.

⁴⁵ Αναφέρεται στους τομείς της μικροηλεκτρονικής, της παραγωγής υλικής υποδομής και λογισμικού (ό.π.:62-63).

⁴⁶ Αναφέρεται σε όλους τους τομείς των τηλεπικοινωνιακών συστημάτων, στα ραδιοηλεκτρονικά συστήματα, δορυφορικά ή καλωδιακά (Αναστασιάδης 1999:39-45).

⁴⁷ Αναφέρεται τον κλάδο της οικονομίας, ο οποίος δραστηριοποιείται στην παραγωγή και αναπαραγωγή των «αγαθών» που αναμένεται να διακινήθούν στα πλαίσια της βιομηχανίας της σύγκλισης. Σε αυτόν τον οικονομικό κλάδο συγκαταλέγονται η οπτικοακουστική βιομηχανία, τα τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά δίκτυα, ο εκδοτικός κλάδος, οι τράπεζες πληροφοριών, οι οργανισμοί πολιτιστικής κληρονομιάς και πολιτιστικής δημιουργίας μαζί με άλλους συμπληρωματικούς οργανισμούς που διαχειρίζονται περιεχόμενο ή τα δικαιώματα αυτού του περιεχομένου (Δάλλας :280).

Δεν υπάρχει αμφιβολία, για όλους τους λόγους που προαναφέραμε, ότι η τεχνολογία των επικοινωνιών και των πληροφοριών έχει επηρεάσει, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, όλες τις ατομικές και συλλογικές εκφάνσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας⁴⁸ (Αναστασιάδης, 1999:14, Δάλλας :225-245) και αποτελεί ειδοποιό χαρακτηριστικό του σύγχρονου πολιτισμού⁴⁹. Έχει μεταβάλλει τον τρόπο με τον οποίο επικοινωνούμε, εργαζόμαστε, ψυχαγωγούμαστε, εκπαιδευόμαστε, εκφραζόμαστε. Έχει αλλάξει τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε τον εαυτό μας και τη σχέση μας μέσα στο πληροφοριακό σύμπαν (Αναστασιάδης 1999:18). Μας έχει εισάγει στην κοινωνία της πληροφορίας⁵⁰.

Το πιο άμεσο ορατό αποτέλεσμα της τρέχουσας τεχνολογικής επανάστασης είναι η ανάδυση ενός νέου ανταγωνιστικού οικονομικού περιβάλλοντος, που είναι πλήρως διεθνοποιημένο. Η «νέα οικονομία» (Δάλλας :278-283) σχετίζεται άμεσα με την τεχνολογία των επικοινωνιών και των πληροφοριών, καθώς όλες οι οικονομικές συναλλαγές αλλά και τα κέρδη εξαρτώνται από την ικανότητα της αποθήκευσης, διατήρησης, ανάκτησης και παραγωγής νέας πληροφορίας και γνώσης, όπως και της άμεσης εφαρμογής της σε νέες παραγωγικές διαδικασίες (Carnoy – Castells et al. 1993:6). Στη βάση της παγκόσμιας οικονομίας της γνώσης και της πληροφορίας τα σύνορα καταλύονται όπως επίσης και οι σταθερές αναφορές του τόπου και του χρόνου. Η ευελιξία και η κινητικότητα των πληροφοριακών συστημάτων αντικατοπτρίζεται στην αντίστοιχη ευελιξία των οικονομικών συναλλαγών και των παραγόντων της οικονομίας (Robins 1997:24). Εξάλλου, και η ίδια η βιομηχανία της σύγκλισης την τελευταία δεκαετία έχει πάρει τεράστιες οικονομικές διαστάσεις⁵¹.

Παρόλο που το ζήτημα του οικονομικού ανταγωνισμού, έτσι όπως εξελίσσεται στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, δείχνει, χωρίς αμφιβολία, να ευνοεί τους ισχυρούς και να συντείνει στη δημιουργία ολοένα και πιο διευρυμένων ανισοτήτων (Castells 1997:92-106, Λεάνδρος 2000:147-184), τα πράγματα φαίνεται να παίρνουν πιο ουσιαστική κατεύθυνση για το θέμα που μας απασχολεί, εάν το ενδιαφέρον για τον παράγοντα της ανισότητας μετατοπίζονταν προς το επίπεδο των

⁴⁸ Ο Kranzberg (1985:50) παρατηρεί «η τεχνολογία δεν είναι ούτε καλή, ούτε κακή, ούτε ουδέτερη. Είναι μία δύναμη, περισσότερο από κάθε άλλο ιστορικό τεχνικο-οικονομικό παράδειγμα, που διαπερνά τον πυρήνα της ζωής και του νου», όπως παρατίθεται από τον Castells (2000:65). Βλ. επίσης Laver 1989.

⁴⁹ Εξάλλου, αυτό προκύπτει ως συμπέρασμα και από τις απόψεις περί τεχνολογιών της γνώσης, που κάναμε δεκτές παραπάνω.

⁵⁰ Ο όρος «κοινωνία της πληροφορίας» έχει υιοθετηθεί από την Ε.Ε., σε αντίθεση με την Αμερική, η οποία χρησιμοποιεί τον όρο «λεωφόροι των πληροφοριών» (Αναστασιάδης 1999:17). Πιστεύουμε ότι η διαφορά προσέγγισης μεταξύ των δύο περιπτώσεων είναι εμφανής.

⁵¹ Η βιομηχανία της σύγκλισης παρουσιάζει τη μεγαλύτερη και ταχύτερη ανάπτυξη σε παγκόσμιο επίπεδο, με ποσοστά που κυμαίνονται από 7%-8% σε ετήσια βάση και η συνεισφορά της στο παγκόσμιο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν αντιστοιχεί, για το έτος 2000, στο 10% περίπου (Αναστασιάδης 1999:15).

κοινωνικών και επικοινωνιακών αποτελεσμάτων από τη χρήση και την πρόσβαση του κοινού στην τεχνολογία. Σε αυτό το πεδίο αναδύονται ορισμένοι σημαντικοί προβληματισμοί που άπτονται του ενδιαφέροντος και της μέριμνας της πολιτικής.

Τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών δύνανται να προσφέρουν τις προϋποθέσεις για τη μετατροπή ενός χρήστη σε δημιουργό και για τη διάδοση των παραγόμενων πληροφοριών, σε πραγματικό χρόνο, σε κάθε σημείο του πλανήτη. Συμμέτοχοι σε αυτή την πληροφορία, αλλά και διαδικασία, μπορούν να γίνουν άμεσα άνθρωποι με τα ίδια ενδιαφέροντα και τις ίδιες ανάγκες. Η δημιουργική αλληλόδραση του χρήστη με την τεχνολογία, είναι δυνατό να βρει την προέκτασή της μέσα στη δημιουργική αλληλόδραση μεταξύ των χρηστών. Ήδη, έχουν δημιουργηθεί δίκτυα και τόποι⁵² για τη συνάντηση διαφορετικών ομάδων ενδιαφερόντων και για την παραγωγή εξίσου διαφοροποιημένων νοημάτων (Castells 1997:337-364, Λέανδρος 2000:15). Κατά συνέπεια, η συγκεκριμένη τεχνολογία ανάγεται θεωρητικά σε ένα μέσο με τεράστιες δυνατότητες, όπου η επικοινωνία μπορεί να λάβει τη μορφή μιας απομαζικοποιημένης, ασύγχρονης και αμφίδρομης διαδικασίας (Λέανδρος 2000:15).

Στη βάση όλων όσων προηγήθηκαν, η τεχνολογία των επικοινωνιών και των πληροφοριών φαίνεται ότι δίνει τη δυνατότητα για τη δημιουργία πυρήνων διαφοροποίησης και την παραγωγή διαφοροποιημένων νοημάτων. Ωστόσο, η υλοποίηση της παραπάνω δυνατότητας επηρεάζεται ιδιαιτέρως από τις συνθήκες και τους όρους πρόσβασης του ενδιαφερόμενου κοινού στο εκάστοτε περιεχόμενο, για τους οποίους οι στατιστικές των υποδομών και της ψηφιακής εγγραμματοσύνης δεν είναι και τόσο ελπιδοφόρες⁵³ (Rifkin 2001). Η μεταφορά του «παγκόσμιου χωριού» για την τεχνολογία των επικοινωνιών και των πληροφοριών, δείχνει να αναπαράγει τις σχέσεις ανισότητας στο επίπεδο του πληροφοριακού και επικοινωνιακού πλούτου (Δερτούζος 1998:510-511, Λέανδρος 2000:158). Εξάλλου, το ίδιο το περιεχόμενο στο οποίο θα έχει κανείς πρόσβαση, προκειμένου να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις των χρηστών, θα πρέπει να είναι νοηματικά πλούσιο και σημαίνει για αυτούς, κάτι για το οποίο δεν υπάρχουν σαφείς ενδείξεις επιτυχούς υλοποίησης. Παρακάτω, θα συζητήσουμε τις δυνατότητες που διαφαίνονται να υπάρχουν αλλά και τα

⁵² Ο Kearney (1995) περιγράφει τις συνθήκες της παγκοσμιοποίησης με τον όρο “trans-national networks”. Εμείς, προεκτείνουμε την παραπάνω σκέψη και τη συνδέουμε με τον τρόπο που είναι οργανωμένο το διαδίκτυο, ως δίκτυο με επιμέρους νοηματικούς τύπους.

⁵³ Ενδεικτική είναι η εικόνα που επικρατεί αναφορικά την κατανομή των τεχνολογικών υποδομών και δικτύων ανά την υφήλιο, σε σχέση με το εισόδημα και τον πληθυσμό. Για παράδειγμα, το 1996 στις χώρες πολύ χαμηλού εισοδήματος, με συνολικό πληθυσμό το 56% της υφήλιου, αντιστοιχούσε το 56% των προσωπικών ηλεκτρονικών υπολογιστών που υπήρχαν στην Αγγλία! (βλ. Λέανδρος 2000:162-171).

προβλήματα που έως τώρα εμποδίζουν την απρόσκοπτη ανάπτυξη της εφαρμογής της εν λόγω τεχνολογίας στον τομέα του πολιτισμού.

3.5. Η τεχνολογία των επικοινωνιών και των πληροφοριών και ο τομέας του πολιτισμού

Η χρήση της τεχνολογίας στο χώρο του πολιτισμού έκανε την εμφάνισή της, μέχρι πριν μερικά χρόνια, μόνο ως νέα μορφή τέχνης, η οποία ουσιαστικά πειραματιζόταν με τις δυνατότητες έκφρασης και δημιουργίας των καλλιτεχνών μέσω του νέου αυτού μέσου, καθώς και με τη δυνατότητα του συγκεκριμένου μέσου να προσελκύσει το ενδιαφέρον και να κινητοποιήσει συγκινησιακά το κοινό. Οι πιο συνηθισμένες εφαρμογές ήταν το video art και κάποιες πρωτογενείς μορφές υπερμέσων⁵⁴, που δεν διακρίνονταν ιδιαίτερα για τη ευχρηστία τους ή την επικοινωνιακή τους αποτελεσματικότητα (Garzotto et al :5).

Χωρίς οι συγκεκριμένες πρωταρχικές χρήσεις της τεχνολογίας στον τομέα του πολιτισμού να έχουν εγκαταλειφθεί, σήμερα επιδιώκονται σαφώς πιο σύνθετες και πολύπλοκες εφαρμογές, τόσο ως προς τον τρόπο με τον οποίο είναι δομημένες όσο και ως προς τις λειτουργίες που επιτελούν και τους σκοπούς που επιδιώκουν να ικανοποιήσουν. Στις μέρες μας η τεχνολογία των επικοινωνιών και των πληροφοριών εισβάλλει σε όλο το εύρος των δραστηριοτήτων του πολιτιστικού τομέα και οι εφαρμογές της καλύπτουν όλο το φάσμα των λειτουργιών των πολιτιστικών οργανισμών. Έτσι, εντοπίζονται τόσο στη δημιουργία νέων μορφών τέχνης και πολιτιστικών οργανισμών⁵⁵, όσο και στην ενίσχυση των παραδοσιακών μορφών και λειτουργιών τους (Πηγή: European Commission 2002).

Η διείσδυση της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών στον τομέα του πολιτισμού, κυρίως με ποικίλες εφαρμογές διαδραστικών πολυμέσων, δεν

⁵⁴ Ως υπερμέσο εννοούμε «το πληροφοριακό σύστημα με μη γραμμική, υπερκειμενική οργάνωση, που απαρτίζεται από πολυμεσικές πληροφοριακές μονάδες (εικόνες, ήχος, βίντεο) και ελέγχεται διαδραστικά από το χρήστη» (Δάλλας :227). Τον συγκεκριμένο όρο είχε εισηγήσει ο Nelson, ήδη από το 1965, πολύ πριν τις εφαρμογές για τις οποίες συζητούμε στην παρούσα μελέτη, ήδη για να περιγράψει τη δυνατότητα των ηλεκτρονικών υπολογιστών να παρουσιάζουν εικόνες και ήχο σε μη γραμμική μορφή (ό.π.).

⁵⁵ Στην κατηγορία των νέων μορφών τέχνης συγκαταλέγονται το video art, το 3D animation, οι εφαρμογές virtual reality κλπ, ενώ στις νέες μορφές πολιτιστικών οργανισμών ανήκουν όλοι εκείνοι που θέτουν νέες καινοτομικές βάσεις στον τρόπο λειτουργίας και οργάνωσης, ακόμη και στον τρόπο αντίληψης των πολιτιστικών οργανισμών. Κάποια διεθνή παραδείγματα είναι το ZKM – Κέντρο για τις τέχνες και την τεχνολογία των μέσων της Καρλσρούης (<http://www.zkm.de/>), που συνδυάζει την παραγωγή νέων καλλιτεχνικών ψηφιακών έργων με την έρευνα στην τεχνολογία, το εικονικό μουσείο Artmuseum (<http://www.artmuseum.net>), που χρησιμοποιεί την τεχνολογία των επικοινωνιών και των πληροφοριών για την δημιουργία εικονικών εκθέσεων και την προβολή τους στο διαδίκτυο, όπως και το Walker Art Center (<http://www.walkerart.org/gallery9>), που αποτελεί μία εικονική πινακοθήκη έργων ψηφιακής τέχνης.

είναι βέβαια τυχαία. Από νωρίς η εφαρμογή του υπερκειμένου⁵⁶ είχε προσελκύσει το ενδιαφέρον της λογοτεχνικής θεωρίας (Landow 1997) και των πολιτισμικών σπουδών (Barrett 1992), σχετικά με μία σειρά από ζητήματα που ανέκυπταν σε σχέση με τη μη γραμμικότητα της μορφής του συγκεκριμένου «κειμένου»⁵⁷. Γρήγορα η θεωρία ανέδειξε ότι ο τρόπος γραφής και ανάγνωσης που πρότεινε το υπερκείμενο δεν απέιχε πολύ από την πραγματική εμπειρία της γραφής και της ανάγνωσης ενός κειμένου σε τυπωμένη μορφή, η οποία συνδυάζει τη διακειμενικότητα και την προφορικότητα σε κάθε στιγμή⁵⁸. Ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, με τη μορφή του υπερκειμένου, αποτελεί το πρώτο μέσο που μπορεί να αναπαραστήσει στην ουσία αυτό που συμβαίνει στην πραγματικότητα (Landow 1997).

Η παραπάνω διαπίστωση για την πρόσληψη του κειμένου ελεγκτείται και στον τρόπο με τον οποίο οργανώνεται και προσλαμβάνεται από το κοινό η πολιτιστική εμπειρία, όπως για παράδειγμα η επίσκεψη σε μία έκθεση. Ο τρόπος οργάνωσης και ανάκτησης των πληροφοριών στα υπερκειμενικά και υπερμεσικά συστήματα παρουσιάζει αντιστοιχίες με την παραπάνω διαδικασία και με τον τρόπο που ο επισκέπτης σε μία έκθεση προσεγγίζει την πληροφορία που του δίνεται και τη μετατρέπει σε γνώση (Friedlander :164). Εξάλλου, η εξέλιξη αυτών των συστημάτων, και η δυνατότητά τους να ενσωματώνουν συγκεκριμένες θεωρίες και μεθοδολογίες στην οργάνωση της αρχιτεκτονικής των πληροφοριών, δίνουν ακόμη μεγαλύτερα περιθώρια για την αναπαράσταση και οργάνωση σύνθετων πληροφοριακών αντικειμένων, όπως τα πολιτιστικά, και για την αναπαράσταση διαφορετικών σημασιολογικών συσχετίσεων μεταξύ αυτών των αντικειμένων, κατά την επαφή τους με το χρήστη (Δάλλας :228-230).

Έτσι, αναφορικά και με όσα υποστηρίξαμε στις προηγούμενες ενότητες, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η εφαρμογή της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών στον τομέα του πολιτισμού, δύναται να αποτελέσει μία μεταφορά τόσο για την πολιτιστική εμπειρία αυτή καθεαυτή, όσο και για την οργάνωση των

⁵⁶ Ως υπερκείμενο ορίζεται «ένα σώμα γραπτών ή οπτικών υλικών που διασυνδέονται με τόσο σύνθετο τρόπο, ώστε δεν θα μπορούσαν να παρουσιαστούν ή να αναπαρασταθούν σε έντυπη μορφή» (Δάλλας :227). Το όρο υπερκείμενο εισήγαγε και πάλι ο Nelson, αν και την εφαρμογή της έννοιας του υπερκειμένου είχε οραματιστεί πολύ πριν αυτό υλοποιηθεί, ο Bush, ήδη από το 1945, όταν πρότεινε μία συσκευή, την ελπονομαζόμενη ως memex, που θα χρησίμευε ως αλληλοδραστική εγκυκλοπαίδεια ή βιβλιοθήκη. Βέβαια, ο Bush δεν μπόρεσε να πραγματοποιήσει αυτή τη συσκευή.

⁵⁷ Τα σχετικά ζητήματα αναφέρονται σε μία σειρά από ανατροπές που θεωρείται ότι έφερε το υπερκείμενο στον παραδοσιακό τρόπο γραφής και ανάγνωσης / κατανόησης ενός κειμένου, καθώς η μη γραμμικότητά του, δείχνει να υπονομεύει τη συνοχή και την ολότητα των κειμένων. Η δυνατότητα του αναγνώστη να επιλέξει την αρχή και το τέλος του κειμένου, καθώς και την ενδιάμεση διαδρομή, που υλοποιείται μέσα από την μη προεπιλεγμένη διασύνδεση νοηματικών κόμβων, υποτίθεται ότι θέτει σε κίνδυνο το νόημα του κειμένου, για το οποίο εργάστηκε ο συγγραφέας.

⁵⁸ Η συγκεκριμένη άποψη είχε διατυπωθεί από τον Derrida ήδη από το 1967, με το έργο του *De la grammatologie* (ελληνική έκδοση 1990).

κοινωνικών σχέσεων και τη ρύθμιση των πολιτικών αιτημάτων, που αναδύονται στο πολιτικό πεδίο του πολιτισμού. Συνεπώς, είναι πιθανό να πλαισιώσει και μία πολιτική στρατηγική για την αντιμετώπιση των ανωτέρω πολιτικών ζητημάτων.

Σε γενικές γραμμές, θα μπορούσαμε να διακρίνουμε τις τεχνολογίες που εφαρμόζονται ήδη στον τομέα του πολιτισμού στις εξής μεγάλες κατηγορίες: στα διαδραστικά πολυμέσα, στα συστήματα βελτίωσης της πληροφόρησης και της αντίληψης του επισκέπτη ενός πολιτιστικού οργανισμού καθώς και στα συστήματα διαχείρισης των πολιτιστικών πληροφοριών (Δάλλας :226). Οι παραπάνω τεχνολογίες εξειδικεύονται περαιτέρω σε συγκεκριμένες εφαρμογές, όπως τις ψηφιακές εκδόσεις πολιτιστικού περιεχομένου σε μορφή CD – ROM και DVD⁵⁹, σε τρισδιάστατες εφαρμογές εικονικής και βελτιωμένης πραγματικότητας⁶⁰, σε σταθερά ή κινητά συστήματα πληροφόρησης και ξενάγησης⁶¹ του κοινού και σε συστήματα τεκμηρίωσης, προβολής και ανάδειξης της πολιτιστικής πληροφορίας⁶². Επιπλέον,

⁵⁹ Γνωστές και επιτυχημένες εφαρμογές του είδους είναι οι εκδόσεις για το Μουσείο του Λούβρου (RMN) και για την Εθνική Πινακοθήκη του Λονδίνου (Microsoft), όπως και για τη Μελίνα Μερκούρη (Διβάνης). Ωστόσο, οι ψηφιακές εκδόσεις δεν είχαν την απήχηση που αναμενόταν, λόγω του υψηλού κόστους παραγωγής και της υψηλής τελικής τους τιμής. Συγκεκριμένα, το μέσο κόστος παραγωγής ενός τυπικού τίτλου κυμαίνεται από 200.000 – 300.000 ευρώ, ενώ το νεκρό σημείο παραγωγής επιτυγχάνεται με την πώληση 4.500 – 6.500 κομμάτια. Ο μέσος όρος πωλήσεων δεν ξεπερνά τα 5.000 κομμάτια, γεγονός που δημιουργεί περιορισμένα κέρδη (Πηγή: Επιχειρησιακό Σχέδιο του ΥΠΠΟ για την ΚτΠ:2002).

⁶⁰ Ένα παράδειγμα εφαρμογής της τεχνολογίας της εικονικής πραγματικότητας ήταν και αυτό της έκθεσης «1000 χρόνια Ολυμπιακών Αγώνων: Θησαυροί της Αρχαίας Ελλάδας», που διοργανώθηκε από το Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού στο Μουσείο Powerhouse στο Σύδνεϋ, κατά τη διάρκεια των 27^{ων} Ολυμπιακών Αγώνων. Η έκθεση συμπεριλάμβανε φυσικά και εικονικά εκθέματα, όπως φωτορεαλιστικές αναπαραστάσεις του αρχαιολογικού χώρου της αρχαίας Ολυμπίας, του Ναού του Ολυμπίου Διός σε αναστηλωμένη μορφή κ.α. (Kenderdine 2001). Επίσης, προς την ίδια κατεύθυνση υλοποιούνται και κάποιες άλλες πειραματικές εφαρμογές, που αναφέρονται στη δημιουργία διαδραστικών αιθουσών (interactive galleries) και εικονικών περιβαλλόντων (immersive, VR environments).

⁶¹ Τα σταθερά σημεία πληροφόρησης (info kiosks) είναι συστήματα πληροφόρησης που χρησιμοποιούνται από το χρήστη μέσω της οθόνης που διαθέτουν (touch screen). Συνήθως παρέχουν προεπιλεγμένες πληροφορίες ή ειδικά σχεδιασμένες εφαρμογές ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις πρόκειται για τερματικά που προσφέρουν πρόσβαση σε εκτεταμένες βάσεις δεδομένων ή εκθέματα ειδικά κατασκευασμένα, που μέσα από συγκεκριμένες διαδραστικές λειτουργίες, παρέχουν ψυχαγωγία και γνώσεις στους επισκέπτες. Ένα πολύ καλό παράδειγμα πρόσβασης των επισκεπτών σε βάσεις δεδομένων μουσείων είναι το COMPASS (Collections Multimedia Public Access System), που αναπτύχθηκε στο Βρετανικό Μουσείο και περιέχει πληροφορίες για εκθέματα από όλα τα τμήματα του Μουσείου. Μέρος του COMPASS είναι προσβάσιμο και μέσω διαδικτύου (<http://www.thebritishmuseum.ac.uk/compass/>). Τα κινητά συστήματα πληροφόρησης περιλαμβάνουν κυρίως τους οδηγούς αυτόματης ξενάγησης, αν και σε πιλοτικό επίπεδο έχουν παραχθεί καινοτομικά και πρωτοποριακά ρομποτικά συστήματα με αυξημένες δυνατότητες εξειδίκευσης και διαδραστικότητας με το χρήστη (Πηγή: Επιχειρησιακό Σχέδιο του ΥΠΠΟ για την ΚτΠ:2002).

⁶² Σε αυτή την κατηγορία εφαρμογών ανήκουν όλα τα συστήματα τεκμηρίωσης συλλογών. Επίσης, άλλες εφαρμογές του είδους είναι οι ιστοχώροι των διάφορων πολιτιστικών οργανισμών καθώς και οι κάθετες ή οριζόντιες πολιτιστικές πύλες. Τέτοια διεθνή παραδείγματα είναι η κάθετη πύλη About.com, που περιέχει εξειδικευμένες πληροφορίες, διανεμημένες σε 50 επιμέρους πύλες, για τον πολιτισμό, τα γράμματα, την τέχνη, το καναδικό δίκτυο CultureNet (<http://www.culturenet.ca>), που παρέχει πρόσβαση σε όλες τις προγραμματισμένες πολιτιστικές εκδηλώσεις στον Καναδά, ο ιστοχώρος «Ημέρες

πολλές από αυτές τις εφαρμογές και υπηρεσίες είναι διαθέσιμες όχι μόνο στο εμπόριο ή στα πλαίσια μίας επί τόπου επίσκεψης σε έναν πολιτιστικό οργανισμό, αλλά είναι προσβάσιμες και από το διαδίκτυο⁶³.

Ωστόσο, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι ο τρόπος με τον οποίο οι παραπάνω τεχνολογίες εφαρμόζονται μεταξύ διαφορετικών πολιτιστικών οργανισμών, διαφέρει. Ιδιαίτερα για τους πολιτιστικούς οργανισμούς μνήμης (μουσεία, αρχεία, βιβλιοθήκες) οι διαφορές είναι σημαντικές και έχουν επηρεάσει την έως τώρα πορεία διείσδυσης των τεχνολογιών σε αυτούς⁶⁴. Στα μουσεία, η εφαρμογή της τεχνολογίας προαπαιτεί την ψηφιοποίηση των υλικών αντικειμένων για την περαιτέρω αξιοποίηση των αναπαραστάσεων που προκύπτουν. Συγκεκριμένα, ως ψηφιοποίηση νοείται η ακριβής ψηφιακή αποτύπωση της μορφής των φυσικών πολιτιστικών αντικειμένων, με τη μορφή εικόνων, και η αντιστοίχσή τους με το πληροφοριακό υλικό που τα τεκμηριώνει. Με αυτό τον τρόπο σχηματίζονται τα «ψηφιακά υποκατάστατα αντικειμένων» τα οποία επιδέχονται περαιτέρω αξιοποίηση (Δάλλας :248).

Έτσι, οι σύγχρονοι πολιτιστικοί οργανισμοί, που έχουν υιοθετήσει εφαρμογές της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών, έχουν μετατραπεί σε «υβριδικούς οργανισμούς», που ασχολούνται με τη φροντίδα, συντήρηση και διατήρηση, όχι μόνο των φυσικών συλλογών τους, αλλά και των αντίστοιχων ψηφιακών υποκατάστατών τους⁶⁵ (European Commission 2002:182). Τα εν λόγω

Πολιτιστικής Κληρονομιάς» του γαλλικού Υπουργείου Πολιτισμού (<http://www.culture.fr>), με ανάλογες υπηρεσίες κλπ (Δάλλας :258-277).

⁶³ Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνονται όλες εκείνες οι εφαρμογές που δίνουν τη δυνατότητα ύπαρξης σε εικονικούς πολιτιστικούς οργανισμούς, όπως το Artmuseum (<http://www.artmuseum.net>), αλλά και σε παραδοσιακούς πολιτιστικούς οργανισμούς να προσφέρουν μία επιπλέον υπηρεσία στους επισκέπτες τους, μέσω διαδικτύου. Έτσι, για παράδειγμα στον ιστοχώρο του Βασιλικού Μουσείου του Άμστερνταμ (Rijksmuseum, <http://www.rijksmuseum.nl>), οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να περιηγηθούν σε τρισδιάστατες εικονικές αίθουσες και να περιεργαστούν τα εικονικά εκθέματα, που βρίσκονται αναρτημένα στους τοίχους. Επίσης, στον ιστοχώρο των Μουσείων Καλών Τεχνών του Σαν Φρανσίσκο (<http://www.thinker.org>), οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν τις τεχνολογίες δυναμικής μεγέθυνσης των φωτογραφιών των εκθεμάτων ανάλογα με τις προτιμήσεις και τις ανάγκες τους (Δάλλας :271).

⁶⁴ Συγκεκριμένα, η μεγαλύτερη διάδοση παρατηρείται στις βιβλιοθήκες, όπου εδώ και αρκετά χρόνια έχουν υιοθετηθεί ισχυρά πληροφοριακά συστήματα διαχείρισης του όγκου των πληροφοριών που διαθέτουν και έχουν συνεισφέρει στην περαιτέρω βελτίωση αυτών των συστημάτων. Εξάλλου, μία σχετική ώθηση δόθηκε και με πολιτική βούληση, από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή που αφιέρωσε το 4^ο πρόγραμμα – πλαίσιο στην εφαρμογή της τηλεματικής στις βιβλιοθήκες. Επίσης, στα αρχεία η συγκεκριμένη εφαρμογή έχει διαφορετική αντιμετώπιση, διότι η δυνατότητα «πνευματικής διατήρησης» των γραπτών τεκμηρίων μέσω της ψηφιοποίησής τους, δεν υπονομεύει την αξία τους ως τεκμήρια και δεν θέτει ζητήματα αυθεντικότητας. Πολύ περισσότερο, για την περίπτωση των αρχείων με οπτικοακουστικό υλικό, η ψηφιοποίησή τους αποτελεί το μόνο τρόπο για τη διατήρησή τους. Αντιθέτως, στην περίπτωση των μουσείων, η «πρωτοκαθεδρία των αντικειμένων» εγείρει προβλήματα επαρκούς αναπαραστάσης, αισθητικής και αυθεντικότητας που χρήζουν διαφορετικής αντιμετώπισης (Δάλλας : 248-250, European Commission 2002: 203-204).

⁶⁵ Φυσικά, η μετατροπή των παραδοσιακών οργανισμών μνήμης σε «υβριδικούς οργανισμούς», με την έννοια που θέσαμε παραπάνω, δημιουργεί για αυτούς διάφορα

ψηφιακά πολιτιστικά αντικείμενα αποτελούνται, εκτός από τις ψηφιακές πληροφορίες για τους πολιτιστικούς πόρους⁶⁶, από τους ψηφιακούς πόρους σε όλες τις δυνατές μορφές και τα μέσα⁶⁷, καθώς και από τους ψηφιακογενείς πολιτιστικούς πόρους⁶⁸. Τελικά, παρά τις δυσκολίες, υποστηρίζεται ότι η διαδικασία θα πρέπει να συνεχιστεί, καθώς φαίνεται να υπάρχουν πολλαπλά οφέλη, από τη δυνατότητα πολλαπλής αξιοποίησης των ψηφιακών πολιτιστικών αντικειμένων (Keene 1998:22-25, Samis :623).

3.5.1. Προβλήματα και περαιτέρω δυνατότητες

Αναφορικά με τα παραπάνω, θα λέγαμε ότι η διαδικασία διείσδυσης της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών στο χώρο των μουσείων δεν εξελίσσεται χωρίς προβληματισμούς και προσκόμματα. Οι προβληματισμοί αφορούν κυρίως στη διαδικασία της ψηφιοποίησης, στους όρους και στα κριτήρια υλοποίησής της, καθώς και στη δυνατότητα που προσφέρουν οι πολυάριθμες εφαρμογές της, με τη μορφή των διαδραστικών πολυμέσων, για την αναπαράσταση αφενός, των φυσικών αντικειμένων⁶⁹, και αφετέρου, της ιδέας της συλλογής⁷⁰. Περαιτέρω,

---

προβλήματα. Καταρχήν, πρέπει να εξασφαλίσουν την επαρκή συντήρηση και διατήρηση των ψηφιακών τους πόρων (European Commission 2002:95-96, 135). Παράλληλα, καλούνται να βρουν μία λειτουργική ισορροπία ανάμεσα στην υλική και άυλη πραγματικότητα, υιοθετώντας νέες ολοκληρωμένες και βιώσιμες λύσεις, που αφορούν τόσο στην αναδιάρθρωση της οργανωσιακής τους δομής και της κατανομής των πόρων τους όσο και στην αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού που απασχολούν (ό.π.:99-100).

⁶⁶ Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται οι online κατάλογοι, βιβλιογραφίες και λίστες των πολιτιστικών αντικειμένων (ό.π.:182).

⁶⁷ Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι ψηφιακοί πόροι που έχουν προκύψει από την επιτυχή μεταφορά των φυσικών πολιτιστικών αντικειμένων σε ψηφιακή μορφή, και οι οποίοι μπορούν άμεσα να μεταφερθούν σε οποιοδήποτε ψηφιακό μέσο (π.χ. να προβληθούν σε μια ψηφιακή οθόνη) (ό.π.:182).

⁶⁸ Η κατηγορία των ψηφιακογενών πολιτιστικών πόρων ("born-digital" cultural resources) αναφέρεται, για παράδειγμα, στις ηλεκτρονικές εκδόσεις, τα εικονικά εκθέματα ή εκθέσεις κλπ. Διακρίνονται σε δύο κατηγορίες, αφενός σε αυτούς που προορίζονται μόνο για ψηφιακή χρήση, από ψηφιακό εξοπλισμό και σε ψηφιακό περιβάλλον, και αφετέρου σε αυτούς που δύνανται να μεταφερθούν σε διαφορετικά μέσα και περιβάλλοντα, όπως για παράδειγμα να τυπωθούν (ό.π.:182).

⁶⁹ Ως προς αυτή τη διάσταση, οι προβληματισμοί αφορούν στον τρόπο με τον οποίο η διαδικασία της ψηφιοποίησης επεμβαίνει στο ψηφιοποιημένο αντικείμενο, καθώς αυτό το οποίο αναπαρίσταται είναι η «μορφή» και όχι το «περιεχόμενο» του, το οποίο είναι συνάρτηση της αυθεντικότητας που περιβάλει το μουσειακό αντικείμενο. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί η άποψη ότι η ψηφιακή αναπαράσταση υλοποιεί μία οντολογική διαφοροποίηση στο αντικείμενο, που υπονοεί ότι επηρεάζει την τελική, αισθητηριακή και γνωστική, πρόσληψη αυτού του αντικειμένου από το χρήστη (European Commission 2002:203). Ασφαλώς, η συγκεκριμένη παρατήρηση δεν είναι ανυπόστατη, καθώς θέτει σε αμφισβήτηση την αξία της φυσικής πολιτιστικής εμπειρίας. Όμως η κατανόηση και ένταξη της στο αξιακό σύστημα της μουσειακής πρακτικής είναι δυνατό να επιτευχθεί με την παραδοχή ότι η ψηφιακή αναπαράσταση του πολιτιστικού αντικειμένου παρουσιάζει έναν εναλλακτικό τρόπο προσέγγισής του, που σε καμία περίπτωση δεν προσβλέπει στην υποκατάσταση της φυσικής εμπειρίας (Beardon – Worden:63-66). Εξάλλου, δεν θα πρέπει να ξεχνάμε και όλη την επιχειρηματολογία που αναπτύξαμε παραπάνω, για τις αναλογίες που

αφορούν στη σκοπιμότητά της, και φαίνεται να υπερβαίνουν τη συζήτηση για τις δυνατότητες και τους περιορισμούς της τεχνολογίας αυτής καθαυτής και να αποτελούν περισσότερο ζητήματα πολιτικής.

Οι παραπάνω προβληματισμοί, όσο πειστικά κι αν αντιμετωπιστούν από τη θεωρία ή επιβεβαιωθούν από την πρακτική σε ορισμένους τομείς, φαίνεται να έχουν λόγους ύπαρξης, γεγονός που δεν μπορεί να αποδοθεί μόνο στην ανωριμότητα των συνθηκών, η μελλοντική αλλαγή των οποίων θα επιτρέψει την απόλυτη εξάλειψή τους. Η εφαρμογή της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών στον τομέα του πολιτισμού οπωσδήποτε δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως πανάκεια ή αυτοσκοπός, και η οποιαδήποτε σκοπιμότητά της θα πρέπει να κρίνεται από τη χρησιμότητά της και από τους όρους με τους οποίους υλοποιείται και εφαρμόζεται στην πράξη⁷¹. Με άλλα λόγια, στο πλαίσιο της πολιτικής, οι σχετικές αποφάσεις θα μπορούσαν να δικαιολογηθούν από το εύρος και τη σπουδαιότητα των αποτελεσμάτων τους, σε σχέση με ορισμένους αντικειμενικούς σκοπούς. Εξάλλου, ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί και στον τρόπο υλοποίησης και πρακτικού συντονισμού αυτών των αποφάσεων.

Τα τελευταία χρόνια υπάρχει ένας προβληματισμός, στο ευρύτερο πλαίσιο της πολιτικής⁷², αναφορικά με τη σκοπιμότητα της προώθησης της τεχνολογίας των

εμφανίζονται στην ψηφιακή πρόσληψη ενός αντικειμένου σε σχέση με την αντίστοιχη φυσική. Η ριζοσπαστική, πράγματι, παραδοχή για το παραδοσιακό μουσειακό σύστημα αξιών, ότι η φυσική προσέγγιση των αντικειμένων περιέχει δικούς της περιορισμούς, που απορρέουν από το γεγονός ότι ακόμη και τα ίδια τα μουσειακά αντικείμενα δεν είναι μονοσήμαντα, αλλά διαμεσολαβούνται διαρκώς από τις μουσειακές και εκθετικές ερμηνείες και σημασίες που τους αποδίδονται κάθε φορά, αποδυναμώνει την ισχύ του αντίλογου και σίγουρα αμφισβητεί τη μουσειακή αυθεντία, πάνω στην οποία θεμελιώνεται αυτός ο αντίλογος (Μπούνια 1999:8-12, Pearce 1994:125-132, Smith 1989:6-8).

⁷⁰ Ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα, ο προβληματισμός αφορά στο γεγονός ότι η συλλογή είναι μία πολύπλοκη ιδέα, με πλήθος νοηματικών και ερμηνευτικών συσχετισμών, που δεν μπορεί να αναπαρασταθεί ως ολότητα, σε ένα μέσο που χαρακτηρίζεται από μεγάλη διαδραστικότητα και από μη γραμμικότητα, ενώ παράλληλα δημιουργεί στο χρήστη και το πρόβλημα του προσανατολισμού⁷⁰ (Δάλλας :231, Landow 1997). Στα χνάρια της προηγούμενης περίπτωσης, το αντιπερίγραμμα περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα απόψεων που υποστηρίζουν κατά πρώτον ότι, ούτως ή άλλως, οι μουσειακές εκθέσεις προσεγγίζονται ως ένα είδος κειμένου, που επιδέχεται πολλαπλές αναγνώσεις, και στις οποίες η πλήρης υπαγωγή του κοινού σε συγκεκριμένα νοήματα της έκθεσης είναι αδύνατη (Pearce 1994:125-132, Swift 2000:50-52), γεγονός που μεταφέρεται και στην επαφή του χρήστη με ένα διαδραστικό πολυμέσο πολιτιστικού περιεχομένου (Garzotto et al. :5-7).

⁷¹ Για παράδειγμα, το γεγονός ότι η ψηφιακή τεχνολογία, σε συνδυασμό με τη χρήση του διαδικτύου, δίνει τη δυνατότητα σε άτομα με αναπηρίες να έχουν μία εμπειρία ή να έρθουν σε επαφή με ένα περιεχόμενο που διαφορετικά δεν θα είχαν την ευκαιρία, είναι αναμφίβολα ιδιαίτερης σημασίας και αποτελεί έναν λόγο για τον οποίο θα έπρεπε να ενισχυθεί και με πολιτική βούληση. Το ίδιο και για τη διευκόλυνση της έρευνας, τον εμπλουτισμό της εκπαίδευσης ή ακόμη και για μία σειρά από άλλους λόγους, για τους οποίους θα κρίνονταν ότι η προώθησή τους υπερβαίνει το κόστος ή το ρίσκο τους.

⁷² Σε αυτό το πλαίσιο δεν εντάσσουμε απαραίτητα τα κράτη. Εξάλλου, μία τέτοια προοπτική είναι υπό συζήτηση και στην παρούσα μελέτη. Ωστόσο, αναφερόμαστε στη γενικότερη συζήτηση που διεξάγεται σε διεθνή και επιστημονικά fora, όπου συμμετέχουν παράγοντες

επικοινωνιών και των πληροφοριών στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Από μία άποψη, αναζητούνται πολιτικοί λόγοι που θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν μία τέτοια σκοπιμότητα (βλ. European Commission 2002). Καθώς είναι γενικά δεκτό ότι η αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς και των πολιτιστικών τεκμηρίων αναδεικνύεται όταν αυτά χρησιμοποιούνται από το ενδιαφερόμενο κοινό, γίνεται μία προσπάθεια να εκτιμηθεί η δυνατότητα της τεχνολογίας να «ξεκλειδώσει» την αξία του πολιτιστικού περιεχομένου που βρίσκεται αποθηκευμένο στις δεξαμενές των μουσείων και να δοθεί μία ικανοποιητική απάντηση στα προβλήματα που αντιμετωπίζει η πολιτιστική πολιτική στη σύγχρονη πολυπολιτισμική κοινωνία (ό.π. 2002:12).

Η παραπάνω προσπάθεια συναρτάται με τους προβληματισμούς που υπάρχουν και στους κόλπους των σύγχρονων οργανισμών μνήμης, και κυρίως των μουσείων, οι οποίοι αναζητούν τρόπους διεύρυνσης της πρόσβασης του κοινού στις συλλογές τους και σύνδεσης του περιεχομένου τους με τις κοινότητες (Hooper – Greenhill 1996:1-3, Μούλιου – Μπούνια 1999:53-58, Pearce 1999:47-49, Vergo 1999:51). Ήδη, αρκετά μουσεία έχουν πραγματοποιήσει μία στροφή από τη συγκέντρωση νέων συλλογών στη διεύρυνση της πρόσβασης και της χρήσης των υπάρχουσών συλλογών από το κοινό (European Commission 2002:183).

Θεωρούμε ότι τα δύο παραπάνω ζητήματα αλληλοσυνδέονται και για το λόγο αυτό επιλέγουμε να τα προσεγγίσουμε παράλληλα. Έτσι, λοιπόν, η σύγχρονη μουσειολογία ασκεί κριτική στο ίδιο το αντικείμενο της μελέτης της και κυρίως στον τρόπο με τον οποίο τα μουσεία παραδοσιακά συνδέθηκαν με την επίσημη εκδοχή της ιστορίας και της ταυτότητας, εξαιρώντας από τους κόλπους τους εναλλακτικές / μειονοτικές εκδοχές και προσεγγίσεις της ταυτότητας και της πολιτιστικής κληρονομιάς (Bennett 1995, Williams 1994). Με άλλα λόγια, αναζητά τρόπους αναθεώρησης των μέχρι πρότινος απόλυτων σχέσεων, που σχετίζονται με τις ταξινομήσεις και ερμηνείες των αντικειμένων που εισχωρούν στις αποθήκες και στις προθήκες των μουσείων, και εκφράζουν τα αισθητικά, επιστημονικά ή άλλα επαγγελματικά κριτήρια του θεσμού⁷³, καθώς θεωρείται ότι μία τέτοια αλλαγή ανταποκρίνεται με μεγαλύτερη ακρίβεια στις ανάγκες του ενδιαφερόμενου κοινού, έτσι όπως διαμορφώνονται και από τα πολιτικά αιτήματα της εποχής (Foucault 1977, 1979, Hooper – Greenhill 1992, Pearce 1992, 1997).

διαχείρισης και διοίκησης του πολιτισμού, τόσο από τους κρατικούς μηχανισμούς, όσο και από τους ανεξάρτητους πολιτιστικούς θεσμούς και οργανισμούς.

⁷³ Στην παραπάνω διαδικασία παραπέμπει και ο Peacock (1994) όταν διαβεβαιώνει ότι δεν υπάρχει πολιτιστική κληρονομιά *per se*, αλλά στην ουσία πρόκειται για το αποτέλεσμα πολλαπλών πολιτικών, ιδεολογικών, κοινωνικών, πολιτισμικών, ακαδημαϊκών και επαγγελματικών κριτηρίων. Τα εκάστοτε κριτήρια επιλογής αποφασίζουν για «το μέλλον του παρελθόντος» (ό.π.:36).

Ανεξάρτητα από το αν η αφετηρία του προβληματισμού εντοπίζεται στη μειωμένη προσέλευση, το πρωτικό ενδιαφέρον του κοινού για τα μουσεία ή στην πραγματική ανάγκη για επικοινωνία (Merriman 1999:43-46, Οικονόμου 1999:50-55), η σύγχρονη μουσειολογία έχει αναμιχθεί στο διάλογο με τις κοινότητες και αναζητεί λύσεις στη δημιουργία πρόσβασης αυτών των κοινοτήτων στο δημόσιο λόγο (Karp et al. 1991). Έτσι, ολοένα και συχνότερα ανοίγουν εκθέσεις που πραγματεύονται είτε αμφιλεγόμενα είτε δύσκολα θέματα, δημιουργούνται μουσεία για τη στέγαση «μειονοτικών» κοινοτήτων, επιχειρούνται επανερμηνείες εκθεμάτων και θεμάτων⁷⁴ ενώ, επιπλέον, σε πολλές περιπτώσεις ζητείται εκ των προτέρων η γνώμη ομάδων κοινού για την προσέγγιση ενός θέματος ή για την ερμηνεία του (Μουσούρη 1999:56-61). Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι με την παραπάνω πρακτική εξαλείφονται τα προβλήματα, στα οποία μόλις αναφερθήκαμε, τουλάχιστον σηματοδοτούν μία νέα προσέγγιση που εμπνέει συγκρατημένη αισιοδοξία.

Η τεχνολογία φαίνεται να δίνει κάποιες ενδιαφέρουσες απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα και θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ότι υπάρχουν ήδη υποστηρικτές που επικαλούνται κάποια από τα ανωτέρω επιχειρήματα. Πάντως, οι ειδικοί στο χώρο της έρευνας, δίνουν μία «ψηφιακή υπόσχεση», η οποία περιλαμβάνει:

- αύξηση της χρήσης των πολιτιστικών πηγών από το κοινό και μεταξύ των πολιτιστικών οργανισμών, μέσω της διεύρυνσης της δυνατότητας για διατομεακή και διαλειτουργική αναζήτηση πληροφοριών, χωρίς όρια,
- δημιουργία νέων, εμπλουτισμένων νοηματικών συμφραζομένων, για τη διαχείριση, σύγκριση και μελέτη των ψηφιακών πολιτιστικών πόρων,
- ενθάρρυνση της ερευνητικής και εκπαιδευτικής χρήσης του ψηφιακού υλικού, μέσω της ενίσχυσης της διάδοσης των τοπικών ή μοναδικών συλλογών,
- παραγωγή νέων πολιτιστικών πόρων, μέσω της συνεργασίας μεταξύ διαφορετικών πολιτιστικών οργανισμών διαμέσου διαδικτύου,
- ενθάρρυνση της πολλαπλής ερμηνείας των ψηφιακών πολιτιστικών πόρων,
- υπομνηματισμός των ψηφιακών πολιτιστικών πόρων με σχετικό πληροφοριακό υλικό, όπως σχόλια, επεξηγήσεις, βιβλιογραφικές παραπομπές,

⁷⁴ Τα διεθνή παραδείγματα είναι αρκετά. Επιγραμματικά αναφέρουμε, μουσείο για το εργατικό κίνημα στο Manchester, έκθεση με θέμα το ρόλο της πόλης και του λιμανιού στο διαμετακομιστικό εμπόριο σκλάβων στο Merseyside Maritime Museum του Liverpool, έκθεση με θέμα το AIDS και τη σύφιλη, στο Wellcome Institute for the History of Medicine στο Λονδίνο, έκθεση για τους γκέι στο Smithsonian Institute στην Αμερική κλπ (Μούλιου – Μπούνια 1999:58).

- ανάπτυξη της δυνατότητας διάδρασης του κοινού με τους ψηφιακούς πολιτιστικούς πόρους, όπως μεγέθυνση, περιμετρική άποψη των εικόνων των ψηφιακών αντικειμένων,
- διεύρυνση της γνώσης για τις συλλογές,
- αύξηση της ποικιλίας και του εύρους της συμμετοχής διαφορετικών πολιτιστικών κοινοτήτων στο ψηφιακό περιβάλλον,
- παραγωγή «εικονικών εκθέσεων», μέσω της ευέλικτης σύνθεσης και ενσωμάτωσης ποικίλου υλικού και διαφορετικών format (European Commission 2002:183).

Σταδιακά, δίνεται η υπόσχεση, και υπονοείται το όραμα της έρευνας, για τη μετάβαση από το στάδιο της «σκληρής πληροφθίας» στο δομημένο και πλούσιο νοηματικά περιεχόμενο, το οποίο θα επιτρέπει το διαδοχικό πέρασμα από το στάδιο της πρόσβασης και της παροχής πληροφοριών, στο στάδιο της παροχής εξειδικευμένων γνώσεων και της αντιστοίχισή τους με εξειδικευμένα κοινά και εξειδικευμένες ερμηνείες (ό.π.:184-185). Κάτι τέτοιο φαίνεται να δίνει μία ενδιαφέρουσα προοπτική, που θα επιτρέπει, κυρίως μέσα από τη δυνατότητα πρόσβασης του ενδιαφερόμενου κοινού σε ένα σημαίνον περιεχόμενο, την ενεργητική χρήση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την ανάδειξη του ρόλου της.

Τελικά, θεωρούμε ότι η παραπάνω συζήτηση συνοψίζεται στην παρατήρηση ότι η σύνδεση των πολιτισμών με τις αντίστοιχες κοινότητες, που εξασφαλίζει και την πολιτισμική διαφοροποίηση, στο πλαίσιο της τεχνολογίας προσεγγίζεται και είναι συνάρτηση με τη δυνατότητα πρόσβασης του ενδιαφερόμενου κοινού σε ένα σημαίνον περιεχόμενο, και όχι μόνο με τη δυνατότητα της τεχνολογίας για πλήρη αναπαράσταση του πολιτιστικού περιεχομένου. Ωστόσο, παρά τις δυνατότητες της τεχνολογίας για παραγωγή διαφοροποιημένων νοημάτων και αντιστοίχισή τους με διαφοροποιημένα κοινά, δεν είναι βέβαιο πως αυτή η διαφοροποίηση γίνεται τελικά αντιληπτή από το κοινό και πως δημιουργεί την αίσθηση της συμμετοχής σε μία πολιτισμική κοινότητα, μέσα στο πλαίσιο των υπάρχουσών εφαρμογών.

Παρακάτω, θα επιχειρήσουμε μία συνοπτική αναφορά σε ορισμένα διεθνή παραδείγματα του χώρου, θεωρούμενα από κάποιες πηγές και ως βέλπιστα. Με αυτόν τον τρόπο επιδιώκουμε να αποκτήσουμε έναν χάρτη σύγκρισης για την αξιολόγηση των εφαρμογών, με τις οποίες πρόκειται να ασχοληθούμε στα επόμενα κεφάλαια. Αυτές οι περιπτώσεις θα μας χρησιμεύσουν και για την αξιολόγηση των πολιτικών επιλογών, σε επίπεδο κριτηρίων, στρατηγικών και προτεραιοτήτων, που θέτονται στο πλαίσιο της Ε.Ε. και της Ελλάδας, και οι οποίες θα μας απασχολήσουν στη συνέχεια.

3.5.2. Διεθνή παραδείγματα βέλτιστης πρακτικής

Ως πηγή για τον εντοπισμό και την επιλογή των παραδειγμάτων που θα μας απασχολήσουν σε αυτή την ενότητα, χρησιμοποιούμε τα πρακτικά ενός από τα σημαντικότερα διεθνή συνέδρια του χώρου, του συνεδρίου Museums and the Web, που οργανώνει η εταιρία συμβούλων Archives & Museum Informatics (<http://www.archimuse.com>). Κάθε χρόνο, στο πλαίσιο του διαγωνισμού Best of the Web, αναδεικνύονται οι καλύτερες ψηφιακές εφαρμογές στο χώρο των μουσείων, οι οποίες είναι προσπελάσιμες μέσω διαδικτύου, σύμφωνα με μία σειρά από κατηγορίες και κριτήρια⁷⁵. Οι κριτές σε αυτό το διαγωνισμό προέρχονται από διάφορα μέρη του πλανήτη και εκπροσωπούν διάφορους επαγγελματικούς χώρους⁷⁶.

Η κατηγορία που ίσως ενδιαφέρει περισσότερο την παρούσα μελέτη αφορά στην καλύτερη on – line έκθεση. Στη συγκεκριμένη κατηγορία μπορούσαν να συμμετάσχουν δικτυακοί τόποι που παρουσίαζαν και ερμήνευαν τόσο φυσικές όσο και ψηφιακές μουσειακές συλλογές και θεματικές ενότητες. Εξάλλου, μπορούσαν να αντιστοιχούν τόσο σε μεμονωμένους πολιτιστικούς οργανισμούς όσο και σε μία κοινοπραξία. Ως κριτήρια ποιότητας θεωρήθηκαν: η αποτελεσματική χρήση διαφορετικών μέσων, οι καινοτομικοί τρόποι ανάδειξης φυσικών συλλογών ή η παροχή υποκατάστατων της φυσικής εμπειρίας για ψηφιακές μόνο εκθέσεις, οι νέοι τρόποι αναπαράστασης της μουσειακής πρακτικής και δομής, καθώς και η ευφάνταστη συμμετοχή και ανάμειξη, στην εν λόγω εφαρμογή, διαφορετικών κατηγοριών κοινού.

Ως τελικοί υποψήφιοι του διαγωνισμού για το έτος 2002 συγκεντρώθηκαν δέκα διαφορετικοί δικτυακοί τόποι, οι οποίοι παρουσίασαν μία ποικιλία θεμάτων (http://www.archimuse.com/mw2002/best/final_virtual.html). Από αυτούς διακρίθηκε ο δικτυακός τόπος του Αμερικανικού Μουσείου Ολοκαυτώματος, για την ψηφιακή έκθεση με τίτλο «Η εποχή του Ολοκαυτώματος στην Κροατία: 1941-1945», <http://www.ushmm.org/jasenovac>. Ο συγκεκριμένος δικτυακός τόπος παρουσίασε μία δυναμική χρήση των πολυμέσων (ήχου, κειμένων και κινούμενης εικόνας), με αποτέλεσμα τη δημιουργία μίας έντονα συγκινησιακής εμπειρίας στο χρήστη. Συνδυάζοντας αντικείμενα από τη φυσική συλλογή με προσωπικές μαρτυρίες, πέτυχε

⁷⁵ Οι κατηγορίες που βραβεύονται είναι οι εξής: α) καλύτερη on – line έκθεση, β) καλύτερη on – line παροχή υπηρεσιών, γ) καλύτερος δικτυακός τόπος για εκπαιδευτική χρήση, δ) καλύτερη καινοτομική ή πειραματική εφαρμογή, ε) καλύτερος επαγγελματικός δικτυακός τόπος, στ) καλύτερος δικτυακός τόπος για ερευνητική χρήση, ζ) συνολικά καλύτερος δικτυακός τόπος. Σημειώνεται ότι οι ίδιες κατηγορίες και τα ίδια κριτήρια ισχύουν για κάθε ετήσιο διαγωνισμό.

⁷⁶ Για το 2002 οι κριτές προέρχονταν από όλες τις ηπείρους, πλην της Ασίας (όχι, σκοπίμως, θέλουμε να πιστεύουμε) και εκπροσωπούσαν τον ακαδημαϊκό, τον ερευνητικό, τον επαγγελματικό και τον πολιτικό χώρο.

να διηγηθεί με δομημένο τρόπο μία πλούσια νοηματική ιστορία για το Ολοκαύτωμα στην Κροατία, με πολλά πρωτογενή στοιχεία.

Έτσι, σύμφωνα με τα αρχικά κριτήρια της κριτικής επιτροπής, η συγκεκριμένη εφαρμογή ανταποκρίθηκε θετικά στη χρήση της τεχνολογίας τόσο για την ανάδειξη και ερμηνεία των φυσικών συλλογών όσο και για τον εμπλουτισμό αυτής της ερμηνείας με στοιχεία που ενδυναμώνουν την εκθετική εμπειρία του επισκέπτη και συμβάλλουν στην ανανέωση της μουσειακής πρακτική. Παρόλα αυτά, σύμφωνα με την άποψή μας, η εν λόγω εφαρμογή δεν φαίνεται να πέτυχε την πολλαπλή ερμηνεία του θέματος που ανέλαβε να πραγματευτεί ούτε κατάφερε να ανταποκριθεί με έναν σαφή τρόπο στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα διαφορετικών κατηγοριών κοινού. Σε κανένα επίπεδο της περιήγησης στο δικτυακό τόπο δεν δόθηκε η δυνατότητα για εξειδικευμένη αναζήτηση ή για παροχή μίας εξειδικευμένης υπηρεσίας. Τελικά, χωρίς να είμαστε βέβαιοι σε ποιον παράγοντα αποδίδεται αυτή η έλλειψη, περιοριζόμαστε να την επισημάνουμε ως μία προσδοκία που, κατά την άποψή μας, δεν ικανοποιήθηκε στην πράξη.

Στην κατηγορία του συνολικά καλύτερου δικτυακού τόπου διακρίθηκε εκείνος που, κατά την προσωπική μας εκτίμηση, παρουσίαζε και το μεγαλύτερο ενδιαφέρον από κάθε άποψη. Συγκεκριμένα, βραβεύτηκε η ψηφιακή έκθεση μίας κοινοπραξίας πολιτιστικών οργανισμών και χρηματοδοτικών φορέων, με επικεφαλής το Μουσείο Τέχνης του Mint και το Ίδρυμα Rockefeller, με τίτλο «Το Αγώνισμα της Ζωής και του Θανάτου: Το Παιχνίδι της Μπάλας στην Κεντρική Αμερική» (<http://www.ballgame.org/>). Ο συγκεκριμένος δικτυακός τόπος πραγματοποιήθηκε με εξαιρετική πρωτοτυπία, με μεγάλη ποικιλία θεματικών ενότητων και ερμηνευτικών προσεγγίσεων, ένα ενδιαφέρον θέμα για την καθημερινή ζωή στην Κεντρική Αμερική των αρχαίων χρόνων, εφορμώντας από ορισμένα αντικείμενα μίας φυσικής συλλογής. Κάνοντας χρήση όλων των σύγχρονων τεχνολογικών δυνατοτήτων των πολυμέσων, κατάφερε να δημιουργήσει μία έντονη εκθετική εμπειρία, στην οποία η συμμετοχή των χρηστών ήταν ενεργητική σε κάθε στάδιο της περιήγησης. Μέσα από τη μεταφορά του παιχνιδιού, πρόσφερε μάθηση και ψυχαγωγία σε διαφορετικές κατηγορίες κοινού, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις επιμέρους ιδιαιτερότητές του (ηλικία, επάγγελμα κλπ), χωρίς να παραιτείται από την επιστημονική ακρίβεια του θέματος που παρουσίαζε.

Θεωρούμε ότι η συγκεκριμένη εφαρμογή αποτελεί ένα ενδεικτικό παράδειγμα για τον τρόπο με τον οποίο η τεχνολογία των επικοινωνιών και των πληροφοριών μπορεί να ανταποκριθεί στις σύγχρονες προκλήσεις που εμφανίζονται στο χώρο της πολιτιστικής δραστηριότητας και της πολιτικής για τον πολιτισμό, μέσα

από μία συνεκτική και αμοιβαία ανάπτυξη του περιεχομένου και των τεχνολογικών παραμέτρων κάθε πολιτιστικής εφαρμογής.

Παρόλα αυτά, η απόδοση προστιθέμενης αξίας στην πρόσβαση του κοινού στο πολιτιστικό περιεχόμενο είναι μία παράμετρος που όσο κι αν επιδιώκεται από τους σχεδιαστές μίας εφαρμογής, κρίνεται, σε τελική ανάλυση, από το ίδιο το κοινό. Στην παρούσα μελέτη, δεν έχουμε τη δυνατότητα να προσεγγίσουμε την εκτίμηση του κοινού για όλα όσα συζητάμε. Συνεπώς, οι κρίσεις μας βασίζονται μόνο στην αναλυτική ισχύ των θεωρητικών μας εργαλείων και των κριτηρίων που έχουμε ως τώρα επισημάνει. Παρακάτω, θα ασχοληθούμε με τη μελέτη των προτεραιοτήτων που φαίνεται να θέτει η Ε.Ε. και η Ελλάδα, αναφορικά με το θέμα που μας έχει απασχολήσει ως τώρα.

---

4. Η πολιτική της Ε.Ε. στον τομέα του πολιτισμού

«Δεν ερωτεύεται κανείς μία εσωτερική αγορά»

-Ζακ Ντελόρ-

Ο πολιτισμός, ως τομέας αρμοδιότητας της Ε.Ε., άργησε να απασχολήσει τα κοινοτικά όργανα, τα οποία μόλις το 1992, με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την προσθήκη του άρθρου 128 στη Συνθήκη⁷⁷, δημιούργησαν την κατάλληλη νομική βάση και παραχώρησαν τα εργαλεία για το σχεδιασμό μίας πολιτικής για τον πολιτισμό (όχι με την τυπική έννοια του όρου, είναι η αλήθεια), την ανάληψη συντονισμένων πρωτοβουλιών και την υλοποίηση δράσεων στο συγκεκριμένο τομέα. Μέχρι τότε, αν και υπήρχε κάποια κοινοτική δράση, ήταν αποσπασματική, χωρίς μακρόπνοο όραμα και, βέβαια, χωρίς νομική βάση.

Ωστόσο, το πιο σημαντικό μέρος του ζητήματος αφορά στο γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα (μέχρι τη Συνθήκη του Μάαστριχτ) είχε ως αποκλειστικό στόχο την επίτευξη οικονομικής σύγκλισης και προόδου της οικονομίας των κρατών – μελών της, γεγονός που προσπάθησε να το υλοποιήσει μόνο με μέτρα οικονομικής πολιτικής. Είναι φανερό ότι μέχρι τότε επικρατούσε μία αντίληψη που διέκρινε την οικονομία από άλλες δραστηριότητες της κοινωνικής ζωής, και συνεπώς ο πολιτισμός ήταν μία παράμετρος ανεξάρτητη από τους παραπάνω στόχους. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, ο πολιτισμός έλλειπε από τους τομείς αρμοδιότητας της Κοινότητας ως πεδίο πολιτικής, απουσίαζε, όμως, και ως αντίληψη, που τον αναδεικνύει σε βασικό συστατικό της καθημερινής ζωής και δράσης των πολιτών, σε στοιχείο επίτευξης κοινωνικής συνοχής και περαιτέρω ανάπτυξης των κοινωνικών ομάδων και των ευρύτερων κοινωνιών και, τέλος, σε μέγιστο εργαλείο πολιτικής.

Έτσι, παρόλο που η Συνθήκη περί ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Ρώμη 1957) προέβλεπε στο προοίμιο μία «ένωση συνεχώς στενότερη μεταξύ των ευρωπαϊκών λαών», στην ουσία δεν περιείχε καμία σαφή αναφορά στον πολιτισμό, με τη διττή έννοια που την παρουσιάσαμε παραπάνω. Το κοινοτικό όργανο που πρώτο ανέλαβε δέσμευση υπέρ της πολιτιστικής δράσης ήταν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο που, για πρώτη φορά το 1974 με ψήφισμά του⁷⁸, ζήτησε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να προαγάγει τις πολιτιστικές σχέσεις μεταξύ των κρατών – μελών (Παπαγιάννης 1995:95). Επίσης, με τη Δήλωση για την Ευρωπαϊκή Ένωση της

⁷⁷ Με τη νέα αρίθμηση που δόθηκε από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, είναι τίτλος XII, άρθρο 151.

⁷⁸ Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τη διαφύλαξη της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς της 13-5-1974, ΕΕ C 62 της 30-5-1974.

Στουτγάρδης (1983) τονίσθηκε για πρώτη φορά η «Ευρωπαϊκή συνείδηση» και η «Ευρώπη των πολιτών». Οι επόμενες Σύνοδοι Κορυφής αναγνώρισαν ότι ο πολιτισμός είναι μία σημαντική συνιστώσα του κοινού ευρωπαϊκού μέλλοντος (ΚΕΠΕ 2000:313).

Την περίοδο που προηγήθηκε της Συνθήκης του Μάαστριχτ, η Κοινότητα, με ανακοίνωση της Επιτροπής το 1988⁷⁹, καθόρισε τους τομείς δράσης της ως εξής⁸⁰:

- α) δημιουργία του «ευρωπαϊκού πολιτιστικού χώρου»,
- β) δημιουργία της ευρωπαϊκής οπτικοακουστικής βιομηχανίας,
- γ) πρόσβαση στις πολιτιστικές πηγές,
- δ) πολιτιστική εκπαίδευση και
- ε) πολιτιστικό διάλογο με τον υπόλοιπο κόσμο.

Παράλληλα, το Συμβούλιο⁸¹ έθεσε και τις προτεραιότητες της:

- α) ευρωπαϊκός οπτικοακουστικός τομέας⁸²,
- β) τομέας του βιβλίου,
- γ) εκπαίδευση στον πολιτιστικό τομέα και
- δ) χορηγίες εκ μέρους των επιχειρήσεων.

Στη βάση αυτών των τομέων δράσεων και των προτεραιοτήτων, υλοποιήθηκαν κάποιες πρωτοβουλίες και τέθηκαν τα θεμέλια για περαιτέρω δράση της Κοινότητας στον τομέα του πολιτισμού. Επιγραμματικά αναφέρουμε:

- τις δράσεις για τη διαφύλαξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς,
- τις διάφορες συμβολικές δράσεις, όπως η «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης»⁸³, ο «Ευρωπαϊκός Πολιτιστικός Μήνας»⁸⁴, η Ορχήστρα Νέων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η Όπερα Νέων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και το Ευρωπαϊκό Φεστιβάλ Ποίησης,
- τα Ευρωπαϊκά Βραβεία για τη λογοτεχνία, την αρχιτεκτονική και τη μετάφραση,
- τις δράσεις για την πρόσβαση του κοινού στον πολιτιστικό τομέα, με το πρόγραμμα «Καλειδοσκόπιο»⁸⁵,

⁷⁹ Δελτίο ΕΚ, Συμπλήρωμα 4/87.

⁸⁰ Στην περίοδο 1977-1988 η Κοινότητα είχε αναλάβει ορισμένο αριθμό ενεργειών σχετικά με άτομα και επιχειρήσεις του χώρου της πολιτιστικής παραγωγής και διανομής ενώ από το 1982 είχε αναλάβει αποσπασματικές πρωτοβουλίες, όπως την αναστήλωση της Ακρόπολης, τη δημιουργία της Ορχήστρας Νέων κλπ.

⁸¹ ΕΕ, C 197/2 της 29-7-1988

⁸² Κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι οι πρωτοβουλίες στον συγκεκριμένο τομέα επιβλήθηκαν κυρίως λόγω του οικονομικού και τεχνολογικού του δυναμικού, ενώ οι πολιτιστικές πτυχές ακολούθησαν σε προτεραιότητα.

⁸³ ΕΕ, C 153 της 26-6-1985

⁸⁴ ΕΕ, C 79 της 5-4-1976, ΕΕ, C 167 της 27-6-1988.

⁸⁵ ΕΕ, C 205 της 6-8-1991.

- την προώθηση, ρύθμιση και προστασία του ευρωπαϊκού οπτικοακουστικού τομέα⁸⁶, και την υιοθέτηση του προγράμματος MEDIA και SCRIPT,
- τις δράσεις για το βιβλίο και την ανάγνωση⁸⁷,
- τις δράσεις για τις χορηγίες των επιχειρήσεων⁸⁸, με τη σύσταση μιας γραμματείας, ονόματι «Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την προσέγγιση της Οικονομίας και του Πολιτισμού» και
- τις δράσεις για την επαγγελματική κατάρτιση στον πολιτιστικό τομέα.

Έτσι, όπως ορθά σημείωσε και η Επιτροπή στον απολογισμό της⁸⁹, αν και οι πρωτοβουλίες που αναπτύχθηκαν μέχρι το 1992 δεν σχημάτισαν ένα πραγματικά συνεκτικό σύνολο, μπορούμε, ωστόσο, να μιλούμε για κάποιο κοινοτικό κεκτημένο στον πολιτιστικό τομέα (Παπαγιάννης 1995:99).

Μόνο, λοιπόν, με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση επιτεύχθηκε το απαραίτητο ποιοτικό άλμα, σε επίπεδο πολιτικής και σε επίπεδο αντίληψης, για τον πολιτισμό. Στο πλαίσιο αυτής της Συνθήκης έγινε δεκτό ότι ο πολιτισμός είναι αντικείμενο αλλά και μέσο πολιτικής, που μπορεί να συμβάλλει στην πολιτική ευρωπαϊκή ολοκλήρωση⁹⁰ και στην περαιτέρω ανάπτυξη της Ε.Ε. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2002: 3-4).

Πρώτα απ' όλα, τα παραπάνω αποτυπώθηκαν στο άρθρο Α της ΣυνθΕΕ, καθώς έγινε δεκτό ότι «η παρούσα Συνθήκη ανοίγει νέα φάση στη διαδικασία μίας διαρκώς στενότερης ένωσης των λαών της Ευρώπης, στην οποία οι αποφάσεις λαμβάνονται όσο το δυνατόν πιο κοντά στους πολίτες». Επίσης, εκφράστηκαν στο άρθρο Ζ.1 ΣυνθΕΕ, με το οποίο απαλείφθηκε ο όρος «Οικονομική», από την ονομασία «Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα». Η πολιτική, όμως, βούληση για τη διεύρυνση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης στον τομέα του πολιτισμού και η συγκρότηση της νομικής βάσης για τέτοιες αρμοδιότητες αποτυπώθηκαν, όπως προαναφέρθηκε, στο άρθρο 128 της ΣυνθΕΚ.

Μέρος Τρίτο – Πολιτικές της Κοινότητας

Τίτλος ΙΧ – Πολιτισμός – Άρθρο 128

1. Η Κοινότητα συμβάλλει στην ανάπτυξη των πολιτισμών των κρατών μελών και σέβεται την εθνική και περιφερειακή πολυμορφία τους, ενώ ταυτόχρονα προβάλλει την κοινή πολιτιστική κληρονομιά.

⁸⁶ ΕΕ, C 197 της 27-7-1988

⁸⁷ ΕΕ, C 183 της 20-7-1989

⁸⁸ ΕΕ, C 320 της 13-12-1986 και ΕΕ L 197 της 27-7-1988

⁸⁹ Απολογισμός της κοινοτικής πολιτιστικής δράσης [COM(92) 149/29 IV 1992]

⁹⁰ Προς τον ίδιο στόχο θεωρούμε ότι συνέβαλε και η θέσπιση της ευρωπαϊκής ιθαγένειας, από την ίδια Συνθήκη (άρθρο 17), αν και για να πάρει τις πραγματικές της διαστάσεις χρειάστηκε η Συνθήκη του Άμστερνταμ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 1999:5, 9-10).

2. Η δράση της Κοινότητας αποσκοπεί στην ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ κρατών μελών και, αν αυτό είναι αναγκαίο, υποστηρίζει και συμπληρώνει τη δράση τους στους εξής τομείς:

- βελτίωση της γνώσης και της διάδοσης του πολιτισμού και της ιστορίας των ευρωπαϊκών λαών,
- διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ευρωπαϊκής σημασίας,
- μη εμπορικές πολιτιστικές ανταλλαγές,
- καλλιτεχνική και λογοτεχνική δημιουργία, συμπεριλαμβανομένου του οπτικοακουστικού τομέα.

3. Η Κοινότητα και τα κράτη μέλη ευνοούν τη συνεργασία με τις τρίτες χώρες και τους αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς στον πολιτιστικό τομέα, και ειδικότερα με το Συμβούλιο της Ευρώπης.

4. Η Κοινότητα όταν αναλαμβάνει δράσεις δυνάμει άλλων διατάξεων της παρούσας Συνθήκης, λαμβάνει υπόψη της τις πολιτιστικές πτυχές, αποβλέποντας ειδικότερα στο σεβασμό και στην προώθηση της πολυμορφίας των πολιτισμών της⁹¹.

5. Για να συμβάλει στην υλοποίηση των στόχων του παρόντος άρθρου, το Συμβούλιο:

- αποφασίζοντας με τη διαδικασία του άρθρου 251 και μετά από διαβούλευση με την Επιτροπή των Περιφερειών, θεσπίζει δράσεις ενθάρρυνσης, χωρίς να εναρμονίζει τις νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις των κρατών μελών. Το Συμβούλιο αποφασίζει με ομοφωνία καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας του άρθρου 251,
- αποφασίζοντας ομόφωνα προτάσει της Επιτροπής, διατυπώνει συστάσεις⁹².

Με το παρόν άρθρο η Ε.Ε. εξουσιοδοτείται να χρησιμοποιεί, για την υποστήριξη των πολιτιστικών πρωτοβουλιών της, διάφορα προγράμματα και δράσεις, με σκοπό την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των πολιτιστικών φορέων των διαφόρων κρατών – μελών και τη συμπλήρωση των εθνικών πρωτοβουλιών τους, χωρίς ωστόσο να επιβάλλει στα μέλη της να εναρμονίσουν την πολιτική τους για τον πολιτισμό. Με άλλα λόγια, δρα εφαρμόζοντας την αρχή της επικουρικότητας και παρεμβαίνει μόνο στο βαθμό που οι στόχοι της δράσης μπορούν να επιτευχθούν καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο απ' ό,τι σε επίπεδο κρατών – μελών, δηλαδή για σχέδια που έχουν μία πραγματική ευρωπαϊκή διάσταση⁹³ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή

⁹¹ Η συγκεκριμένη παράγραφος (4) τροποποιήθηκε από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ και προστέθηκε στην προγενέστερη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου 2001: 46).

⁹² Ακολουθείται, δηλαδή, η διαδικασία της συναπόφασης, με μία συμπληρωματική προϋπόθεση: είναι αναγκαία η ομοφωνία στο Συμβούλιο. Ζητείται επίσης η γνώμη της Επιτροπής των Περιφερειών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2003:9).

⁹³ Το Δεκέμβριο του 2002 το Συμβούλιο εξέδωσε ένα Ψήφισμα, το οποίο προτείνει, ως προς αυτό, ένα τυπικό παράδειγμα ευρωπαϊκής παρέμβασης: πρέπει να τείνει στην ενθάρρυνση της συνεργασίας των κρατών – μελών και να έχει σαφώς πολυμερή χαρακτήρα· οι στόχοι αυτής της παρέμβασης πρέπει να επιτυγχάνονται καλύτερα και να έχουν περισσότερα

2003: 5). Επίσης, στη βάση αυτού του άρθρου, καλείται να ενθαρρύνει τη συνεργασία με τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς, και κυρίως το Συμβούλιο της Ευρώπης. Για τις αποφάσεις της, οφείλει να λαμβάνει τη γνώμη της Επιτροπής των Περιφερειών και να συνυπολογίζει τις τοπικές και περιφερειακές ανάγκες στα σχέδια που καταρτίζει. Τέλος, είναι υποχρεωμένη να λαμβάνει υπόψη της τις πολιτιστικές πτυχές κάθε δράσης που αποφασίζει σε άλλους τομείς της αρμοδιότητάς της⁹⁴.

Ως αρμόδια για το συντονισμό της πολιτικής της Ε.Ε. στον τομέα του πολιτισμού, τη διαχείριση των δράσεων και των συγκεκριμένων ενεργειών που αναλαμβάνει, έχει οριστεί η Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, με επίτροπο, για την τρέχουσα περίοδο, την κα Viviane Reding.

Αν και η διατύπωση του άρθρου είναι αρκετά ασαφής, σε ό,τι αφορά κυρίως το περιεχόμενο του πολιτισμού⁹⁵, μπορούμε να πούμε ότι το «ευρωπαϊκό πολιτιστικό μοντέλο» που προτείνει η Συνθήκη, στηρίζεται στην αμοιβαία γνώση, τη διάδοση και την ανάπτυξη των πολιτισμών των κρατών – μελών της Ένωσης και στην παράλληλη ανάδειξη των κοινών χαρακτηριστικών της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς⁹⁶. Εξάλλου, το μοντέλο πολιτιστικής πολιτικής που υιοθετεί, φαίνεται να θέτει ως πολιτικό στόχο την πολιτιστική αποκέντρωση, σε συνδυασμό με την πολιτιστική δημοκρατία, προσδοκώντας την προαγωγή της περιφερειακής ανάπτυξης και την

αποτελέσματα σε κοινοτικό παρά σε επίπεδο κρατών – μελών· ο στόχος τους, το κοινό στο οποίο απευθύνονται και οι κατά προτεραιότητα δικαιούχοι πρέπει να είναι οι ευρωπαίοι πολίτες· οι δράσεις αυτές πρέπει να είναι βιώσιμες και να συνεισφέρουν μακροπρόθεσμα στην ανάπτυξη της συνεργασίας, της ολοκλήρωσης και του πολιτισμού στην Ευρώπη, να βοηθούν στην καλύτερη κατανόηση των άλλων πολιτισμών, να έχουν μεγάλη προβολή και να παρέχουν ευρύτερη δυνατότητα πρόσβασης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2003: 9).

⁹⁴ Η συγκεκριμένη διάταξη παραπέμπει σε ανάλογη διάταξη για το περιβάλλον που εισήγαγε η ΕΕΠ στο άρθρο 130 ΣυνθΕΚ (Παπαγιάννης 1995:107).

⁹⁵ Σχετικά με την ασάφεια αυτή, η Ε.Ε. προσπαθεί να τη διευκρινίσει έμμεσα, κυρίως μέσα από το περιεχόμενο των άρθρων 36 και 92 της ΣυνθΕΚ, για τους κοινούς κανόνες για τον ανταγωνισμό, τη φορολογία και την προσέγγιση των νομοθεσιών, που προβλέπουν εξαιρέσεις για τα πολιτιστικά αγαθά και τους «εθνικούς θησαυρούς», ή μέσω της νομολογίας του ΔΕΚ (Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου 2001: 47, Παπαγιάννης 1995:109). Ωστόσο, γενικά φαίνεται να γίνεται δεκτή μια δυσκολία προσδιορισμού του όρου, καθώς η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προσφεύγει στη μέθοδο της απαρίθμησης συγκεκριμένων πολιτιστικών δραστηριοτήτων, τις οποίες θεωρεί ως «πολιτική ανάγκη και κοινωνικοοικονομική επιλογή» (Δελτίο ΕΚ, Συμπλήρωμα 4/87).

⁹⁶ Η συγκεκριμένη επιλογή δείχνει να ευθυγραμμίζεται πλήρως με τις ανάγκες που υπαγορεύει το σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο πολιτιστικό περιβάλλον. Έτσι, από τη μία, γίνεται δεκτό ότι μέσα από την ανάληψη κατάλληλων δράσεων και άσκησης ιδιαίτερης πολιτικής στον τομέα του πολιτισμού, ενισχύεται το αίσθημα ένταξης των ευρωπαίων πολιτών στην ίδια πολιτισμική κοινότητα, αλλά, παράλληλα, διατηρείται η εθνική και περιφερειακή πολιτιστική ιδιαιτερότητα και πολυμορφία των ευρωπαϊκών κρατών. Εξάλλου, σύμφωνα και με την άποψη του Γεν. Εισαγγελέα του ΔΕΚ, Van Gerven, η προστασία, ανάπτυξη και διάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς ενός κράτους μέλους σε ένα πλουραλιστικό περιβάλλον και ως συστατικό μέρος της κοινής πολιτιστικής κληρονομιάς των κρατών – μελών αποτελεί, επιτακτικό ζήτημα γενικού νομικού ενδιαφέροντος, που αναγνωρίζει και το κοινοτικό δίκαιο (Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου: 46-47).

προώθηση της περιφερειακής πολιτισμικής διαφοροποίησης. Έμμεσα, αναγνωρίζεται και η συμβολή του πολιτισμού στην ικανοποίηση άλλων θεμελιωδών στόχων της Ένωσης, που είναι, σύμφωνα με το άρθρο 2 ΣυνθΕΚ «η άνοδος του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής, της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και της αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών – μελών».

4.1. Προγράμματα και δράσεις

Η Ε.Ε. επιδιώκει να υλοποιήσει τους στόχους της στον τομέα του πολιτισμού κυρίως μέσα από ανταγωνιστικά προγράμματα. Στο πλαίσιο αυτών των προγραμμάτων, θέτει προτεραιότητες και τομείς δράσης και προσδιορίζει με ακρίβεια τα κριτήρια που θεωρεί ότι εξασφαλίζουν την επίτευξη των στόχων της. Συνεπώς, η μελέτη αυτών των παραμέτρων μπορεί να οδηγήσει σε σημαντικά συμπεράσματα αναφορικά με την υλοποίηση των πολιτικών εξαγγελιών της στην πράξη.

Σε γενικές γραμμές, τα εν λόγω προγράμματα ενθαρρύνουν τα διακρατικά σχέδια, στα οποία μπορούν να συμμετέχουν φορείς (επιχειρήσεις, ενώσεις, δημόσιες αρχές, τοπικές αυτοδιοικήσεις, πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα κλπ) από διάφορα κράτη - μέλη. Επίσης, προωθούν τη συμμετοχή των χωρών του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου καθώς και τη συνεργασία με τρίτες χώρες, που έχουν συνάψει συμφωνίες σύνδεσης ή συνεργασίας με την Ε.Ε. και στις οποίες περιλαμβάνονται πολιτιστικές ρήτρες. Τέλος, επιτρέπουν τη συνεργασία και με διεθνείς οργανισμούς, αρμόδιους στον πολιτιστικό τομέα, όπως η UNESCO ή το Συμβούλιο της Ευρώπης.

Τις περισσότερες φορές, συγχρηματοδοτούνται σχέδια, τα οποία υλοκείνται σε μία ανταγωνιστική διαδικασία, αφού επιλέγονται κατόπιν πρόσκλησης υποβολής προτάσεων και στη βάση των κριτηρίων και των κατευθυντήριων γραμμών, που πρέπει να τηρούνται από τους υποψήφιους. Οι συγκεκριμένες προδιαγραφές δημοσιεύονται στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων παράλληλα με τη δημοσίευση των αντικειμενικών στόχων και των αξόνων δράσης των προγραμμάτων. Η διαχείριση των ευρωπαϊκών χρηματοδοτήσεων είναι δυνατόν να γίνεται από τις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών. Στην περίπτωση αυτή, οι πολιτιστικοί φορείς που συμμετέχουν στα προγράμματα, προέρχονται γενικά από την ίδια περιοχή ή την ίδια χώρα (Πηγή: Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού, Εισαγωγή).

Το τρέχον πρόγραμμα, που άπτεται στον πολιτισμό, είναι το πρόγραμμα «Πολιτισμός 2000», το οποίο καλύπτει την πενταετία 2000-2004, και στο οποίο

έχουν συνενωθεί τα παλαιά προγράμματα ΡΑΦΑΗΛ⁹⁷, ΑΡΙΑΔΝΗ⁹⁸ και ΚΑΛΕΙΔΟΣΚΟΠΙΟ⁹⁹. Ως βασικός αντικειμενικός στόχος του προγράμματος ορίζεται η δημιουργία ενός κοινού πολιτιστικού χώρου, μέσα από την προώθηση του πολιτιστικού διαλόγου και τη γνώση της ιστορίας, της δημιουργίας, της διάδοσης του πολιτισμού και της κινητικότητας των καλλιτεχνών και των έργων τους, της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς, των νέων μορφών πολιτιστικής έκφρασης καθώς και του κοινωνικού και οικονομικού ρόλου που διαδραματίζει ο πολιτισμός.

Κατόπιν εκτενών διαβουλεύσεων, που πραγματοποιήθηκαν από την Επιτροπή για την προετοιμασία του σχετικού προγράμματος-πλασίου, επιτεύχθηκε συναίνεση μεταξύ των κρατών μελών, των κοινοβουλευτικών, της Επιτροπής, των διεθνών οργανισμών (Συμβούλιο της Ευρώπης, UNESCO) και των πολιτιστικών οργανώσεων, όσον αφορά το ότι η έννοια του πολιτισμού περιλαμβάνει πλέον και τη λαϊκή κουλτούρα, τη μαζική πολιτιστική παραγωγή και την πολιτιστική καθημερινότητα. Έτσι έγινε δεκτό, σε προγραμματικό πλαίσιο, ότι ο πολιτισμός συνδέεται στενά με τις απαντήσεις που πρέπει να δώσει η Ε.Ε. στις μεγάλες

⁹⁷ Το πρόγραμμα ΡΑΦΑΗΛ είχε σαν σκοπό την υποστήριξη δράσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο σε όλους τους τομείς της κληρονομιάς: ακίνητη, αρχαιολογική, υποθαλάσσια, μουσεία και συλλογές, αρχεία κλπ. Είχε πέντε δράσεις: α) αξιοποίηση και προβολή της ευρωπαϊκής κληρονομιάς, για την αξιοποίηση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς και την ενθάρρυνση καλύτερων πρακτικών για τη διατήρησή της, β) δίκτυα και συνεταιρισμοί, για την ενθάρρυνση της διεθνούς συνεργασίας, των ανταλλαγών και τη διάδοση της εμπειρίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, γ) πρόσβαση στην κληρονομιά, για την βελτίωση της πρόσβασης του πολίτη στην κοινή κληρονομιά, μέσω της ενθάρρυνσης της χρήσης της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς, δ) έρευνα, κατάρτιση και μετακίνηση των επαγγελματιών, για την ενθάρρυνση της ανταλλαγής εμπειριών και την ενίσχυση της συνεργασίας, ε) συνεργασία με τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς, για την ανάπτυξη προγραμμάτων με τρίτες χώρες και τη δημιουργία συνεργιών με δραστηριότητες που αναπτύσσουν άλλοι διεθνείς οργανισμοί, και κυρίως το Συμβούλιο της Ευρώπης (ΚΕΠΕ 2000:173-174).

⁹⁸ Το πρόγραμμα ΑΡΙΑΔΝΗ είχε σαν σκοπό την προώθηση του βιβλίου και της ανάγνωσης. Είχε τρεις δράσεις: α) αξιοποίηση και ακτινοβολία, για την ενθάρρυνση της μετάφρασης σύγχρονων λογοτεχνικών έργων και για την επιβράβευση των καλύτερων ευρωπαϊκών λογοτεχνικών έργων και των καλύτερων ευρωπαϊκών μεταφράσεων, β) συνοδευτικά μέτρα, για την ενθάρρυνση της ποιότητας της λογοτεχνικής μετάφρασης, μέσα από τη συνεργασία με δίκτυα επαγγελματιών οργανώσεων, για την ενίσχυση της ανάγνωσης της λογοτεχνίας ιδίως από νέους, για την κατάρτιση των μεταφραστών λογοτεχνίας, γ) συνεργασία με τρίτες χώρες (ό.π. 2000:175-176).

⁹⁹ Το πρόγραμμα ΚΑΛΕΙΔΟΣΚΟΠΙΟ είχε σαν σκοπό την ενθάρρυνση της γνώσης και της διάδοσης του πολιτισμού των ευρωπαϊκών λαών, ιδίως στους τομείς της τέχνης του θεάματος, των εικαστικών τεχνών ή των τεχνών του χώρου, των τεχνών των πολυμέσων και των εφαρμοσμένων τεχνών. Είχε πέντε δράσεις: α) αξιοποίηση και ακτινοβολία του πολιτισμού της Ευρώπης, μέσω της Ευρωπαϊκής Ημέρας (9 Μαΐου), της Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Πρωτεύουσας, την Ορχήστρα Νέων κλπ, β) δίκτυα και συνεργασίες, για τη συνδιοργάνωση καλλιτεχνικών και πολιτιστικών προγραμμάτων από τρία τουλάχιστον κράτη – μέλη, στους τομείς τέχνης θεάματος, εικαστικές τέχνες, τέχνες πολυμέσων και εφαρμοσμένες τέχνες, γ) κατάρτιση, για την κατάρτιση των καλλιτεχνών, ερευνητών ή άλλων λειτουργών του πολιτιστικού τομέα, σε συντονισμό με τα προγράμματα ΛΕΟΝΑΡΝΤΟ και ΣΩΚΡΑΤΗΣ, δ) πρόσβαση στον πολιτισμό, για συναντήσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με σκοπό τη βελτίωση της πολιτιστικής συνεργασίας των επαγγελματιών του πολιτισμού, ε) συνεργασία με τρίτες χώρες και με διεθνείς οργανισμούς, για την ενίσχυση όλων των παραπάνω τομέων (ό.π. 2000:174-175).

προκλήσεις της εποχής, και οι οποίες εντοπίζονται στην επιτάχυνση της ευρωπαϊκής οικοδόμησης, την παγκοσμιοποίηση, την κοινωνία της πληροφορίας, την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή.

Για την επίτευξη των στόχων που προβλέπει το πρόγραμμα, προτείνονται οι ακόλουθες ενέργειες:

- Ειδικές ενέργειες, καινοτόμες και/ή πειραματικές, στις οποίες θα εμπλέκονται παράγοντες από τουλάχιστον τρία κράτη – μέλη. Προκειμένου να είναι επιλέξιμες, αυτές οι ενέργειες πρέπει να αποβλέπουν ιδιαίτερα στην ανάδειξη και την ανάπτυξη νέων μορφών πολιτιστικής έκφρασης, στη βελτίωση της πρόσβασης στον πολιτισμό, ιδίως των νέων και των μη ευνοημένων προσώπων, καθώς και στην απευθείας μετάδοση πολιτιστικών εκδηλώσεων χάρη στις νέες τεχνολογίες της κοινωνίας της πληροφορίας,
- Ενέργειες που εντάσσονται σε δομημένες και πολυετείς συμφωνίες πολιτιστικής συνεργασίας. Αυτές οι συμφωνίες, που πρέπει να συνάπτονται μεταξύ πολιτιστικών παραγόντων από το μεγαλύτερο δυνατό αριθμό κρατών – μελών, είναι σκόπιμο να αποβλέπουν στην πραγματοποίηση δομημένων πολιτιστικών ενεργειών, με μέγιστη διάρκεια τριών ετών. Επίσης, χρειάζεται να στοχεύουν στην επίτευξη προκαθορισμένου στόχου πολιτιστικού ενδιαφέροντος. Οι συμφωνίες συνεργασίας μπορούν να αφορούν είτε στην εμπάθυνση ενός πολιτιστικού τομέα είτε στην ενσωμάτωση πολλών πολιτιστικών τομέων.
- Ειδικές πολιτιστικές εκδηλώσεις με ευρωπαϊκή και/ή διεθνή διάσταση. Οι εν λόγω εκδηλώσεις, που πρέπει να είναι σημαντικού μεγέθους και εμβέλειας, χρειάζεται να συμβάλλουν στην καλύτερη συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι όλοι οι πολίτες ανήκουν στην ίδια κοινότητα.

Ο προϋπολογισμός που διατίθεται για την εκτέλεση του προγράμματος «Πολιτισμός 2000», για την περίοδο 2000-2004, ανέρχεται σε 167 MEUR. Οι ετήσιες πιστώσεις εγκρίνονται από την αρμόδια, για τον προϋπολογισμό, αρχή, εντός του ορίου των δημοσιονομικών προοπτικών. Αυτός ο προϋπολογισμός κατανέμεται ως εξής:

- 45% κατά το μέγιστο για τις ειδικές καινοτόμους και/ή πειραματικές ενέργειες,
- 35% κατά το ελάχιστο για τις ενσωματωμένες ενέργειες,
- 10% για τις ειδικές πολιτιστικές εκδηλώσεις,
- 10% για τις άλλες δαπάνες.

Η Επιτροπή, ως επιφορτισμένος φορέας για την εφαρμογή του προγράμματος, οφείλει να υποβάλει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο Συμβούλιο και

στην Επιτροπή των Περιφερειών, ετήσια λεπτομερή έκθεση αξιολόγησης των αποτελεσμάτων που έχουν επιτευχθεί, όσον αφορά τους στόχους, στο πλαίσιο του προγράμματος. Επίσης, η έκθεση μπορεί να συνοδεύεται και από προτάσεις τροποποίησης του παρόντος προγράμματος (Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού, Πρόγραμμα «Πολιτισμός 2000»).

4.2. Μια συνολική κριτική της πολιτικής της Ε.Ε. για τον πολιτισμό

Η κριτική της πολιτικής που αναλαμβάνει η Ε.Ε. στον τομέα του πολιτισμού δεν είναι δυνατό να περιορίζεται στην αξιολόγηση και την ανάλυση των εξαγγελιών ή των βασικών πολιτικών της θέσεων, όπως εκφράζονται στα άρθρα των Συνθηκών. Διαπιστώσαμε ήδη ότι, σε γενικές γραμμές, υπάρχει μία ευθυγράμμιση της πολιτικής της Ε.Ε. αναφορικά με τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η παγκόσμια κοινότητα και τις προκλήσεις που αναδύονται στο πλαίσιο της προσπάθειάς της για πολιτική ολοκλήρωση. Εκείνο που ενδιαφέρει περισσότερο είναι η συμβατότητα αυτών των εξαγγελιών και διακηρύξεων με τον τρόπο που υλοποιούνται στην πράξη κυρίως μέσω των σχετικών προγραμμάτων που αποτελούν και το κύριο εργαλείο πολιτικής.

Καταρχήν, το διοικητικό σύστημα της Ε.Ε. για τον πολιτισμό, φαίνεται να χαρακτηρίζεται από αντιφάσεις και παλινωδίες. Έτσι, αφενός, η αρχή της επικουρικότητας, ενώ υπόσχεται την υλοποίηση της αποκέντρωσης στη διοικητική και πολιτική δομή για τον πολιτισμό, στην πράξη περιορίζεται από την ανάγκη ύπαρξης ομοφωνίας στο Συμβούλιο, για τη λήψη οποιασδήποτε απόφασης, ενώ οι «δράσεις ενθάρρυνσης» χαρακτηρίζονται από αρκετά μεγάλη ασάφεια, ως προς το περιεχόμενο και τον τρόπο υλοποίησής τους (Παπαγιάννης 1995:117). Αφετέρου, τα χρηματοδοτικά μέσα της Ε.Ε. για την ανάπτυξη του πολιτισμού είναι περιορισμένα, και τείνουν να περιοριστούν υπό την πίεση πολιτικών δυνάμεων (Φιορεβάντες 1999:168). Τέλος, θα μπορούσαμε να πούμε ότι απουσιάζει και ένα ισχυρό πλέγμα πολιτιστικών και ερευνητικών θεσμών για τον πολιτισμό, οι οποίοι, διατηρώντας την ανεξαρτησία τους από τους πολιτικούς θεσμούς, θα μπορούσαν να υποστηρίξουν την ευρωπαϊκή πολιτιστική πολιτική και να της δώσουν την απαιτούμενη μονιμότητα και ευελιξία για να τελεσφορήσει (ό.π.:189-207).

Ωστόσο, μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος που τελικά η Ε.Ε. επιδιώκει να ικανοποιήσει τους πολιτικούς της στόχους, γεγονός που αποκαλύπτεται μόνο στο επίπεδο της πρακτικής. Μία εικόνα για την πορεία της υλοποίησης μπορούμε να σχηματίσουμε από την αξιολόγηση των προτεραιοτήτων, των αξόνων δράσης και των χρηματοδοτήσεων εντός του βασικού τομεακού της προγράμματος για τον πολιτισμό, το «Πολιτισμός 2000», σε σχέση με τους στόχους της πολιτικής.

Ακόμη, θα μπορούσαμε να υποβάλουμε σε σύγκριση τους στόχους του προγράμματος σε σχέση με τα τελικά αποτελέσματα. Η δεύτερη περίπτωση θα απαιτούσε την ύπαρξη και μελέτη στοιχείων για έργα που έχουν υλοποιηθεί, γεγονός που δεν έχουμε πραγματοποιήσει για το συγκεκριμένο πρόγραμμα στην παρούσα μελέτη.

Σε σχέση με όλα τα παραπάνω, οι παρατηρήσεις μας είναι οι ακόλουθες: εν προκειμένω, το πρόγραμμα «Πολιτισμός 2000» δεν φαίνεται να συνεισφέρει με σαφή τρόπο στους περισσότερους από τους στόχους που έχουν τεθεί σε επίπεδο πολιτικής και διακηρύξεων. Οι δράσεις που ενθαρρύνονται αποβλέπουν είτε στην προώθηση της καινοτομίας και του πειραματισμού, στο πλαίσιο της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας, είτε στην ενίσχυση ενεργειών, που εντάσσονται ήδη σε δομημένες σχέσεις συνεργασίας. Συνεπώς, η συμβολή του προγράμματος, που θεωρητικά θα λειτουργούσε ως καταλύτης για την τόνωση της πολιτιστικής δημιουργίας και την ενθάρρυνση της συμμετοχής των πολιτών στην πολιτιστική δραστηριότητα, αποδυναμώνεται από τις προτεραιότητες που θέτονται σε επίπεδο υλοποίησης.

Επίσης, οι ειδικές πολιτιστικές εκδηλώσεις μεγάλης εμβέλειας, που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για την οικοδόμηση ενός κοινού ευρωπαϊκού χώρου, όχι μόνο σε επίπεδο συντελεστών αλλά και σε επίπεδο νοήματος, δεν φαίνεται να έχουν σαφή χαρακτήρα και περιεχόμενο. Τέλος, ο στόχος για ανάδειξη της περιφερειακής πολιτισμικής διαφοροποίησης, δεν απαντά σε καμία προτεραιότητα ή άξονα δράσης του προγράμματος, αφού απαραίτητη προϋπόθεση για την ένταξη ενός έργου στο πλαίσió του είναι η διακρατική συνεργασία, και μάλιστα με συγκεκριμένο ελάχιστο αριθμό συμμετοχών.

Η εικόνα που περιγράψαμε παραπάνω αποσαφηνίζεται ακόμη περισσότερο σε επίπεδο χρηματοδοτήσεων. Το γεγονός ότι το πρόγραμμα πριμοδοτεί τις ειδικές καινοτομικές ή πειραματικές ενέργειες, αποκαλύπτει τη βαρύτητα που αποδίδεται σε αυτή την κατηγορία, ενώ οι ειδικές πολιτιστικές εκδηλώσεις μεγάλης εμβέλειας, που θα είχαν ίσως κάποια αποτελέσματα σε σχέση με τους αρχικούς στόχους, καταδικάζονται από τα ίδια τα ποσοστά της χρηματοδότησης. Σε γενικές γραμμές, λοιπόν, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η διάρθρωση του προγράμματος «Πολιτισμός 2000» είναι τόσο αντιφατική που δεν υπόσχεται θεαματικά αποτελέσματα.

Σε ό,τι αφορά το θέμα που μελετάμε, η πολιτική της Ε.Ε. για τον πολιτισμό δεν αξιώνει σημαντικό ρόλο στην τεχνολογία των επικοινωνιών και των πληροφοριών. Στις περιπτώσεις που την εντάσσει στις προτεραιότητές της, της επιφυλάσσει μία χρήση επικουρική και περιφερειακή, που μάλιστα εντοπίζεται στην παραγωγή καινοτομικών πολιτιστικών εργαλείων ή στην παραγωγή νέων μορφών

τέχνης. Θεωρούμε ότι, σύμφωνα με αυτή την οπτική, δεν αποκαλύπτονται και δεν αξιοποιούνται, στο βαθμό που υπάρχουν, οι συνέργιες της τεχνολογίας με τον πολιτισμό.

Παρακάτω, θα συνοψίσουμε την πολιτική που σχεδιάζει η Ε.Ε. για την τεχνολογία των επικοινωνιών και των πληροφοριών και θα δώσουμε έμφαση στις κατευθύνσεις της έρευνας που χρηματοδοτεί. Με αυτόν τον τρόπο θα επιχειρήσουμε να εντοπίσουμε τους στόχους της αναφορικά με τη χρήση της τεχνολογίας στον τομέα του πολιτισμού, καθώς και στον τρόπο που πραγματοποιείται η υλοποίησή τους στην πράξη.

4.3. Η πολιτική της Ε.Ε. για τον πολιτισμό στην Κοινωνία της Πληροφορίας

Η πολιτική της Ε.Ε. για την εφαρμογή της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών στον τομέα του πολιτισμού πλαισιώνεται από τη γενικότερη πολιτική της για την Κοινωνία της Πληροφορίας. Αναφορικά με την τελευταία, η Ε.Ε. σχεδιάζει και υλοποιεί την πολιτική της στη βάση ευρύτερων αντικειμενικών στόχων, όπως τη δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών πρόσβασης και δυναμικής συμμετοχής των κυβερνήσεων και των πολιτών της στη διαμόρφωση της διεθνούς οικονομίας της γνώσης και της πληροφορίας¹⁰⁰. Έτσι, θέτει ως προτεραιότητες την ενθάρρυνση της έρευνας για την ανάπτυξη και το σχηματισμό νέων τεχνολογιών στον τομέα των επικοινωνιών και των πληροφοριών, την εγκαθίδρυση ενός

---

¹⁰⁰ Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι οι πολιτικές που εφαρμόζονται από τους κυρίαρχους παράγοντες του καπιταλιστικού κέντρου για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που θέτει η κοινωνία της πληροφορίας διαφέρουν μεταξύ τους αισθητά, και κυρίως για την περίπτωση της Ε.Ε. ριζικά. Ασφαλώς, η διαφορά αυτή δεν οφείλεται μόνο στη διαφοροποίηση των στόχων (που δεν θεωρούμε ότι διαφέρουν, κατ' ουσίαν), αλλά κυρίως στον τρόπο αντιμετώπισης του ζητήματος και σε επιμέρους οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες, για τους οποίους κάνουμε νύξεις σε άλλα σημεία του κειμένου. Μία σύνοψη των πολιτικών, κυρίως στον τομέα των τηλεπικοινωνιακών υποδομών, έχει ως εξής: οι ΗΠΑ επέλεξαν την ενίσχυση του ανταγωνισμού και την ενθάρρυνση των ιδιωτικών επενδύσεων, μέσω ενός ευέλικτου κανονιστικού πλαισίου, το οποίο θα παρακολουθούσε τις γρήγορες τεχνολογικές αλλαγές και τις μεταβολές της αγοράς. Για την Ιαπωνία, η επιλογή ήταν να παραμείνει ο ρόλος του κράτους ουσιαστικός και καθοδηγητικός αλλά να ενισχυθεί ο ανταγωνισμός και οι ιδιωτικές επενδύσεις. Θεωρήθηκε υψίστης σημασίας η άρση των κανονιστικών ρυθμίσεων στις τηλεπικοινωνίες, τις ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές και σε άλλους τομείς, ώστε να δημιουργηθεί ένα κατάλληλο πλαίσιο για τη βελτίωση των υποδομών από τις ιδιωτικές εταιρίες μέσα σε ένα καθεστώς ανταγωνισμού. Η Ε.Ε. επέλεξε – και λόγω του κατακερματισμού των διαφόρων αγορών και λόγω της απουσίας ενιαίου δικτύου υποδομών – να ασκήσει μια πιο παρεμβατική και συγκεντρωτική πολιτική, που περιελάμβανε εργασίες για καθορισμό κοινών τεχνικών προτύπων, για προσδιορισμό προτεραιοτήτων και επιπέδων διείσδυσης των τεχνολογιών, για ορισμό χρονοδιαγράμματος και, βέβαια, για εξεύρεση των πόρων που θα χρηματοδοτούσαν μέρος των εργασιών (Λεάνδρος 2000: 113-119).

ρυθμιστικού πλαισίου για την τόνωση του ανταγωνισμού, καθώς και την ανάπτυξη τεχνολογικών εφαρμογών και περιεχομένου.

Η νομική βάση των παραπάνω στόχων εντοπίζεται στα εξής επιμέρους εργαλεία πολιτικής:

- στην πολιτική για τις τηλεπικοινωνίες, της οποίας η νομική βάση βρίσκεται στο άρθρο 95, για την εναρμόνιση της εσωτερικής αγοράς, στα άρθρα 81 και 82, για τον ανταγωνισμό, όπως και στα άρθρα 47 και 55, για το δικαίωμα εγκατάστασης και υπηρεσιών, της Συνθήκης,
- στην υποστήριξη της τεχνολογικής ανάπτυξης στις τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας (ICT), που βασίζεται στα άρθρα 163 έως 172, για την έρευνα και την τεχνολογική ανάπτυξη (RTD), της Συνθήκης,
- στη συμβολή στη δημιουργία των απαραίτητων συνθηκών ανταγωνισμού για τη βιομηχανία της Κοινότητας, που βρίσκεται σε συμφωνία με το άρθρο 157 της Συνθήκης,
- στην προώθηση των διευρωπαϊκών δικτύων (TEN) στις μεταφορές, την ενέργεια και την τεχνολογία, όπως προκύπτει από τα άρθρα 154, 155 και 156 της Συνθήκης.

Ο συντονισμός και η εκτέλεση της πολιτικής για την κοινωνία της πληροφορίας ανήκει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, και ειδικότερα στη Γενική Διεύθυνση της Κοινωνίας της Πληροφορίας, με Επítροπο, για την τρέχουσα περίοδο, τον Erkki Liikanen.

Η τρέχουσα πολιτική της Ε.Ε. για την κοινωνία της πληροφορίας βασίζεται σε ένα Σχέδιο Δράσης, που κατέθεσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το Δεκέμβριο του 1999¹⁰¹,

---

¹⁰¹ Η άσκηση αποσπασματικής πολιτικής από την Ε.Ε., στον ευρύτερο τομέα των τηλεπικοινωνιών και της τεχνολογίας, εντοπίζεται ήδη από τη δεκαετία του '80, οπότε υλοποιήθηκαν έρευνες για την ανάπτυξη της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών. Επίσης, με την Πράσινη Βίβλο για την απελευθέρωση των τηλεπικοινωνιών, το 1987, θεμελιώθηκε η πολιτική για τις τηλεπικοινωνίες. Κατά τη δεκαετία του '90 ακολούθησαν και άλλες σχετικές πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη νέων προϊόντων, υπηρεσιών και εφαρμογών, λόγω των γενικότερων εξελίξεων στην τεχνολογία (Πηγή: Γενική Διεύθυνση Κοινωνίας της Πληροφορίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής). Ωστόσο, η απαρχή για μια συνεκτική και περιεκτική πολιτική στο πεδίο της κοινωνίας της πληροφορίας έγινε το 1994, στα ίχνη της Λευκής Βίβλου που συνέταξε η Επιτροπή για «την Ανάπτυξη, την Ανταγωνιστικότητα και την Απασχόληση» ένα χρόνο πριν. Η Λευκή Βίβλος έδινε έμφαση στην τεράστια σημασία της κοινωνίας της πληροφορίας, ως μέγιστο παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης, ανταγωνιστικότητας, αύξησης της απασχόλησης και βελτίωσης της ποιότητας ζωής για όλους τους Ευρωπαίους πολίτες τώρα και στο μέλλον. Ως επακόλουθο της Λευκής Βίβλου, ήταν η σύνταξη της «έκθεσης Bangemann», με τίτλο «Η Ευρώπη και η παγκόσμια κοινωνία της πληροφορίας». Η εν λόγω έκθεση εισηγήθηκε τρόπους για τη συνεισφορά της Ένωσης στη δημιουργία ενός κατάλληλου ρυθμιστικού, τεχνολογικού και κοινωνικού πλαισίου για την κοινωνία της πληροφορίας¹⁰¹. Έτσι, έθεσε τη βάση για την υιοθέτηση από την Ε.Ε., τον Ιούνιο του 1994, του πρώτου Σχεδίου Δράσης για την κοινωνία της πληροφορίας «Ο δρόμος της Ευρώπης προς την κοινωνία της πληροφορίας». Το 1996, υιοθετήθηκε μία αναθεωρημένη εκδοχή του αρχικού Σχεδίου Δράσης (ό.π.).

με τίτλο «Ηλεκτρονική Ευρώπη ("eEurope") – Μία κοινωνία της πληροφορίας για όλους», με σκοπό την εξασφάλιση, μεταξύ άλλων:

- της ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης στο παγκόσμιο σύστημα,
- την αύξηση του «γνωσιακού κεφαλαίου» της,
- τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών της και
- την προστασία της γλωσσικής και πολιτισμικής της πολυμορφίας (Δάλλας: 278-279)

Η παραπάνω πρόταση έγινε δεκτή με ενθουσιασμό από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, που τελικά υιοθέτησε το επεξεργασμένο σχέδιο δράσης "eEurope 2002", τον Ιούνιο του 2002 στο Συμβούλιο Κορυφής της Feira (Γενική Διεύθυνση Κοινωνίας της Πληροφορίας Ευρωπαϊκής Επιτροπής).

Μέχρι την υιοθέτηση του Σχεδίου Δράσης "eEurope 2002", η πολιτική της Ε.Ε. για την κοινωνία της πληροφορίας, δεν έκανε καμία νύξη στα κοινωνικά και πολιτισμικά αποτελέσματα της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών, παρά επέλεγε να τη θεωρεί ως μέγιστη οικονομική πρόκληση. Μόνο με τη συγκεκριμένη ενέργεια έγινε αισθητή η αλλαγή στην πολιτική πλεύσης. Διότι, το εν λόγω Σχέδιο αποτελεί μέρος της στρατηγικής της Δισσαβόνας, η οποία δεν περιορίζει τους στόχους της απλώς στην παραγωγικότητα και την ανάπτυξη, αλλά αναφέρεται επίσης στην απασχόληση και την κοινωνική συνοχή (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2000).

Συνοπτικά, οι κύριοι στόχοι του Σχεδίου είναι τρεις:

Α) *Φθηνότερη, ταχύτερη και περισσότερο ασφαλή πρόσβαση στο internet:* εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών πρόσβασης στο internet και σε άλλες ψηφιακές τεχνολογίες για κάθε πολίτη, νοικοκυριό, σχολείο και επαγγελματία.

Β) *Επένδυση στις ικανότητες των ανθρώπων:* εξασφάλιση ότι το internet και οι νέες τεχνολογίες προωθούν την ανάπτυξη των πολιτών, την ολοκλήρωση της κοινωνίας και την ενσωμάτωση, ιδίως των πιο αδύναμων μελών της.

Γ) *Ενθάρρυνση της χρήσης του internet:* εξασφάλιση ότι η Ευρώπη αξιοποιεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις δυνατότητες που παρέχει το internet και οι νέες τεχνολογίες, με σκοπό την προώθηση της μακρόχρονης και αειφόρου ανάπτυξης¹⁰² (ό.π.).

Ο συντονισμός και η εκτέλεση των δράσεων της πρωτοβουλίας "eEurope 2002" ανατέθηκαν στη Γενική Διεύθυνση της Επιτροπής για την Κοινωνία της Πληροφορίας, η οποία στο εξής χρηματοδοτεί μέρος των ερευνητικών και

---

¹⁰² Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι σε ανάλογο πλαίσιο κινείται και το σχέδιο δράσης "eEurope 2005", που υποβλήθηκε από την Επιτροπή ενόψει του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Σεβίλλης, στις 21/22 Ιουνίου 2002 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2002).

επενδυτικών προσπάθειών, που αναλαμβάνονται από την πλευρά των επιχειρήσεων και των ακαδημαϊκών ινστιτούτων, σχετικών με την τεχνολογία.

Πέρα από τις σαφείς νύξεις της πρωτοβουλίας “eEurope 2002” για τη συνέργια της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών σε όλους τους τομείς της ατομικής και κοινωνικής ζωής και τη συμβολή της στην επίτευξη κοινωνικής συνοχής, το σχέδιο δράσης προβαίνει σε μεγαλύτερη εξειδίκευση των στόχων του στον τομέα του πολιτισμού, μέσα από επιμέρους δράσεις. Συγκεκριμένα:

- Η δράση 4 του Σχεδίου προβλέπει την υποστήριξη της ένταξης της ευρωπαϊκής νεολαίας στην ψηφιακή εποχή και την εξασφάλιση «ψηφιακής εγγραμματοσύνης», μέσω της ενίσχυσης της πρόσβασης στο internet των σχολείων, των διδασκόντων και των μαθητών, της ανάπτυξης ψηφιακού περιεχομένου και εφαρμογών μάθησης και διδασκαλίας. Στη συγκεκριμένη δράση συμπεριλαμβάνεται ρητά η αξιοποίηση της «ψηφιοποιημένης πολιτιστικής κληρονομιάς» για εκπαιδευτικούς σκοπούς.
- Η δράση 8 υποστηρίζει την εξασφάλιση ηλεκτρονικής πρόσβασης στις δημόσιες υπηρεσίες και σε άλλους οργανισμούς, ώστε οι πολίτες να μπορούν – μέσω του internet – να έχουν εύκολη πρόσβαση σε πληροφορίες δημόσιου ενδιαφέροντος, απολαμβάνοντας καλύτερη εξυπηρέτηση και επικοινωνία με αυτούς τους οργανισμούς. Και σε αυτή τη δράση συγκαταλέγεται ρητά η κατηγορία των πολιτιστικών οργανισμών και η πρόσβαση σε «πολιτιστικές πληροφορίες».
- Τέλος, η δράση 10 στοχεύει στην οικοδόμηση μίας δυναμικής ευρωπαϊκής βιομηχανίας ψηφιακού περιεχομένου, που θα στηρίζεται στην πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, τη γλωσσική πολυμορφία και τον αναπτυσσόμενο οπτικοακουστικό τομέα της Ευρώπης, μέσω της ανάπτυξης νέων τεχνολογιών για τη δημιουργία νέου περιεχομένου, την ψηφιοποίηση του διαθέσιμου υλικού, τη διασφάλιση διαρκούς προσβασιμότητας και την ανάπτυξη νέων υπηρεσιών και νέων πολυμεσικών και διαδραστικών εφαρμογών (Πηγή: eEurope 2002).

Μέσα στα παραπάνω πλαίσια, το “eEurope 2002” εντάσσει τον πολιτισμό και την πολιτιστική κληρονομιά ως περιοχές προτεραιότητας για την αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες στον τομέα της οικονομίας (ΚΕΠΕ 2000:32-43). Παράλληλα, αναγνωρίζει έμμεσα τη σημασία του πολιτισμού για την οικοδόμηση μιας κοινωνίας της πληροφορίας, που συμβάλει στην ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής κοινωνίας και σέβεται την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και τη γλωσσική ποικιλομορφία των λαών της Ευρώπης.

4.3.1. Η τεχνολογία της κοινωνίας της πληροφορίας (IST) στον τομέα του πολιτισμού – Η κεντρική δράση 3 «Πολυμεσικό Περιεχόμενο και Εργαλεία» και ο ερευνητικός τομέας “Digicult”

Μία άλλη στρατηγική δράση που προωθεί, με πολύ πιο συστηματικό και σαφή τρόπο, τη συνάντηση των νέων τεχνολογιών με τον πολιτισμό, και κυρίως στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς, είναι και το ερευνητικό πρόγραμμα που στοχεύει στη δημιουργία μιας φιλικής προς το χρήστη Κοινωνίας της Πληροφορίας. Συγκεκριμένα, πρόκειται για ένα από τα θεματικά προγράμματα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, με τον τίτλο «Τεχνολογία στην Κοινωνία της Πληροφορίας» (IST), το οποίο συμφωνήθηκε στο Συμβούλιο των Υπουργών Έρευνας στις 22/12/1998 και εντάχθηκε για πρώτη φορά στο 5^ο πρόγραμμα – πλαίσιο (FP5, 1998-2002) για την Έρευνα και την Τεχνολογική Ανάπτυξη (RTD) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα στοχεύει στη διείσδυση της Τεχνολογίας της Κοινωνίας της Πληροφορίας (ICT) σε κάθε όψη της δραστηριότητας των Ευρωπαίων πολιτών, με απώτερο σκοπό την αντιμετώπιση των μεγάλων κοινωνικών και οικονομικών προκλήσεων της εποχής. Στην παρούσα φάση διανύεται η δεύτερη περίοδος του προγράμματος, που εντάσσεται στο 6^ο πρόγραμμα – πλαίσιο (FP6, 2002-2006) για την έρευνα και την τεχνολογική ανάπτυξη (RTD).

Ειδικότερα, η κεντρική δράση 3, «Πολυμεσικό Περιεχόμενο και Εργαλεία», του προγράμματος IST, αποβλέπει στη βελτίωση της λειτουργικότητας, ευχρηστίας και αποδοχής των ψηφιακών υπηρεσιών και προϊόντων, που θα επιτρέψουν και θα συνεισφέρουν στην προβολή και διατήρηση της γλωσσικής και πολιτισμικής διαφορετικότητας, στην απόδοση προστιθέμενης αξίας και στην αξιοποίηση της Ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς, με απώτερο στόχο την ικανοποίηση του οράματος «να καταστεί η Ε.Ε. η πλέον ανταγωνιστική κοινωνία της γνώσης στον κόσμο», σύμφωνα με τις αρχές της Λισσαβόνας. Στο πλαίσιο του συγκεκριμένου άξονα δράσης προωθούνται έργα όπως διαδραστικές ηλεκτρονικές εκδόσεις, ψηφιακό πολιτιστικό περιεχόμενο, περιεχόμενο για την εκπαίδευση και την κατάρτιση, τεχνολογίες για την αναζήτηση, ανάκτηση και διαχείριση πληροφοριών πολιτιστικού περιεχομένου.

Μεταξύ των πέντε τομέων έρευνας της κεντρικής δράσης 3, υπάρχει ένας επιμέρους τομέας έρευνας, αυτός για την «Ψηφιακή Κληρονομιά και το Πολιτιστικό Περιεχόμενο» (DigiCult), ο οποίος υπάγεται στο τμήμα «Διατήρησης και Ενίσχυσης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» της Γενικής Διεύθυνσης για την Κοινωνία της Πληροφορίας. Η συγκεκριμένη ερευνητική δραστηριότητα, εστιάζοντας τις προσπάθειές της στους τομείς του πολιτισμού και της επιστήμης, αποβλέπει στην

εγκαθίδρυση ενός μόνιμου πλαισίου υποδομών για τις τεχνολογίες, τους οδηγούς, τα πρότυπα, τα ανθρώπινα και τα οργανωσιακά δίκτυα, το οποίο θα είναι ικανό να υποστηρίξει και να διευρύνει το ρόλο των ευρωπαϊκών βιβλιοθηκών, αρχείων και μουσείων στην ψηφιακή εποχή (Πηγή: Directorate E - Interfaces)

Σε γενικές γραμμές, η έρευνα στο πλαίσιο της “DigiCult”, έτσι όπως ορίζεται στο 6^ο πρόγραμμα – πλαίσιο, αποσκοπεί στην ενθάρρυνση της ανάπτυξης «έξυπνων συστημάτων» για τη δυναμική πρόσβαση και διατήρηση¹⁰³ των υλικών και άυλων πολιτιστικών και επιστημονικών πόρων¹⁰⁴. Ειδικότερα, οι αντικειμενικοί του στόχοι συνοψίζονται ως εξής:

- Ενίσχυση της πρόσβασης και της διατήρησης των πηγών της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς και της επιστήμης – ιδιαίτερα εκείνων που βρίσκονται σε ψηφιακή μορφή – έτσι ώστε να υποστηριχθεί η βασική λειτουργία των ευρωπαϊκών οργανισμών μνήμης,
- Επιτάχυνση της υιοθέτησης των προηγμένων τεχνολογιών από τους ευρωπαϊκούς οργανισμούς μνήμης,
- Ενθάρρυνση της σύγκλισης των τεχνολογικών προσεγγίσεων και εφαρμογών, για ένα μεγάλο εύρος πολιτιστικών οργανισμών και δικτυακών υπηρεσιών, βάσει οδηγών και προτύπων διαχείρισης, διατήρησης και μεταφοράς ψηφιακού πολιτιστικού και επιστημονικού περιεχομένου,
- Υποκίνηση της συνεργασίας μεταξύ κατόχων ή διαχειριστών πολιτιστικού και επιστημονικού περιεχομένου, του δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα, όπως βιβλιοθήκες, αρχεία, μουσεία, πινακοθήκες, και ερευνητικών κοινοτήτων ή κατασκευαστών τεχνολογικών εφαρμογών, όπως ερευνητικά κέντρα, ακαδημαϊκά ινστιτούτα, επιχειρήσεις ICT κλπ (ό.π.).

Οι άξονες δράσης και οι προτεραιότητες της ερευνητικής δραστηριότητας “DigiCult” είναι οι ακόλουθες:

- Ανάπτυξη νέων μοντέλων, μεθόδων, τεχνολογιών και συστημάτων για τη δημιουργία, την επεξεργασία, τη διαχείριση, τη δικτύωση, την πρόσβαση και

¹⁰³ Σχετικά με τις δυνατότητες διατήρησης και πρόσβασης, που υπόσχεται η τεχνολογία των επικοινωνιών και πληροφοριών, οι ειδικοί εμπειρογνώμονες που συμμετείχαν στην Έκθεση DigiCult, κατέληξαν ομοφώνως ότι, παρόλο που η ψηφιοποίηση ξεκίνησε για λόγους διατήρησης, σταδιακά έγινε φανερό ότι το κύριο πλεονέκτημά της είναι η πρόσβαση. Σύμφωνα με την άποψη του Cary Karp (διευθυντή της Στρατηγικής Internet και Τεχνολογίας του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας της Σουηδίας): «Εξ' ορισμού, ψηφιοποίηση σημαίνει απώλεια πληροφοριών. (...) Η ψηφιοποίηση δεν ενδείκνυται για τη διατήρηση αλλά περισσότερο για την προστασία των αυθεντικών αντικειμένων από τη φθορά και τη χρήση και για την παροχή πρόσβασης μέσω υποδεέστερων μορφών με αρκετά καλή ποιότητα (European Commission 2002:203).

¹⁰⁴ Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η συγκεκριμένη ερευνητική δραστηριότητα επιφορτίζεται και με τη διαδικασία ανάπτυξης δυναμικών εργαλείων πρόσβασης, γεγονός που διευρύνει τους στόχους της, σε σχέση με τους στόχους της δράσης 3 του προγράμματος IST.

την εκμετάλλευση ψηφιακού περιεχομένου, συμπεριλαμβανομένου και του οπτικοακουστικού,

- Προώθηση της έρευνας τόσο προς την κατεύθυνση που δίνει έμφαση στις εφαρμογές, και συγκεκριμένα στον τομέα των εκδόσεων, του πολιτισμού, της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, όσο και προς τη γενική έρευνα σχετικά με τις τεχνολογίες περιεχομένου και πολυγλωσσίας για όλους του τομείς των εφαρμογών,
- Δημιουργία νέων τεχνολογικών και οργανωσιακών μοντέλων για τη διάχυση της γνώσης και της τεχνογνωσίας,
- Προώθηση των αποτελεσμάτων της έρευνας προς όλους τους τύπους έργων, συμπεριλαμβανομένων της αξιολόγησης, της αφομοίωσης και της δημιουργίας προτύπων (Πηγή: Key Action 3).

Τα εργαλεία υλοποίησης της “DigiCult” είναι ανάλογα με αυτά του 6^{ου} προγράμματος – πλαισίου, τα οποία αποσκοπούν στη δημιουργία ευρωπαϊκής προστιθέμενης αξίας, μέσω:

- Προσέλκυσης μίας κρίσιμης μάζας χρηματοδοτικών και ανθρώπινων πόρων, που ξεπερνούν τις δυνατότητες ενός μόνο κράτους,
- Επίτευξης οικονομιών κλίμακας και βελτίωσης του ανταγωνισμού,
- Ολοκλήρωσης των ευρωπαϊκών προσπαθειών με την ενθάρρυνση της τεχνολογικής καινοτομίας,
- Μεταφέροντας «εφαρμογές και υπηρεσίες σε κάθε πολίτη» και εξασφαλίζοντας ότι «η ανάπτυξη των νέας γενιάς τεχνολογιών θα είναι προσανατολισμένες προς τις ανάγκες των χρηστών», σύμφωνα με την απόφαση 1513/2002/EC του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Επιτροπής, της 27^η Ιουνίου του 2002.

Η διαδικασία της επιλογής υποψήφιων έργων ακολουθεί και στην περίπτωση της “Digicult” τα πρότυπα και τους κανόνες των δημόσιων προσκλήσεων για υποβολή προτάσεων στο πλαίσιο της Ε.Ε., οι οποίες δημοσιεύονται στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Από τη στιγμή που μία πρόταση υλοποίησης έργου ενταχθεί στο πρόγραμμα, υπόκειται σε έλεγχο και παρακολούθηση από την Επιτροπή, ενώ παράλληλα δέχεται συμβουλές και βοήθεια, όποτε αυτό είναι αναγκαίο. Επίσης, διενεργούνται ανεξάρτητοι έλεγχοι και υποβάλλονται εκθέσεις για την πρόοδο υλοποίησης του έργου, σύμφωνα και με τις δεσμεύσεις των συμβολαίων (Πηγή: Directorate E - Interfaces).

Η εκτίμηση των έως τώρα αποτελεσμάτων δείχνει ότι το πρόγραμμα IST της προηγούμενης περιόδου (FP5), και ειδικότερα η κεντρική δράση 3, έχει δημιουργήσει ένα χαρτοφυλάκιο με περισσότερες από 300 δράσεις που

περιλαμβάνουν έρευνα, εφαρμογή και αφομοίωση των πραγματοποιημένων επιτευγμάτων, ενώ καλύπτουν την επεξεργασία και τη χρήση περιεχομένου πολυμέσων στο πλαίσιο διαφόρων εφαρμογών. Ειδικότερα, η δράση “Digicult”, έχει μέχρι στιγμής αποδώσει προωθημένα, «έξυπνα», και υψηλής διαδραστικότητας εργαλεία, για μία μεγάλη ποικιλία πεδίων πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως τις μουσειακές συλλογές, τη μουσική, τον κινηματογράφο, τη λογοτεχνία, την αρχιτεκτονική και τις παραστατικές τέχνες, τα οποία έχουν συμβάλει στην ανάπτυξη νέων ευκαιριών για μάθηση και ψυχαγωγία σε διαφορετικές κατηγορίες χρηστών, όπως σε μαθητές, φοιτητές, λάτρεις της τέχνης και της δια βίου μάθησης, συλλέκτες, τουρίστες και άλλες ομάδες ενδιαφερόντων¹⁰⁵ (ό.π.).

Σχετικά με τα αριθμητικά μεγέθη της “Digicult”, αναφέρεται ότι, στο πλαίσιο του 5^{ου} τετραετούς προγράμματος (1998-2002), σε οκτώ προσκλήσεις ενδιαφέροντος του προγράμματος IST, επελέγησαν 110 σχέδια έργων, τα οποία χρηματοδοτήθηκαν συνολικά με το ποσό των 89,7 MEUR. Τα εν λόγω σχέδια έργων έφεραν σε επαφή 688 συνεργάτες από 35 χώρες, οι οποίοι αντιπροσώπευσαν 506 διαφορετικούς οργανισμούς και ιδρύματα, τόσο από τον ιδιωτικό όσο και από τον δημόσιο τομέα (40% πολιτιστικοί φορείς, 30% βιομηχανία, 30% έρευνα) (ό.π.).

4.3.1.1. Αντιμετώπιση προβλημάτων στο πλαίσιο της “Digicult” για το 6^ο πρόγραμμα – πλαίσιο

Από τα παραπάνω, γίνεται φανερό ότι στόχος της Ε.Ε. είναι να αντιμετωπίσει τις οικονομικές, κυρίως, προκλήσεις που εμφανίζονται στο πλαίσιο της Κοινωνίας της Πληροφορίας, προωθώντας, ανάμεσα στα άλλα, την εξειδικευμένη και εντατική έρευνα σε όλους τους τομείς των εφαρμογών και υπηρεσιών στον τομέα του πολιτισμού, με σκοπό την απόδοση προστιθέμενης αξίας στους τρόπους αντιμετώπισης των παραπάνω προκλήσεων. Έτσι, σε γενικές γραμμές ενισχύει την έρευνα που αποφέρει προωθημένα εργαλεία για την πολλαπλή αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης, και έμμεσα μόνο συμβάλλει μερικώς στην επίτευξη στόχων της πολιτικής της Ε.Ε. στον τομέα του πολιτισμού.

Ωστόσο, η υλοποίηση των ανωτέρω προτεραιοτήτων και στόχων, στο 5^ο πρόγραμμα – πλαίσιο, έχει αναδείξει ορισμένα προβλήματα, τα οποία χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης. Έτσι, στο 6^ο πρόγραμμα – πλαίσιο, εκτός από τον επαναπροσδιορισμό αυτών των προτεραιοτήτων, επιδιώκεται και η ενίσχυσή τους,

---

¹⁰⁵ Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με τα έργα που έχουν ολοκληρωθεί βλ. τον πλήρη κατάλογο και τις συνοπτικές περιγραφές στο “IST web Highlights Archive”.

μέσω της προώθησης δράσεων που εξομαλύνουν τα αναδυόμενα προβλήματα και προσβλέπουν σε μία άλλου τύπου αντιμετώπισής τους.

Συγκεκριμένα, στην τρέχουσα φάση της ερευνητικής δραστηριότητας “Digicult”, έχουν ενσωματωθεί οι «Αρχές του Lund», δηλαδή τα συμπεράσματα από τη συνάντηση ειδικών εμπειρογνομόνων, που συγκάλεσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η οποία έλαβε χώρα στο Lund της Σουηδίας, στις 4 Απριλίου 2001. Στη συγκεκριμένη συνάντηση βρέθηκαν και συνομίλησαν αντιπρόσωποι από όλα τα κράτη – μέλη της Ε.Ε., ανταλλάσσοντας απόψεις σχετικά με τους ενδεδειγμένους τρόπους για την υποστήριξη της συνεργασίας, την απόδοση προστιθέμενης αξίας και την εξασφάλιση βιωσιμότητας στις προσπάθειες ψηφιοποίησης του πολιτιστικού περιεχομένου της Ευρώπης (Πηγή: Directorate E, Lund Principles).

Με την αρχή ότι «Οι ευρωπαϊκοί πόροι πολιτιστικής και επιστημονικής γνώσης αποτελούν μοναδικό κοινό περιουσιακό στοιχείο που σχηματίζει τη συλλογική και εξελισσόμενη μνήμη των διαφορετικών μας κοινωνιών και παρέχει μία στέρεα βάση για την ανάπτυξη των βιομηχανιών περιεχομένου μας σε μία αειφορική κοινωνία της γνώσης»¹⁰⁶, οι ειδικοί υπογράμμισαν την αξία και τη σημασία του ήδη ψηφιοποιημένου πολιτιστικού και επιστημονικού περιεχομένου της Ευρώπης, το οποίο παρέχει:

- *Μια προσπελάσιμη και ανθεκτική κληρονομιά:* Η Ευρώπη έχει μοναδικό και σημαντικό πλούτο στην πολιτιστική και επιστημονική της κληρονομιά. Η ψηφιοποίηση των πόρων της είναι μια ζωτική δραστηριότητα για την παροχή βελτιωμένης πρόσβασης στον πολίτη και για τη διατήρηση της συλλογικής πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης (παλιάς και νέας).
- *Υποστήριξη για πολιτιστική ιδιαιτερότητα, εκπαίδευση και βιομηχανίες περιεχομένου:* Τα ψηφιοποιημένα πολιτιστικά περιουσιακά στοιχεία είναι κρίσιμης σημασίας για τη διατήρηση και προώθηση της πολιτισμικής διαφοροποίησης σε ένα παγκόσμιο περιβάλλον. Αποτελούν επίσης βασικό πόρο για την εκπαίδευση, τον τουρισμό και τη βιομηχανία των μέσων.
- *Ψηφιοποιημένοι πόροι μεγάλης ποικιλίας και πλούτου:* Τα κράτη μέλη έχουν επενδύσει σημαντικά σε προγράμματα και έργα για την ψηφιοποίηση του πολιτιστικού και επιστημονικού περιεχομένου. Τέτοιες δραστηριότητες ψηφιοποίησης καλύπτουν μια ποικιλία περιοχών και τύπων περιεχομένου, όπως εκθέματα μουσείων, δημόσια έγγραφα, αρχαιολογικούς χώρους, οπτικοακουστικά αρχεία, χάρτες, ιστορικά κείμενα, χειρόγραφα κλπ (ό.π.).

Παράλληλα, εντόπισαν τα προβλήματα της μέχρι τώρα πολιτικής, η οποία αντιμετωπίζει τα ακόλουθα αναγνωρισμένα εμπόδια:

¹⁰⁶ Η μετάφραση είναι δική μας

- *Αποσπασματικότητα της προσέγγισης:* Αν και διαδεδομένες, οι δραστηριότητες της ψηφιοποίησης σήμερα είναι ιδιαίτερα αποσπασματικές, και εξαρτώνται από πολιτικές αποφάσεις και μηχανισμούς στα διαφορετικά κράτη - μέλη. Επιπλέον, η απουσία μιας συνεκτικής ευρωπαϊκής άποψης για το πολιτιστικό περιεχόμενο που έχει ήδη ψηφιοποιηθεί ή για τα κριτήρια της ψηφιοποίησης, καταλήγει πιθανώς σε διπλασιασμό των πόρων, των προσπάθειών και της επένδυσης.
- *Αχρήστευση από παλαιότητα:* Η ψηφιοποίηση αποτελεί δαπανηρό εγχείρημα, το οποίο απαιτεί μεγάλες επενδύσεις συνήθως από χρηματοδότηση του δημοσίου. Υπάρχουν σημαντικοί κίνδυνοι για τις συγκεκριμένες επενδύσεις, εξαιτίας της υιοθέτησης ακατάλληλων τεχνολογιών και εργαλείων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία πόρων που σύντομα είναι απαρχαιωμένοι και άχρηστοι ή που απαιτούν την επανάληψη της επένδυσης μέσα σε μικρό χρονικό πλαίσιο.
- *Έλλειψη απλών, κοινών μορφών για προσπέλαση από τον πολίτη:* Η προσπέλαση του πολίτη σε διαφορετικούς πόρους, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, δεσμεύεται από την έλλειψη κοινών προσεγγίσεων και τεχνικών προτύπων, καθώς και από την έλλειψη υποστήριξης και συστημάτων για πολυγλωσσική προσπέλαση.
- *Δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (IPR):* Οι δικαιούχοι του ψηφιακού περιεχομένου (π.χ. αρχικοί ιδιοκτήτες, μεσάζοντες και τελικοί χρήστες) έχουν διαφορετικά νόμιμα συμφέροντα. Οι ανάγκες αυτές πρέπει να αναγνωριστούν και να ισορροπηθούν. Οι λύσεις για την διαχείριση δικαιωμάτων πρέπει να είναι κατανοητές και να εφαρμόζονται από τον πολιτιστικό τομέα, αν η οικονομική αξία του περιεχομένου πρόκειται να υλοποιηθεί με ανθεκτικό τρόπο.
- *Έλλειψη συνεργασίας μεταξύ προγραμμάτων πολιτισμού και νέων τεχνολογιών:* Υπάρχει αυξανόμενη ανάγκη για βελτιωμένες συνδέσεις μεταξύ των προγραμμάτων πολιτισμού και των νέων τεχνολογιών, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, με στόχο την αναγνώριση των προτεραιοτήτων και την απόδοση επιπρόσθετης αξίας, όπου υπάρχει αυτή η δυνατότητα.
- *Επενδύσεις και δέσμευση φορέων:* Η ψηφιοποίηση απαιτεί τη δέσμευση από ανεξάρτητους οργανισμούς και τους οργανισμούς μνήμης, για μακροπρόθεσμες, δαπανηρές και τεχνολογικά απαιτητικές ενέργειες. Η χρήση των τεχνολογιών και των εργαλείων ψηφιοποίησης απαιτεί την υιοθέτηση νέων δεξιοτήτων και πρακτικών από τους ενδιαφερόμενους πολιτιστικούς φορείς (ό.π.).

Τέλος, υπέβαλαν τις ακόλουθες προτάσεις για την αντιμετώπιση των ανωτέρω προβλημάτων¹⁰⁷:

- *Υποστήριξη της συνεργασίας και του συντονισμού*, δημιουργώντας τους απαραίτητους θεσμούς για την παροχή τεχνικών συμβουλών σε ενδιαφερόμενου φορείς και συστήνοντας ομάδες συντονισμού.
- *Προαγωγή της διάχυσης της καλής πρακτικής*, προωθώντας κέντρα επάρκειας που μπορούν να παρέχουν ηγεσία και υποστήριξη στους συμμετέχοντες για βασικά θέματα και τεχνολογίες.
- *Υποκίνηση της ανάπτυξης προτύπων για τη σύγκριση των επιδόσεων (benchmarking) στις πρακτικές ψηφιοποίησης*, δημιουργώντας κατευθυντήριες γραμμές για συλλογές δεδομένων και συνεχίζοντας την ανάπτυξη ποιοτικών και ποσοτικοποιημένων δεικτών.
- *Ενθάρρυνση ενός κοινού οράματος για το Ευρωπαϊκό πολιτιστικό περιεχόμενο*, αναπτύσσοντας τα κριτήρια και το πλαίσιο για ένα ευρωπαϊκό σχέδιο συνεργασίας για ψηφιακό πολιτιστικό και επιστημονικό περιεχόμενο, σε συνδυασμό με τα κατάλληλα μέσα υλοποίησης.
- *Βελτίωση της ποιότητας / ευχρηστίας του περιεχομένου*, την προώθηση ενοποιημένης πρόσβασης για τους πολίτες και την αύξηση της συνειδητοποίησης των θεμάτων μακροπρόθεσμης διατήρησης, μέσα από την ανάπτυξη: συμφωνιών για πρότυπα διαλειτουργικότητας, κατευθυντήριων γραμμών για ψηφιακή διατήρηση και μακροβιότητα του περιεχομένου και κατανοητά μοντέλα και καλές πρακτικές για διαχείριση περιουσιακών στοιχείων και δικαιωμάτων, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη συναφών μοντέλων ψηφιακής πολιτιστικής επιχειρηματικότητας (Πηγή: Directorate E – eEurope).

Σύμφωνα, λοιπόν, με τα παραπάνω στοιχεία θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι το πρόγραμμα IST, και ειδικότερα οι δράσεις στις οποίες έχουμε εστιάσει, έχουν ικανοποιήσει αρκετούς από τους επιμέρους αρχικούς τους στόχους, όμως η συνολική απόδοση προστιθέμενης αξίας στις εν λόγω δράσεις, όπως τεκμηριώθηκε από τους αρχικούς στόχους, περιορίζεται από τα προβλήματα που αναφέραμε παραπάνω. Έτσι, ο επαναπροσδιορισμός των προτεραιοτήτων και η ενίσχυση των εν λόγω δράσεων στο 6^ο πρόγραμμα – πλαίσιο υπόσχονται αποτελέσματα που θα ικανοποιούν με μεγαλύτερη επάρκεια τις ανάγκες των χρηστών αλλά και τους πολιτικούς στόχους της Ε.Ε. στο πλαίσιο του πολιτισμού,

¹⁰⁷ Ως προς το συντονισμό και την εξειδίκευση των συγκεκριμένων μέτρων, έλαβε χώρα μία άλλη συνάντηση ειδικών εμπειρογνομόνων, στις 17 Ιουλίου 2001, στις Βρυξέλλες, τα συμπεράσματα της οποίας είναι γνωστά και ως «Πλαίσιο Ποιότητας των Βρυξελλών», (Πηγή: ΕΨΕΠΙΑ).

όπως τους έχουμε περιγράψει παραπάνω. Με άλλα λόγια, η τρέχουσα φάση του ερευνητικού τομέα “DigiCult” φαίνεται να υποστηρίζει την πεποίθηση ότι η απόδοση προστιθέμενης αξίας στον τομέα του πολιτισμού δεν είναι μόνο υπόθεση της τεχνολογίας αλλά είναι συνάρτηση τόσο του περιεχομένου όσο και του συντονισμού των επιμέρους αξόνων του κάθε έργου.

Όλα τα έργα που έχουν υλοποιηθεί μέχρι σήμερα ή βρίσκονται στη διαδικασία της υλοποίησής τους, έχουν ενταχθεί στο 5^ο πρόγραμμα – πλαίσιο. Συνεπώς, η εικόνα που παρουσιάζεται αντιστοιχεί στις προτεραιότητες του εν λόγω προγράμματος – πλαισίου. Για το 6^ο πρόγραμμα – πλαίσιο δεν έχουν πραγματοποιηθεί ακόμη εντάξεις και συνεπώς δεν μπορούμε να έχουμε συγκριτικά και μετρήσιμα μεγέθη. Παρακάτω, θα επιχειρήσουμε μία συνοπτική παρουσίαση ορισμένων ενδεικτικών έργων, που θεωρούμε ότι αντιπροσωπεύουν τον τρόπο με τον οποίο έχουν υλοποιηθεί μέχρι σήμερα οι στόχοι και τις προτεραιότητες της Ε.Ε. αναφορικά με την πολιτική της για τον πολιτισμό στην κοινωνία της πληροφορίας.

4.3.2. Παραδείγματα σχετικών έργων που έχουν υλοποιηθεί στο πλαίσιο του προγράμματος IST

Ένα πιλοτικό έργο που προσπάθησε να αντιμετωπίσει το ζήτημα της διεύρυνσης της πρόσβασης στους πολιτιστικούς πόρους είναι το COVAX. Το συγκεκριμένο έργο, που εντάχθηκε στον άξονα δράσης «Διαδραστικές εκδόσεις, ψηφιακό περιεχόμενο και πολιτιστική κληρονομιά – Πρόσβαση στην επιστημονική και πολιτιστική κληρονομιά», είχε διάρκεια 24 μηνών, από την 01-01-2000 έως τις 31-12-2001, και υλοποιήθηκε από μία κοινοπραξία επιχειρήσεων και πανεπιστημιακών ερευνητικών κέντρων της Ιταλίας, Ισπανίας, Αυστρίας, Ηνωμένου Βασιλείου και Σουηδίας. Το κόστος του ανήλθε στα 3,36 MEUR, από τα οποία η κοινοτική δαπάνη κάλυψε το 1,80 MEUR (<http://www.covax.org>).

Το COVAX είχε τους εξής τέσσερις αντικειμενικούς σκοπούς:

- διάδοση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς,
- διευκόλυνση της πρόσβασης των ευρωπαϊών πολιτών σε πρωτογενείς πνευματικές, πολιτιστικές και επιστημονικές πηγές,
- εκμετάλλευση των υπάρχοντων πολιτιστικών υποδομών μέσω του internet,
- χρήση προτύπων στον τομέα των πληροφοριακών συστημάτων, της ανάκτησης και της διαλειτουργικής πρόσβασης μεταξύ των διαθέσιμων πόρων.

Στόχος του έργου ήταν να συνδυάσει αρχειακές πηγές από βιβλιοθήκες, αρχεία και μουσεία με ψηφιακά υποκατάστατα των αντίστοιχων αντικειμένων,

προκειμένου να οικοδομήσει ένα παγκόσμιο σύστημα αναζήτησης και ανάκτησης πολιτιστικών πληροφοριών, ανεξάρτητα από τον τόπο στον οποίο θα βρίσκονται αποθηκευμένα. Ως κατάλληλη βασική τεχνολογία για την υλοποίηση του παραπάνω στόχου θεωρήθηκε η τεχνολογία του internet, για την οποία υποστηρίχθηκε ότι θα επέτρεπε την τυποποίηση, διαλειτουργική και διατομεακή επικοινωνία μεταξύ βιβλιοθηκών, μουσείων και αρχείων, στη διαδικασία του χειρισμού, της αναζήτησης και ανάκτησης όλων των τύπων των πηγών και των αρχείων. Εξάλλου, θα επέτρεπε και τη διεύρυνση της δυνατότητας πρόσβασης των ενδιαφερόμενων κοινών στους πολιτιστικούς πόρους¹⁰⁸.

Σύμφωνα με τις προδιαγραφές του, το COVAX παρουσίασε μία βιώσιμη λύση για την ανάπτυξη της πρόσβασης στους πολιτιστικούς πόρους και για τη μεταξύ τους επικοινωνία, αξιοποιώντας μία τεχνολογία ήδη γνωστή και δοκιμασμένη. Ωστόσο, εκτός από τη διεύρυνση της πρόσβασης σε ένα αδιαμόρφωτο περιεχόμενο, δεν έδωσε κάποια πρόταση αναφορικά με τον νοηματικό εμπλουτισμό αυτού του περιεχομένου ή τη δυνατότητα διαφοροποιημένης και σημασιολογικής αναζήτησης και ανάκτησής του από τους χρήστες κατά τη διαδικασία της περιήγησης.

Ένα άλλο έργο, που υλοποιήθηκε πιλοτικά με σκοπό τη διεύρυνση και ενίσχυση της πρόσβασης στην πολιτιστική κληρονομιά, είναι και το TOURBOT (<http://www.ics.forth.gr/tourbot/index.html>). Το συγκεκριμένο έργο, που αξιοποίησε τις τεχνολογίες τρισδιάστατης αναπαράστασης και εικονικής πραγματικότητας, σε συνδυασμό με εκείνες των κινητών και διαδραστικών συστημάτων, υλοποιήθηκε στον άξονα δράσης «Διαδραστικές Εκδόσεις, Ψηφιακό Περιεχόμενο και Πολιτιστική Κληρονομιά – Πρόσβαση στην Επιστημονική και Πολιτιστική Κληρονομιά» σε συνεργασία με φορείς από την Ελλάδα και τη Γερμανία. Η διάρκειά του ήταν 24 μήνες, από την 01-01-2000 έως τις 31-12-2002, και ο προϋπολογισμός του ανήλθε στο 1,72 MEUR. Η κοινοτική συμμετοχή κάλυψε το 1,09 MEUR.

Στόχος του έργου ήταν η δημιουργία ενός διαδραστικού ρομπότ για την εξατομικευμένη ξενάγηση σε μουσειακά εκθέματα, διαμέσου του internet. Το ρομποτικό σύστημα που υποστήριζε αυτή τη διαδικασία θα ήταν ικανό να δεχθεί εξειδικευμένες εντολές από το χρήστη για την κίνησή του μέσα στο χώρο, για την

¹⁰⁸ Σε παρόμοιο ερευνητικό προσανατολισμό, δηλαδή προς τη διεύρυνση της πρόσβασης, κινήθηκαν κι άλλα πιλοτικά έργα, που υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος IST, για την τετραετία 1998 – 2002, και συγκεκριμένα το CYCLADES (<http://www.iei.pi.cnr.it/cyclades>), στα πλαίσια γαλλικής πρωτοβουλίας, το LEAF (<http://www.leaf-eu.org>), στα πλαίσια γερμανικής πρωτοβουλίας, το Open Heritage (<http://www.spasespa.it/openheritage/index.html>), στα πλαίσια ιταλικής πρωτοβουλίας κ.α. (http://www.cordis.lu/ist/ka3/digicult/projects_h_n.htm#m).

ξενάγηση σε συγκεκριμένα εκθέματα και για την λήψη εικόνας κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες (οπτική θέασης, ανάλυση, απόσταση από το έκθεμα). Επίσης, θα μπορούσε να λειτουργήσει και ως απλός αυτόματος ξεναγός για τις ανάγκες μιας φυσικής επίσκεψης.

Για την ανάπτυξη του έργου απαιτήθηκε η δημιουργία μιας διαδραστικής επιφάνειας χρήσης, παρεχόμενης μέσω internet, για την επικοινωνία του απομακρυσμένου χρήστη με το ρομπότ, η ανάπτυξη μιας επιφάνειας χρήσης, προσαρμοσμένης στο ρομπότ, για τη δυνατότητα αξιοποίησής του από τους φυσικούς επισκέπτες, η εγκατάσταση μιας κάμερας για τη δυνατότητα μεταφοράς της εικόνας στον απομακρυσμένο χρήστη, καθώς και η προσαρμογή αισθητήρων στο ρομπότ για την αντίληψη του χώρου και την ομαλή κίνησή του μέσα σε αυτόν.

Το συγκεκριμένο έργο απέδωσε ένα «έξυπνο εργαλείο» πλοήγησης για τη διεύρυνση της απομακρυσμένης πρόσβασης σε χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς, το οποίο όμως μπορεί να ενδιαφέρει περισσότερο ένα περιορισμένο κοινό, όπως για παράδειγμα τα άτομα με αναπηρίες, η φυσική κίνηση των οποίων είναι περιορισμένη. Από την άλλη πλευρά, δεν προέβη στη δημιουργία ενός πολλαπλά αξιοποιήσιμου εργαλείου, δεδομένου ότι εκείνο που υποκαθιστά είναι η φυσική παρουσία των επισκεπτών μέσα στο χώρο και δεν προσδίδει προστιθέμενη αξία σε καμία άλλη υπηρεσία.

Για το σκοπό της ψηφιακής διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, βρίσκεται ακόμη στη διαδικασία υλοποίησής του το έργο 3D – MURALE. Οι φορείς υλοποίησης προέρχονται από το Ηνωμένο Βασίλειο, την Αυστρία, το Βέλγιο και την Ελβετία και η διάρκειά του είναι 36 μήνες, από την 01-11-2000 έως τις 31-10-2003. Το έργο κοστίζει 2,03 MEUR και η κοινοτική δαπάνη καλύπτει το 1,5 MEUR. Στόχος του είναι η εικονική ανακατασκευή των αρχαιολογικών μνημείων και ερειπίων την Ευρώπης καθώς και η ψηφιακή διατήρηση, τεκμηρίωση και αναπαράσταση των υλικών καταλοίπων αρχαιολογικών ανασκαφών, μέσα από την ανάπτυξη της τεχνολογίας της τρισδιάστατης αναπαράστασης και της εικονικής πραγματικότητας (<http://www.brunel.ac.uk/project/murale/>).

Το έργο αναπτύσσεται σε τέσσερις άξονες:

- την καταγραφή των τοπογραφικών δεδομένων,
- την ψηφιακή ανακατασκευή των πραγματολογικών δεδομένων,
- τη δημιουργία βάσης δεδομένων για την καταχώρηση των δεδομένων,
- την τρισδιάστατη αναπαράσταση των φυσικών αντικειμένων και αρχαιολογικών καταλοίπων.

Κάθε στοιχείο που λείπει σε φυσική διάσταση θα συμπληρώνεται στην τρισδιάστατη αναπαράστασή του, αξιοποιώντας τις σχετικές αρχαιολογικές

υποθέσεις. Η ίδια δυνατότητα θα δίνεται για κάθε μεμονωμένο αντικείμενο. Το έργο υλοποιείται πιλοτικά, αξιοποιώντας ως δοκιμαστή την αναπαράσταση της αρχαίας πόλης Sagallastos στην Τουρκία. Στην ολοκληρωμένη του μορφή, το έργο θα μπορεί να αναπαριστά τον εκάστοτε αρχαιολογικό χώρο σε διάφορες φάσεις της ιστορικής του εξέλιξης μέσα στο χρόνο. Η χρήση του από το κοινό θα είναι δυνατή τόσο στους τόπους όπου θα εγκατασταθεί και θα προβάλλεται σε στερεοσκοπική μορφή, όσο και μέσω internet, όπου θα είναι διαθέσιμο σε χαμηλότερη ανάλυση.

Με το συγκεκριμένο έργο προβλέπεται ότι θα ενισχυθεί, όχι μόνο η διαδικασία καταγραφής, διατήρησης και έκθεσης της πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και η δυνατότητα ολοκληρωμένης πρόσβασης του κοινού σε αυτή. Το εν λόγω έργο, έτσι όπως εντάσσεται στο πλαίσιο του προγράμματος IST, ανταποκρίνεται στις προδιαγραφές και στις προτεραιότητες που δίνονται από το συγκεκριμένο πρόγραμμα. Ωστόσο, η λύση που προτείνει είναι μία από τις πολλές πιθανές που θα μπορούσαν να ισχύσουν, ενώ η ευελιξία του, η ευχρηστία του ή δυνατότητα προσαρμογής του στις ανάγκες και στο περιβάλλον διαφορετικού είδους πολιτιστικών οργανισμών δεν είναι αυταπόδεικτη. Επίσης, περιορισμένη είναι και η δυνατότητα συμβολής του σε άλλες υπηρεσίες του τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Τέλος, στο πλαίσιο του ίδιου προγράμματος, υλοποιήθηκαν και άλλα έργα με διαφορετικό προσανατολισμό, όπως για παράδειγμα, το δίκτυο αριστείας MINERVA. Το Δίκτυο Αριστείας MINERVA αποτελεί ένα έργο για τη διάχυση των στόχων και της πολιτικής της Ε.Ε. για τον πολιτισμό στην κοινωνία της πληροφορίας. Σκοπός του είναι η δημιουργία ενός δικτύου μεταξύ των αρμόδιων Υπουργείων των κρατών-μελών για το συντονισμό και τον εναρμονισμό των δραστηριοτήτων που αφορούν στην αντιμετώπιση όλων των κρίσιμων ζητημάτων για την ψηφιοποίηση του πολιτιστικού και επιστημονικού περιεχομένου. Συγκεκριμένα, το σχέδιο δράσης του MINERVA περιλαμβάνει τις εξής δραστηριότητες:

- Την οργάνωση ομάδων εργασίας για την παροχή πολιτικού και τεχνικού πλαισίου για τη βελτίωση των δραστηριοτήτων ψηφιοποίησης του πολιτιστικού και επιστημονικού περιεχομένου και τον καθορισμό μιας κοινής πλατφόρμας.
- Τη διευκόλυνση στην υιοθέτηση των αρχών του Lund, από τα κράτη μέλη της Ε.Ε. και από άλλες ευρωπαϊκές χώρες, με στόχο την ενίσχυση του αντίκτυπου της πρωτοβουλίας «eEurope».

- Την οργάνωση ενός διεθνούς βήματος (φόρουμ), και ηλεκτρονική δημοσίευση, για την υποστήριξη της συνεργασίας σε επίπεδο επιστημονικής έρευνας.
- Την προώθηση και ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τις εθνικές πολιτικές που αφορούν στην ψηφιοποίηση.
- Τον προσδιορισμό των αναγκών του χρήστη, τον καθορισμό σχεδίων κατάρτισης και την ανάπτυξη οδηγιών.
- Τη διάθεση συστημάτων δοκιμών, τον καθορισμό μηχανισμών για την αξιολόγηση προτύπων, μεθοδολογιών, τεχνικών και προσεγγίσεων, που στοχεύουν στην επιλογή των οδηγιών για την εναρμόνιση των δραστηριοτήτων και την προσπάθεια να επιτευχθεί συμφωνία μεταξύ των κρατών-μελών, σε μια κοινή βάση.
- Την υλοποίηση του πλαισίου για την παρακολούθηση και αξιολόγηση (benchmarking) των έργων ψηφιοποίησης, που θα είναι ικανό να συγκρίνει και να βελτιώσει την ποιότητα των εθνικών προσεγγίσεων και να προωθήσει τη βέλτιστη πρακτική σε όλη την Ευρώπη.
- Την οργάνωση μιας συνάντησης ολομέλειας κάθε έξι μήνες, που θα φιλοξενεί επίσης και συνέδρια-ημερίδες για την παρουσίαση και συζήτηση επί των αποτελεσμάτων που επιτυγχάνονται από τις συγκεκριμένες ομάδες εργασίας.
- Την προώθηση δραστηριοτήτων-γεγονότων ανοικτών σε Ευρωπαϊκά και άλλα εθνικά προγράμματα για τη δημιουργία ομάδων έργων.
- Την προώθηση δραστηριοτήτων διάχυσης και κατάρτισης σε εθνικό επίπεδο, απόκτηση νέων δεξιοτήτων και πρόσβαση σε υπάρχοντες πόρους.
- Τον καθορισμό της πορείας για δραστηριότητες προώθησης στο κοντινό μέλλον, για την υποστήριξη των κρατών-μελών στον καθορισμό της πολιτικής τους, μέσω της ανταλλαγής των εμπειριών, των ατζέντων προτεραιοτήτων και προγραμμάτων εργασίας.

Το εν λόγω έργο, όπως είναι φανερό, καλύπτει μία ενδιαφέρουσα πτυχή του προβληματισμού στον τομέα αξιοποίησης της τεχνολογίας των επικοινωνιών και πληροφοριών στον πολιτισμό, αποβλέποντας στη διάχυση των επιτευξέων της έρευνας σε όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα του δικτύου που συστήνει επηρεάζεται στην ουσία από την αποτελεσματικότητα της έρευνας από την ικανότητά της να αντιμετωπίσει ευθέως τα προβλήματα που ανακύπτουν. Σε παράλληλο κλίμα κινούνται και άλλα παρόμοια έργα, όπως το έργο PULMAN για τις ψηφιακές βιβλιοθήκες (<http://www.pulmanweb.net>), στα πλαίσια ολλανδικής πρωτοβουλίας, με σκοπό τη δημιουργία ενός δικτύου αριστείας, το έργο

DELOS (<http://www.ecrim.org/delos/>) στα πλαίσια ιταλικής πρωτοβουλίας, για την οικοδόμηση ενός forum διαλόγου για την μελλοντική κατεύθυνση της έρευνας, την ανταλλαγή εμπειριών και τη διάχυση τεχνογνωσίας μεταξύ ενδιαφερόμενων φορέων, και τέλος το έργο DIGICULT (<http://www.digicult.info/pages/index.html>).

Συνολικά, θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε ότι το πρόγραμμα IST, και ειδικότερα μέσω των αξόνων δράσης που έχουμε αναφέρει, μέχρι στιγμής χρηματοδοτεί και ενθαρρύνει την έρευνα σε τεχνολογίες αιχμής για να αντιμετωπίσει ιδιαίτερα σημαντικά προβλήματα στο χώρο της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η συγκεκριμένη πρακτική μπορεί να αυξάνει την ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής τεχνολογίας, ωστόσο, δεν εξασφαλίζει την ικανοποίηση των γενικότερων πολιτικών στόχων της Ε.Ε. για τον τομέα του πολιτισμού στην κοινωνία της πληροφορίας, ούτε δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη μαζική ασφαλή αντιμετώπιση των προβλημάτων της. Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι τελικά υπάρχει μία διασπορά στόχων, πόρων και ενέργειας, η οποία περιορίζει την αποτελεσματικότητα των όποιων προσπάθειών. Ελπίζουμε τα αποτελέσματα που θα επιτευχθούν στο 6^ο πρόγραμμα – πλαίσιο να παρουσιάσουν μία μεγαλύτερη συνάφεια μεταξύ στόχων και τρόπων υλοποίησής τους.

4.3.3. Άλλα προγράμματα και δράσεις

Ένα άλλο πρόγραμμα που εντάσσεται στην πρωτοβουλία “eEurope 2002” είναι το eContent¹⁰⁹. Πρόκειται για ένα πολυετές κοινοτικό πρόγραμμα που αποβλέπει στην τόνωση της ανάπτυξης και χρήσης του ευρωπαϊκού ψηφιακού περιεχομένου στα παγκόσμια δίκτυα και στην προώθηση της γλωσσικής πολυμορφίας στην κοινωνία της πληροφορίας. Επίσης, αποσκοπεί στην παροχή ευνοϊκού περιβάλλοντος για τις ιδιωτικές επενδύσεις και για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, στην ώθηση της παραγωγικότητας, στον εκσυγχρονισμό των δημόσιων υπηρεσιών και στη διεύρυνση των ευκαιριών συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας, συμπεριλαμβανομένων των μειονεκτούντων ατόμων και των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Οι δραστηριότητες του προγράμματος eContent, για τη χρονική περίοδο από το Δεκέμβριο του 2002 έως τον Ιανουάριο του 2005, αφορούν σε δύο κύριους άξονες δράσης:

- Τη βελτίωση της πρόσβασης και την επέκταση της χρήσης πληροφοριών του δημοσίου τομέα,

---

¹⁰⁹ Απόφαση του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, ΕΕ L14 της 18.1.2001, σ. 32.

- Τη βελτίωση της παραγωγής περιεχομένου σε πολύγλωσσο ψηφιακό περιβάλλον.

Ο πρώτος άξονας δράσης στοχεύει στην αύξηση της παροχής πληροφοριών, μέσω της ενθάρρυνσης της διασυννοριακής χρήσης πληροφοριών του δημόσιου τομέα. Ο δεύτερος άξονας δράσης αφορά την πολυγλωσσική διάσταση της δημιουργίας και χρήσης περιεχομένων στην Ευρώπη. Με έναν τρίτο άξονα δράσης, που αφορά στην αύξηση του δυναμισμού της αγοράς ψηφιακού περιεχομένου, υποστηρίζεται η εκτέλεση των προτεραιοτήτων που περιλαμβάνονται στις δυο κύριες γραμμές. Κατά περίπτωση, προβλέπεται και η ενίσχυση των απαιτήσεων που αφορούν στον άμεσο ή έμμεσο αντίκτυπο στην αγορά από τις συγχρηματοδοτούμενες δράσεις. Περαιτέρω, υποστηρίζεται και η ένταξη στις δραστηριότητες του eContent οργανισμών από τις νεοεισερχόμενες στην Ε.Ε. χώρες (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2002:3-4).

Το πρόγραμμα στοχεύει σε συγχρηματοδότηση έργων¹¹⁰:

- υψηλού ρίσκου - υψηλής ωφέλειας,
- διατομεακού και διακρατικού χαρακτήρα,
- με δυνατότητα μεταβολής κλίμακας και ικανότητα να δράσουν ως πολλαπλασιαστές,
- προσανατολισμένων προς στους χρήστες,
- και με ικανότητα να αντιμετωπίσουν τους φραγμούς που, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, εμποδίζουν την εμπέδωση και λειτουργία της ενιαίας αγοράς στα εκάστοτε πεδία (ό.π.2002:4).

Συνεπώς, το eContent αποτελεί ένα πρόγραμμα για την ενίσχυση της καινοτομικής επιχειρηματικής δραστηριότητας στον τομέα της τεχνολογίας και του πολιτισμού και αποβλέπει στη βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης της Ε.Ε. στη διεθνή αγορά περιεχομένου. Παράλληλα, όμως, συμβάλλει, περισσότερο ίσως από άλλα προγράμματα, στην ενίσχυση της ανάδειξης της πολιτισμικής διαφοροποίησης, δεδομένου ότι αυτό εκτιμάται ως ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, που μετατρέπεται σε διαφοροποίηση των τελικών προϊόντων στη διεθνή αγορά.

4.4. Μία συνολική κριτική της πολιτικής της Ε.Ε. για τον πολιτισμό στην Κοινωνία της Πληροφορίας

¹¹⁰ Το eContent δεν υποστηρίζει ερευνητικά έργα, off-line πολυμεσικές εφαρμογές καθώς και την ψηφιοποίηση μεγάλου όγκου υλικού (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2002:4).

Στη βάση όλων όσων έχουν προηγηθεί, προκύπτει το συμπέρασμα ότι η Ε.Ε., μέσω των προγραμμάτων και των δράσεων που χρηματοδοτεί, αποδεικνύει το ενδιαφέρον της και υποστηρίζει έμπρακτα τη σκοπιμότητα για την εφαρμογή της τεχνολογίας των επικοινωνιών στον τομέα του πολιτισμού. Οι χρηματοδοτήσεις της για ερευνητικά προγράμματα, που άπτονται έμμεσα ή άμεσα του πολιτισμού, αγγίζουν το ποσοστό του 6,08% του συνόλου των ερευνητικών χρηματοδοτήσεων, ποσό αρκετά υπολογίσιμο (Πηγή: Επιχειρησιακό Σχέδιο του ΥΠΠΟ για την ΚτΠ 2002).

Περαιτέρω, η εφαρμογή της τεχνολογίας στον τομέα του πολιτισμού – καθώς εξελίσσεται μέσα από τη συνεχή και προσανατολισμένη, προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις, έρευνα – ενθαρρύνει τις προσδοκίες για την επίτευξη, όχι μόνο οικονομικών και κοινωνικών στόχων, όπως κατά προτεραιότητα γίνεται, αλλά και για την ικανοποίηση ακόμη ειδικότερων. Ωστόσο, όπως αναφέραμε και προηγουμένως, δεν είναι βέβαιο ότι η προτεραιότητα που έχει δοθεί μέχρι στιγμής είναι σε θέση να δώσει άμεσες και βιώσιμες λύσεις στα προβλήματα και στις ανάγκες που εμφανίζονται να ενδιαφέρουν την Ε.Ε. Από την άλλη πλευρά, ακόμη και οι προσπάθειες επαναπροσδιορισμού των στόχων και των προτεραιοτήτων της έρευνας στο 6^ο πρόγραμμα – πλαίσιο δεν φαίνεται να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της εξυπηρέτησης των στόχων της πολιτικής για τον πολιτισμό, αλλά να ικανοποιούν προβλήματα που εντοπίζονται κυρίως στο επίπεδο της διάχυσης των αποτελεσμάτων της έρευνας.

Επίσης, το γεγονός ότι υπάρχει έντονο ενδιαφέρον για την ανταλλαγή τεχνογνωσίας ή για την ανάδειξη βέλτιστων πρακτικών, όπως και για το συντονισμό των εθνικών πρωτοβουλιών, κατά τη γνώμη μας, δεν μπορεί να καλύψει το κενό που υπάρχει σε επίπεδο συμφωνίας για το περιεχόμενο που θα επενδύσει τις όποιες προσπάθειες και θα οδηγήσει μακροπρόθεσμα στην ικανοποίηση στόχων, όπως τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού πολιτιστικού χώρου ή την ανάδειξη της πολιτισμικής διαφοροποίησης για τη γνώση των ευρωπαϊκών πολιτισμών μεταξύ τους.

Τέλος, σε σχέση με τις διεθνείς βέλτιστες πρακτικές, στις οποίες αναφερθήκαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, η απόκλιση φαίνεται να είναι σημαντική και ουσιαστική. Ακόμη κι αν τα παραδείγματα που έχουμε στη διάθεσή μας δεν είναι της ίδιας τάξης, ή ακόμη κι αν δεν αποτελούν απόλυτες λύσεις, τα σχόλια περί περιορισμένου ενδιαφέροντος των ευρωπαϊκών προσπαθειών για τη δημιουργία πλούσιων νοηματικών περιεχομένων, πολλαπλών ερμηνειών και ευρηματικών τρόπων επικοινωνίας με το ενδιαφερόμενο κοινό, θεωρούμε ότι μπορούν να τεκμηριωθούν επαρκώς, δεδομένου ότι απουσιάζουν πλήρως από τους στόχους των προγραμμάτων, ακόμη και εντός του 6^{ου} προγράμματος – πλαισίου, και συνεπώς από

τα αποτελέσματα των πιλοτικών έργων. Αποτελέσματα που έχουν επιτευχθεί με επιτυχία από ιδιωτική πρωτοβουλία ή από ανεξάρτητους ερευνητικούς και ακαδημαϊκούς φορείς, δεν υπάρχουν στον ορίζοντα της στοχοθεσίας της Ε.Ε. και συνεπώς δεν μπορούμε να τους αναμένουμε στο εγγύς μέλλον.

Βέβαια, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι τα στοιχεία που παρουσιάσαμε και μελετήσαμε μέχρι στιγμής προέρχονται από μία μόνο πηγή και από ένα συγκεκριμένο τομέα δράσης, στο πλαίσιο της Ε.Ε. Αυτό σημαίνει ότι τα συμπεράσματά μας δεν είναι σφαιρικά. Εμπεριέχουν, ενδεχομένως, μία διάσταση ρεαλισμού, αλλά σε καμία περίπτωση δεν ανταποκρίνονται στο σύνολο της δραστηριότητας της Ε.Ε. στο συγκεκριμένο τομέα. Ακόμη, δεν περιλαμβάνουν τα αποτελέσματα της αναθεωρημένης πολιτικής, που περιλαμβάνεται στο 6^ο πρόγραμμα – πλαίσιο, και για την οποία επιδεικνύει μεγαλύτερη συνάφεια με τους στόχους που επιδιώκονται. Τέλος, τα συμπεράσματά μας ελέγχονται και από τα αρχικά ζητήματα που επιλέξαμε να μελετήσουμε.

Παρόλα αυτά, και στο πλαίσιο των παραπάνω περιορισμών, θα λέγαμε ότι η πολιτική της Ε.Ε. για την προώθηση και την ανάδειξη της περιφερειακής πολιτισμικής διαφοροποίησης, όπως προκύπτει ως γενικότερη ανάγκη στο πλαίσιο της πολιτιστικής της πολιτικής, και όπως αναδεικνύεται ως παράγοντας ανταγωνισμού και προστιθέμενης αξίας στο επίπεδο της τεχνολογίας, δεν φαίνεται να επιβεβαιώνεται στην πράξη σε καμία από τις ενέργειες που μελετήσαμε. Αυτό, ασφαλώς, δεν αποτελεί οπωσδήποτε σύμπτωμα πολιτικού αποπροσανατολισμού ή αποτέλεσμα ανεπάρκειας τεχνολογικής εξέλιξης. Μπορεί, απλώς να αποτελεί έκφανση του αντικειμένου που επιχειρούμε να προσδιορίσουμε με ακρίβεια, και το οποίο ενδεχομένως να μην επιδέχεται ακριβούς προσδιορισμού.

Στο ακόλουθο κεφάλαιο, εστιάζοντας στο παράδειγμα της Ελλάδας, θα επιχειρήσουμε να διακρίνουμε εάν οι στόχοι της προώθησης και ανάδειξης της πολιτισμικής διαφοροποίησης στην περιφέρεια της Ε.Ε. επιτυγχάνονται μέσα από έργα και δράσεις τοπικού ενδιαφέροντος και προσανατολισμού, στην υλοποίηση των οποίων συμβάλλει η κοινοτική συμμετοχή. Παράλληλα, θα σχολιάσουμε επιμέρους ζητήματα, όπως τον τρόπο διάχυσης της πολιτικής της Ε.Ε. για τον πολιτισμό στην περιφέρεια, καθώς και τη συνάφεια των στόχων αυτής της πολιτικής με τους στόχους της ελληνικής πολιτιστικής πολιτικής.

5. Η διάχυση της ευρωπαϊκής πολιτικής στην περιφέρεια. Το παράδειγμα της Ελλάδας

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, η πολιτική της Ε.Ε. για τον πολιτισμό και ειδικότερα για την προώθηση στόχων πολιτιστικής πολιτικής μέσω της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών, υλοποιείται διαμέσου των ανταγωνιστικών προγραμμάτων που διαχειρίζονται οι δύο σχετικές γενικές διευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η Γενική Διεύθυνση Πολιτισμού και Εκπαίδευσης και η Γενική Διεύθυνση για την Κοινωνία της Πληροφορίας, αντιστοίχως.

Ωστόσο, στην περίπτωση της Ελλάδας, και άλλων περιφερειών της Ευρώπης, η διάχυση της πολιτικής της Ε.Ε. γενικότερα, πραγματοποιείται και από άλλους διαύλους¹¹¹. Συγκεκριμένα, αναφερόμαστε στα αναπτυξιακά προγράμματα που απευθύνονται στις περιφέρειες των κρατών – μελών, οι οποίες σύμφωνα με ορισμένους δείκτες, επιλέγονται για χρηματοδότηση και ενίσχυση της ανάπτυξής τους. Τα συγκεκριμένα προγράμματα οργανώνονται με μεγάλη συνάφεια σε σχέση με τις επιμέρους εθνικές πολιτικές, και έτσι απεικονίζουν κυρίως τις ανάγκες και τις προτεραιότητες αυτών των πολιτικών.

Παρακάτω, θα αναφερθούμε συνοπτικά στον τρόπο με τον οποίο υλοποιείται συνολικά αυτή η διαδικασία στην περίπτωση της Ελλάδας και θα εστιάσουμε τη συζήτησή μας στους στόχους που θέτονται, για το ζήτημα που μελετάμε. Συνεπώς, πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση όλων όσων έχουμε εξαγγείλει, κρίνουμε σκόπιμο να κάνουμε μία συνοπτική αναφορά στην πολιτιστική πολιτική της Ελλάδας, προκειμένου να εντοπίσουμε τους στόχους της και τις προτεραιότητές της. Με αυτόν τον τρόπο, θεωρούμε ότι θα θέσουμε ένα πλαίσιο συζήτησης που θα μας επιτρέψει να αξιολογήσουμε τις ενέργειες που υλοποιούνται μέσω των αναπτυξιακών προγραμμάτων, από τη σκοπιά της συνέπειάς τους ως προς τους ειδικούς εθνικούς στόχους, και στη συνέχεια θα περάσουμε σε μία αξιολόγηση αυτών των ενεργειών, από τη σκοπιά της συνέπειάς τους με τους στόχους της πολιτικής της Ε.Ε. στον τομέα του πολιτισμού.

5.1. Η ελληνική πολιτιστική πολιτική

¹¹¹ Ασφαλώς, η διάχυση της πολιτικής της Ε.Ε. στα κράτη – μέλη γίνεται κυρίως και μέσω των κανονισμών και των οδηγιών, που δεσμεύουν σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό τα κράτη. Όπως αναφέραμε, όμως, και παραπάνω, η πολιτική της Ε.Ε. για τον πολιτισμό δεν είναι πολιτική με την τυπική έννοια του όρου, αλλά ασκείται μέσω της αρχής της επικουρικότητας.

Ο κατεξοχήν αρμόδιος φορέας για την άσκηση πολιτικής στον τομέα του πολιτισμού στην Ελλάδα είναι το Υπουργείο Πολιτισμού (ΥΠΠΟ)¹¹². Ως αυτόνομο υπουργείο ιδρύθηκε το 1971 (Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών) αλλά η οργανωσιακή και θεσμική του δομή εξειδικεύτηκε περαιτέρω με το Προεδρικό Διάταγμα αριθ. 941/1977¹¹³. Εξάλλου, οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματα του κράτους επί του ελληνικού πολιτισμού είναι και συνταγματικά κατοχυρωμένα (άρθρα 16 και 24, Ελληνικό Σύνταγμα 1975/1986/2001). Στις βασικές του αρμοδιότητες συγκαταλέγονται η άσκηση πολιτιστικής πολιτικής, η ίδρυση πολιτιστικών θεσμών και η κατανομή των οικονομικών πόρων που διατίθενται για τον πολιτισμό (Dallas 2002:19). Επίσης, μοιράζεται ορισμένες αρμοδιότητες και με το Υπουργείο Αθλητισμού, κυρίως σε ό,τι αφορά την προετοιμασία των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 στην Αθήνα.

Στη δεκαετία του '90 έγινε μία προσπάθεια εκσυγχρονισμού του νομικού, θεσμικού αλλά και ρυθμιστικού πλαισίου του πολιτισμού, και το αποτέλεσμα ήταν η ψήφιση ορισμένων νόμων, που διεύρυναν το περιεχόμενο, εκτός από το πλαίσιο, των αρμοδιοτήτων του ΥΠΠΟ, και το εναρμόνισαν με τους σχετικούς κανόνες του διεθνούς και κοινοτικού δικαίου. Οι εν λόγω νόμοι αντιστοιχούν στο ν. 2121/1993 για την «Πνευματική Ιδιοκτησία, τα Συγγενικά Δικαιώματα και τα Πολιτιστικά Ζητήματα», στον ν. 2557/1997 για τους «Θεσμούς, τα Μέτρα και τις Δράσεις για την Πολιτιστική Ανάπτυξη» και στο ν. 3028/2002 για την «Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς». Παρακάτω, θα επιχειρήσουμε μία ειδικότερη αναφορά σε ζητήματα που άπτονται του ενδιαφέροντος της παρούσας μελέτης και τα οποία απορρέουν άμεσα από τις προαναφερθείσες αλλαγές. Πρόκειται να δομήσουμε την ανάλυσή μας σε δύο επίπεδα: αφενός, σε εκείνο που

¹¹² Για την εκτέλεση της πολιτιστικής του πολιτικής, έτσι όπως κατανέμεται σε διάφορους τομείς, το ΥΠΠΟ βρίσκεται σε στενή συνεργασία και με άλλα συναφή υπουργεία, όπως το Υπουργείο Τύπου και ΜΜΕ, το Υπουργείο Μεταφορών, το Υπουργείο Ανάπτυξης, το Υπουργείο Παιδείας και Εθνικών Θρησκευμάτων και το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, τα οποία έχουν πολιτιστικές αρμοδιότητες *latu sensu*. Επίσης, για την πολιτική του ελέγχεται από το Ελληνικό Κοινοβούλιο, μέσα από τους σχετικούς νόμους που ψηφίζει, και σε συνεργασία με το αρμόδιο κοινοβουλευτικό γνωμοδοτικό σώμα, τη μόνιμη Επιτροπή για τον Πολιτισμό και την Παιδεία. Επίσης, ανάλογο ρόλο για την εκτέλεση της εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής του ΥΠΠΟ, διαδραματίζει η μόνιμη κοινοβουλευτική Επιτροπή Απόδημου Ελληνισμού καθώς και η Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων (Dallas 2002:4).

¹¹³ Παρόλα αυτά, από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα είχαν ληφθεί αποσπασματικά μέτρα πολιτικής, κυρίως για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς, από ανεξάρτητους φορείς και σε ένα πλαίσιο, σύμφωνο με την σύγχρονη εθνικιστική ιδεολογία. Από τον 19^ο έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, άρχισαν τη δραστηριότητά τους ιδρύματα όπως η Ελληνική Αρχαιολογική Υπηρεσία, το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, η Εθνική Βιβλιοθήκη, το Πανεπιστήμιο Αθηνών και το Εθνικό Θέατρο ενώ σταδιακά φάνηκε και το δυναμικό της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας, σε ό,τι αφορά την λογοτεχνία, την ποίηση, τη μουσική, τις εικαστικές τέχνες, τις καλλιτεχνικές ημερήσιες και περιοδικές εκδόσεις. Στις δεκαετίες 1950-1960 δημιουργήθηκαν πολιτιστικοί θεσμοί, όπως το Φεστιβάλ Αθηνών και το Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου στη Θεσσαλονίκη, που λειτουργούν έως σήμερα (ό.π.:2).

συγκροτείται από τις πολιτικές δεσμεύσεις και εξαγγελίες και, αφετέρου, σε εκείνο που στοιχειοθετείται από τον τρόπο υλοποίησής τους στην πράξη.

Παρά το ότι δεν δίνεται ένας συγκεκριμένος ορισμός για τον πολιτισμό, η έννοια που γίνεται δεκτή στα σχετικά διοικητικά και πολιτικά κείμενα, ασφαλώς περιλαμβάνει τη συνταγματική διάσταση για τον πολιτισμό και περαιτέρω διαχωρίζεται από την έννοια της κουλτούρας (όπως αυτή εννοείται στην γαλλική και γερμανική γλώσσα), όπως και από την έννοια του «υψηλού πολιτισμού». Έτσι, περιλαμβάνει την πολιτιστική κληρονομιά, υλική και άυλη, καθώς και όλες τις πνευματικές και καλλιτεχνικές εκφάνσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας, από τους προϊστορικούς χρόνους έως τις μέρες μας, όπως επίσης, τις αξίες και τους κώδικες συμπεριφοράς, που είναι σύμφωνα με την προαγωγή της δημιουργικότητας και της ελεύθερης πρόσβασης στην καλλιτεχνική και πνευματική παραγωγή (ό.π.:8).

Ο αντικειμενικός σκοπός της ελληνικής πολιτιστικής πολιτικής, όπως εμφανίζεται σε διακηρυκτικό επίπεδο, συνοψίζεται στις ακόλουθες αρχές:

- προώθηση της πολιτισμικής ταυτότητας της Ελλάδας,
- προώθηση της πολιτισμικής διαφορετικότητας,
- ενίσχυση της δημιουργικότητας,
- ισότιμη πρόσβαση και συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή.

Επίσης, οι προτεραιότητες της ελληνικής πολιτιστικής πολιτικής, όπως προκύπτουν από τα πολιτικά κείμενα κατά την τελευταία πενταετία, έχουν ως ακολούθως:

1. Προστασία, διαφύλαξη και περαιτέρω ανάδειξη της υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, που καλύπτει όλες τις ιστορικές περιόδους της Ελλάδας και όλες τις πολιτισμικές ομάδες που ήκμασαν στο γεωγραφικό της χώρο. Παράλληλη προσπάθεια για αποτελεσματική ερμηνεία και πρόσβαση στην κληρονομιά.
2. Προώθηση της ισότιμης πρόσβασης και συμμετοχής των πολιτών στην πολιτιστική ζωή, και κυρίως στις περιφέρειες, μέσω της ανάπτυξης πολιτισμικών θεσμών και λειτουργικών προγραμμάτων για τις πολιτιστικές δραστηριότητες σε τοπική κλίμακα.
3. Ενθάρρυνση της καλλιτεχνικής και πνευματικής δημιουργίας και προώθηση των βέλτιστων πρακτικών.
4. Προώθηση της διεθνούς πολιτιστικής συνεργασίας και ανταλλαγής, στο πνεύμα της πολιτισμικής δικαιοσύνης, ως ένα μέσο ενδυνάμωσης των σχέσεων της Ελλάδας με τις χώρες του εξωτερικού, την Ε.Ε., τις βαλκανικές χώρες και τους Έλληνες της Διασποράς, και πάντα σε συμφωνία με τους απώτερους στόχους της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας

5. Εξορθολογισμός των χρηματοδοτήσεων και παρακολούθηση των πολιτιστικών γεγονότων, μέσω της υιοθέτησης μηχανισμών μέτρησης της αποδοτικότητας και μέσω της αποτελεσματικότερης οικονομικής αξιοποίησης των περιουσιακών στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς, διαμέσου της εκμετάλλευσης παραδοσιακών μεθόδων και της ψηφιακής τεχνολογίας (ό.π.:9-10).

Άρα, προτείνεται ένα μοντέλο πολιτιστικής δημοκρατίας και αποκέντρωσης, σε συνδυασμό με την προσπάθεια διαφύλαξης του πολιτισμικού πλουραλισμού, που είναι σύμφωνο με τα γενικότερα διεθνή νομικά και πολιτικά πρότυπα.

Η διοικητική οργάνωση του ΥΠΠΟ παρουσιάζει την εξής μορφή: Ως προς την εσωτερική του διάρθρωση, χωρίζεται σε Κεντρικές, Περιφερειακές και Ειδικές Περιφερειακές Υπηρεσίες. Στην πρώτη κατηγορία υπάγονται οι Γενικές Διευθύνσεις Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Αναστήλωσης, Μουσείων και Τεχνικών Έργων, Σύγχρονου Πολιτισμού και Διοικητικής Υποστήριξης ενώ στην δεύτερη κατηγορία υπάγονται οι 25 Εφορείες Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, οι 14 Εφορείες Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και οι 8 Εφορείες Νεώτερων Μνημείων. Τέλος, στην τρίτη κατηγορία, των Ειδικών Περιφερειακών Υπηρεσιών, ανήκουν το Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Κρητολογικών Σπουδών και το αντίστοιχο Μακεδονικών και Θρακικών Σπουδών, διάφορα θεματικά μουσεία και ιδρύματα¹⁴, η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων, η Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας – Σπηλαιολογίας, η Εφορεία Αρχαιοπωλών και Ιδιωτικών Αρχαιολογικών Συλλογών και η Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης (πηγή:ΥΠΠΟ). Με αυτόν τον τρόπο, επιδιώκεται μία σχετική αποκέντρωση στην κεντρική διοικητική δομή του συστήματος, καθώς επιτρέπει έναν ορισμένο βαθμό ευελιξίας στις περιφερειακές υπηρεσίες του να αποφασίζουν με γνώμονα τις ανάγκες της περιφέρειας ή του τομέα στον οποίο άπτεται η αρμοδιότητά τους (Dallas 2002:5).

Από την άλλη πλευρά, ως προς την εκτελεστική του οργάνωση, το ΥΠΠΟ προβαίνει στο σχεδιασμό και στην άσκηση μίας σειράς πολιτικών, που εξειδικεύονται σε επιμέρους τομείς. Για το σκοπό αυτό, εκτός από τις παραπάνω υπηρεσίες, συνεργάζεται και με εποπτευόμενους ή αυτοδιοικούμενους πολιτιστικούς οργανισμούς¹⁵, που δραστηριοποιούνται σε διάφορους πολιτιστικούς τομείς, όπως το

¹⁴ Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται το Μουσείο Ασιατικής Τέχνης, το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού Θεσσαλονίκης, το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, το Επιγραφικό Μουσείο, το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου, το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, το Ιστορικό και Αρχαιολογικό Ίδρυμα Δωδεκανήσου, το Μουσείο Ασιατικής Τέχνης Κέρκυρας και το Νομισματικό Μουσείο (πηγή: ΥΠΠΟ). Στη διοικητική σχέση αυτών των οργανισμών με το ΥΠΠΟ θα επανέλθουμε στη συνέχεια του κειμένου.

¹⁵ Οι συγκεκριμένοι πολιτιστικοί οργανισμοί, λειτουργούν με βάση την αρχή της αυτοδιοίκησης (ή διοίκησης από απόσταση), που θεσμοθετήθηκε με την αναθεώρηση του

Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, το Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου, το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, το Ταμείο Διαχείρισης Πιστώσεων για την Εκτέλεση Αρχαιολογικών Έργων, τον Οργανισμό Ανέγερσης Νέου Μουσείου Ακρόπολης, τον Οργανισμό Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων της Αθήνας Α.Ε., τον Οργανισμό Προβολής Ελληνικού Πολιτισμού Α.Ε. (ΟΠΕΠ)¹¹⁶, καθώς και τον Ελληνικό Οργανισμό Πνευματικής Ιδιοκτησίας (πηγή:ΥΠΠΟ).

Ωστόσο, η συνολικότερη άσκηση της πολιτιστικής πολιτικής από το ΥΠΠΟ ακολουθεί ένα μικτό μοντέλο, που υπακούσει στη διάκριση τομέων. Θα λέγαμε ότι η αρμοδιότητα για την πολιτιστική κληρονομιά παραμένει κατ' αποκλειστικότητα στο κράτος, ενώ η πολιτική για την ανάπτυξη της πολιτιστικής δημιουργίας προβλέπει την ενεργό συμμετοχή τομεακών ή περιφερειακών πολιτιστικών οργανισμών. Έτσι, η άσκηση της πολιτικής για την πολιτιστική κληρονομιά ακολουθεί ένα συγκεντρωτικό μοντέλο, με την κεντρική υπηρεσία να έχει όλες τις αρμοδιότητες, και να υποβοηθάται στο έργο της από άλλα δημόσια μουσεία και πινακοθήκες, που λειτουργούν ως ένα βαθμό ως αυτοδιοικούμενοι οργανισμοί, αλλά βασιζονται εξολοκλήρου στις κρατικές χρηματοδοτήσεις. Σε αυτά ανήκουν η Εθνική Πινακοθήκη – Μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου, το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, το Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης Θεσσαλονίκης κ.α. Επίσης, για τον ίδιο σκοπό το ΥΠΠΟ συνεργάζεται και με μη κερδοσκοπικά ιδιωτικά ιδρύματα, όπως το Μουσείο Μπενάκη, το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης Γουλανδρή, το Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης στη Θεσσαλονίκη, το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού κ.ά. (ό.π.:5, 27, ΥΠΠΟ).

Η πολιτιστική πολιτική του ΥΠΠΟ για τις τέχνες επιδιώκει ένα μεγαλύτερο βαθμό αποκέντρωσης, με θεσμούς που έχουν συσταθεί για την προώθηση της πρόσβασης και συμμετοχής των πολιτών στην περιφέρεια. Ένα παράδειγμα είναι το

ρυθμιστικού οργανωτικού πλαισίου για τον πολιτισμό, στη βάση του νόμου 2557/1997, και εναρμονίζει το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο με το αντίστοιχο ευρωπαϊκό, αν και με αρκετές διαφορές μεταξύ τους (για παράδειγμα, από το αγγλικό, που είναι και το πιο χαρακτηριστικό). Η εν λόγω αρχή απορρέει από την μεταφορά αρμοδιοτήτων από την κεντρική διοίκηση προς αυτούς τους οργανισμούς, και υλοποιεί έμμεσα την αποκέντρωση του διοικητικού και χρηματοδοτικού συστήματος. Κυρίως για το τελευταίο, οι αυτοδιοικούμενοι οργανισμοί εξασφαλίζουν από τον κρατικό προϋπολογισμό ένα πρόσθετο κονδύλιο, το οποίο μπορούν να διαχειρίζονται, χωρίς την παρέμβαση του κράτους, σύμφωνα με τις ανάγκες και τους σκοπούς του καταστατικού και του σχεδίου δράσης τους. Επίσης, τις περισσότερες φορές πρόκειται για κοινωφελή, μη κερδοσκοπικά ιδρύματα, που λειτουργούν στη βάση του ιδιωτικού δικαίου (ΝΠΙΔ), και έτσι εξασφαλίζουν σχετική ευελιξία στη διαχείριση των ανθρώπων και οικονομικών τους πόρων καθώς και στη γενικότερη οργάνωσή τους (Dallas 2002:26).

¹¹⁶ Η ίδρυση του οργανισμού έγινε με νόμο του ελληνικού κράτους (Ν 2557/97 - ΦΕΚ Α' 271/1997 "Θεσμοί, μέτρα και δράσεις πολιτιστικής ανάπτυξης" με τις προσθήκες του Ν.2819/2000 - ΦΕΚ Α' 84/2000 και τις τροποποιήσεις του Ν.2833/2000 - ΦΕΚ Α' 150/2000). Η σημερινή ονομασία του Οργανισμού (πρώην Ανώνυμη Εταιρία Προβολής Ελληνικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς) δόθηκε με το Άρθρο 73 / παρ. 16 του Ν. 3028/2002 ΦΕΚ Α' 153/2002 (Πηγή: ΟΠΕΠ Α.Ε.).

δίκτυο «Επικράτεια Πολιτισμού», το οποίο αναλύεται σε επιμέρους δίκτυα, ανά πολιτιστικό τομέα και σε 23 πολιτιστικές πόλεις σε όλες τις ελληνικές περιφέρειες¹¹⁷. Σε αυτό το δίκτυο εντάσσονται όλες οι υπηρεσίες και όλοι οι φορείς του ΥΠΠΟ, όλοι οι εποπτευόμενοι, επιχορηγούμενοι ή προγραμματικά συμβεβλημένοι με το ΥΠΠΟ οργανισμοί, η Τοπική Αυτοδιοίκηση Α' και Β' βαθμού με τους δικούς της πολιτιστικούς φορείς, οι Έλληνες δημιουργοί, οι ιδιωτικοί πολιτιστικοί φορείς, τα πολιτιστικά ιδρύματα και όλοι οι φορείς του πολιτιστικού εθελοντισμού, της ερασιτεχνικής δημιουργίας και του λαϊκού πολιτισμού (Πηγή:ΥΠΠΟ).

Εάν θέλαμε να δώσουμε κάποια παραδείγματα για το σχεδιασμό και τους στόχους των επιμέρους πολιτικών του ΥΠΠΟ, για λόγους οικονομίας της μελέτης, θα επιλέγαμε κυρίως εκείνες που φαίνεται να ενδιαφέρουν το θέμα μας, δηλαδή την πολιτική για την πολιτιστική κληρονομιά και για τη χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας στον τομέα του πολιτισμού.

Πρώτα απ' όλα, όσον αφορά στο σχεδιασμό της πολιτική για την πολιτιστική κληρονομιά, οι τρέχουσες προτεραιότητες φαίνεται να ελεγκτούν τους στόχους της δεκαετίας του '80, για σύνδεση της πολιτιστικής κληρονομιάς με τον τουρισμό και την περιφερειακή ανάπτυξη, και να δίνουν έμφαση, εκτός από την ενίσχυση των υποδομών και της έρευνας, σε μέτρα όπως:

- Συνολικότερη προσέγγιση της πολιτιστικής κληρονομιάς, που χάρη και στην ψήφιση του νόμου 3028/2002, περιλαμβάνει όχι μόνο την αρχαιολογική κληρονομιά αλλά και τη βυζαντινή και τη σύγχρονη, περιλαμβάνει υλικά και άυλα τεκμήρια, καθώς και τόπους και αρχαιολογικά σύνολα.
- Ανάπτυξη συνεργιών μεταξύ πολιτιστικής κληρονομιάς και σύγχρονης καλλιτεχνικής δημιουργίας, κυρίως μέσω της επιλεγμένης χρήσης των μνημείων για διεξαγωγή καλλιτεχνικών εκδηλώσεων.
- Αναθεώρηση της μουσειακής πολιτικής και ευθυγράμμιση της με τις νέες διεθνείς εξελίξεις στο χώρο, με αποτέλεσμα να δίνεται έμφαση, από τη συντήρηση και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, στην ενθάρρυνση της πρόσβασης των πολιτών, με σκοπό την αισθητική απόλαυση, την εκπαίδευση, την ψυχαγωγία και άλλους κοινωνικούς και πολιτιστικούς σκοπούς.
- Συνειδητοποίηση της δυνατότητας για οικονομική ανταποδοτικότητα του χώρου της πολιτιστικής κληρονομιάς, μέσω της αποτελεσματικότερης διαχείρισης των πνευματικών δικαιωμάτων, που απορρέουν από τη χρήση

¹¹⁷ Περιλαμβάνει Δίκτυα όπως το Θεατρικό, με τα Δημοτικά Περιφερειακά Θέατρα (ΔΗΠΕΘΕ), το Μουσικό, το Εικαστικό, το Δίκτυο Χορού, το Κινηματογραφικό, το Φωτογραφικό, το Λαογραφικό, το Δίκτυο Βιβλίου, Πολιτιστικής Οργάνωσης και Διαχείρισης καθώς και το Δίκτυο Αρχιτεκτονικής (ό.π.).

της, και μέσω της περαιτέρω αξιοποίησής της χάρη στις ψηφιακές τεχνολογίες (ό.π.:17-18).

Αναφορικά με την πολιτική της χρήσης της ψηφιακής τεχνολογίας στον τομέα του πολιτισμού, σε γενικές γραμμές προβλέπει τη συνταγματική αναγνώριση του δικαιώματος κάθε πολίτη να συμμετάσχει στην κοινωνία της πληροφορίας. Ασφαλώς, η συγκεκριμένη αναγνώριση συνδέεται και με άλλες πολιτικές, εκτός της πολιτιστικής, όπως την πολιτική για την απασχόληση, τη δημόσια διοίκηση, την πολιτική για τις τηλεπικοινωνίες και τον οπτικοακουστικό χώρο, και είναι εξαιρετικά δύσκολο να διακρίνει κανείς τα όρια μεταξύ των επιμέρους πολιτικών. Πάντως, η πολιτιστική πολιτική για την κοινωνία της πληροφορίας εξειδικεύεται στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ και συγκεκριμένα στα Ε.Π. «Πολιτισμός» και «Κοινωνία της Πληροφορίας». Ανάμεσα στους στόχους των προγραμμάτων αναφέρονται και η προώθηση της καλλιτεχνικής δημιουργίας, όπως και η αύξηση της απασχόλησης στο χώρο του πολιτισμού, όμως η έμφαση φαίνεται να δίνεται στην αξιοποίηση και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς, υπό την αιγίδα της νεοσυσταθείσας Επιτροπής για την Ψηφιοποίηση του Ελληνικού Πολιτιστικού Αποθέματος (ΕΨΕΠΑ)¹¹⁸. Στην ενότητα για τα ανωτέρω Επιχειρησιακά Προγράμματα θα γίνει εκτενής αναφορά στους στόχους και στις προτεραιότητες των προγραμμάτων (ό.π.:16).

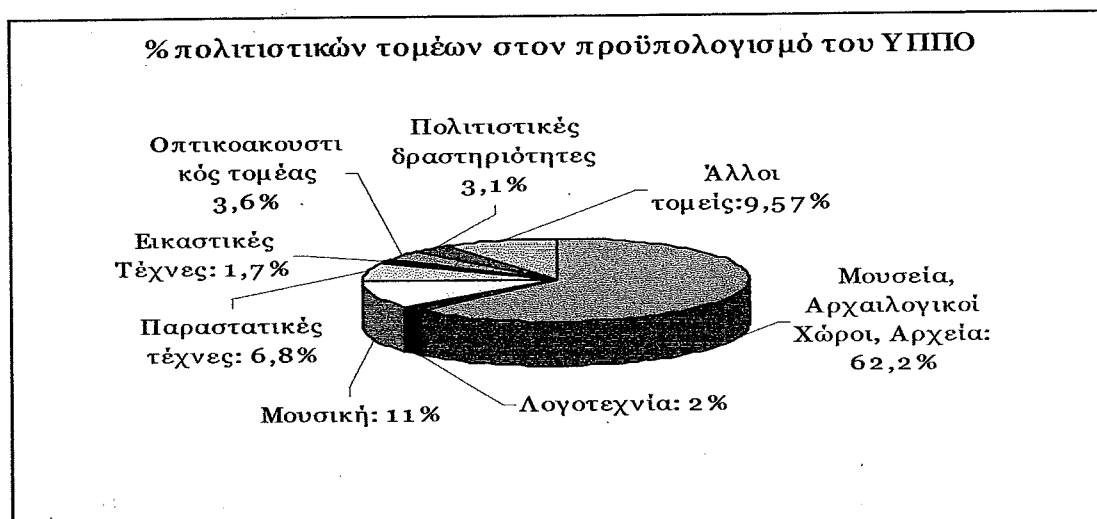
Ο προϋπολογισμός που διαχειρίζεται το ΥΠΠΟ αποτελεί μέρος του κρατικού προϋπολογισμού, που εγκρίνεται από το Υπουργείο Οικονομικών, και συνήθως αντιστοιχεί στο 0,35% του συνολικού προϋπολογισμού. Κάποια πρόσθετα κονδύλια εισέρχονται από τον προϋπολογισμό άλλων υπουργείων, με τα οποία συνεργάζεται το ΥΠΠΟ, από τα αναπτυξιακά προγράμματα που χρηματοδοτεί η Ε.Ε. και το κράτος, καθώς και από κονδύλια του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης για ανάγκες της περιφερειακής ανάπτυξης. Πρόσθετες εισροές προκύπτουν από τα έσοδα των Λαχείων και των Τυχερών Παιχνιδιών, των εισιτηρίων στα κρατικά μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους, από πωλήσεις εκδόσεων και εκμαγείων που παράγονται υπό την αιγίδα του ΥΠΠΟ, καθώς και από το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων¹¹⁹. Επίσης, ο τομέας του πολιτισμού χρηματοδοτείται και από

¹¹⁸ Η Επιτροπή για την Ψηφιοποίηση του Ελληνικού Πολιτιστικού Αποθέματος (ΕΨΕΠΑ) δημιουργήθηκε τον Οκτώβριο του 2001, με την ΥΠ.ΠΟ/ΔΕΕ/749 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού. Σ' αυτήν συμμετέχουν, με εκπροσώπους σε επίπεδο Διεύθυνσης, αρκετές Διευθύνσεις του ΥΠΠΟ που έχουν σχέση με την ψηφιοποίηση, η Ειδική Γραμματεία για την Κοινωνία της Πληροφορίας του ΥΠΕΘΟ, ο ΟΠΕΠ Α.Ε. ο Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Πρυτάνεις ή εκπρόσωποι Πανεπιστημίων, Πανεπιστημιακών Εργαστηρίων και Ινστιτούτων με εξειδίκευση στις τεχνολογίες ψηφιοποίησης. Η ΕΨΕΠΑ έχει συμβουλευτικό και επιτελικό ρόλο (Πηγή: ΕΨΕΠΑ).

¹¹⁹ Εκτός από τον σταθερό ετήσιο κρατικό προϋπολογισμό για το ΥΠΠΟ, ο οποίος ανέρχεται στο ύψος των 195,328 MEUR, υπάρχει ένα πρόσθετο ποσό, των 216,529 MEUR, το οποίο

άλλους φορείς ή πόρους, όπως η τοπική αυτοδιοίκηση, ο Οργανισμός Ελληνικής Ραδιοφωνίας και Τηλεόρασης και, βέβαια, από τους ιδιωτικούς φορείς που δεν συνεργάζονται με το ΥΠΠΟ αλλά δραστηριοποιούνται στο χώρο του πολιτισμού (Dallas 2002:24).

Ο βαθμός αποκέντρωσης της χρηματοδότησης του πολιτιστικού τομέα δεν είναι εύκολο να υπολογιστεί, διότι δεν διατίθενται στοιχεία για τα ποσοστά συμμετοχής της περιφερειακής και τοπικής αυτοδιοίκησης στο συνολικό προϋπολογισμό. Η τομεακή, όμως, κατανομή του προϋπολογισμού είναι γνωστή και απεικονίζει τις γενικότερες προτεραιότητες του ΥΠΠΟ, έτσι όπως εμφανίζονται στην πράξη. Ο τομέας των μουσείων, των αρχαιολογικών χώρων και των αρχείων κατέχει το προβάδισμα και στις χρηματοδοτήσεις, καθώς του αποδίδεται το 62,2% του συνολικού προϋπολογισμού. Ακολουθεί με αισθητή διαφορά ο τομέας της μουσικής που διεκδικεί το 11%, ο τομέας των παραστατικών τεχνών με το 6,8%, ο οπτικοακουστικός τομέας με το 3,6%, οι κοινωνικές – πολιτιστικές δραστηριότητες με το 3,1%, η λογοτεχνία με το 2% και οι εικαστικές τέχνες με το 1,7%. Το παρακάτω διάγραμμα είναι αποκαλυπτικό:

Πηγή: Dallas 2002

Συνεπώς, η προτεραιότητα του κράτους για τον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς απεικονίζεται και στα χρηματοδοτικά μεγέθη αυτού του τομέα, αν και κατά την εκτίμησή μας η έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη των υποδομών περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο άξονα δράσης εντός του συγκεκριμένου τομέα. Παρόλα

προέρχεται από τις εξής πηγές: 85,569 MEUR προήλθαν από τα έσοδα των Λαχείων και των Τυχερών Παιχνιδιών, 119,5 MEUR από τα Ταμεία της Ε.Ε. και 11,46 MEUR από το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων. Εξάλλου, για την επταετία 2000-2006, οι συνολικοί πόροι της Ε.Ε. που διατίθενται για τον πολιτισμό και εισέρχονται μέσω της περιφερειακής διοίκησης, υπολογίζονται σε 558 MEUR, από τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, 73 MEUR από την κοινοτική πρωτοβουλία INTERREG, δηλαδή περίπου 90 MEUR το χρόνο, επιπλέον των ετήσιων περιφερειακών προϋπολογισμών για τον πολιτισμό (Dallas 2002:25).

αυτά, η συγκεκριμένη διαπίστωση είναι σημαντική διότι μας επιτρέπει να ερμηνεύσουμε τις επιλογές και τις προτεραιότητες των Ε.Π. «Πολιτισμός» και «ΚτΠ», στα οποία θα αναφερθούμε αμέσως παρακάτω και στα οποία εκφράζεται η προτεραιότητα της ελληνικής πολιτιστικής πολιτικής σε σχέση και με τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές, καθώς και σε σχέση με άλλες αναπτυξιακές παραμέτρους της χώρας.

5.2. Γενικά χαρακτηριστικά της Ελλάδας ως περιφέρειας της Ε.Ε.

Η Ελλάδα ως περιφέρεια της Ε.Ε. παρουσιάζει αρκετά ιδιόζοντα χαρακτηριστικά. Πρώτα απ' όλα, είναι μία περιφερειακή χώρα στην Ε.Ε., η οποία δεν έχει κοινά χερσαία σύνορα με άλλα κράτη - μέλη. Εξάλλου, είναι μία χώρα με έντονη γεωγραφική πολυμορφία στο εσωτερικό της, καθώς και αναπτυξιακή πολυπλοκότητα και ανομοιογένεια μεταξύ των 13 περιφερειών της. Σε συνολικά εθνικά μεγέθη, παρουσιάζει χαμηλούς δείκτες παραγωγικότητας και απασχόλησης, γεγονός που επηρεάζει και το ΑΕΠ. Έτσι, για το έτος 2001, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, σε όρους αγοραστικής δύναμης, αντιστοιχούσε στο 67,8% του μέσου όρου της Ε.Ε. (Πηγή: Γ' ΚΠΣ 2000-2006). Ανάλογη υστέρηση παρουσιάζεται και σε άλλους οικονομικούς και κοινωνικούς δείκτες.

Έτσι, με βάση το δείκτη που μετρά την περιφερειακότητα, τόσο ως προς την απόσταση, όσο και ως προς το οικονομικό δυναμικό (όπως αυτό εκφράζεται με το ΑΕΠ σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης¹²⁰), οι περιφέρειες της Ελλάδας κυμαίνονται από 85,90 στην Αττική, που είναι ο χαμηλότερος δείκτης στην Ελλάδα, έως 99,56 στο Νότιο Αιγαίο, που είναι, αντίστοιχα, ο υψηλότερος. Μέχρι στιγμής, είναι όλες επιλέξιμες προς ενίσχυση από το Ταμείο Συνοχής και τα Διαρθρωτικά Ταμεία της Ε.Ε. (ό.π.). Σύμφωνα με στοιχεία της ελληνικής κυβέρνησης, η Ελλάδα χαρακτηρίζεται ως η χώρα με τη μεγαλύτερη ανάγκη για ενίσχυση, συγκριτικά με τα, έως πρότινος, 15 κράτη - μέλη της Ε.Ε. (Πηγή: Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών).

Η χώρα μας λαμβάνει ενισχύσεις για την ανάπτυξή της από τα χρηματοδοτικά μέσα της Ε.Ε. για την άσκηση της Περιφερειακής της πολιτικής¹²¹. Στο παρελθόν, η κοινοτική ενίσχυση έλαβε τη μορφή του Α' και του Β' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης. Στην τρέχουσα περίοδο υλοποιούνται αναπτυξιακά προγράμματα που

¹²⁰ Δείκτη μηδέν (0) λαμβάνει η πλέον κεντρική περιφέρεια και δείκτη εκατό (100) η πλέον απομακρυσμένη και υστερούσα περιφέρεια στην Ε.Ε.

¹²¹ Συγκεκριμένα, αναφερόμαστε στα Διαρθρωτικά Ταμεία (Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης - ΕΤΠΑ, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ, Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων - ΕΓΓΠΕ, Χρηματοδοτικό Μέσο Προσανατολισμού της Αλιείας (ΧΜΠΑ). Επιπλέον, υπάρχει και ένα ειδικό ταμείο αλληλεγγύης, το Ταμείο Συνοχής.

χρηματοδοτούνται από το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης και το Ταμείο Συνοχής, και τα οποία εντάσσονται στο, εγκεκριμένο από το Συμβούλιο του Βερολίνου (1999), Εθνικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα 2000-2006. Οι συνολικοί πόροι του Γ' ΚΠΣ και του Ταμείου Συνοχής ανέρχονται σε 47,69 BEUR, από τα οποία η δημόσια δαπάνη, κοινοτική και εθνική, ανέρχεται σε 36,68 BEUR, και η εκτιμώμενη ιδιωτική συμμετοχή σε 11,018 BEUR. Άλλα 1,174 MEUR αντλούνται μέσω των τεσσάρων κοινοτικών πρωτοβουλιών (INTERREG, LEADER, EQUAL, URBAN) ενώ παραμένουν ως αποθεματικά ακατανέμητοι πόροι του Β' ΚΠΣ, ύψους 2,29 BEUR. Τελικά, η συνολική κοινοτική συμμετοχή του Γ' ΚΠΣ ανέρχεται σε 25 BEUR.

Το Γ' ΚΠΣ, που φιλοδοξεί να είναι ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο πολιτικών, θεσμών και χρηματοδοτικών μέσων, συνδυάζει στόχους και προτεραιότητες από ένα ευρύ φάσμα τομέων πολιτικής, και εφαρμόζεται μέσω ενός εξειδικευμένου επιχειρησιακού σχεδιασμού. Για την επίτευξη των σχετικών στόχων, η χώρα υλοποιεί 24 Προγράμματα, τομεακά και περιφερειακά, που περιλαμβάνονται στο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, καθώς και 4 Κοινοτικές Πρωτοβουλίες, μαζί με έργα για το Περιβάλλον και τις Μεταφορές με τη συνδρομή του Ταμείου Συνοχής. Από τους συνολικούς πόρους που παραθέσαμε, η κατανομή τους στους επιμέρους άξονες του προγράμματος γίνεται ως εξής:

Άξονες προτεραιότητας	Δημόσια Δαπάνη	Ιδιωτική Συμμετοχή	Συνολικό Κόστος
Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού	4,361	0,108	4,469
Μεταφορές	11,340	4,367	15,707
Ανταγωνιστικότητα	3,287	2,812	6,099
Αγροτική Ανάπτυξη – Αλιεία	2,095	1,679	3,774
Βελτίωση Ποιότητας Ζωής	3,962	0,015	3,977
Κοινωνία της Πληροφορίας	2,269	0,570	2,839
Περιφερειακή Ανάπτυξη	9,359	1,467	10,826
Σύνολο	36,672	11,018	47,69

Σε MEUR (ό.π.).

Όλες οι πράξεις που αφορούν στο Γ' ΚΠΣ εκτελούνται στη βάση ενός πλαισίου κανονισμών και θεσμών¹²², το οποίο αποσκοπεί στο συντονισμό της

¹²² Όλες οι πράξεις που αφορούν στον προγραμματισμό, τη διαχείριση, την παρακολούθηση και την εφαρμογή του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, συμφωνούν με τον Κανονισμό (ΕΚ)

λειτουργίας του συνολικού συστήματος διοίκησης των Προγραμμάτων και της παραγωγής των έργων, στην ορθολογικότητα του τρόπου υλοποίησης των πράξεων, στη διαφάνεια κατά την επιλογή και τη χρηματοδότηση, στην αποτελεσματικότητα της παρακολούθησης και τη διαχείρισης, στην ακρίβεια των ελέγχων και στην ουσιαστική διαχείριση της πληροφορίας. Έτσι, έχουν συγκροτηθεί οι Αρχές των Προγραμμάτων, οι οποίες εξειδικεύονται περαιτέρω στις Επιτροπές Παρακολούθησης, στις Διαχειριστικές Αρχές, στις Αρχές Πληρωμής και στις Αρχές Ελέγχου. Η κύρια ευθύνη για τη διαχείριση, τη χρηματοδότηση και των ελέγχων των πράξεων ανήκει στο κράτος – μέλος, έχοντας όμως στενή συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ό.π.).

5.3. Το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης και οι στόχοι για τον πολιτισμό στην κοινωνία της πληροφορίας

Σε ένα άλλο επίπεδο, η Ελλάδα είναι μία περιφέρεια της Ε.Ε., με έντονη πολιτισμική διαφοροποίηση. Ως βασικότερη παράμετρο διαφοροποίησης θα αναφέραμε την ελληνική γλώσσα, η οποία δεν ομιλείται σε καμία άλλη ευρωπαϊκή χώρα (πλην της Κύπρου, που εντάχθηκε με την τελευταία διεύρυνση της Ε.Ε.). Παράλληλα, όμως, είναι και μία χώρα, που μαζί με την Ιταλία, κατέχουν το 30% των πνευματικών δικαιωμάτων της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.

Είναι, λοιπόν, ευνόητο ότι, στη βάση όλων όσων αναφέρθηκαν παραπάνω, ο πολιτισμός ανάγεται για την Ελλάδα σε μέγιστο πεδίο αξιοποίησης για την ανάπτυξη της χώρας, παράλληλα με την προσπάθεια διατήρησης και ανάδειξης της πολιτισμικής της διαφοροποίησης, όπως αναπτύχθηκε ως συνδυαστικός στόχος της ελληνικής πολιτιστικής πολιτικής με άλλες εθνικές πολιτικές, και ως ειδικότερος στόχος της Ευρωπαϊκής πολιτικής για τον πολιτισμό. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο συζήτησης, ο πολιτισμικός πλούτος της Ελλάδας, μετατρέπεται σε ανεκτίμητο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και σε πλουτοπαραγωγικό πόρο, τόσο για την ανάπτυξη της χώρας όσο και για την προβολή της στο εξωτερικό, που χάρη στις δυνατότητες της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών, υπάρχει η προσδοκία ότι θα αποκτήσει έναν εναλλακτικό τρόπο αξιοποίησης και περαιτέρω προβολής και ανάδειξης¹²³.

1260/1999 του Συμβουλίου της 21^{ης} Ιουνίου 1999 «περί γενικών διατάξεων για τα Διαρθρωτικά Ταμεία».

¹²³ Στο Σχέδιο του Αναπτυξιακού Προγράμματος 2000-2006, που καταρτίστηκε από Διυπουργική Επιτροπή το 1998, οι προτεραιότητες για τον πολιτισμό εστιάστηκαν στην πολιτιστική κληρονομιά και στη σύγχρονη πολιτιστική δημιουργία. Αναφορικά με τα παραπάνω, αναγνωρίστηκε ότι οι εξελίξεις στην τεχνολογία προσφέρουν τη δυνατότητα στον ελληνικό πολιτισμό να άρει τα εμπόδια στην διάχυσή του, που επιβάλλει η γλώσσα, ενώ

(ό.π.).

Η συνολική πολιτική για τον τομέα του πολιτισμού στην Ελλάδα προσεγγίζεται, όπως έχουμε αναφέρει, μέσα από την εθνική πολιτιστική πολιτική αλλά επιδιώκεται και στο Αναπτυξιακό Πρόγραμμα της χώρας 2000-2006, με περαιτέρω εξειδίκευση σε επιμέρους Επιχειρησιακά Προγράμματα. Συγκεκριμένα, ένα μέρος των στόχων, για τους οποίους ενδιαφερόμαστε, πρόκειται να υλοποιηθεί μέσα από το Ε.Π. «Πολιτισμός», ενώ, άλλα σχετικά έργα και ενέργειες εντάσσονται στα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, στο Ε.Π. «Ανθρώπινο Δυναμικό», στο INTERREG και σε άλλες Πρωτοβουλίες, στο Ταμείο Συνοχής, καθώς και στα ανταγωνιστικά Προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, το κύριο εργαλείο πολιτικής φαίνεται να είναι το Ε.Π. «Κοινωνία της Πληροφορίας».

Παρακάτω, θα επιχειρήσουμε μία συνολική απεικόνιση των στόχων και των προτεραιοτήτων της Ελλάδας στον τομέα της αξιοποίησης της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών στον πολιτισμό, μέσω των κύριων συναφών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων «Πολιτισμός» και «Κοινωνία της Πληροφορίας». Παράλληλα, θα επιδιώξουμε να παρακολουθήσουμε τον τρόπο με τον οποίο οι παραπάνω παράμετροι προωθούνται στην πράξη, τόσο μέσω των χρηματοδοτήσεων όσο και μέσω των επιμέρους στρατηγικών υλοποίησής τους.

5.3.1. Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Πολιτισμός»

Το Ε.Π. «Πολιτισμός» υπάγεται στον 5^ο άξονα προτεραιότητας του Εθνικού Αναπτυξιακού Προγράμματος 2000-2006, για την Ποιότητα Ζωής. Αρμόδια Διαχειριστική Αρχή είναι το ΥΠΠΟ ενώ ο συνολικός προϋπολογισμός του ανέρχεται στο 604,9 MEUR, δηλαδή αγγίζει μόλις το 1,27% του συνολικού προϋπολογισμού του Γ' ΚΠΣ.

Η γενικότερη άποψη για τον πολιτισμό που διέπει το εν λόγω πρόγραμμα δεν απέχει από όλα συζητήσαμε στις προηγούμενες ενότητες και όσα γίνονται, σε γενικές γραμμές, δεκτά στο πλαίσιο της εθνικής πολιτικής και της Ε.Ε. Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι «στην εποχή της παγκοσμιοποίησης των αγορών και των οικονομιών της Κοινωνίας της Πληροφορίας, βασική προϋπόθεση για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη των χωρών είναι η διατήρηση και η ανάδειξη της ιδιαίτερης πολιτισμικής φυσιογνωμίας τους. Παράλληλα, το πολιτιστικό προϊόν είναι πολλαπλά αξιοποιήσιμο, αφ' ενός ως εργαλείο οικονομικής συνοχής και μείωσης του κοινωνικού αποκλεισμού,

---

καθιστούν την πολιτιστική κληρονομιά σημαντική πλουτοπαραγωγική πηγή (Πηγή: Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών).

και αφ' ετέρου ως δημιουργός προστιθέμενης αξίας και απασχόλησης» (Υπηρεσία Διαχείρισης Ε.Π. «Πολιτισμός» (Πηγή: Ε.Π. «Πολιτισμός»).

Το εν λόγω πρόγραμμα επιδιώκει την ανάπτυξη και τη σύνδεση του πολιτισμού με διάφορους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας, καθώς και με άλλους τομείς της εθνικής πολιτικής¹²⁴, και για το λόγο αυτό υιοθετεί μια συνολική στρατηγική ανάπτυξης για τον πολιτισμό με στόχο:

- Την προστασία και την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και την ανάπτυξη του σύγχρονου πολιτισμού,
- Την ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη, τόσο σε ό,τι αφορά τις συνθήκες προσφοράς όσο και σε ό,τι αφορά τη ζήτηση των πολιτιστικών αγαθών και υπηρεσιών, λαμβάνοντας υπόψη τα εκάστοτε ειδικά χαρακτηριστικά και τις ιδιαίτερες ανάγκες (πηγή: ΥΠΠΟ).

Οι προτεραιότητες του προγράμματος (βλ. Παράρτημα), συνοψίζονται στην προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, μέσω έργων αναβάθμισης της υφιστάμενης και δημιουργίας νέας υποδομής στα μουσεία, καθώς και μέσω της προστασίας και ανάδειξης των μνημείων, συνόλων και αρχαιολογικών χώρων, στην ανάπτυξη του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού, μέσω έργων ενίσχυσης των υποδομών και των μεγάλων επικοινωνιακών γεγονότων σύγχρονου πολιτισμού, καθώς και μέσω της ολοκλήρωσης μητροπολιτικών συνεδριακών και πολιτιστικών κέντρων, και στην παροχή τεχνικής βοήθειας για την υλοποίηση των ανωτέρω έργων.

Ως μέσο υλοποίησης των παραπάνω στόχων, το πρόγραμμα αναγνωρίζει και τη συμβολή της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών, κυρίως για την εξασφάλιση της εύκολης και αξιόπιστης μαζικής πρόσβασης στο προσφερόμενο πολιτιστικό προϊόν, αλλά και για τη χρήση σύγχρονων συστηματικών μεθόδων έρευνας, συντήρησης και τεκμηρίωσης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Επίσης, τονίζεται ότι, στο συγκεκριμένο πλαίσιο, θα δίνονται προτεραιότητα σε δράσεις που, αφενός, οδηγούν στην ποιοτική αναβάθμιση του προσφερόμενου από τη χώρα τουριστικού προϊόντος και, αφετέρου, ενισχύουν τη συνολική πολιτιστική ανάπτυξη. Τέλος, αναφέρεται ότι ειδική μέριμνα θα δίνεται σε δράσεις που έχουν άμεσα και ορατά θετικά αποτελέσματα στην ελκυστικότητα και επισκεψιμότητα των αρχαιολογικών χώρων και μουσείων (Πηγή: Ε.Π. «Πολιτισμός»).

Εάν θέλαμε να προβούμε σε κάποια σχόλια ως προς τον τρόπο υλοποίησης του προγράμματος σε συνδυασμό με το βαθμό ένταξης της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών στην ικανοποίηση των στόχων του στην πράξη, θα έπρεπε να αναφερθούμε στους άξονες δράσης, στις κατηγορίες πράξεων και στα ενταγμένα έργα, για τα οποία διαθέτουμε στοιχεία και τα οποία παρουσιάζουν τη

¹²⁴ Για περαιτέρω ανάλυση βλ. Παράρτημα Ε.Π. «Πολιτισμός».

σχέση που μας ενδιαφέρει να αναδείξουμε. Έτσι, εκτός από τις προσκλήσεις υποβολής προτάσεων για την υλοποίηση έργων, που εντάσσονται εξ' ολοκλήρου στο πλαίσιο του Ε.Π. «Πολιτισμό» (βλ. Παράρτημα), μέχρι στιγμής έχουν διενεργηθεί από τον ΟΠΕΠ Α.Ε., τον οργανισμό που συνεργάζεται με το ΥΠΠΟ για το συντονισμό και την εκτέλεση του προγράμματος, δύο ανοιχτοί διαγωνισμοί, οι οποίοι έχουν συνάφεια τόσο με τους στόχους του παραπάνω προγράμματος όσο και με τους στόχους του Ε.Π. «ΚτΠ». Συγκεκριμένα:

- Η προκήρυξη διαγωνισμού με κλειστή διαδικασία για την ανάπτυξη και προμήθεια φορητών συστημάτων πληροφόρησης επισκεπτών σε επιλεγμένα μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, που έληξε στις 26/08/03 και τώρα βρίσκεται στην πρώτη φάση της αξιολόγησης των προτάσεων.

Αντικείμενο του διαγωνισμού ήταν η προμήθεια και ανάπτυξη φορητών συστημάτων πληροφόρησης σε 15 επιλεγμένα μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους της χώρας, η ανάπτυξη των ψηφιακών εφαρμογών παροχής πολύγλωσσου περιεχομένου, η εκπαίδευση του προσωπικού για την υποστήριξη της επιτόπου λειτουργίας των συστημάτων και η τεχνική υποστήριξη των συστημάτων για 3 χρόνια.

Η παροχή των προϊόντων – υπηρεσιών προβλέπεται να ξεκινήσει με την υπογραφή της σύμβασης και θα έχει διάρκεια 14 μήνες. Ο προϋπολογισμός της σύμβασης ανέρχεται κατά ανώτατη τιμή στο ποσό των 12,05 MEUR, μη συμπεριλαμβανομένου του ΦΠΑ. Δικαίωμα συμμετοχής στο διαγωνισμό είχαν φυσικά ή νομικά πρόσωπα δημόσιου ή ιδιωτικού δικαίου της ημεδαπής ή αλλοδαπής ή συνεταιρισμοί, που δραστηριοποιούνται αποδεδειγμένα σε τομείς που καλύπτουν το φυσικό αντικείμενο του έργου, ή ενώσεις ή κοινοπραξίες των παραπάνω που υποβάλλουν κοινή υποψηφιότητα.

Επίσης:

- η προκήρυξη διαγωνισμού με κλειστή διαδικασία για την υλοποίηση της «Ψηφιακής Έκθεσης» για την ιστορία των Αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων, που έληξε στις 11/03/03 και τώρα βρίσκεται στη δεύτερη φάση της επιλογής αναδόχου.

Το θέμα του μουσειολογικού προγράμματος, στο οποίο θα ενταχθεί το έργο από την παρούσα πρόσκληση, αφορά στην παρουσίαση της ιστορίας των Αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων, και πρόκειται να αναπτυχθεί στο χώρο του Παλαιού Μουσείου της Αρχαίας Ολυμπίας, με σκοπό τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου συστήματος ενημέρωσης και πληροφόρησης των επισκεπτών με ψηφιακά οπτικοακουστικά μέσα. Η παροχή υπηρεσιών προβλέπεται να ξεκινήσει με την υπογραφή της σύμβασης και να έχει διάρκεια 10 μήνες. Δικαίωμα συμμετοχής στο διαγωνισμό έχουν όλες οι

κατηγορίες δυνητικών τελικών δικαιούχων, στις οποίες αναφερθήκαμε παραπάνω (Πηγή: ΟΠΕΠ Α.Ε.).

Συνολικά, σε σχέση με όλα όσα αναφέρθηκαν μέχρι στιγμής για τις προτεραιότητες του Ε.Π. «Πολιτισμός» και την υλοποίηση αυτών των προτεραιοτήτων στην πράξη, μέσω της διενέργειας προσκλήσεων υποβολής προτάσεων και διαγωνισμών, και πάντα σε σχέση με το ζήτημα που μας απασχολεί, θα μπορούσαμε να διατυπώσουμε τα ακόλουθα συμπεράσματα:

Καταρχήν, οι κατηγορίες πράξεων που εντάσσονται στα διάφορα μέτρα του προγράμματος, αφορούν, κατά το μεγαλύτερο ποσοστό τους, σε άξονες δράσης για τη βελτίωση ή ανάπτυξη των βασικών υποδομών, γεγονός που τις συνδέει άμεσα με τους αντικειμενικούς σκοπούς και τις κύριες προτεραιότητες του προγράμματος και της ελληνικής πολιτιστικής πολιτικής. Ωστόσο, στις σχετικές κατηγορίες μόνο αποσπασματικά υπάρχει η αναφορά σε έργα που αξιοποιούν την τεχνολογία των επικοινωνιών και των πληροφοριών. Σε αυτή την κατηγορία έργων εντάσσεται η δημιουργία κόμβων στο διαδίκτυο, η παραγωγή και διάθεση CD – ROM, χωρίς ωστόσο να υπάρχει μεγαλύτερη εξειδίκευση στο περιεχόμενο που πρέπει να περιλαμβάνουν, το κοινό στο οποίο θα απευθύνονται ή την ανάγκη που καλούνται να καλύψουν. Συνεπώς, αν και οι άξονες δράσης του προγράμματος είναι συμβατοί ως προς τις επιμέρους προτεραιότητες, ο παράγοντας της τεχνολογίας, που θα ενίσχυε την αποτελεσματικότητα αυτών των προτεραιοτήτων και θα συνέβαλε στην επίτευξη των γενικότερων και ειδικότερων στόχων του προγράμματος, δεν εμφανίζεται στην πράξη. Επίσης, δεν εμφανίζεται και ως αυτοτελής άξονας δράσης.

Για την περίπτωση των έργων που διαχειρίζεται ο ΟΠΕΠ Α.Ε., θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε ένα μεγαλύτερο βαθμό έμφασης στην αξιοποίηση της τεχνολογίας, σε σχέση με τα προηγούμενα. Εξάλλου, κάτι τέτοιο είναι αναμενόμενο, δεδομένου ότι οι στόχοι του οργανισμού συνίστανται ακριβώς στην προώθηση της τεχνολογίας στον τομέα του ελληνικού πολιτισμού (βλ. Παράρτημα). Παρακάτω, θα αναφερθούμε εκτενέστερα στις παραμέτρους των έργων που διαχειρίζεται ο ΟΠΕΠ Α.Ε.

Η ίδια εικόνα παρουσιάζεται και στον κατάλογο των ήδη ενταγμένων στο πρόγραμμα έργων. Μέχρι στιγμής, στον επίσημο κατάλογο των ενταγμένων έργων (Πηγή: Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών) δεν εμφανίζεται κανένα σχετικό που να αξιοποιεί τις νέες τεχνολογίες με σκοπό την ικανοποίηση κάποιων από τις προτεραιότητες του προγράμματος. Όπου γίνεται αναφορά στην τεχνολογία, έχει σχέση με την δικτύωση και την τεχνική υποστήριξη της Διαχειριστικής Αρχής ή την παροχή βασικού εξοπλισμού σε ενταγμένα έργα. Βέβαια, ο κατάλογος δεν είναι πλήρης, δεδομένου ότι οι πιο πρόσφατες σχετικές προσκλήσεις δεν έχουν εντάξει

ακόμη έργα, ενώ επιπλέον, ο κύριος όγκος των έργων που αξιοποιούν την τεχνολογία στον τομέα του πολιτισμού, εμφανίζεται στον αντίστοιχο κατάλογο για το Ε.Π. «Κοινωνία της Πληροφορίας».

Στην επόμενη ενότητα θα ασχοληθούμε διεξοδικά με το Ε.Π. «ΚτΠ» και συγκεκριμένα με το Μέτρο 1.3. «Τεκμηρίωση, Αξιοποίηση και Ανάδειξη του Ελληνικού Πολιτισμού». Ωστόσο, οι παραπάνω παρατηρήσεις αναδεικνύουν, εκτός από τη μεγάλη απόκλιση των σχετικών με την τεχνολογία στόχων του προγράμματος, σε σχέση με την πράξη, ότι η οπτική που εκφράζεται από το ΥΠΠΟ, μέσω του Ε.Π. «Πολιτισμός», δεν εντάσσει δυναμικά την τεχνολογία στο οπλοστάσιο των μέσων και των εργαλείων της πολιτικής του.

5.3.2. Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας»

Το Ε.Π. «ΚτΠ» εντάσσεται στον 6^ο άξονα προτεραιότητας του Εθνικού Αναπτυξιακού Προγράμματος 2000-2006 και για τη διαχείρισή του υπεύθυνες αρχές είναι το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών καθώς και το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης. Ο συνολικός του προϋπολογισμός ανέρχεται στο ύψος των 2, 839 BEUR, δηλαδή αντιστοιχεί στο 6% του συνολικού προϋπολογισμού του Γ' ΚΠΣ.

Οι γενικοί στρατηγικοί στόχοι του Ε.Π. «ΚτΠ» αποβλέπουν στην αναβάθμιση της εξυπηρέτησης του πολίτη και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής, καθώς και στην ανάπτυξη και το ανθρώπινο δυναμικό, τους οποίους επιδιώκει να ικανοποιήσει με μία συνολική αναδιάρθρωση των κυβερνητικών υπηρεσιών, με την ανάπτυξη συνεργιών με όλες τις περιφερειακές, εθνικές και κοινοτικές πολιτικές καθώς και με την υλοποίηση μιας σειράς από ειδικότερους στόχους (βλ. Παράρτημα).

Ο τομέας που ενδιαφέρει την παρούσα μελέτη εξειδικεύεται στον άξονα 1 του προγράμματος «Παιδεία και Πολιτισμός» και διευκρινίζεται περαιτέρω στο μέτρο 1.3. για την «Τεκμηρίωση, αξιοποίηση και ανάδειξη του Ελληνικού πολιτισμού». Το συγκεκριμένο μέτρο χρηματοδοτείται περίπου με το 28% της συνολικής χρηματοδότησης για τον Άξονα 1 (421 MEUR), ο οποίος διεκδικεί περίπου το 17% της συνολικότερης χρηματοδότησης του Ε.Π. «ΚτΠ». Με άλλα λόγια, χρηματοδοτείται με 119,87 MEUR, ποσό αρκετά περιορισμένο αναλογικά με τον προϋπολογισμό του προγράμματος. Υπεύθυνος φορέας για την υλοποίηση του μέτρου είναι το Υπουργείο Πολιτισμού. (Πηγή: Ε.Π. «ΚτΠ», Χρηματοδοτικοί Πίνακες).

Σύμφωνα με τη στρατηγική που προωθείται από το Ε.Π. ΚτΠ, ο πολιτισμός αντιμετωπίζεται ως βασικό συγκριτικό πλεονέκτημα της Ελλάδας, για την ορθολογική και ισόρροπη ταυτόχρονη ανάπτυξη οικονομικού και κοινωνικού

οφέλους, με παράλληλους εκπαιδευτικούς, επιστημονικούς, ψυχαγωγικούς και επιμορφωτικούς στόχους. Η αξιοποίηση των εφαρμογών της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών στον τομέα του πολιτισμού εκτιμάται ότι θα παραμερίσει τα εμπόδια της περιορισμένης γλωσσικής εμβέλειας και της περιφερειακής γεωγραφικής θέσης της χώρας και θα παράσχει σημαντικές ευκαιρίες για τη διακίνηση των ιδεών και της πληροφόρησης, όσον αφορά στην πολιτιστική κληρονομιά και στη σύγχρονη δημιουργία (Πηγή: Ε.Π. «ΚτΠ», Στρατηγική).

Στις γενικές επιδιώξεις της στρατηγικής για τον πολιτισμό στην ΚτΠ περιλαμβάνονται, αφενός, η ενίσχυση της βιομηχανίας του περιεχομένου, με την ανάπτυξη πολιτιστικών υπηρεσιών και προϊόντων προστιθέμενης αξίας και συναφών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, και, αφετέρου, η γενικότερη προώθηση του πολιτισμού και της πολιτιστικής εκπαίδευσης, με την ανάδειξη της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς και την ενεργό συμμετοχή δημιουργών, ειδικών επιστημόνων, νέων και του γενικού κοινού. Οι επιδιώξεις αυτές εκτιμάται ότι θα επιτευχθούν με τη βελτίωση τόσο των συνθηκών προσφοράς, όσο και με την τόνωση της ζήτησης των υπηρεσιών και προϊόντων του πολιτιστικού περιεχομένου, σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο.

Στο παραπάνω πλαίσιο προβλέπονται:

- Δημιουργία των απαραίτητων υποδομών για την ψηφιοποίηση και την επιστημονική τεκμηρίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς και της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας, καθώς και ανάπτυξη των απαραίτητων πληροφοριακών συστημάτων διαχειριστικής και επιστημονικής τεκμηρίωσης.
- Εξέλιξη κόμβων πολιτιστικής πληροφόρησης, δημιουργία και προώθηση πολύγλωσσων ηλεκτρονικών εκδόσεων, με ελληνικό πολιτιστικό περιεχόμενο, και ηλεκτρονικών εκδόσεων που θα αναδεικνύουν την ελληνική γλώσσα, καθώς και δημιουργία σημείων πληροφόρησης του κοινού με την επί τόπου χρήση της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους.
- Παροχή κινήτρων για την ανάπτυξη υπηρεσιών και προϊόντων με καινοτόμο χαρακτήρα, που θα συνδέουν τον πολιτισμό και με άλλους τομείς οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας, παροχή κινήτρων σε καλλιτέχνες - δημιουργούς για την παραγωγή πολυμεσικών έργων.

Οι παραπάνω ενέργειες στοχεύουν στο διεθνές και ελληνικό γενικό κοινό, στο ειδικό κοινό του πολιτιστικού τουρισμού, καθώς και σε ειδικές κατηγορίες κοινού, όπως οι σχετικές με τον πολιτισμό επιστημονικές και επαγγελματικές ομάδες, οι απόδημοι Έλληνες, κ.λπ. Ιδιαίτερα σημαντικές θεωρούνται οι δυνατότητες και οι

ευκαιρίες που προσφέρονται στην Ελλάδα από τη συγκυρία των Ολυμπιακών Αγώνων και της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας (ό.π.).

Με την ολοκλήρωση του προγράμματος αναμένονται τα ακόλουθα μετρήσιμα αποτελέσματα:

- Αύξηση του αριθμού των ηλεκτρονικών επισκεπτών σε ελληνικό πολιτιστικό περιεχόμενο στο διαδίκτυο, και συγκεκριμένα, πενταπλασιασμός του σημερινού αριθμού, δηλαδή από 200.000/μήνα σε 1.000.000 στο τέλος του προγράμματος.
- Αύξηση των πωλήσεων ηλεκτρονικών εκδόσεων με πολιτιστικό περιεχόμενο, επί του συνόλου των πωλήσεων πολιτιστικού περιεχομένου (ποσοστό επί των αντίστοιχων εσόδων), από αμελητέο σε 10% (ό.π.).

Ως ενδιαμέσος φορέας για την υλοποίηση των στόχων του Ε.Π. «ΚτΠ» και για την παροχή τεχνικής και διαχειριστικής υποστήριξης στους τελικούς δικαιούχους, έχει οριστεί η Κοινότητα της Πληροφορίας Α.Ε.¹²⁵. Ο συγκεκριμένος οργανισμός έχει επιφορτιστεί με την αρμοδιότητα του συντονισμού των προσκλήσεων υποβολής προτάσεων και της διενέργειας διαγωνισμών (Πηγή: ΚτΠ Α.Ε.).

Μέχρι στιγμής, στο πλαίσιο του Μέτρου 1.3., έχει ολοκληρωθεί μόνο μία πρόσκληση ενδιαφέροντος, η πρόσκληση 47, για την οποία η προθεσμία υποβολής των προτάσεων έληξε στις 31/03/2003. Έχει προϋπολογισμός 45,1 MEUR και αφορά στις ακόλουθες τρεις κατηγορίες πράξεων:

1. **Δημιουργία υποδομών για την δημιουργία ψηφιακού πολιτιστικού αποθέματος.** Η συγκεκριμένη κατηγορία πράξης περιλαμβάνει έργα και δράσεις για τη δημιουργία των απαραίτητων υποδομών τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών, για την ψηφιοποίηση και την επιστημονική τεκμηρίωση του ελληνικού πολιτιστικού αποθέματος. Ο προϋπολογισμός της παρούσας κατηγορίας πράξης ανέρχεται στο 1 MEUR. Περαιτέρω η πράξη εξειδικεύεται στην υποκατηγορία:

- 1.2, που περιλαμβάνει μελέτες εφαρμογής για την εξειδίκευση και προσαρμογή των γενικών και ειδικών λειτουργικών και τεχνολογικών προδιαγραφών των έργων και δράσεων που θα υλοποιηθούν στο πλαίσιο της εν λόγω κατηγορίας πράξεων.

¹²⁵ Η Κοινότητα της Πληροφορίας Α.Ε. συστάθηκε με το ν.2860/14-11-2000, άρθρο 24 (ΦΕΚ/Α/251) και λειτουργεί σύμφωνα με το καταστατικό που περιγράφεται στο ΦΕΚ/Β/324/27-3-2001, ενώ εποπτεύεται από το ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α. Εξάλλου, η δραστηριότητά της αποσκοπεί στην ικανοποίηση του δημοσίου συμφέροντος, κατά τους κανόνες της ιδιωτικής οικονομίας και δεν έχει βιομηχανικό ή εμπορικό χαρακτήρα (Πηγή: ΚτΠ Α.Ε.).

2. Ανάδειξη, προβολή και επικοινωνία του Ελληνικού Πολιτισμού στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Οι δράσεις και τα έργα της συγκεκριμένης κατηγορίας πράξης επιδιώκουν την ανάδειξη του ελληνικού πολιτισμού και την πολιτιστική επικοινωνία και απευθύνονται στο παγκόσμιο κοινό. Ο προϋπολογισμός της υπολογίζεται στα 40 MEUR. Εξειδικεύεται περαιτέρω στις εξής υποκατηγορίες:

- 2.1, δημιουργία ηλεκτρονικών και πολύγλωσσων εκδόσεων, για την παρουσίαση των σημαντικότερων μουσείων, αρχαιολογικών χώρων και πινακοθηκών της χώρας (4 MEUR),

- 2.4, ανάπτυξη της πύλης του ελληνικού πολιτισμού στο διαδίκτυο (4 MEUR),

- 2.6, σχεδιασμός, ανάπτυξη και λειτουργία του ψηφιακού μουσείου του ελληνικού πολιτισμού (5 MEUR),

- 2.7, ανάπτυξη «μουσείων και εκθέσεων αντίληψης» της πολιτιστικής κληρονομιάς εντός αρχαιολογικών χώρων και μουσείων (9 MEUR) και

- 2.8, ανάπτυξη συστημάτων πληροφόρησης του κοινού στα πλέον επισκέψιμα μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους της χώρας (18 MEUR).

3. Οικονομική αξιοποίηση – προστασία πνευματικών δικαιωμάτων.

Στην εν λόγω κατηγορία εντάσσονται δράσεις και έργα για την ανάπτυξη, απλούστευση και διευκόλυνση δράσεων που προσφέρουν οικονομικά οφέλη στην ευρύτερη οικονομία του πολιτισμού, που οδηγούν στη βελτίωση των παρεχόμενων προς τους πολίτες πολιτιστικών υπηρεσιών και διευκολύνουν την ανάπτυξη δραστηριοτήτων που έχουν σχέση με την αξιοποίηση του πολιτιστικού αποθέματος και την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων. Ο προϋπολογισμός της εν λόγω κατηγορίας πράξεων ανέρχεται στα 4,1 MEUR. Εξειδικεύεται στις εξής υποκατηγορίες:

- 3.2, ανάπτυξη συστημάτων για την οικονομική αξιοποίηση των υλικών και άυλων πολιτιστικών αγαθών στις παγκόσμιες ηλεκτρονικές αγορές (1,1 MEUR) και

- 3.3, ανάπτυξη αυτόματων συστημάτων πώλησης εισιτηρίων, διαχείρισης και ελέγχου των εισόδων του κοινού σε σημαντικά μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους (3 MEUR).

Σύμφωνα με τα κριτήρια αξιολόγησης και επιλογής των πράξεων για το Μέτρο 1.3., οι προτάσεις των πράξεων που εισέρχονται στην τελική φάση

αξιολόγησης, πρέπει να τεκμηριώνονται επαρκώς για τη σκοπιμότητά τους, να χαρακτηρίζονται από πληρότητα και ωριμότητα, να είναι συμβατά με τις εθνικές και κοινοτικές πολιτικές και, βέβαια, να συμβάλλουν στην ικανοποίηση του Μέτρου 1.3., που είναι η συντονισμένη και συστηματική τεκμηρίωση, ανάδειξη και αξιοποίηση του ελληνικού πολιτισμού στην κοινωνία της πληροφορίας, η βελτίωση των συνθηκών προσφοράς ψηφιακών πολιτιστικών προϊόντων και υπηρεσιών, καθώς και η τόνωση της παγκόσμιας και εγχώριας ζήτησής τους (βλ. Παράρτημα). Συνεπώς, αναμένεται ότι τα έργα που έχουν ενταχθεί στην πρόσκληση 47 ικανοποιούν τις παραπάνω απαιτήσεις και δεσμεύσεις. Τέλος, οι ενταγμένες προτάσεις θα πρέπει να έχουν ολοκληρωθεί και παραδοθεί μέχρι τις 31/12/2004 (Πηγή: Ε.Π. «ΚτΠ», Πρόσκληση 47).

Περαιτέρω, ο ειδικότερος στόχος της συγκεκριμένης πρόσκλησης, όπως προκύπτει από την περιγραφή των κατηγοριών και υποκατηγοριών των πράξεων, και όπως ούτως ή άλλως διασφαλίζεται από τα κριτήρια αξιολόγησης, είναι σύνθετος και πολυεπίπεδος και παρουσιάζει συνάφεια και με τις προτεραιότητες του Ε.Π. «ΚτΠ» για τον πολιτισμό. Καταρχήν, με την πρώτη κατηγορία πράξεων επιδιώκεται η δημιουργία των απαραίτητων υποδομών καθώς και η ψηφιοποίηση μίας «κρίσιμης μάζας» υλικού, που θα επιδέχεται περαιτέρω αξιοποίηση μέσω της παραγωγής δευτερογενών ψηφιακών πολιτιστικών πηγών. Εξάλλου, η υποκατηγορία 1.2 αποσκοπεί στη δημιουργία ενός συντονιστικού πλαισίου, σε όλα τα επίπεδα της ανάπτυξης των υποδομών και της μεταφοράς τεχνογνωσίας, για την αποτελεσματική σύγκλιση όλων των ενεργειών.

Η δεύτερη κατηγορία πράξης αποσκοπεί στην περαιτέρω ανάπτυξη και βελτίωση των υφιστάμενων υποδομών, υπηρεσιών και προϊόντων, καθώς και στη δημιουργία νέων, μέσω της αξιοποίησης όλων των σύγχρονων τεχνολογιών για την παραγωγή πολυμεσικών εφαρμογών και πολύγλωσσων εκδόσεων, ψηφιακών εικονικών εκθέσεων για την επιτόπου ανάπτυξή τους ή για τη διάχυσή τους διαμέσου του διαδικτύου. Επίσης, στην ίδια κατηγορία πράξης επιδιώκεται, τόσο με τις παραπάνω εφαρμογές όσο και με εφαρμογές για την πληροφόρηση του κοινού, η υποστήριξη της πρόσβασης και της μάθησης του κοινού, ελληνικού και ξένου, στους χώρους του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Τέλος, με την τρίτη κατηγορία πράξεων επιδιώκεται η οικονομική αξιοποίηση του ελληνικού πολιτισμού και προστασία του οικονομικού οφέλους που προκύπτει από αυτή την αξιοποίηση, μέσα από την ανάπτυξη κατάλληλων υπηρεσιών και προϊόντων.

Αν και η συγκεκριμένη πρόσκληση δείχνει να οργανώνεται με τρόπο που οι επιμέρους κατηγορίες πράξεων αλληλοσυμπληρώνουν η μία την άλλη στο επίπεδο των στόχων και των αποτελεσμάτων τους, η μεγάλη διαφορά στην κατανομή των πόρων, υπέρ της δεύτερης κατηγορίας, αναδεικνύει τη σημασία που αποδίδεται, από το Μέτρο 1.3. και γενικότερα από το Ε.Π. «ΚτΠ», στην ανάδειξη, προβολή και επικοινωνία του ελληνικού πολιτισμού στην κοινωνία της πληροφορίας. Ωστόσο, ακόμη και αυτό δεν φαίνεται να έρχεται σε αντίθεση με τους στόχους και τις προτεραιότητες του προγράμματος.

Έτσι, η συγκεκριμένη πρόσκληση οδήγησε στην ένταξη έργων, με ενδιάμεσο φορέα υλοποίησης τον ΟΠΕΠ Α.Ε., κυρίως για την παραγωγή ψηφιακών εκδόσεων για αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία της χώρας¹²⁶. Επίσης, ενέταξε από ένα έργο για την αναβάθμιση και λειτουργία του πληροφοριακού κόμβου «ΟΔΥΣΣΕΑΣ», για την ψηφιακή έκθεση της ιστορίας των Αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων, για την ανάπτυξη αυτόματων συστημάτων πώλησης εισιτηρίων, διαχείρισης και ελέγχου των εισόδων του κοινού σε σημαντικά μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, καθώς και για την ανάπτυξη συστημάτων πληροφόρησης κοινού σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους της χώρας. (Πηγή: Ε.Π. «ΚτΠ», Έργα Πολιτισμού στο Γ' ΚΠΣ).

Με τις παραπάνω εντάξεις καλύφθηκαν αρκετές από τις κατηγορίες πράξεων και τις προτεραιότητες του Μέρους 1.3, για τις οποίες προκηρύχθηκε η πρόσκληση 47. Το σημαντικό στην εκτέλεση της εν λόγω πρόσκλησης είναι το γεγονός ότι η μεγάλη εξειδίκευση και ο σαφής προσδιορισμός των κατηγοριών και υποκατηγοριών των πράξεων, έθεσαν ένα συγκεκριμένο πλαίσιο για τα επιλέξιμα έργα και διασφάλισαν τη συνεκτικότητα και τη συνάφεια των στόχων της.

Σε παρόμοιο προσανατολισμό κινείται και η δεύτερη πρόσκληση του μέτρου 1.3., για την οποία η προθεσμία υποβολής αιτήσεων έληξε στις 08/08/03. Συγκεκριμένα, προς το παρόν διενεργείται η διαδικασία αξιολόγησης των προτάσεων, που έχουν υποβάλει δημόσιοι και ιδιωτικοί πολιτιστικοί οργανισμοί,

¹²⁶ Πρόκειται για το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, για τον αρχαιολογικό χώρο και το μουσείο της Αρχαίας Ολυμπίας, για τον αρχαιολογικό χώρο των Δελφών, για το Νομισματικό Μουσείο, για το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο Αθηνών, για το Μουσείο του Βυζαντινού Πολιτισμού, για το Άγιο Όρος, για τον αρχαιολογικό χώρο των Αιγών, για τις Μυκήνες και τα σημαντικά μυκηναϊκά κέντρα και ακροπόλεις, για το αρχαιολογικό μουσείο του Ηρακλείου, για τον αρχαιολογικό χώρο και το μουσείο της Επιδαύρου, για τον αρχαιολογικό χώρο του Μιστρά, για τη μεσαιωνική πόλη της Ρόδου, για τον αρχαιολογικό χώρο του Ακρωτηρίου και το μουσείο της Προϊστορικής Θήρας και για τον αρχαιολογικό χώρο της Ακρόπολης.

καθώς και ερευνητικά ινστιτούτα¹²⁷, για την πρόσκληση 65 του μέτρου 1.3, με προϋπολογισμό 40,2 MEUR και με τις εξής κατηγορίες πράξεων:

- Πράξη 1: «Ανάπτυξη συνθηκών για τη δημιουργία ψηφιακού πολιτιστικού αποθέματος», Υποκατηγορίες πράξης: 1.2 (1 MEUR), 1.3 (3,2 MEUR), 1.4 (11 MEUR). ο συνολικός προϋπολογισμός της πράξης ανέρχεται στα 15,2 MEUR.
- Πράξη 2: «Ανάδειξη, προβολή και επικοινωνία του Ελληνικού Πολιτισμού στην Κοινωνία της Πληροφορίας», Υποκατηγορίες πράξης: 2.1 και 2.2 (13 MEUR), 2.3 (3 MEUR), 2.5 (2,5 MEUR), 2.8 (3 MEUR), 2.9 (2,5 MEUR). Ο συνολικός προϋπολογισμός της πράξης υπολογίζεται σε 24 MEUR.
- Πράξη 3: «Οικονομική αξιοποίηση – προστασία πνευματικών δικαιωμάτων», Υποκατηγορίες πράξης: 3.3. Ο συνολικός προϋπολογισμός αντιστοιχεί σε 1 MEUR.

(Πηγή: Ε.Π. «ΚτΠ», Πρόσκληση 65).

Η συγκεκριμένη πρόσκληση επιδιώκει να επεκτείνει τους στόχους της πρόσκλησης 47 και να ολοκληρώσει εκείνους του Μέτρου 1.3. Αυτό επιτυγχάνεται με την προσθήκη επιμέρους υποκατηγοριών πράξεων. Επίσης, δεν εμφανίζονται εκείνες που καλύφθηκαν από την πρόσκληση 47. Συγκεκριμένα, προστέθηκαν οι εξής υποκατηγορίες πράξης:

- 1.3, για τη δημιουργία γεωγραφικών και θεματικών μονάδων τεκμηρίωσης, με σκοπό την ανάπτυξη και συντήρηση μεγάλων θεματικών ψηφιακών συλλογών του πολιτιστικού αποθέματος,
- 1.4, για την ανάπτυξη ολοκληρωμένων πρωτογενών ψηφιακών πολιτιστικών συλλογών,
- 2.2, για τη δημιουργία και προώθηση ηλεκτρονικών πολύγλωσσων εκδόσεων που παρουσιάζουν, αναδεικνύουν και προβάλλουν διάφορες σύνθετες πτυχές του Ελληνικού Πολιτισμού σε εθνικό και διεθνές επίπεδο,
- 2.3, για την ανάπτυξη πολύγλωσσων εκπαιδευτικών πολιτιστικών εφαρμογών με θέματα γύρω από την πολιτιστική κληρονομιά και τον σύγχρονο πολιτισμό,
- 2.5, για τη δημιουργία κόμβων πληροφόρησης των σημαντικότερων και πλέον επισκέψιμων Μουσείων και χώρων της Ελλάδας, την ανάπτυξη θεματικών δικτυακών τόπων και τη δημιουργία - προώθηση καθολικών ψηφιακών πολιτιστικών οδηγών με

---

¹²⁷ Οι δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι ανήκουν σε τρεις κατηγορίες: α) είναι Πολιτιστικοί φορείς και οργανισμοί (ΝΙΠΔ και ΝΙΠΔΔ) εποπτευόμενοι από το Υπουργείο Πολιτισμού, β) είναι Δημόσιοι φορείς, και φορείς του ευρύτερου Δημόσιου Τομέα καθώς και ιδιωτικοί μη κερδοσκοπικοί φορείς, Ακαδημαϊκά Ερευνητικά Ιδρύματα που κατέχουν ή διαχειρίζονται σημαντικές σε αριθμό και αξία συλλογές και αρχεία πολιτιστικών τεκμηρίων του Ελληνικού Πολιτισμού ή αναπτύσσουν σημαντική πολιτιστική δραστηριότητα ή είναι η Κοινωνία της Πληροφορίας Α.Ε. (Ε.Π. «ΚτΠ», Πρόσκληση 65).

τουριστικής φύσεως πληροφόρηση, για πολιτιστικά αξιοθέατα και χώρους της Ελλάδας,

- 2.9, για την ανάπτυξη συστημάτων μετάδοσης και προβολής, σε πραγματικό χρόνο, πολιτιστικών εκδηλώσεων σε χώρους ανά την Ελλάδα, όπου είναι δυνατή η προβολή στο ευρύ κοινό.

Στο πλαίσιο της πρόσκλησης 65 επιδιώκεται η προώθηση και ανάδειξη θεματικών, κυρίως, ενοτήτων του σύγχρονου ελληνικού λαϊκού πολιτισμού και της σύγχρονης πολιτιστικής δραστηριότητας, με όλους τους δυνατούς τρόπους αξιοποίησης των τεχνολογιών, στις οποίες αναφερθήκαμε παραπάνω. Η πρόσκληση αποσκοπεί στην κάλυψη των εκπαιδευτικών και ψυχαγωγικών αναγκών του κοινού, μέσω της αξιοποίησης των αντίστοιχων δυνατοτήτων της τεχνολογίας, και γενικά υπάρχει μία μέριμνα για τη διεύρυνση της πρόσβασης του μέσου κοινού στην σύγχρονη πολιτιστική δραστηριότητα και στις σημαντικότερες θεματικές κατηγορίες του ελληνικού πολιτισμού. Ωστόσο, σύμφωνα με την κατανομή των πόρων, προτεραιότητα φαίνεται να δίνεται στις υποκατηγορίες πράξεων 2.1, 2.2, που αποσκοπούν στη δημιουργία και προώθηση ηλεκτρονικών πολύγλωσσων εκδόσεων για την παρουσίαση και ανάδειξη σημαντικών μουσείων και πινακοθηκών της χώρας ή σύνθετων πτυχών του ελληνικού πολιτισμού.

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω, θα λέγαμε ότι το Ε.Π. «ΚτΠ», και ειδικότερα το Μέτρο 1.3., υλοποιείται με τρόπο που είναι συμβατός με τους αρχικούς στόχους και τις προτεραιότητες που τέθηκαν στο πλαίσιο του. Όπως και στην περίπτωση του Ε.Π. «Πολιτισμός», οι άξονες δράσης και τα έργα που εγκρίνονται, ανταποκρίνονται στις αρχικές δεσμεύσεις. Ωστόσο, η ειδοποιός διαφορά, που αναδεικνύεται μέσα από τη μελέτη των επιμέρους προσκλήσεων και κατηγοριών πράξεων των δύο προγραμμάτων, είναι ότι στο Ε.Π. «Πολιτισμός» δεν εμφανίζονται μία προτεραιότητα για την τεχνολογία, και συνεπώς δεν προκύπτουν έργα που να την προωθούν. Αντιθέτως, το Ε.Π. «ΚτΠ» δείχνει να συμπληρώνει το κενό του πρώτου και να καλύπτει τις υπάρχουσες ανάγκες.

Ένα γενικότερο σχόλιο, στο οποίο θα θέλαμε να προβούμε, είναι ότι οι πράξεις που προωθούνται από το Ε.Π. «ΚτΠ» μέχρι στιγμής προσβλέπουν στην αντιμετώπιση των πλέον βασικών αναγκών του χώρου, γεγονός που αποδεικνύεται και από τις συνθήκες της υφιστάμενης κατάστασης στην Ελλάδα (βλ. Παράρτημα). Η περίπτωση των φορητών συστημάτων πληροφόρησης είναι ενδεικτική. Κατά την άποψή μας, δεν θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι τα έργα για τη συγκεκριμένη κατηγορία πράξεων αναβαθμίζουν ή διευρύνουν τις προσφερόμενες υπηρεσίες σε βαθμό πέραν του οριακού. Η συγκεκριμένη υπηρεσία που καλούνται να προσφέρουν θεωρείται βασική για τα διεθνή πρότυπα και θα ήταν λάθος να παρασυρθούμε στην

εκτίμησή μας μόνο λόγω της μέχρι σήμερα απουσίας τους από την ελληνική μουσειακή πρακτική.

Τέλος, στην παρούσα φάση δεν μπορούμε να έχουμε αξιολόγηση των αποτελεσμάτων, και συνεπώς δεν νομιμοποιούμαστε να προβούμε σε απόλυτα σχόλια για την τελική υλοποίηση του προγράμματος.

5.4. Αξιολόγηση της διάχυσης των στόχων της ευρωπαϊκής πολιτικής για τον πολιτισμό στην κοινωνία της πληροφορίας στην περίπτωση της Ελλάδας

Εάν θέλαμε να αξιολογήσουμε τον τρόπο με τον οποίο διαχέεται η πολιτική της Ε.Ε. αναφορικά με τον πολιτισμό στην κοινωνία της πληροφορίας στην περιφέρεια, και συγκεκριμένα στην περίπτωση της Ελλάδας, θα έπρεπε να εστιάσουμε στα βασικά εργαλεία αυτής της πολιτικής σε περιφερειακό επίπεδο, και συγκεκριμένα στα επιχειρησιακά προγράμματα «Πολιτισμός» και «Κοινωνία της Πληροφορίας». Επίσης, θα έπρεπε να δώσουμε έμφαση στη συνάφεια που εμφανίζουν οι επιμέρους στόχοι και οι προτεραιότητές τους σε σχέση με τους αντίστοιχους της ευρωπαϊκής πολιτικής.

Δεδομένου ότι, στο πλαίσιο της μελέτης μας, οι στόχοι για τους οποίους ενδιαφερόμαστε φάνηκε να υποστηρίζονται κυρίως από την έρευνα και τις προτεραιότητές, στην παρούσα ενότητα θα ασχοληθούμε μόνο με αυτή την κατηγορία ευρωπαϊκής πολιτικής. Έτσι, θα θέλαμε να συνοψίσουμε τους στόχους και τις προτεραιότητες αυτής της πολιτικής και έπειτα να τις συγκρίνουμε με τους στόχους των επιμέρους επιχειρησιακών προγραμμάτων. Αυτοί έχουν ως εξής:

- ανταγωνιστικότητα της Ε.Ε. στη διεθνή οικονομία της κοινωνίας της γνώσης και της πληροφορίας, μέσω της αξιοποίησης του πλούσιου και διαφοροποιημένου πολιτισμικού και επιστημονικού περιεχομένου που κατέχει,
- βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών, μέσω της διεύρυνσης της πρόσβασης στις ευρωπαϊκές πολιτιστικές και επιστημονικές πηγές,
- προστασία της πολιτισμικής διαφοροποίησης, ως τρόπο αντιμετώπισης της πολιτισμικής ομογενοποίησης και εξασφάλισης της κοινωνικής συνοχής και ενότητας μέσω της διαφορετικότητας.

Για την ικανοποίηση των παραπάνω στόχων, οι προτεραιότητες συνοψίζονται ως ακολούθως:

- Υιοθέτηση της τεχνολογίας των επικοινωνιών και πληροφοριών από όλους τους ευρωπαϊκούς οργανισμούς μνήμης,

- Σύγκλιση των τεχνολογιών σε επίπεδο προτύπων,
- Επίτευξη συμφωνίας για την «κρίσιμη μάζα» περιεχομένου που πρέπει να ψηφιοποιηθεί,
- Συνεργασία μεταξύ ευρωπαϊκών πολιτιστικών οργανισμών και κρατών – μελών.

Τα παραπάνω προωθούνται μέσω των ακόλουθων αξόνων δράσης:

- Αναβάθμιση και διεύρυνση των προσφερόμενων πολιτιστικών προϊόντων και υπηρεσιών,
- Δημιουργία υποστηρικτικών πλαισίων για το συντονισμό των πολιτικών και
- Ενθάρρυνση της έρευνας αιχμής.

Αναφορικά με τα παραπάνω, οι στόχοι του Ε.Π. «Πολιτισμός», σε σχέση με την τεχνολογία, έχουν ως εξής:

- προβολή και ανάδειξη του ελληνικού πολιτισμού, και κυρίως της πολιτιστικής κληρονομιάς,
- διεύρυνση της μαζικής και αξιόπιστης πρόσβασης στο πολιτιστικό περιεχόμενο της Ελλάδας, και κυρίως της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς,
- συντήρηση και διατήρηση των πολιτισμικών τεκμηρίων,
- οικονομική αξιοποίηση και αύξηση της ανταποδοτικότητας του πολιτισμού.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε μία γενική συνάφεια των επιμέρους στόχων με αυτούς της Ε.Ε., αν και σε ένα περιορισμένο επίπεδο. Η έμφαση για την Ελλάδα, έτσι όπως προκύπτει στο εν λόγω πλαίσιο, δίνεται σαφώς στην ικανοποίηση αναγκών τοπικής εμβέλειας και ενδιαφέροντος, ενώ οι ειδικότερες προτεραιότητες του ευρωπαϊκού πλαισίου, δείχνουν να παραμερίζονται. Από την άλλη πλευρά, ακόμη και αυτοί οι στόχοι δεν έχουν ικανοποιηθεί προς το παρόν από το σχετικό επιχειρησιακό πρόγραμμα.

Για το Ε.Π. «Κοινωνία της Πληροφορίας» οι στόχοι συνοψίζονται ως εξής:

- προώθηση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας στην παγκόσμια πολιτιστική αγορά, μέσω της προβολής και ανάδειξης της ελληνικής πολιτισμικής διαφορετικότητας,
- αύξηση της ανταποδοτικότητας του πολιτιστικού χώρου, μέσω της αναβάθμισης των προσφερόμενων πολιτιστικών υπηρεσιών και προϊόντων.

Οι εν λόγω στόχοι παρουσιάζουν μεγαλύτερη συνάφεια με τους αντίστοιχους σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ενώ, όπως έχει αναφερθεί, και η πορεία υλοποίησης είναι συμβατή με τους ανωτέρω στόχους. Ανεξάρτητα από τα τελικά αποτελέσματα των δράσεων που έχουν προωθηθεί για υλοποίηση στην πράξη, το συγκεκριμένο πρόγραμμα υποστηρίζει με μεγαλύτερη συνέπεια τις αρχικές του εξαγγελίες, παρόλο

που οι δράσεις του αποβλέπουν κυρίως σε επίτευξη τοπικών στόχων, χωρίς την απαραίτητη ευρωπαϊκή διάσταση. Για τον συγκεκριμένο λόγο, όμως, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι στο πλαίσιο του εμφανίζονται μεγαλύτερες δυνατότητες και πιθανότητες έμμεσης επίτευξης του ειδικότερου στόχου της Ε.Ε. για προβολή και ανάδειξη της περιφερειακής πολιτισμικής διαφοροποίησης, μέσω της τεχνολογίας. Ωστόσο, προς το παρόν δεν φαίνεται να επιβεβαιώνεται κάτι τέτοιο, δεδομένου ότι οι δράσεις που προωθούνται και τα έργα που επιλέγονται αποσκοπούν κυρίως στην ικανοποίηση των βασικών αναγκών της Ελλάδας, χωρίς να ενσωματώνουν τους όρους που θα συντελούσαν στην επίτευξη του εν λόγω στόχου, όπως η σημασιολογική αναζήτηση περιεχομένου, η πολλαπλή ερμηνεία του πολιτιστικού περιεχομένου, η σύνδεση με εξειδικευμένα κοινά κλπ.

Τελικά, εκείνο που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι οι στόχοι πολιτιστικής πολιτικής, μέσω της τεχνολογίας, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο, φαίνεται να προωθούνται με μεγαλύτερη ένταση από προγράμματα που έχουν σχέση με την έρευνα και την τεχνολογία και όχι από τα αντίστοιχα πολιτιστικά. Κατά συνέπεια, ο τρόπος προώθησής τους είναι έμμεσος και γι' αυτό δεν μας δίνεται η δυνατότητα για μία άμεση αξιολόγηση των στόχων και των μελλοντικών αποτελεσμάτων τους. Ενδεχομένως, η κατάσταση να διαφοροποιηθεί στο μέλλον, ιδίως για την περίπτωση της Ελλάδας, δεδομένου ότι η υλοποίηση των επιχειρησιακών προγραμμάτων βρίσκεται ακόμη σε αρχικό στάδιο. Πάντως, ούτως ή άλλως στο πλαίσιο και των δύο επιχειρησιακών προγραμμάτων η βαρύτητα της τεχνολογίας για την επίτευξη πολιτιστικών στόχων δεν φαίνεται να είναι ιδιαίτερα μεγάλη, τόσο διότι στο πρόγραμμα για τον πολιτισμό απουσιάζει ως αυτόνομος άξονας δράσης ή κύριος στόχος, όσο και διότι στο πρόγραμμα για την κοινωνία της πληροφορίας περιορίζεται σε ένα από τα 24 μέτρα που περιλαμβάνει το πρόγραμμα.

5.5. Μελέτη περιπτώσεων

Στην παρούσα ενότητα επιδιώκουμε μία συνοπτική παρουσίαση και ανάλυση ορισμένων ενδεικτικών περιπτώσεων, που εμφανίζονται στον ελληνικό χώρο, και αποτελούν, κατά την άποψή μας ενδιαφέροντα παραδείγματα αξιοποίησης της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Το Μουσείο Μπενάκη (<http://www.benaki.gr>) έχει διανύσει μία ενδιαφέρουσα πορεία, αναφορικά με τη χρήση της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών, για την υποστήριξη ορισμένων στόχων του, και την αξιοποίηση των ευκαιριών που δόθηκαν μέσα από ορισμένα ανταγωνιστικά ευρωπαϊκά και

εθνικά αναπτυξιακά προγράμματα. Η εξοικείωση του μουσείου και του προσωπικού του με την τεχνολογία ξεκίνησε ήδη από το 1989 – 1990, όταν εγκαταστάθηκε ο πρώτος Η/Υ για την εξυπηρέτηση βασικών λειτουργιών της οργάνωσης του μουσείου. Το 1991 δημιουργήθηκε το Τμήμα Τεκμηρίωσης, με σκοπό την ανάπτυξη συστημάτων για την καταγραφή και στοιχειώδη διαχείριση των συλλογών καθώς και την πραγματοποίηση σεμιναρίων, αναφορικά με τις δυνατότητες και τις εφαρμογές της τεχνολογίας στον τομέα της μουσειακής πρακτικής. Εν συνεχεία υπήρξε μία συστηματική και αποτελεσματική παρακολούθηση των ευρωπαϊκών και εθνικών προγραμμάτων, αναφορικά με την ενίσχυση της προσπάθειας για την περαιτέρω χρήση της τεχνολογίας.

Το πρώτο έργο που θα έπρεπε να αναφέρουμε κατά προτεραιότητα είναι το σημασιολογικό σύστημα τεκμηρίωσης πολιτισμικών πληροφοριών ΚΛΕΙΩ – ΜΙΤΟΣ, που αναπτύχθηκε από το Ινστιτούτο Πληροφορικής του ΙΤΕ (<http://www.ics.forth.gr/proj/isst/Systems/clio.html>), στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών προγραμμάτων STRIDE (1992-1993) και ΠΟΛΕΜΩΝ (ΕΠΕΤ II 1992-1993), και υιοθετήθηκε από το Μουσείο Μπενάκη. Το εν λόγω έργο είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός οντοκεντρικού συστήματος τεκμηρίωσης πολιτιστικών πληροφοριών, με χαρακτηριστικό τη δυναμικά εξελισσόμενη δομή των δεδομένων, που παρέχει στο χρήστη τη δυνατότητα εξειδίκευσης των πληροφοριών που εισάγει. Στη βάση αυτού του συστήματος αναπτύχθηκε ένα νεότερο πρότυπο αναπαράστασης μουσειακών αντικειμένων, που υιοθετήθηκε από τη Διεθνή Επιτροπή Τεκμηρίωσης του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM). Επιπλέον, και πάλι στα πλαίσια του προγράμματος ΠΟΛΕΜΩΝ (ΕΠΕΤ II 1994-1996) αναπτύχθηκε σε πρωτοτυπική μορφή το σύστημα διαχείρισης συλλογών ΜΙΤΟΣ – CMDB, για να καλύψει την ανάγκη ηλεκτρονικής διαχείρισης των συλλογών από τους επιμελητές του μουσείου.

Παράλληλα, το μουσείο προέβη και στην προώθηση των πολυμεσικών τεχνολογιών, μέσα από διάφορα έργα που υλοποίησε, είτε μεμονωμένα είτε σε συνεργασία με άλλα μουσεία ή φορείς. Έτσι, το 1992, στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος COMETT – 2, πραγματοποίησε, με τη συνεργασία διεθνών εταίρων, την παραγωγή μίας εφαρμογής πολυμέσων, με τίτλο «Ιερά Οδός» και θέμα το Ελευσίνιο Ιερό και τα Ελευσίνια Μυστήρια. Πρόκειται για την πρώτη ελληνική προσπάθεια παραγωγής εκπαιδευτικού οπτικού δίσκου και μία από τις πρώτες απόπειρες φωτορεαλιστικής απεικόνισης αρχαίου ναού. Επίσης, στο πλαίσιο του προγράμματος ΠΟΛΕΜΩΝ (ΕΠΕΤ II 1994-1996) πραγματοποίησε την πολυμεσική εφαρμογή «Αντώνης Μπενάκης – Η Ζωή και το Μουσείο του», καθώς και την πολυμεσική εφαρμογή «Η Αθήνα των Περιηγητών». Το τελευταίο έργο είχε ως στόχο να παρουσιάσει στο ευρύ κοινό ένα πανόραμα της Αθήνας, με ποικίλες ερμηνευτικές

και θεματικές προσεγγίσεις, μέσα από τη ζωγραφική, τα χαρακτηριστικά και τις αφηγήσεις των Ευρωπαίων που επισκέφθηκαν την πόλη κατά την διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Τέλος, στην κατηγορία των πολυμεσικών εφαρμογών εντάσσεται και η παραγωγή του DVD «Η Ελλάδα του Μουσείου Μπενάκη», που ολοκληρώθηκε προσφάτως και είναι προσιτό για χρήση από το κοινό στο χώρο του Μουσείου. Επίσης, διατίθεται και προς πώληση στην τιμή των 45 ευρώ. Το εν λόγω έργο παρουσιάζει, μέσα από τέσσερις μεγάλες χρονολογικές ενότητες, πάνω από 1500 εκθέματα του μουσείου, προσφέροντας πρόσβαση στα αντικείμενα των συλλογών αλλά και στην ιστορία του μουσείου. Το έργο δίνει τη δυνατότητα αναζήτησης πληροφοριών μέσα από δύο διαφορετικές κατηγορίες κριτηρίων, του Ευρετηρίου και των Ιστορικών Χαρτών.

Παράλληλα, όλα αυτά τα χρόνια, το Μουσείο Μπενάκη έδειξε ενδιαφέρον και αναμίχθηκε ενεργά και σε άλλες δραστηριότητες που προάγουν την ευαισθητοποίηση, την ενημέρωση και τελικά τη διείσδυση της τεχνολογίας στο χώρο του πολιτισμού. Για παράδειγμα, κατά την περίοδο 1993-1996, προέβη στην έκδοση του ενημερωτικού δελτίου *Μίτος*, για την πληροφόρηση κάθε ενδιαφερόμενου σχετικά με τις εφαρμογές της πληροφορικής στη διαχείριση, τη μελέτη και την προβολή του υλικού πολιτισμού. Επίσης, συμμετείχε στο πρόγραμμα Ανθρώπινο Δίκτυο Πολιτισμικής Πληροφορικής (1999-2001), το οποίο αποσκοπούσε στην προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των φορέων που δραστηριοποιούνται στο χώρο της πολιτισμικής πληροφορικής για την ανταλλαγή απόψεων και τη διάχυση εμπειρίας και τεχνογνωσίας αναφορικά με τη διαχείριση, τυποποίηση και συντήρηση της πολιτιστικής πληροφορίας¹²⁸.

Αναφορικά με τα παραπάνω, θα μπορούσαμε να πούμε ότι το Μουσείο Μπενάκη είναι ένα ίδρυμα που παρουσιάζει μία ενδιαφέρουσα και πολύπλευρη δραστηριότητα, για τα ελληνικά δεδομένα, αναφορικά με την αξιοποίηση της τεχνολογίας στον τομέα του πολιτισμού. Ωστόσο, τα έργα που έχει ολοκληρώσει, παρότι άρτια από τεχνολογικής, επιστημονικής και αισθητικής πλευράς, περιορίζονται σε ένα στενό πλαίσιο ενδιαφέροντος και εντοπίζονται στο περιεχόμενο που κατέχει και διαχειρίζεται το εν λόγω ίδρυμα. Ενδεχομένως, μια συνεργασία με άλλα μουσεία ή ιδρύματα της Ελλάδας, συναφούς περιεχομένου, να πρόσθεταν αξία στις προσπάθειες του Μουσείου Μπενάκη και να διεύρυναν τους ορίζοντες αξιοποίησης του περιεχομένου και των τελικών προϊόντων που θα προέκυπταν¹²⁹.

¹²⁸ Τα στοιχεία που παρουσιάσαμε, δόθηκαν σε συνέντευξη που μας παραχώρησε στις 05-09-2003 η κα Διονυσιάδου, υπεύθυνη του Τμήματος Πληροφορικής του Μουσείου Μπενάκη.

¹²⁹ Ως ενδιαφέροντα παραδείγματα ανάλογης διεθνούς πρακτικής είναι οι κοινοπραξίες AMICO και SCRAN (βλ. Παράρτημα).

Το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού (<http://www.ime.gr>), έχει δώσει τεράστια βαρύτητα στη χρήση νέων τεχνολογιών για την προβολή του πολιτισμού, δεδομένου ότι δεν διαθέτει πολιτιστικά τεκμήρια και κατάλοιπα σε φυσική μορφή, όπως συμβαίνει συνήθως στις περιπτώσεις των μουσείων. Έτσι, η διάσωση και διάδοση της ιστορικής μνήμης και παράδοσης, που αποτελεί έναν από τους σκοπούς του ιδρύματος, υπηρετείται μέσα από διαδικτυακές και πολυμεσικές εφαρμογές και προϊόντα. Το χαρακτηριστικό αυτό κατατάσσει τον συγκεκριμένο πολιτιστικό οργανισμό σε ένα χωριστό κεφάλαιο, όχι μόνο για την ελληνική αλλά και την ευρωπαϊκή πραγματικότητα.

Αναλυτικότερα, το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού είναι ένας ιδιωτικός, κοινωφελής μη κερδοσκοπικός οργανισμός, ο οποίος ιδρύθηκε το 1993. Η συνολική του δραστηριότητα, αναφορικά με την επίτευξη του βασικού του στόχου, υλοποιείται μέσα από το Πολιτιστικό Κέντρο «Ελληνικός Κόσμος», το οποίο αποτελεί στην ουσία ένα μουσείο, που λειτουργεί εξ' ολοκλήρου αξιοποιώντας τις τεχνολογίες του διαδικτύου, των πολυμέσων, της εικονικής πραγματικότητας και της τρισδιάστατης αναπαράστασης. Στο πρώην βιομηχανικό συγκρότημα της ΒΙΟΣΩΛ, σε μία έκταση 35 στρεμμάτων στην οδό Πειραιώς 254, στεγάζεται μια αίθουσα προβολών και παρουσιάσεων, χωρητικότητας 80 ατόμων, στην οποία πραγματοποιείται ένα σημαντικό μέρος από το συνολικό έργο του μουσείου. Στη συγκεκριμένη αίθουσα, που είναι εξοπλισμένη με σύγχρονα τεχνολογικά μέσα αναπαραγωγής ήχου και εικόνας, λαμβάνουν χώρα οι παρουσιάσεις όλων των έργων και παραγωγών του ιδρύματος.

Συγκεκριμένα, στην αίθουσα καθημερινά προβάλλεται το ιδιότυπο αρχαιολογικό ντοκιμαντέρ, σε παραγωγή του ιδρύματος, για την αρχαία πόλη της Μιλήτου, το οποίο αποτελεί μία ερμηνευτική προσπάθεια αρχαιολογικών και ιστορικών δεδομένων, και βασίζεται στην τεχνολογία της τρισδιάστατης ψηφιακής αναπαράστασης. Ειδικότερα, παρέχονται τρισδιάστατες ψηφιακές αναπαραστάσεις από ορισμένα από τα πιο σημαντικά και αντιπροσωπευτικά κτίρια ή γεωγραφικά σημεία της πόλης, όπως το Βουλευτήριο, το Στάδιο, η Ιερά Πύλη, το Γυμνάσιο, το Θέατρο, η Βόρεια Αγορά κλπ, με τη δυνατότητα πολλαπλών γωνιών θέασης. Οι ψηφιακές αναπαραστάσεις πλαισιώνονται από πληροφορίες, αρκετά εξειδικευμένες, που περιγράφουν το αντικείμενο της αναπαράστασης από αρχιτεκτονική, ιστορική και αρχαιολογική πλευρά.

Επίσης, στο Πολιτιστικό Κέντρο «Ελληνικός Κόσμος» λειτουργούν δύο ψηφιακά εκθέματα, «Η Κιβωτός» και «Η Μαγική Οθόνη», που αξιοποιούν την τεχνολογία της εικονικής πραγματικότητας. Και τα δύο εκθέματα γίνονται προσίτα μέσω της εφαρμογής στερεοσκοπικών γυαλιών από τους επισκέπτες και της χρήσης

ενός φορητού συστήματος πλοήγησης. Τα εκθέματα έχουν τη δυνατότητα διάδρασης με τον επισκέπτη και καλύπτουν θέματα της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η χρήση της τεχνολογίας είναι διευρυμένη και στις μόνιμες ή περιοδικές εκθέσεις του Ιδρύματος με φυσικά εκθέματα. Για παράδειγμα, στην περιοδική έκθεση «Υπάρχει σε όλα λύση;», με θέμα την ανάπτυξη των μαθηματικών και της μαθηματικής σκέψης στον αρχαίο ελληνικό κόσμο, διαδραστικά ψηφιακά εκθέματα πλοήγησης ενημερώνουν τον επισκέπτη για τις θεματικές ενότητες της έκθεσης και τον βοηθούν να αποφασίσει τη διαδρομή της φυσικής επίσκεψής του. Επίσης, ανάλογα ψηφιακά ή μηχανικά εκθέματα, εικόνες, ήχοι και βίντεο πλαισιώνουν τη συνολική εμπειρία της επίσκεψης, προσφέρουν τη δυνατότητα διάδρασης και παρέχουν επιπλέον πληροφορίες για τις θεματικές ενότητες της έκθεσης ή τα εκθέματα, στο ενδιαφερόμενο κοινό.

Το ΙΜΕ παρέχει πρόσβαση σε θέματα της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς και μέσω διαδικτύου, προσφέροντας πλούσιες πληροφορίες για όλες τις ιστορικές περιόδους της ελληνικής παρουσίας στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή και δίνοντας τη δυνατότητα προσέγγισης αυτών των περιόδων από διαφορετική ερμηνευτική σκοπιά. Επίσης, παρέχει τη δυνατότητα απομακρυσμένης λήψης ήχων και τρισδιάστατων αναπαραστάσεων. Τέλος, έχει προβεί και στην παραγωγή εκπαιδευτικών CD – ROM, όπως εκείνο με τίτλο «Ο μαγικός περίπατος του Ζαχαρία Απορία στους Δελφούς – Αρχαιολογία και Γνώση»¹³⁰.

Από τα παραπάνω προκύπτει το συμπέρασμα ότι η δραστηριότητα και το έργο του ΙΜΕ δημιουργούν έναν ιδιαίτερα σημαντικό πυρήνα αξιοποίησης και περαιτέρω ανάπτυξης της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών στον τομέα του πολιτισμού. Αν και θα μπορούσαν να υπάρξουν κάποιες επιφυλάξεις αναφορικά με την εγκυρότητα ή την αμεροληψία των προσεγγίσεων ή την αισθητική και επιστημονική απόδοση των δεδομένων, το έργο του ΙΜΕ αναδεικνύει μία από τις πολλά υποσχόμενες δυνατότητες που παρέχει η ψηφιακή και πληροφοριακή τεχνολογία για την προβολή και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και της πολιτισμικής διαφοροποίησης.

Τέλος, το έργο **ARCHEOGUIDE** (<http://archeoguide.intranet.gr>) αποτελεί μία ενδιαφέρουσα ερευνητική ελληνική πρωτοβουλία για τη διεύρυνση της πρόσβασης στην πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας, μέσω της χρήσης προηγμένων τεχνολογικών και πληροφοριακών συστημάτων. Το έργο, που εντάχθηκε στο πρόγραμμα IST του 5^{ου} προγράμματος – πλαισίου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, και υλοποιήθηκε στον άξονα δράσης «Διαδραστικές Εκδόσεις, Ψηφιακό Περιεχόμενο και Πολιτιστική Κληρονομιά – Πρόσβαση στην Επιστημονική και Πολιτιστική

¹³⁰ Όλες οι σχετικές πληροφορίες προέκυψαν από την επίσκεψή μας στο χώρο του ΙΜΕ.

Κληρονομιά», είχε διάρκεια 30 μήνες, από την 01-01-2000 έως τις 31-06-2002, και κόστισε 4,85 MEUR. Η κοινοτική χρηματοδότηση κάλυψε τα 2,6 MEUR. Στην υλοποίησή του συμμετείχαν συνολικά επτά εταίροι, με την εταιρία τηλεπικοινωνιών INTRACOM A.E. και το ελληνικό ΥΠΠΟ να έχουν την κυριότερη ευθύνη της υλοποίησης του έργου. Συγκεκριμένα, το ΥΠΠΟ ανέλαβε την ευθύνη της παραχώρησης του αρχαιολογικού χώρου και του μουσείου της Αρχαίας Ολυμπίας, για τον έλεγχο και την αξιολόγηση του έργου, του καθορισμού του περιεχομένου της βάσης δεδομένων του έργου και της περαιτέρω εφαρμογής και διάδοσής του σε μελλοντικές εκθέσεις της επίβλεψής του, και κυρίως μέσω της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας.

Το ARCHEOGUIDE είχε ως σκοπό την παραγωγή ενός πρωτοποριακού, εντυπωσιακού και φιλικού προς το χρήστη συστήματος για την πρόσβαση σε πληροφορίες αναφορικά με πολιτιστικούς και αρχαιολογικούς χώρους, μέσω της χρήσης προωθημένων πληροφοριακών τεχνολογιών, όπως τις τεχνολογίες της βελτιωμένης πραγματικότητας, της τρισδιάστατης αναπαράστασης, των κινητών υπολογιστικών και διαδραστικών συστημάτων. Στόχος του εν λόγω συστήματος ήταν η παροχή στον επισκέπτη των εξής υπηρεσιών:

- Πρόσβαση σε πλούσιες νοηματικές πληροφορίες κατά την εξερεύνηση ενός αρχαιολογικού χώρου, μέσω θεσιακών ή προσανατολισμένων διαδρομών,
- Παροχή εξειδικευμένων και θεματικών βοηθημάτων περιήγησης σε φυσικό ή πληροφοριακό περιβάλλον, μέσω της χρήσης εναλλακτικών προφίλ ξενάγησης ή επισκέπτη, ανάλογα με πολιτισμικά ή γλωσσικά κριτήρια, την ηλικία ή τις ικανότητες του χρήστη,
- Παροχή θέασης σε μορφή τρισδιάστατης αναπαράστασης των κατεστραμμένων εκθεμάτων ή σημείων του αρχαιολογικού χώρου, μέσω στερεοσκοπικών γυαλιών (HMD) και άλλων κινητών υπολογιστικών συστημάτων,
- Παροχή δυνατότητας πολυκριτηριακής και εύχρηστης διάδρασης του επισκέπτη με φυσικά και εικονικά εκθέματα, με σκοπό την πρόσβαση σε σχετικές πληροφορίες.

Αναλυτικότερα, το πιλοτικό σύστημα του ARCHEOGUIDE αποτελούνταν από έναν σταθερό server, με όλο το αναγκαίο πληροφοριακό υλικό για τον αρχαιολογικό ή πολιτιστικό χώρο της επίσκεψης, καθώς και από κινητές, ασύρματες μονάδες για εξατομικευμένη χρήση από τον κάθε επισκέπτη. Οι τελευταίες συνδύαζαν ένα ζευγάρι στερεοσκοπικά γυαλιά, μία κάμερα, ένα ακουστικό, ένα μικρόφωνο και έναν αμελητέου βάρους φορητό υπολογιστή, για την επικοινωνία και σύνδεση του χρήστη με το σταθερό server του συστήματος. Παράλληλα, το σύστημα περιελάμβανε και

όλο το σταθερό εξοπλισμό, που βρίσκονταν εγκατεστημένος στα κατάλληλα σημεία του αρχαιολογικού χώρου, για την υλοποίηση της θεσιακής ή προσανατολισμένης διαδρομής του επισκέπτη. Η συντονισμένη λειτουργία του συστήματος και η σύνδεσή του με τα εξατομικευμένα χαρακτηριστικά του κάθε επισκέπτη, απέδιδαν τελικά εξειδικευμένες οπτικές του αρχαιολογικού χώρου.

Το ARCHEOGUIDE απέδωσε ένα ολοκληρωμένο σύστημα για την ενίσχυση της εκπαιδευτικής και συνολικής εμπειρίας της επίσκεψης σε έναν αρχαιολογικό χώρο, με δυνατότητα προσαρμογής στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες του κάθε επισκέπτη. Αποτέλεσε μία προσπάθεια της οποίας η συνέχιση μπορεί να βελτιώσει και να εμπλουτίσει τις συνθήκες πρόσβασης κάθε ενδιαφερόμενου στην πολιτιστική πληροφορία καθώς και το περιεχόμενο της τελευταίας. Ωστόσο, εκτίμησή μας είναι ότι το κόστος και η συνθετότητα του συστήματος, θα αποτελέσουν αρνητικό παράγοντα στην περαιτέρω αξιοποίηση και προώθησή του στον ελλαδικό χώρο.

6. Συμπεράσματα

Στην παρούσα μελέτη επιδιώξαμε να παρουσιάσουμε μία από τις πολυάριθμες όψεις και χρήσεις της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών, και συγκεκριμένα εκείνες που αφορούν στον τομέα του πολιτισμού. Για τον σκοπό αυτό, επιλέξαμε την οπτική της πολιτιστικής πολιτικής και δώσαμε έμφαση στην πρόθεση της Ε.Ε. να προβεί στην ικανοποίηση ενός τέτοιου στόχου, και συγκεκριμένα στην προβολή και ανάδειξη της περιφερειακής πολιτισμικής της διαφοροποίησης, αξιοποιώντας και την εν λόγω τεχνολογία. Περαιτέρω, αναφερθήκαμε στην περίπτωση της Ελλάδας, ως ευρωπαϊκής περιφέρειας, στην οποία διαχέονται τα μέτρα της ευρωπαϊκής πολιτικής, και ως χώρας με έντονη πολιτισμική διαφοροποίηση, που προωθεί, μέσω της εθνικής της πολιτικής και σε σχέση με τα αναπτυξιακά της προγράμματα, στόχους προβολής και ανάδειξης του πολιτισμού της.

Μελετώντας θεωρητικές πτυχές του ανωτέρω ζητήματος και ανατρέχοντας στη μελέτη περιπτώσεων, καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι η προβολή και ανάδειξη της πολιτισμικής διαφοροποίησης μέσω της τεχνολογίας, δεν εξαρτάται μόνο από το επίπεδο της τεχνολογικής προόδου, στο ζήτημα της πληρότητας της αναπαράστασης και τεκμηρίωσης των πολιτισμικών πληροφοριών, αλλά είναι μία συνάρτηση επιμέρους διαδικασιών και εμπλεκόμενων παραγόντων, ανάμεσα στους οποίους περιλαμβάνεται η διευρυμένη και σημασιολογική πρόσβαση του κοινού σε ένα σημαίνον περιεχόμενο, η διάδραση του κοινού με το εν λόγω περιεχόμενο, ακόμη και η επικοινωνία μεταξύ του ενδιαφερόμενου κοινού. Και αυτό συμβαίνει διότι, η πολιτισμική ταυτότητα και η σύνδεση μίας κοινότητας με τον πολιτισμό της είναι ο αποφασιστικός παράγοντας που προσδίδει νόημα στη λεγόμενη πολιτισμική διαφοροποίηση και συμβάλλει στην περαιτέρω διατήρησή της. Εξάλλου, δεν αποτελεί μία αυτοτελή και απόλυτη κατηγορία, αλλά συνιστά μία αμφίδρομη διαδικασία.

Στη βάση αυτών των κριτηρίων, δεχθήκαμε ότι είναι δυνατό η πολιτική βούληση να επιδιώξει την πολιτισμική διαφοροποίηση μέσω της χρήσης της τεχνολογίας, προωθώντας τις παραπάνω προτεραιότητες. Έτσι, επιχειρήσαμε να αξιολογήσουμε τις πολιτικές επιλογές και τις στρατηγικές της Ε.Ε. να προωθήσει την εφαρμογή της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών στον τομέα του πολιτισμού, μέσα από τη χρηματοδότηση και προώθηση της έρευνας για την παραγωγή εξελιγμένων τεχνολογικών και πληροφοριακών συστημάτων. Εν προκειμένω, καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι η εν λόγω πολιτική επιλογή περιορίζεται τόσο από επιμέρους προβλήματα, που αναδεικνύονται στο επίπεδο της

πρακτικής υλοποίησης και του συντονισμού των ενεργειών, όσο και στο επίπεδο του πλαισίου εντός του οποίου υποστηρίζεται. Με άλλα λόγια, διαπιστώσαμε, αν και με αρκετή επιφύλαξη λόγω των περιορισμών που διέπουν τη μελέτη, ότι η επιλογή της Ε.Ε. να ικανοποιήσει ειδικότερους και γενικότερους στόχους της πολιτικής της για τον πολιτισμό, με την προώθηση της έρευνας αιχμής, δεν συνεισφέρει ιδιαίτερα προς την ικανοποίηση αυτών των στόχων και την αντιμετώπιση των πραγματικών αναγκών, κυρίως διότι οι υπάρχουσες ανάγκες απαιτούν άμεση και ασφαλή μαζική αντιμετώπιση, γεγονός που ενδεχομένως θα απαιτούσε άλλου είδους προτεραιότητες στο επίπεδο της έρευνας. Με άλλα λόγια, οι συγκεκριμένες προτεραιότητες, όπως προωθούνται στην πράξη, δεν περιλαμβάνουν δράσεις που ενδυναμώνουν τη σημασιολογική και εξατομικευμένη πρόσβαση στο πολιτιστικό περιεχόμενο, καθώς και την πολλαπλή ερμηνεία αυτού που περιεχομένου, γεγονός που θα συνέβαλε στην επίτευξη των ανωτέρω στόχων και θα απέδιδε προστιθέμενη αξία σε κάθε επιμέρους ενέργεια. Ωστόσο, μία αλλαγή πλεύσης φαίνεται να εντάσσονται με κάποιον τρόπο στα μελλοντικά έργα της έρευνας που πρόκειται να υλοποιηθούν, γεγονός που επιτρέπει μία αισιοδοξία αναφορικά με το θέμα.

Χρησιμοποιώντας και το παράδειγμα της Ελλάδας, προσπαθήσαμε να ελέγξουμε τον τρόπο διάχυσης της ευρωπαϊκής πολιτικής για τον πολιτισμό στην κοινωνία της πληροφορίας στην περιφέρεια και να εντοπίσουμε εάν ο στόχος της περιφερειακής πολιτισμικής διαφοροποίησης υλοποιείται σε τοπικό επίπεδο. Εν προκειμένω, καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι η προώθηση των στόχων της ευρωπαϊκής πολιτικής μέσω των επιχειρησιακών προγραμμάτων «Πολιτισμός» και «Κοινωνία της Πληροφορίας», συμπληρώνεται από τις προτεραιότητες της ελληνικής πολιτιστικής πολιτικής και έτσι συμβάλλει, με έναν έμμεσο τρόπο, στην ικανοποίηση μερικών από τους αρχικούς ευρωπαϊκούς στόχους για τον πολιτισμό, και ιδίως εκείνο που επιδιώκει την προβολή και ανάδειξη της περιφερειακής πολιτισμικής διαφοροποίησης. Δεδομένου ότι προτεραιότητα της Ελλάδας αποτελεί η ανάδειξη και αξιοποίηση της πολιτισμικής της κληρονομιάς, κάθε ενέργεια που άπτεται του θέματος που συζητήσαμε επιδιώκει κυρίως αυτόν τον στόχο. Παρόλα αυτά, θεωρούμε ότι προς το παρόν δεν μπορούμε να μιλούμε για κάτι άλλο πέρα από την ικανοποίηση βασικών αναγκών στην περίπτωση της Ελλάδας, οι οποίες φαίνεται να διαφέρουν από τις βασικές ανάγκες που προσδιορίζει η Ε.Ε. αυτή τη στιγμή. Έτσι, ακόμη κι αν αυτός ο στόχος έχει περιθώρια υλοποίησης σε τοπικό επίπεδο, δεν φαίνεται να προσεγγίζεται τελικά από τις επιμέρους προτεραιότητες και από τον τρόπο που υλοποιούνται οι επιμέρους δράσεις του παραδείγματός μας. Περαιτέρω, για το συγκεκριμένο θέμα δεν πρέπει να παραγνωρίζεται η σημασία της διάχυσης της γνώσης και των βέλτιστων πρακτικών, των προτύπων και των λοιπών

υποστηρικτικών πλαισίων που θα συντονίσουν τις επιμέρους περιφερειακές και εθνικές δράσεις και πρωτοβουλίες.

Με άλλα λόγια, η ανάλυση που προηγήθηκε φαίνεται να αναδεικνύει ένα ζήτημα που χαρακτηρίζει την πολιτική και το οποίο συνίσταται στη διάκριση επιπέδων μεταξύ διακηρύξεων, στόχων, μέσων και πρακτικών, εκτός από το επίπεδο των αναγκών και των συνθηκών, στις οποίες αναλύεται η πραγματικότητα. Στην περίπτωση της Ε.Ε., έτσι όπως προέκυψε από τη μελέτη μας, οι κυριότεροι πυρήνες προβληματισμού φαίνεται να αφορούν στην περιορισμένη καταλληλότητα των στόχων που θέτονται από την πολιτική και των έργων που προωθούνται, σε σχέση με τις πραγματικές ανάγκες που υπάρχουν. Στη βάση αυτή ερμηνεύεται και η περιορισμένη αποτελεσματικότητα ή ανιαροδοτικότητα των δράσεων που προωθούνται. Τα παραπάνω εξειδικεύονται περαιτέρω στην απουσία οράματος για το περιεχόμενο που θα επενδύσει τα παραγόμενα έργα, για την έλλειψη προοπτικής, αναφορικά με το μέλλον των πραγματοποιούμενων έργων, στην απουσία ενός μηχανισμού αξιοποίησης των βέλτιστων πρακτικών κ.ο.κ. Επίσης, σε ένα γενικότερο επίπεδο, η υλοποίηση της πολιτικής της Ε.Ε. δεν φαίνεται να μένει ανεπηρέαστη από τις υπαρκτές ελλείψεις και αγκυλώσεις της ευρωπαϊκής γραφειοκρατίας, του κεντρικού της σχεδιασμού και της περιορισμένης ευελιξίας που μπορεί να επιδείξει. Τέλος, εμποδίζεται και από τον τρόπο με τον οποίο όλα τα συμβαλλόμενα μέρη συμμετέχουν και δεσμεύονται στην υλοποίηση αυτής της πολιτικής.

Από την άλλη πλευρά, η ευρωπαϊκή πολιτική και οι πρωτοβουλίες που περιλαμβάνει, ασφαλώς συμβάλλουν στη βελτίωση των υφιστάμενων συνθηκών και φαίνεται να έχουν επηρεάσει σημαντικά, τουλάχιστον για την περίπτωση της Ελλάδας, την ενθάρρυνση της διεθνούς συνεργασίας και επικοινωνίας μεταξύ των ενδιαφερόμενων φορέων, την μετάδοση τεχνογνωσίας, τόσο σε επίπεδο εφαρμογής της τεχνολογίας όσο και σε επίπεδο οργανωσιακών πρακτικών, καθώς και την εξασφάλιση οικονομικών πόρων για τον εκσυγχρονισμό και τη βελτίωση των υφιστάμενων τεχνολογικών υποδομών. Επίσης, έχει δώσει τη δυνατότητα σε δυναμικούς ερευνητικούς, ακαδημαϊκούς και επιχειρηματικούς παράγοντες να παραβρεθούν σε ευρωπαϊκά fora και να συμμετάσχουν ενεργά στη διαμόρφωση του σύγχρονου πολιτικού γίγνεσθαι. Τελικά, έχει λειτουργήσει ως καταλύτης για την έναρξη της διαδικασίας, σε επίπεδο έρευνας, πολιτικής και πρακτικής, που ενδεχομένως μελλοντικά θα φέρει ορατά αποτελέσματα.

Ως προς τα παραπάνω, φαίνεται να γίνεται δεκτό ότι η επιτυχία του ευρωπαϊκού οράματος για την αξιοποίηση της τεχνολογίας στον τομέα του πολιτισμού, με όλους τους παράπλευρους στόχους του, αποτελεί μία μακροχρόνια διαδικασία, της οποίας η κατάληξη δεν μπορεί να υπολογιστεί με ακρίβεια και της

οποίας η αποτελεσματικότητα δεν μπορεί να αποδοθεί με μετρήσιμους όρους. Τα όποια αποτελέσματα σε αυτό το πεδίο δραστηριότητας θα αναδειχθούν μέσα από τις συνέργειες που προκύπτουν σε άλλα επίπεδα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής και μέσα από την ενεργό συμμετοχή και συνεργασία φορέων και παραγόντων που δραστηριοποιούνται εντός και εκτός αυτού του πεδίου. Παράλληλα, θα εκτιμηθούν και σε σχέση με την αποδοχή τους από το ενδιαφερόμενο κοινό, το οποίο, σε τελική ανάλυση, θα αποφανθεί για τη σκοπιμότητα και αποτελεσματικότητα των σχετικών ενεργειών.

Έτσι, η πολιτική της Ε.Ε. και οι πρωτοβουλίες που λαμβάνονται στα πλαίσια της, θα πρέπει να αξιολογηθούν όχι μόνο ως προς την επίτευξη ομοφωνίας για την υιοθέτηση προτύπων και τη βελτίωση της διαδικασίας ψηφιοποίησης και διατήρησης των ψηφιοποιημένων πολιτιστικών πόρων, αλλά και ως προς την ανάπτυξη της ανταποδοτικότητας, της οικονομικής και κοινωνικής ωφέλειας μέσα από αυτές τις διαδικασίες. Εν προκειμένω, θα πρέπει να δοθεί έμφαση στα αποτελέσματα που θα έχουν οι σχετικές ενέργειες στο συντονισμό και στη σύγκλιση στόχων για την αύξηση της εμπορικής αξίας των παραγόμενων προϊόντων, την αύξηση της απασχόλησης, τη βελτίωση των υποδομών πρόσβασης και δεξιοτήτων χρήσης των πολιτών αναφορικά με την τεχνολογία, και γενικότερα μέσα από την ολοκληρωμένη ανάδειξη των πλεονεκτημάτων της σχετικής πολιτικής επιλογής.

Εξάλλου, δεν θα έπρεπε να ξεχνάμε ότι, εν όψει της διεύρυνσης της Ε.Ε. και της πρωτοβουλίας υιοθέτησης ενός Ευρωπαϊκού Συντάγματος, όλες οι παραπάνω πολιτικές αναμένεται να αναθεωρηθούν και να τοποθετηθούν σε νέες βάσεις. Συνεπώς, οι σχετικές εκτιμήσεις έχουν αξία μόνο για το χρονικό πλαίσιο στο οποίο αναφέρονται και μόνο στη βάση των συνθηκών που τις προσδιορίζουν. Μια οποιαδήποτε μελλοντική προσπάθεια θα έπρεπε να λάβει υπόψη της τις νέες εξελίξεις.

Από την άλλη πλευρά, θα έπρεπε να τονίσουμε ότι οι διαφαινόμενες ασάφειες και αντιφάσεις στο επίπεδο της πολιτικής δεν είναι βέβαιο ότι οφείλονται μόνο σε ελλείψεις και παραβλέψεις της πολιτικής ή σε αναντιστοιχίες των τρόπων υλοποίησής της σε σχέση με τους αρχικούς της στόχους. Το γεγονός ότι μέχρι στιγμής δεν υπάρχει κάποιος ανεξάρτητος φορέας, της αγοράς ή της πολιτιστικής δραστηριότητας, που να μπορεί να εγγυηθεί την αποτελεσματικότητα μίας ενέργειας σε σχέση με έναν επιδιωκόμενο στόχο, ή που να μπορεί να αποτελέσει απόλυτο παράδειγμα προς μίμηση, αναδεικνύει ίσως την ιδιόζουσα φύση του πολιτιστικού φαινομένου, την οποία οι συνήθεις διαχειριστικές πρακτικές της πολιτικής ολοένα και αποσιωπούν. Η τελευταία παρατήρηση ολοκληρώνει τον προβληματισμό, που αναπτύχθηκε στην αρχή της παρούσας μελέτης, και ο οποίος αποδέχεται τη

δυνατότητα ουσιαστικής συμβολής της θεωρίας των πολιτισμικών σπουδών στην αποτελεσματική διακυβέρνηση του πολιτισμού.

---

7. Βιβλιογραφία

- Adorno, T., 1991, Culture and Administration, in *The Culture Industry: Selected Essays on Mass Culture*, London: Routledge
- Αναγνωστοπούλου, Μ., 2002, Η καταστροφή των έργων πολιτισμού στην κατεχόμενη Κύπρο, Πρακτικά Συνεδρίου, 2002, Α' Παγκόσμια Συνάντηση Θρησκευτών και Πολιτισμών, Κύπρος: Μονή Κήκκου
- Αναστασιάδης, Π., 1999, *Η Ευρωπαϊκή Κοινωνία της Πληροφορίας*, Αθήνα: Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη ΑΒΕ – «Νέα Σύννορα»
- Anderson, B., 1997, *Φαντασιακές Κοινότητες*, Αθήνα: Νεφέλη
-
- Appadurai, J., 1991, Global Ethnoscapes: Notes and Queries for a Transnational Anthropology, in (ed.) Fox, R., 1991, *Recapturing Anthropology: Working in the Present*, School of American Research Advanced Seminar Series
- 1998, Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy. In Appadurai, J., 1998, *Modernity at Large*, Mineapolis: University of Minnesota Press
- Barrett, E., 1992, *Sociomedia: multimedia, hypermedia and the social construction of knowledge*
- Barth, F., 1969, *Ethnic Groups and Boundaries; the Social Organization*, Little Brown
- Bauman, Z., 1994, *Ο πολιτισμός ως πράξη*, Αθήνα: Πατάκης
- Beardon, C. – Worden, S., ..., *The Virtual Curator: Multimedia Technologies and the Roles of Museums*,
- Βενιζέλος, Ευ., 1999, *Διαχρονία και Συνέργια: Μία Πολιτική Πολιτισμού*, β' έκδ., Αθήνα: Καστανιώτης
- Belcher, M., 1991, *Museum Exhibition*, Leicester: Leicester University Press
- Bennett, R.J., 1990, Decentralization, Intergovernmental Relations and Markets: Towards a Post – Welfare Agenda?, in Bennett, R.J. (ed.), 1990, *Decentralization, Local Governments and Markets*, Oxford: Clarendon Press
- Bennett, T., 1992, Useful Culture, *Cultural Studies*, Vol 6, no. 3
- 1995, *The Birth of the Museum: History, Theory, Politics*, London: Routledge
- 1998, *Culture: A Reformer's Studies*, Sage Publications
- Best, S., Kellner, D., 1991, *Postmodern Theory: Critical Interrogations*, The Guilford Press, New York
- Borneman, J. & Fowler, N., 1997, Europeanization, *Annual Review of Anthropology*, 26:487-514

- Brow, J., 1990, Notes on Community, Hegemony and the Uses of the Past, *Anthropological Quarterly*, 63(1):1-6
- Βουδούρη, Δ., 2003, *Κράτος και Μουσεία*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη: εκδ. Σάκκουλα
- Carnoy, M., Castells, M. (et al.), 1993, *The New Global Economy in the Information Age*, University Park: P.A. Pennsylvania State University Press
- Castells, M., 1994, European cities, the informational society and the global economy, *New Left Review*, 204:18-32
- 1997, *The Rise of the Network Society*, Oxford: Blackwell
- Clifford, J., 1986, Introduction: Partial Truths, in Clifford, J. & Marcus, G., (eds), 1986, *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*, California: University of California Press
- Clifford, J. & Marcus, G., (eds), 1986, *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*, California: University of California Press
- Cohen, A., 1985, *The Symbolic Construction of Community*, Ellis Horwood Ltd
- Δάλλας, Κ., ..., *Τεχνολογίες της Πληροφορίας, Διαδίκτυο και Πολιτιστική Επικοινωνία*,
- 2002, Cultural Policies in Europe: a compendium of basic facts and trends, *Council of Europe/ERICarts*
- Derrida, J., 1990, *Περί Γραμματολογίας*, Αθήνα: Γνώση
- Δερτούζος, Μ., 2001, *Η Ανολοκλήρωτη Επανάσταση*, Αθήνα: Λιβάνης
- DiMaggio, P., 1991, Decentralization of Arts Funding from the Federal Government to the State. In Benedict, S. (ed.), 1991, *Public Money and the Muse*, New York and London: WW. Norton and Company
- Directorate E – e Europe, http://www.cordis.lu/ist/directorate_e/digicult/eeurope.htm
- Directorate E – Interfaces, Knowledge Content Technologies, Applications, Information Market, http://www.cordis.lu/ist/directorate_e/digicult/context.htm
- Directorate E, Lund Principles, http://www.cordis.lu/ist/directorate_e/digicult/lund_principles.htm
- Dosi et al, 1989, *The Economics of Technical Change and International Trade*, Brighton, Sussex: Wheatsheaf
- eEurope 2002, <http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/el/lvb/l24226a.htm>
- Εισηγητική Έκθεση του Ν 3028/2002
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας», 2002, Εισαγωγή, http://www.infosociety.gr/content/downloads/OPISch1_Jan01fin.pdf
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας», 2002, Έργα πολιτισμού στο Γ' ΚΠΣ, <http://ep.culture.gr/culturemin/pol/upload/10-erga-politismou-sto-kps/g-kps/ktp3-10-03.xls>

- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας», Πρόσκληση 47,
<http://www.infosociety.gr/content/downloads/p47.zip>
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας», Πρόσκληση 65,
<http://www.infosociety.gr/content/downloads/p65.zip>
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας», 2002, *Στρατηγική*,
<http://www.infosoc.gr/content/downloads/strathgikh.pdf>
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας», 2002, Χρηματοδοτικοί
 Πίνακες, http://www.infosociety.gr/content/downloads/OPISch2_JanO1fin.pdf
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Πολιτισμός», 2002, ΥΠΠΟ,
<http://ep.culture.gr/culturemin/pol/upload/1-epixeirisiako-programma/EPIXEIRP.pdf>
-
- Επιχειρησιακό Σχέδιο του ΥΠΠΟ για την Κοινωνία της Πληροφορίας,
<http://www.infosociety.gr/index.php?op=modload&modname=Sitemap&action=sitemapviewpage&pageid=82>
- European Commission, 2002, *The DigiCult Report*, Directorate – General for the
 Information Society, Full Report, Belgium
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999, *Συνθήκη του Άμστερνταμ: τι άλλαξε στην Ευρώπη*,
 Βρυξέλλες
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2000, *eEurope 2002: κοινωνία της πληροφορίας για
 όλους*. Σχέδιο Δράσης, Βρυξέλλες
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2003, *Οικοδομώντας την Ευρώπη των Λαών*, Βρυξέλλες
- ΕΨΕΠΑ, <http://www.hdpweb.org/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=16>
- Φιορεβάντες, Β., 1999, *Κριτικά Πολιτισμικά Μοντέλα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
- Fisher, W., 1997, Doing Good? The Politics and Antipolitics of NGO Practices,
Annual Review of Anthropology 26:439-464
- Friedlander, L., ..., *Spaces of Experience on Designing Multimedia Applications*,
- Friedman, D., 1988, *The Misunderstood Miracle*, Ithaca, NY, Cornell University
 Press
- Foucault, M., 1977, *The History of Sexuality*, London: Allen Lane
- 1980, *Power/Knowledge*, New York: Pantheon
- Garzotto, F., Mainetti, L., Paolini, P., ..., *Hypermedia Application Design: a
 Structured Approach*
- Gellner, E., 1992, *Έθνη και Εθνικισμός*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια
- Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Εισαγωγή,
[SCADPlus Culture Introduction.htm](#)

Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού Ευρωπαϊκής Επιτροπής,
Πρόγραμμα «Πολιτισμός 2000», SCADPlus Culture Programme “Culture
2002”

Γενική Διεύθυνση Κοινωνίας της Πληροφορίας Ευρωπαϊκής Επιτροπής,
http://europa.eu.int/information_society

Gibbins, J., Reimer, B., 1999, *The Politics of Postmodernity: An Introduction to
Contemporary Politics and Culture*, Sage Publications

Girard, A., 1983, *Cultural Development: Experiences and Policies*, Paris: UNESCO

Γ' ΚΠΣ, <http://www.hellaskps.gr/Index.htm>

Greenwood, D., 1989, Culture by the Pound: An Anthropological Perspective on
Tourism as Commoditization, in Smith, V. (ed.), 1989, *Hosts and Guests*

Gupta, A., Ferguson, J., 1992, Space, Identity and the Politics of Difference,
Cultural Anthropology 7(1):6-23

Handler, R., 1990, Consuming Culture (Genuine and Spurious) as Style, *Cultural
Anthropology*, 5(3): 123 - 129

Harvey, P., 1996, *Hybrids of Modernity: Anthropology, the Nation State and the
Universal Exhibition*, London, Routledge

Hedetoft, U., 1994, The State of Sovereignty in Europe: Political Concept or
Cultural Self-Image, in Zetterholm, S., (ed.), 1994, *National Cultures and
European Integration*, Oxford: Berg

Hobsbawm, E. – Reinger, T. (eds.), 1983, *The Invention of Tradition*, Cambridge

Huntington, S., 1998, *Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της
Παγκόσμιας Τάξης*

Hooper – Greenhill, E., 1992, *Museums and the Shaping of Knowledge*, London:
Routledge

- 1996, *Museums and their Visitors*, London: Routledge

IST Web Highlights Archive, <http://www.cordis.lu/ist/projects/projects.htm>

Jameson, F. – Miyoshi, M., 1998, *The Cultures of Globalization*, Duke University
Press

Jarvie, Gr. & Maguire, J., 1994, *Sport and Leisure in Social Thought*, London:
Routledge

- Kaplan, F., (ed.), 1994, *Museums and the making of "Ourselves". The Role of Objects in National Identity*, London:
- Καραβασίλη, Μ. –Μικελάκης, Μ., 2001, Η διαχείριση της βιομηχανικής κληρονομιάς στην Ελλάδα, *Corpus* 26:62-75
- Karp, I., Lavine, S., (eds), 1991, *Exhibiting Cultures. The Poetics and Politics of Museum Display*, Washington: Smithsonian Institution Press
- 1992, Introduction: Museums and Communities: The Politics of Public Culture, in Karp, I., Kreamer, J., Lavine, S., (eds.), 1992, *Museums and Communities: The Politics of Public Culture*, Washington, D.C.: Smithsonian Institution Press, 1-17
- Kawashima, N., 2002, Theorising Decentralisation in Cultural Policy: Concepts, Values and Strategies, *International Journal of Cultural Policy*, 3(2): 341-359
- Kearney, M., 1995, The Local and the Global: The Anthropology of Globalization and Transnationalism, *Annual Review of Anthropology* 24:547-565
- Keene, S., 1998, *Digital Collections: Museums and the Information Age*, Oxford: Butterworth – Heinemann
- Kenny, A., 1992, *Computers and the Humanities*, The Ninth British Library Research Lecture, London: The British Library
- Kenderdine, S., 2001, 1000 Years of the Olympic Games: Treasures of Ancient Greece: Digital Reconstruction at the Home of the Gods, in *Archive and Museum Informatics*, <http://www.archimuse.com>
- Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, 2001, *Νόμμη και Παράνομη Διακίνηση Πολιτιστικών Αγαθών*, Αθήνα – Κομοτηνή: Αντ. Σάκκουλας
- ΚΕΠΕ, 2000, *Ο πολιτισμός ως κλάδος οικονομικής δραστηριότητας*, Αθήνα: Εκθέσεις (32)
- Key Action 3, Multimedia Content and Tools, <http://www.cordis.lu/ist/ka3/>
- Κοινωνία της Πληροφορίας Α.Ε., <http://www.ktpae.gr>
- Κόνσολα, Ντ., 1990, *Πολιτιστική Δραστηριότητα και Κρατική Πολιτική στην Ελλάδα*, Αθήνα: Παπαζήσης
- Landow, G., 1997, *Hypertext 2.0: the convergence of contemporary ctirical theory and technology*, Baltimore: Johns Hopkins University Press
- Laurel, B., et al., 1994, Placeholder: Landscapes and Narrative in Virtual Environments, *ACM Computer Graphics Quarterly*, 28(2)

- Laver, F.J.M., 1989, *Information Technology: agent of change*, Cambridge, Cambridge University Press
- Λεάνδρος, Ν., 2000, *Πολιτική Οικονομία των ΜΜΕ*, Αθήνα, Καστανιώτης
- Le Goff, J., 1998, *Ιστορία και Μνήμη*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια
- Λιβιεράτος, Κ., 1991, Εισαγωγή, στο Λιβιεράτος, Κ., Φραγκούλης, Τ., (επιμ.), 1991, *Η Κουλτούρα των Μέσων: Μαζική Κοινωνία και Πολιτιστική Βιομηχανία*, γ' έκδοση, Αθήνα, Αλεξάνδρεια
- MacDonald, S., 1999, Introduction, in Macdonald, S., - Fyfe, G., (eds), 1999, *Theorizing Museums*, Blackwell Publishers
-
- Mahon, M., 2000, The Visible Evidence of Cultural Producers, *Annual Review of Anthropology* 29:467-492
- McCarty, W., 1997, Because It's Time: A Commentary on the Program Session. In *Internet Accessible Scholarly Resources for the Humanities and Social Sciences*, *ACLS Newsletter*, 4(4)
- Marcus, G., 1995, Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography, *Annual Review of Anthropology* 24:95-117
- 1998, Τα μετά την κριτική της εθνογραφίας, στο (επιμ.) Γκέφου – Μαδιανού, Δ. *Ανθρωπολογική Θεωρία και Εθνογραφία: Σύγχρονες Τάσεις*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, σσ. 67-108
- Merriman, N., 1999, Ανοίγοντας τα Μουσεία στο Κοινό, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72:43-46
- Μπούνια, Α., 1999, Η περίπτωση του Vasa Museum της Στοκχόλμης. Ένα αντικείμενο πολλές προσεγγίσεις, *Corpus*, 6:8-12
- Μούλιου, Μ., Μπούνια, Α., 1999, Μουσειακές εκ – θέσεις. Ερμηνευτικές προσεγγίσεις στη μουσειακή θεωρία και πρακτική, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 70:53-58)
- Μουσοῦρη, Θ., 1999, Έρευνα κοινού και αξιολόγηση στα Μουσεία, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72:56-61)
- Μπιανκίνι, Φ. – Πάρσονς, Μ., (eds), 1994, *Πολιτιστική Πολιτική και Αναζωογόνηση των πόλεων*, Αθήνα: ΕΕΤΑΑ
- Νάκου, Ε., 2001, *Μουσεία: Εμείς, τα Πράγματα και ο Πολιτισμός*, Αθήνα: Νήσος
- Ohmae, K., 1993, The rise of the region – state, *Foreign Affairs* 72(2):78-87

Οικονόμου, Μ., 1999, Μουσεία για τους Ανθρώπους ή για τα Αντικείμενα;, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72:50-55)

ΟΠΕΠ Α.Ε., <http://www.hch.culture.gr>

Ο'Regan, T., 1992, (Mis)taking policy: Notes on the cultural policy debate, *Cultural Studies*, Vol. 6, no. 3

Παπαγιάννης, Δ., 1995, *Ο Πολιτισμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα – Κομοτηνή:
Αντ. Σάκουλας

Peacock, A., 1994, *Future for the Past. The Political Economy of Heritage*,
Edinburgh

Pearce, S., 1992, *Museums, Objects and Collections: A Cultural Study*, Leicester and
London: Leicester University Press

- 1994, (ed.), *Interpreting Objects and Collections*, Leicester Readers in Museum
Studies, London, Routledge

- 1995, (ed.), *Art in Museums*, London: Athlone

- 1997, (ed.), *Experiencing Material Culture in the Western World*, Leicester and
London: Leicester University Press

- 1999, Μελετώντας τα Μουσεία: Νέες ανάγκες και νέες προσεγγίσεις,
Αρχαιολογία και Τέχνες 70:47-49

Perez, C., 1983, Structural Change and the Assimilation of New Technologies, in the
Economic and Social System, *Futures*, 15:357-375

Rifkin, J., *Η Νέα Εποχή της Πρόσβασης*, Αθήνα, «Νέα Σύνορα» - Α.Α. Λιβάνη

Riviere, G., H., 1985, *Museum*, 148, UNESCO

Robins, K., 1997, What in the world's going on?, in Du Guy, P., (ed.), 1997,
Production of Culture/Cultures of Production, London, Sage
Publications

Said, E., 1978, *Orientalism*, NY, Basic Books

- 1996, *Κουλτούρα και Ιμπεριαλισμός*, Αθήνα: Νεφέλη

Samis, P., ..., Points of Departure: Curators and Educators Collaborate to Prototype
a "Museum of the Future", in *Cultural Heritage and Technologies in the
Third Millennium*, pp. 623-637

Σαρίκας, Ζ., 1984, *Εισαγωγή, Τέχνη και Μαζική Κουλτούρα*, Αθήνα: Ύψιλον

Sayr, S., Wetterlund, K., 2003, Addressing Multiple Audiences with Multiple
Interfaces to The AMICO Library™, *Archives and Museum
Informatics*, <http://www.archimuse.com/mw2003/papers/sayre/sayre.html>

- Smith, S., 1989, Museums, Artifacts and Meanings, in Vergo, P., 1989, *The New Museology*, London: Reaktion Books
- Στενού, Κ., 2002, Παγκοσμιοποίηση και αναδιπλώσεις της ταυτότητας, Πρακτικά Συνεδρίου, 2002, *Α' Παγκόσμια Συνάντηση Θρησκειών και Πολιτισμών*, Κύπρος: Μονή Κήκκου
- Swift, F., 2000, Interpretation Strategies, *Museum Practice*, 5(1):50-52
- Tomasseli, K., 1992, From resistance to policy research, *Text*, no.1
- UNESCO, Culture and Development, <http://www.unesco.org/culture/development/>
- UNESCO, 2000, Rethinking Cultural Policies, *Our Creative Diversity*, www.unesco.org/culture/policies/ocd/html_eng/chapter9.shtml
-
- Veblen, T., 1970, *The Theory of the Leisure Class; An Economic Study of Institutions*, London: Unwin
- Vergo, P., 1999, Επανεξέταση της «Νέας Μουσειολογίας», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 70:50-52.
- Williams, R., 1994, *Κουλτούρα και Ιστορία*, Αθήνα: Γνώση
- Wiesand & Cliche, 2003, Cultural Policies in Europe, *Compendium*, <http://www.culturalpolicies.net>
- Χρυσόγονος, Κ., 2002, *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*, β' έκδ., Αθήνα – Κομοτηνή: Αντ. Σάκκουλας
- Υπηρεσία Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος «Κοινωνία της Πληροφορίας», <http://www.infosoc.gr>
- Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000 – 2006, <http://www.mnec.gr/ministry/kps/2000.htm>
- Υπουργείο Πολιτισμού <http://www.culture.gr>
- Zetterholm, S., 1994, Introduction: Cultural Diversity and Common Policies, in Zetterholm, S., (ed.), 1994, *National Cultures and European Integration*, Oxford: Berg

Παράρτημα

I.	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Πολιτισμός».....	i
II.	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας»	xi
III.	Παρουσίαση της υφιστάμενης κατάστασης	xviii
IV.	Συνολική αποτίμηση της υφιστάμενης κατάστασης	xxii
V.	Παραδείγματα κοινοπραξιών για την αξιοποίηση του πολιτιστικού περιεχομένου από το διεθνή χώρο	xxiii

---

I. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Πολιτισμός»

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Πολιτισμός», υποβλήθηκε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 10-4-2001 και εγκρίθηκε με την απόφαση Ε (2001) 280/19-3-01, ενώ τροποποιήθηκε περαιτέρω με την απόφαση C (2001) 2010/26-7-01. Το Συμπλήρωμα Προγραμματισμού εγκρίθηκε από την Επιτροπή Παρακολούθησης του Ε.Π. «Πολιτισμός» στις 19-6-01.

Το καθ' ύλην αρμόδιο υπουργείο για την υλοποίηση αυτού του προγράμματος είναι το ΥΠΠΟ, το οποίο προβαίνει στην υλοποίηση των προτεραιοτήτων του και σε συνεργασία με τις κεντρικές του διευθύνσεις και τις αποκεντρωμένες υπηρεσίες του.

Το Πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από το Ελληνικό Κράτος (ΥΠΠΟ) και την Ε.Ε. (ΕΤΠΑ). Το τελευταίο, ως διαρθρωτικό Ταμείο, συμβάλλει κυρίως στην επίτευξη του στόχου της ανάπτυξης και της διαρθρωτικής προσαρμογής των αναπτυξιακά καθυστερημένων περιφερειών και στην οικονομική και κοινωνική ανασυγκρότηση των περιοχών που αντιμετωπίζουν διαρθρωτικές δυσκολίες.

Το συνολικό κόστος του ανέρχεται στα 604,9 MEUR, από τα οποία η κοινοτική συμμετοχή καλύπτει τα 414,3 MEUR, η εθνική τα 176,1 MEUR και η ιδιωτική τα υπόλοιπα 14,5 MEUR. Το ποσοστό του προϋπολογισμού του Ε.Π. «Πολιτισμός» επί του αντίστοιχου του Γ' ΚΠΣ ανέρχεται στο 1,27% (Πηγή:Υπηρεσία Διαχείρισης Ε.Π. «Πολιτισμός»).

Οι προτεραιότητες του Επιχειρησιακού προγράμματος «Πολιτισμός» περιγράφονται συνοπτικά ως εξής:

- **Προτεραιότητα 1: Προστασία και ανάδειξη της Πολιτιστικής Κληρονομιάς.**
  - Μέτρο 1.1. Αναβάθμιση Υφιστάμενης και Δημιουργία Νέας Υποδομής Μουσείων - Βελτίωση Προσφερομένων Υπηρεσιών
  - Μέτρο 1.2. Προστασία και Ανάδειξη Μνημείων, Συνόλων και Αρχαιολογικών Χώρων
- **Προτεραιότητα 2: Ανάπτυξη του Σύγχρονου Ελληνικού Πολιτισμού.**
  - Μέτρο 2.1. Ενίσχυση Υποδομών και Μεγάλων Επικοινωνιακών Γεγονότων Σύγχρονου Πολιτισμού
  - Μέτρο 2.2. Ολοκλήρωση Μητροπολιτικών Συνεδριακών και Πολιτιστικών Κέντρων
- **Προτεραιότητα 3: Τεχνική Βοήθεια**
  - Μέτρο 3.1. Διαχείριση, Λειτουργία, Παρακολούθηση και Έλεγχος του Προγράμματος
  - Μέτρο 3.2. Υποστήριξη της Εφαρμογής και Υλοποίησης του Προγράμματος

Έτσι, στη βάση των παραπάνω προτεραιοτήτων, οι στρατηγικοί άξονες στον τομέα του πολιτισμού για την περίοδο 2000-2006 είναι οι ακόλουθοι:

- **Προστασία και Ανάδειξη της Πολιτιστικής Κληρονομιάς**
- **Ανάπτυξη του σύγχρονου πολιτισμού**
- **Ανάπτυξη του τομέα του Πολιτισμού στην Κοινωνία της Πληροφορίας.**
  - Ο συγκεκριμένος άξονας αποτελεί αντικείμενο του Μέτρου «Τεκμηρίωση, Αξιοποίηση και Ανάδειξη του Ελληνικού Πολιτισμού» που περιλαμβάνεται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας», όπου προβλέπονται ενέργειες ενίσχυσης του τομέα του Πολιτισμού στην Κοινωνία της Πληροφορίας, με Κοινοτική συμμετοχή (ΕΤΠΑ) της τάξης των 80 εκατομμυρίων ευρώ. Επίσης, εξειδικεύεται και σε άλλες παρεμβάσεις που εντάσσονται σε επιμέρους προγράμματα για την ενίσχυση της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης
- **Περιφερειακή Ανάπτυξη της Απασχόλησης**
  - Ο συγκεκριμένος άξονας αναγνωρίζει ότι ο τομέας του πολιτισμού αποτελεί ισχυρό παράγοντα ισόρροπης ανάπτυξης των περιφερειών και συμβάλλει ιδιαίτερα στην περιφερειακή ανάπτυξη της απασχόλησης, με την προώθηση υποδομών και δραστηριοτήτων της πολιτιστικής κληρονομιάς και του σύγχρονου πολιτισμού. Η διάσταση αυτή εξειδικεύεται κατά κύριο στα σχετικά με τον πολιτισμό έργα – ενέργειες στα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα.
- **Ενίσχυση και εξειδίκευση του Ανθρώπινου Δυναμικού.**
  - Ο συγκεκριμένος άξονας εξειδικεύεται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανθρώπινοι Πόροι» όπου προβλέπονται ενέργειες ενίσχυσης του ανθρώπινου δυναμικού στον Τομέα του Πολιτισμού, με Κοινοτική συμμετοχή (ΕΚΤ) της τάξης των 70 εκατ. ευρώ (Πηγή: Ε.Π. «Πολιτισμός»).

Ως ενδιαμέσος φορέας, για την υλοποίηση και την κατανομή των δράσεων του Ε.Π. «Πολιτισμός» στους τελικούς δικαιούχους, έχει οριστεί ο Οργανισμός Προβολής Ελληνικού Πολιτισμού Α.Ε. Ο συγκεκριμένος οργανισμός, ανάμεσα στα άλλα, έχει ως σκοπό την προβολή και ανάδειξη της ελληνικής κληρονομιάς και του πολιτιστικού δυναμικού της χώρας, με δράσεις που δίνουν έμφαση και σε ψηφιακές εφαρμογές. Για το σκοπό αυτό έχει συσταθεί και η Διεύθυνση ψηφιακών εφαρμογών, που είναι επιφορτισμένη με τις εξής αρμοδιότητες:

  - Εκπόνηση ή ανάθεση μελετών για την υλοποίηση έργων και σχεδίων δράσης, σχετικών με την ανάδειξη του πολιτισμού στην Κοινωνία της Πληροφορίας.

- Υλοποίηση, επιστασία και παρακολούθηση έργων ανάπτυξης πληροφοριακών συστημάτων και αντίστοιχων υποδομών για λογαριασμό του Υπουργείου Πολιτισμού, μετά από απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, με στόχο τη δημιουργία ελληνικού ψηφιακού πολιτιστικού αποθέματος.
- Διαχείριση, μέριμνα για διαρκή τεχνική υποστήριξη και παραγωγική λειτουργία των συστημάτων που θα αναπτυχθούν από τα παραπάνω έργα, καθώς και σχεδιασμό προγραμμάτων εκπαίδευσης για τους τελικούς χρήστες αυτών των συστημάτων.
- Σχεδιασμό και υλοποίηση καινοτόμων έργων και δράσεων πληροφορικής και επικοινωνιών, με στόχο την ταυτόχρονη ηλεκτρονική προβολή και κάλυψη σημαντικών πολιτιστικών γεγονότων, καθώς και δημιουργία "εικονικών" γεγονότων της πολιτιστικής κληρονομιάς και του σύγχρονου πολιτιστικού αποθέματος της χώρας στο διαδίκτυο.
- Ευθύνη για την συμμετοχή στην τεχνική υποστήριξη και εξέλιξη του κεντρικού κόμβου ΟΔΥΣΣΕΑΣ του ελληνικού πολιτισμού στο διαδίκτυο καθώς και επέκταση και αναβάθμιση του πανελλαδικού πολιτιστικού δικτύου δεδομένων.
- Ανάπτυξη αξιοποιήσιμων, ποιοτικά και οικονομικά, ηλεκτρονικών εκδόσεων με πολιτιστικό περιεχόμενο.
- Σχεδιασμό, ανάπτυξη, διαχείριση και μέριμνα για διαρκή υποστήριξη του ηλεκτρονικού καταστήματος της εταιρείας στο διαδίκτυο καθώς και μέριμνα για την ηλεκτρονική προώθηση των πωλήσεων.
- Σχεδιασμός, ευθύνη ανάπτυξης, επιστασία και μέριμνα για την τεχνική υποστήριξη και συντήρηση των πληροφοριακών συστημάτων που υποστηρίζουν την λειτουργία όλων των Υπηρεσιακών Μονάδων του Οργανισμού.
- Συμμετοχή σε εθνικά και διεθνή ερευνητικά και αναπτυξιακά προγράμματα, σχετικών με την εφαρμογή νέων τεχνολογιών στον πολιτισμό.
- Μέριμνα καθιέρωσης προτύπων και συστημάτων διασφάλισης ποιότητας των παραγομένων ψηφιακών προϊόντων και υπηρεσιών.
- Συμβουλευτική και γνωμοδοτική υποστήριξη του Υπουργείου Πολιτισμού σε θέματα τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών (Πηγή: ΥΠΠΟ).

Μέχρι στιγμής έχουν διενεργηθεί οκτώ προσκλήσεις υποβολής προτάσεων έργων, στο πλαίσιο του Ε.Π. «Πολιτισμός», τα οποία θα ολοκληρωθούν μέχρι τις 31/12/2006. Το περιεχόμενο των προσκλήσεων συνοπτικά έχει ως εξής:

12/09/01: Α' Πρόσκληση Μέτρου 1.1. «Αναβάθμιση υφιστάμενης και δημιουργία νέας υποδομής μουσείων – Βελτίωση προσφερόμενων υπηρεσιών», με προτεινόμενο προϋπολογισμό 172,8 MEUR και με τις εξής κατηγορίες πράξεων:

- Την κατασκευή νέων και την ανακαίνιση / επέκταση υφιστάμενων κτιριακών υποδομών μουσείων και κτιριακών υποδομών οριζόντιας υποστήριξης (αποθήκες, εργαστήρια συντήρησης) συμπεριλαμβανομένης και της διαμόρφωσης - αναδιαμόρφωσης του περιβάλλοντος χώρου των κτιρίων.
- Την εγκατάσταση ή/και αναβάθμιση βασικού εξοπλισμού λειτουργίας καθώς και Η/Μ εξοπλισμού (π.χ. συστήματα φύλαξης, πυρασφάλειας, κλιματισμού και θέρμανσης, φωτισμού, κλπ).
- Την εγκατάσταση ή/και αναβάθμιση ειδικού εκθεσιακού, επιστημονικού, εργαστηριακού, και λοιπού εξοπλισμού των Μουσείων, και γενικότερα της υλικοτεχνικής τους υποδομής που συντελεί στη βελτίωση όλων των κύριων λειτουργιών τους (τεκμηρίωση, ψηφιοποίηση εκθεμάτων, συντήρηση, αποθήκες, εκθέσεις).
- Την έκθεση / επανέκθεση των μόνιμων συλλογών τους σύμφωνα με τις σύγχρονες επιστημονικές κατευθύνσεις και μουσειολογικές μεθόδους, ώστε να καταστούν πιο προσιτές και κατανοητές από το ευρύ κοινό.
- Τη διοργάνωση περιοδικών εκθέσεων, με έμφαση σε μεγάλες εκθέσεις με εκθέματα από άλλα μουσεία της Ελλάδας και του εξωτερικού και με ιδιαίτερη έμφαση στην αξιοποίηση των ευκαιριών που δημιουργούνται στο πλαίσιο των εκδηλώσεων της πολιτιστικής Ολυμπιάδας (2000-2004), της τέλεσης των Ολυμπιακών αγώνων στην Αθήνα το 2004, καθώς και της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης - Πάτρα 2006.
- Τη δημιουργία κόμβων στο διαδίκτυο, παραγωγή και διάθεση CD-ROM, κλπ.
- Τη διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων.
- Την παραγωγή και διάδοση πληροφοριακού υλικού (κατάλογοι, οδηγοί και άλλο υλικό σε έντυπη και σε ηλεκτρονική μορφή).
- Την υποστήριξη της παραγωγής και διανομής αντιγράφων και πωλητέων ειδών.
- Τη δημιουργία σύγχρονων και ελκυστικών πωλητηρίων και αναψυκτηρίων, τα οποία μπορούν να αποτελέσουν σημαντική πηγή εσόδων για τα Μουσεία.
- Τη δημιουργία και εξοπλισμό χώρων πολλαπλών χρήσεων που θα είναι κατάλληλοι και για την φιλοξενία εκδηλώσεων σύγχρονου πολιτισμού (εκθέσεις εικαστικών, μουσικές εκδηλώσεις, παραστάσεις, κλπ).

- Την υλοποίηση παράλληλων εκδηλώσεων, όπως διαλέξεις, παρουσιάσεις βιβλίων, ημερίδες ή μικρά συνέδρια, εκδηλώσεις Σύγχρονου Πολιτισμού, όπως μικρές μουσικές εκδηλώσεις και εκθέσεις εικαστικών, που μπορούν να πλαισιώνουν μεγάλα επικοινωνιακά γεγονότα ή και να αποτελούν αυτόνομες πρωτοβουλίες.
- Τη δημιουργία και υποστήριξη διακρατικών δικτύων συνεργασίας και ανταλλαγών ανάμεσα σε Μουσεία της Ελλάδας και του εξωτερικού.
- Τυχόν άλλη ενέργεια που θα συμβάλει στην υλοποίηση των στόχων του Μέτρου.

12/09/01 Α' Πρόσκληση Μέτρου 1.2. «Προστασία και Ανάδειξη Μνημείων, Συνόλων και Αρχαιολογικών Χώρων», με προτεινόμενο προϋπολογισμό 148,5 MEUR, και με τις εξής κατηγορίες πράξεων:

- Τη συντήρηση, στερέωση, και αναστήλωση μνημείων, συνόλων και αρχαιολογικών χώρων.
- Την προβολή και ανάδειξη μνημείων και αρχαιολογικών χώρων (φωτισμός, αποψιλώσεις, φυτεύσεις, διαμορφώσεις, αποχωματώσεις, επιχωματώσεις, διευθέτηση αρχιτεκτονικών μελών, συστήματα πυρόσβεσης και φύλαξης, περίφραξη, χάραξη διαδρομών, τοποθέτηση σήμανσης και ενημερωτικών πινακίδων, κλπ).
- Τη δημιουργία δικτύων - διαδρομών μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και μουσείων (οργάνωση διαδρομών, τοποθέτηση σήμανσης και ενημερωτικών πινακίδων εκτός αρχαιολογικών χώρων, παραγωγή και διακίνηση ενημερωτικού υλικού κλπ).
- Την ανακαίνιση υπαρχόντων μνημείων, ενδεχόμενα και με τη επέκτασή τους και την κατασκευή προσθηκών, καθώς και την εγκατάσταση του απαραίτητου εξοπλισμού, με στόχο την επαναλειτουργία τους και την ανάπτυξη σε αυτά σύγχρονων πολιτιστικών δραστηριοτήτων.
- Τη δημιουργία σύγχρονων και ελκυστικών χώρων εξυπηρέτησης κοινού και προβολής των Μνημείων και Αρχαιολογικών Χώρων (πωλητήρια, αναψυκτήρια, κλπ).
- Τη δημιουργία κόμβων στο διαδίκτυο, παραγωγή και διάθεση CD-ROM, κλπ.
- Την παραγωγή και διάδοση πληροφοριακού υλικού (οδηγοί, χάρτες και άλλο υλικό σε έντυπη και σε ηλεκτρονική μορφή) για την ερμηνεία και προβολή των μνημείων, συνόλων και αρχαιολογικών χώρων.
- Τη διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων καθώς και εκδηλώσεων σύγχρονου Πολιτισμού (μουσικές εκδηλώσεις, θεατρικές παραστάσεις, κλπ.)

- Την προώθηση έρευνας, τεχνολογίας, νέων υλικών και τεχνικών για χρήση στην Αρχαιολογία.
- Τυχόν άλλη ενέργεια που θα συμβάλει στην υλοποίηση των στόχων του Μέτρου.

12/09/01 Α' Πρόσκληση Μέτρου 2.1. «Ενίσχυση υποδομών και μεγάλων επικοινωνιακών γεγονότων σύγχρονου πολιτισμού», με προτεινόμενο προϋπολογισμό 13,6 MEUR, και με τις εξής κατηγορίες πράξεων:

- Την κατασκευή, ανακαίνιση ή/και επέκταση κτιριακών υποδομών, συμπεριλαμβανομένης και της διαμόρφωσης - αναδιαμόρφωσης του περιβάλλοντος χώρου.
- Την εγκατάσταση ή/και αναβάθμιση βασικού εξοπλισμού λειτουργίας καθώς και Η/Μ εξοπλισμού (π.χ. συστήματα φύλαξης, πυρασφάλειας, κλιματισμού και θέρμανσης, φωτισμού, κλπ).
- Την εγκατάσταση ή/και αναβάθμιση του ειδικού εξοπλισμού, και γενικότερα της υλικοτεχνικής υποδομής.

26/03/02 Πρόσκληση Μέτρου 2.2. «Ολοκλήρωση Μητροπολιτικών Συνεδριακών και Πολιτιστικών Κέντρων», με προτεινόμενο προϋπολογισμό 114 MEUR, και με τις εξής κατηγορίες πράξεων:

- τη μελέτη και κατασκευή κτιρίου το οποίο περιλαμβάνει Μεγάλη Αίθουσα Πολλαπλών Χρήσεων, Μικρή Αίθουσα Πολλαπλών Χρήσεων, Αίθουσα Banquet και μικρές Συνεδριακές Αίθουσες, με τους βοηθητικούς τους χώρους για την εξυπηρέτηση Συνεδριακών, Πολιτιστικών και Εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων,
- τη μελέτη και κατασκευή Υπόγειου Σταθμού Αυτοκινήτων,
- τη μελέτη και κατασκευή βοηθητικών χώρων υποστήριξης των συνεδριακών, πολιτιστικών και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών,
- τη μελέτη και κατασκευή των προσβάσεων στο κτιριακό συγκρότημα, τόσο από τις περιβάλλουσες οδούς όσο και από τον παρακείμενο σταθμό του Μετρό,
- τη μελέτη και κατασκευή του περιβάλλοντος χώρου, ο οποίος θα περιλαμβάνει την κάλυψη των υπογείων κατασκευών, κτισμάτων, κλπ. με φυτικές γαίες κατάλληλες και ικανές να αποκαταστήσουν το επιβαλλόμενο πράσινο (δενδροφυτεύσεις κλπ.) και να το διατηρήσουν σε πλήρη και διαρκή ακμή και ανάπτυξη,

- τη μελέτη και κατασκευή της απαραίτητης προσαρμογής και των συμπληρώσεων του υφιστάμενου κτιρίου, προκειμένου να αποτελεί ενιαίο κτιριολογικό και λειτουργικό σύνολο με το κατασκευαζόμενο έργο.

Όσον αφορά στο έργο της Ολοκλήρωσης του Συνεδριακού και Πολιτιστικού Κέντρου Θεσσαλονίκης, το Μέτρο περιλαμβάνει μελέτες, έργα, προμήθειες, υπηρεσίες και άλλες ενέργειες που έχουν ως αντικείμενο ενδεικτικά:

- τη μελέτη και κατασκευή του Κτιρίου Β' του Συνεδριακού και Πολιτιστικού Κέντρου Θεσσαλονίκης (Μουσική Βιβλιοθήκη, Μουσείο Μουσικής, Συνεδριακές λειτουργίες συμπληρωματικές του κτιρίου Α', Αίθουσες Πολλαπλών Χρήσεων, Χώροι υποδοχής και εξυπηρέτησης κοινού - φουαγιέ, αποθηκευτικοί χώροι και χώροι συμπληρωματικοί για τη λειτουργία της σκηνής του Α' κτιρίου,
- τη μελέτη και κατασκευή του συνόλου των χώρων στάθμευσης του Συνεδριακού και Πολιτιστικού Κέντρου (κτίριο Α' και κτίριο Β').

01/08/02 Β' Πρόσκληση Μέρους 1.1. «Αναβάθμιση υφιστάμενης και δημιουργία νέας υποδομής μουσείων - Βελτίωση προσφερομένων υπηρεσιών», με προτεινόμενο προϋπολογισμό 19,516 MEUR, και με τις εξής κατηγορίες πράξεων:

- Την κατασκευή νέων και την ανακαίνιση / επέκταση υφιστάμενων κτιριακών υποδομών μουσείων και κτιριακών υποδομών οριζόντιας υποστήριξης (αποθήκες, εργαστήρια συντήρησης) συμπεριλαμβανομένης και της διαμόρφωσης - αναδιαμόρφωσης του περιβάλλοντος χώρου των κτιρίων.
- Την εγκατάσταση ή/και αναβάθμιση βασικού εξοπλισμού λειτουργίας καθώς και Η/Μ εξοπλισμού (π.χ. συστήματα φύλαξης, πυρασφάλειας, κλιματισμού και θέρμανσης, φωτισμού, κλπ).
- Την εγκατάσταση ή/και αναβάθμιση ειδικού εκθεσιακού, επιστημονικού, εργαστηριακού, και λοιπού εξοπλισμού των Μουσείων, και γενικότερα της υλικοτεχνικής τους υποδομής που συντελεί στη βελτίωση όλων των κύριων λειτουργιών τους (τεκμηρίωση, ψηφιοποίηση εκθεμάτων, συντήρηση, αποθήκες, εκθέσεις).
- Την έκθεση / επανέκθεση των μόνιμων συλλογών τους σύμφωνα με τις σύγχρονες επιστημονικές κατευθύνσεις και μουσειολογικές μεθόδους, ώστε να καταστούν πιο προσιτές και κατανοητές από το ευρύ κοινό.
- Τη διοργάνωση περιοδικών εκθέσεων, με έμφαση σε μεγάλες εκθέσεις με εκθέματα από άλλα μουσεία της Ελλάδας και του εξωτερικού και με ιδιαίτερη έμφαση στην αξιοποίηση των ευκαιριών που δημιουργούνται στο πλαίσιο των εκδηλώσεων της πολιτιστικής Ολυμπιάδας (2000-2004), της τέλεσης των

Ολυμπιακών αγώνων στην Αθήνα το 2004, καθώς και της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης - Πάτρα 2006.

- Τη δημιουργία κόμβων στο διαδίκτυο, παραγωγή και διάθεση CD-ROM, κλπ.
  - Τη διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων.
  - Την παραγωγή και διάδοση πληροφοριακού υλικού (κατάλογοι, οδηγοί και άλλο υλικό σε έντυπη και σε ηλεκτρονική μορφή).
  - Την υποστήριξη της παραγωγής και διανομής αντιγράφων και πωλητέων ειδών.
  - Τη δημιουργία σύγχρονων και ελκυστικών πωλητηρίων και αναψυκτηρίων, τα οποία μπορούν να αποτελέσουν σημαντική πηγή εσόδων για τα Μουσεία.
-
- Τη δημιουργία και εξοπλισμό χώρων πολλαπλών χρήσεων που θα είναι κατάλληλοι και για την φιλοξενία εκδηλώσεων σύγχρονου πολιτισμού (εκθέσεις εικαστικών, μουσικές εκδηλώσεις, παραστάσεις, κλπ).
  - Την υλοποίηση παράλληλων εκδηλώσεων, όπως διαλέξεις, παρουσιάσεις βιβλίων, ημερίδες ή μικρά συνέδρια, εκδηλώσεις Σύγχρονου Πολιτισμού, όπως μικρές μουσικές εκδηλώσεις και εκθέσεις εικαστικών, που μπορούν να πλαισιώνουν μεγάλα επικοινωνιακά γεγονότα ή και να αποτελούν αυτόνομες πρωτοβουλίες.
  - Τη δημιουργία και υποστήριξη διακρατικών δικτύων συνεργασίας και ανταλλαγών ανάμεσα σε Μουσεία της Ελλάδας και του εξωτερικού.
  - Τυχόν άλλη ενέργεια που θα συμβάλει στην υλοποίηση των στόχων του Μέτρου.

01/08/02 Β' Πρόσκληση του Μέτρου 1.2. «Προστασία και Ανάδειξη Μνημείων, Συνόλων και Αρχαιολογικών Χώρων», με προτεινόμενο προϋπολογισμό 16,875 MEUR, και με τις εξής κατηγορίες πράξεων:

- Τη συντήρηση, στερέωση, και αναστήλωση μνημείων, συνόλων και αρχαιολογικών χώρων,
- Την προβολή και ανάδειξη μνημείων και αρχαιολογικών χώρων (φωτισμός, αποφυλώσεις, φυτεύσεις, διαμορφώσεις, αποχωματώσεις, επιχωματώσεις, διευθέτηση αρχιτεκτονικών μελών, συστήματα πυρόσβεσης και φύλαξης, περίφραξη, χάραξη διαδρομών, τοποθέτηση σήμανσης και ενημερωτικών πινακίδων, κλπ),
- Τη δημιουργία δικτύων - διαδρομών μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και μουσείων (οργάνωση διαδρομών, τοποθέτηση σήμανσης και ενημερωτικών πινακίδων εκτός αρχαιολογικών χώρων, παραγωγή και διακίνηση ενημερωτικού υλικού κλπ),

- Την ανακαίνιση υπαρχόντων μνημείων, ενδεχόμενα και με τη επέκτασή τους και την κατασκευή προσθηκών, καθώς και την εγκατάσταση του απαραίτητου εξοπλισμού, με στόχο την επαναλειτουργία τους και την ανάπτυξη σε αυτά σύγχρονων πολιτιστικών δραστηριοτήτων,
- Τη δημιουργία σύγχρονων και ελκυστικών χώρων εξυπηρέτησης κοινού και προβολής των Μνημείων και Αρχαιολογικών Χώρων (πωλητήρια, αναψυκτήρια, κλπ),
- Τη δημιουργία κόμβων στο διαδίκτυο, παραγωγή και διάθεση CD-ROM, κλπ.,
- Την παραγωγή και διάδοση πληροφοριακού υλικού (οδηγοί, χάρτες και άλλο υλικό σε έντυπη και σε ηλεκτρονική μορφή) για την ερμηνεία και προβολή των μνημείων, συνόλων και αρχαιολογικών χώρων,
- Τη διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, καθώς και εκδηλώσεων σύγχρονου Πολιτισμού (μουσικές εκδηλώσεις, θεατρικές παραστάσεις, κλπ.),
- Την προώθηση έρευνας, τεχνολογίας, νέων υλικών και τεχνικών για χρήση στην Αρχαιολογία,
- Τυχόν άλλη ενέργεια που θα συμβάλει στην υλοποίηση των στόχων του Μέτρου.

12/08/02 Β' Πρόσκληση του Μέτρου 2.1. «Ενίσχυση υποδομών και μεγάλων επικοινωνιακών γεγονότων σύγχρονου πολιτισμού», με προτεινόμενο προϋπολογισμό 85 MEUR, και με τις εξής κατηγορίες πράξεων:

Α) Όσον αφορά στις υφιστάμενες και νέες υποδομές Σύγχρονου Πολιτισμού και στα Πολιτιστικά Δίκτυα της Επικράτειας Πολιτισμού:

- Την κατασκευή, ανακαίνιση ή/και επέκταση κτιριακών υποδομών, συμπεριλαμβανομένης και της διαμόρφωσης - αναδιαμόρφωσης του περιβάλλοντος χώρου,
- Την εγκατάσταση ή/και αναβάθμιση βασικού εξοπλισμού λειτουργίας καθώς και Η/Μ εξοπλισμού (π.χ. συστήματα φύλαξης, πυρασφάλειας, κλιματισμού και θέρμανσης, φωτισμού, κλπ),
- Την εγκατάσταση ή/και αναβάθμιση του ειδικού εξοπλισμού, και γενικότερα της υλικοτεχνικής υποδομής,
- Τη δημιουργία κόμβων στο διαδίκτυο, παραγωγή και διάθεση CD-ROM, κλπ,
- Τη διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για παιδιά διαφόρων ηλικιών,
- Την υλοποίηση παράλληλων εκδηλώσεων, όπως διαλέξεις, παρουσιάσεις βιβλίων, ημερίδες ή μικρά συνέδρια, που μπορούν να πλαισιώνουν μεγάλα επικοινωνιακά γεγονότα ή και να αποτελούν αυτόνομες πρωτοβουλίες,
- Τυχόν άλλη ενέργεια που θα συμβάλλει στην υλοποίηση των στόχων του Μέτρου 2.1.

Β) Όσον αφορά στα μεγάλα επικοινωνιακά γεγονότα Σύγχρονου Πολιτισμού και στα Πολιτιστικά Δίκτυα της Επικράτειας Πολιτισμού, έμφαση θα δοθεί στις ακόλουθες κατευθύνσεις:

- Σε ενέργειες που θα αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες που παρέχονται από τις κορυφαίες διεθνείς διοργανώσεις που θα γίνουν στην Ελλάδα κατά την προσεχή χρονική περίοδο: Πολιτιστική Ολυμπιάδα 2000-2004, Ολυμπιακοί Αγώνες 2004, Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης- Πάτρα 2006, κ.α.,
  - Σε ενέργειες ενίσχυσης και προώθησης εθνικών πολιτιστικών θεσμών και εκδηλώσεων, ώστε αυτοί να αποτελέσουν κόμβους ευρύτερων διευρωπαϊκών δικτύων ανταλλαγών και συνεργασίας,
-
- Σε ενέργειες ενίσχυσης και προώθησης σημαντικών εκδηλώσεων και γεγονότων των Πολιτιστικών Δικτύων της χώρας,
  - Σε ενέργειες ενίσχυσης και προώθησης θεσμών διακρατικής συνεργασίας, με έμφαση στη συνεργασία των χωρών της Ε.Ε., των Βαλκανικών και Παρευξείνιων χωρών και των χωρών στις οποίες έχουν αναπτυχθεί κοινότητες του απόδημου ελληνισμού,
  - Σε τυχόν άλλη ενέργεια που θα συμβάλλει στην υλοποίηση των στόχων του Μέτρου 2.1.

19/09/02 Προκήρυξη ανοικτού διαγωνισμού για την επιλογή Αναδόχου του έργου "Συμβούλου Ενδιάμεσης Αξιολόγησης του Επιχειρησιακού Προγράμματος "Πολιτισμός" 2000-2006".

Για τις κατηγορίες πράξεων των Μέτρων 1.1. και 1.2., ως δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι μπορούν να συμμετάσχουν φορείς από τις παρακάτω κατηγορίες:

- Το Υπουργείο Πολιτισμού (Κεντρικές και Περιφερειακές Υπηρεσίες),
- Εποπτευόμενοι φορείς από το Υπουργείο Πολιτισμού (ΝΠΔΔ, ΝΠΙΔ και φορείς του ευρύτερου Δημόσιου τομέα,
- ΝΠΙΔ μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα (Ιδρύματα, Συλλόγους, μη Κυβερνητικές Οργανώσεις) που αναπτύσσουν σημαντική πολιτιστική δραστηριότητα.

Για τις κατηγορίες των πράξεων του Μέτρου 2.1. ο παραπάνω κατάλογος συμπληρώνεται και με τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Φορείς και Επιχειρήσεις που ελέγχονται από αυτούς και δεν έχουν εμπορική ή παραγωγική δραστηριότητα. Ειδικότερα για τις κατηγορίες των πράξεων του 2.2. ως μόνιμοι δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι ορίζονται ο ΟΜΜΑ και ο ΟΜΜΘ.

II. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας»

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας» εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή με την απόφαση C (2001) 551, 14/03/2001. Το Συμπλήρωμα Προγραμματισμού εγκρίθηκε από την Επιτροπή Παρακολούθησης του Ε.Π. «Κοινωνία της Πληροφορίας» (ΚτΠ) με την απόφαση 1/14-05-2001 και δεν έχει υποστεί τροποποιήσεις.

Ο χαρακτήρας του Ε.Π. «ΚτΠ» είναι καινοτομικός και διαπερνά οριζόντια διαφορετικές κυβερνητικές υπηρεσίες. Σχεδιάστηκε για να είναι ένα σύνολο ολοκληρωμένων και συμπληρωματικών παρεμβάσεων, σε διάφορους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής, έτσι ώστε να μπορέσουν να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες για την ανάπτυξη της ΚτΠ στην Ελλάδα. Στόχος του είναι να εφαρμοστούν τα σημαντικότερα σημεία της Λευκής Βίβλου της ελληνικής κυβέρνησης με τίτλο «Η Ελλάδα στην Κοινωνία της Πληροφορίας: Στρατηγική και Δράσεις» του 1999¹ και, παράλληλα, να επιτευχθούν οι στόχοι που τέθηκαν στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας “eEurope” και του Σχεδίου Δράσης “eEurope 2002”. (Ε.Π. «ΚτΠ»).

Τα καθ’ ύλην αρμόδια υπουργεία για την υλοποίηση του εν λόγω Επιχειρησιακού Προγράμματος είναι το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, και συγκεκριμένα η Ειδική Γραμματεία για την Κοινωνία της Πληροφορίας, καθώς και το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης. Το συνολικό κόστος του προγράμματος ανέρχεται σε 2.839,1 MEUR, εκ των οποίων η δημόσια δαπάνη είναι 2.269,6 MEUR (το 79,94% του συνολικού κόστους του Ε.Π.) και η ιδιωτική συμμετοχή 569,5 MEUR (20,06% του συνολικού κόστους του Ε.Π.). Περαιτέρω, η δημόσια δαπάνη αναλύεται σε κοινοτική συμμετοχή, μέσω Ε.Τ.Π.Α. & Ε.Κ.Τ., σε 1.702,2 MEUR (75% της δημόσιας δαπάνης) και εθνική συμμετοχή σε 567,4 MEUR (25% της δημόσιας δαπάνης). Το ποσοστό του προϋπολογισμού του προγράμματος σε σχέση με τον αντίστοιχο συνολικό του Γ’ ΚΠΣ, ανέρχεται στο 6% (ό.π.).

Οι στόχοι και η στρατηγική του προγράμματος βασίζονται στις ακόλουθες γενικές αρχές:

- Καινοτομία και επιχειρηματικές πρωτοβουλίες: Η ΚτΠ πρέπει να αναπτυχθεί στηριζόμενη στους μηχανισμούς της αγοράς. Είναι απαραίτητη η δημιουργία

¹ Οι βασικοί άξονες, οι επιμέρους δράσεις και οι στόχοι της Λευκής Βίβλου αναφέρονται στους ακόλουθους τομείς: στη δημόσια διοίκηση, στην παιδεία, στην οικονομία και στην απασχόληση, στην υγεία και στην πρόνοια, στο περιβάλλον, στις μεταφορές, στον πολιτισμό, στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, στην τηλεπικοινωνιακή υποδομή, και στην περιφερειακή ανάπτυξη (Πηγή: Ε.Π. «ΚτΠ», Στρατηγική).

ενός θεσμικού πλαισίου που θα διευκολύνει τις νέες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες και την καινοτομία,

- Δημοκρατία και ατομικές ελευθερίες: Η ΚτΠ πρέπει να ενισχύει τις δημοκρατικές διαδικασίες και να διαφυλάσσει τα δικαιώματα των πολιτών,
- Ίσες ευκαιρίες και αλληλεγγύη: Η ΚτΠ πρέπει να δίνει σε όλους τους πολίτες πρόσβαση στις ευκαιρίες, τη γνώση και τις αγορές που παρέχουν οι νέες τεχνολογίες και να είναι αλληλέγγυα σε όσους δεν καταφέρουν να ενταχθούν (Πηγή: Ε.Π. «ΚτΠ», Στρατηγική).

Ωστόσο, οι παραπάνω αρχές εξειδικεύονται περαιτέρω, καθώς δίνεται έμφαση στα ιδιαίτερα προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας.

Συγκεκριμένα, οι δύο κύριοι στόχοι αφορούν στην «Εξυπηρέτηση του πολίτη και Βελτίωση της Ποιότητας Ζωής» και στην «Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού». Ειδικότερα, το Ε.Π. ΚτΠ περιλαμβάνει 5 άξονες δράσης, με 24 επιμέρους μέτρα. Αναλυτικότερα:

Άξονας 1 - Παιδεία και πολιτισμός.

- Περιλαμβάνει δράσεις για τον εξοπλισμό και τη δικτύωση των σχολείων, των πανεπιστημίων και της ακαδημαϊκής κοινότητας, την κατάρτιση των εκπαιδευτικών και την παραγωγή ψηφιακού περιεχομένου, για τη δημιουργία ενός εκπαιδευτικού συστήματος για τον 21^ο αιώνα. Προβλέπει, επίσης, τη χρήση νέων τεχνολογιών για τεκμηρίωση και προβολή του Ελληνικού πολιτισμού. Εξειδικεύεται στα ακόλουθα μέτρα:
- Μέτρο 1.1. Εξοπλισμός και δικτύωση σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης,
- Μέτρο 1.2. Εισαγωγή και αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση,
- Μέτρο 1.3. Τεκμηρίωση, αξιοποίηση και ανάδειξη του Ελληνικού πολιτισμού.

Άξονας 2 - Εξυπηρέτηση του πολίτη και βελτίωση της ποιότητας ζωής.

- Περιλαμβάνει τη χρήση της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών για καλύτερη εξυπηρέτηση του πολίτη σε κρίσιμους τομείς της Δημόσιας Διοίκησης, τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών στην υγεία και την πρόνοια, στο περιβάλλον και στις μεταφορές. Εξειδικεύεται στα ακόλουθα μέτρα:
- Μέτρο 2.1. «Ηλεκτρονική Κυβέρνηση» για την εξυπηρέτηση του πολίτη: Επιχειρησιακά σχέδια, μελέτες και πιλοτικά έργα,
- Μέτρο 2.2. «Ηλεκτρονική Κυβέρνηση» για την εξυπηρέτηση του πολίτη,
- Μέτρο 2.3. Υποστήριξη της διαχείρισης των πόρων των Διαρθρωτικών Ταμείων και της μετάβασης στο ευρώ,

- Μέτρο 2.4. Περιφερειακά γεωγραφικά πληροφοριακά συστήματα και καινοτομικές ενέργειες,
- Μέτρο 2.5. Κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού της Δημόσιας Διοίκησης και μελέτες υποστήριξης του εκσυγχρονισμού της Δημόσιας Διοίκησης,
- Μέτρο 2.6. Τεχνολογίας πληροφορίας και επικοινωνίας στην Υγεία και Πρόνοια,
- Μέτρο 2.7. Κατάρτιση και θεσμικά μέτρα στην Υγεία και Πρόνοια,
- Μέτρο 2.8. «Ευφυείς» μεταφορές.

Άξονας 3 - Ανάπτυξη και απασχόληση στην ψηφιακή οικονομία.

- Προβλέπει τη δημιουργία συνθηκών για τη μετάβαση στη «νέα οικονομία», με την προώθηση του ηλεκτρονικού εμπορίου, της ηλεκτρονικής επιχειρηματικότητας, της έρευνας και της διασύνδεσής της με την παραγωγή, της κατάρτισης στις νέες τεχνολογίες, της απασχόλησης και της τηλε-εργασίας. Εξειδικεύεται στα ακόλουθα μέτρα:
- Μέτρο 3.1. Δημιουργία ευνοϊκού «ψηφιακού» περιβάλλοντος για την οικονομική δραστηριότητα,
- Μέτρο 3.2. Ενίσχυση επιχειρήσεων για την εισαγωγή τους στην «ψηφιακή» οικονομία,
- Μέτρο 3.3. Έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη για την Κοινωνία της Πληροφορίας,
- Μέτρο 3.4. Αναβάθμιση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού,
- Μέτρο 3.5. Προώθηση της Απασχόλησης στην Κοινωνία της Πληροφορίας.

Άξονας 4 – Επικοινωνίες.

- Περιλαμβάνει δράσεις για τη στήριξη της διαδικασίας απελευθέρωσης της αγοράς, δράσεις ανάπτυξης της τηλεπικοινωνιακής υποδομής σε απομακρυσμένες περιοχές, για παροχή προηγμένων υπηρεσιών σε χαμηλό κόστος και σημείων πρόσβασης για τους πολίτες. Εξειδικεύεται στα ακόλουθα μέτρα:
- Μέτρο 4.1. Ανάπτυξη μηχανισμός για την εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου και την ενίσχυση του ανταγωνισμού,
- Μέτρο 4.2. Ανάπτυξη υποδομών δικτύων τοπικής πρόσβασης,
- Μέτρο 4.3. Προηγμένες τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες για τον πολίτη,
- Μέτρο 4.4. Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των ταχυδρομικών υποδομών και ανάδειξη ταχυδρομικών γραφείων σε πολυδύναμα κέντρα,
- Μέτρο 4.5. Κατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού του τομέα των επικοινωνιών.

Άξονας 5 – Τεχνική Βοήθεια.

- Περιλαμβάνει τεχνική βοήθεια για τη διαχείριση, λειτουργία, παρακολούθηση και τον έλεγχο του Προγράμματος, όπως και την υποστήριξη της εφαρμογής και υλοποίησής τους. Εξειδικεύεται στα ακόλουθα μέτρα:
- Μέτρο 5.1. Διαχείριση, εφαρμογή και παρακολούθηση,
- Μέτρο 5.2. Τεχνική βοήθεια ΕΚΤ,
- Μέτρο 5.3. Τεχνική βοήθεια ΕΤΠΑ.

Για την επίτευξη των στόχων του προγράμματος, αναγνωρίζεται η αναγκαιότητα σύνδεσης με άλλες πολιτικές, σε κοινοτικό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Επίσης, τονίζεται ότι οι δράσεις για την Κοινωνία της Πληροφορίας πρέπει να είναι πλήρως ενσωματωμένες στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή κάθε αναπτυξιακής δράσης και δεν θα πρέπει να περιορίζονται σε μία μόνο χρηματοδοτική προτεραιότητα. (Πηγή: Ε.Π. «ΚτΠ», Εισαγωγή)

Έτσι, έχουν οριστεί κάποια κριτήρια αξιολόγησης και επιλογής πράξεων, σύμφωνα με τα οποία γίνεται η επιλογή των έργων που εντάσσονται στο πλαίσιο κάθε πρόσκλησης. Στο πλαίσιο του Ε.Π. «ΚτΠ» ισχύουν διαφορετικά κριτήρια αξιολόγησης και επιλογής πράξεων. Στην προκειμένη περίπτωση, θα περιοριστούμε σε εκείνα που ισχύουν για το Μέτρο 1.3. Αυτά έχουν ως ακολούθως:

- Φύση και είδος της πράξης (Επιλεξιμότητα της πράξης):

1. Συμβατότητα της προτεινόμενης πράξης με τους όρους επιλεξιμότητας που θέτουν οι επί μέρους Κανονισμοί του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) καθώς και τήρηση των κανόνων επιλεξιμότητας του Κανονισμού 1685/2000, των προβλεπόμενων δαπανών της προτεινόμενης πράξης.
2. Συμβατότητα της προτεινόμενης πράξης με τους ειδικούς στόχους και κατηγορίες πράξεων του Μέρους, στο οποίο προτείνεται προς ένταξη.
3. Περίοδος υλοποίησης της πράξης εντός της περιόδου επιλεξιμότητας το Μέτρο.

- Σκοπιμότητα της πράξης:

1. Συμβολή της προτεινόμενης πράξης στην επίτευξη των αναμενόμενων αποτελεσμάτων του Μέρους.
2. Ανάγκες που καλύπτει η προτεινόμενη πράξη και καταλληλότητα «μεγέθους» της πράξης σε σχέση με αυτές.
3. Αναμενόμενοι άμεσα και έμμεσα ωφελούμενοι, βαθμός χρησιμοποίησης από αυτούς.
4. Ευρύτερες κοινωνικοοικονομικές ωφέλειες από την πράξη – ενδεχόμενα αρνητικά αποτελέσματα.
5. Οικονομική βιωσιμότητα – αποδοτικότητα ή/και κοινωνικό όφελος της πράξης.
6. Συνέργια και συμπληρωματικότητα με άλλες πράξεις που υφίστανται, υλοποιούνται ή προτείνονται προς υλοποίηση, όπως τα μέτρα 3.4 και 1.2.

7. Βαθμός κινητοποίησης ιδιωτικών πόρων.

- Πληρότητα της πράξης:

1. Πληρότητα περιεχομένου προτεινόμενης πράξης σε σχέση με τους στόχους του Μέτρου (π.χ. η προτεινόμενη πράξη συμβάλλει αυτοτελώς στην επίτευξη των στόχων του Μέτρου ή αποτελεί μέρος ήδη ενταγμένης πράξης, διαθεσιμότητα αναγκαίων οικονομικών πόρων κ.α.).

2. Λειτουργικότητα της πράξης αυτοτελώς ή σε συνδυασμό με άλλο έργο που υλοποιείται ή έχει ήδη υλοποιηθεί, εάν απαιτείται από τη φύση της πράξης, εάν απαιτείται από τη φύση της πράξης.

3. Καθορισμός φορέα λειτουργίας / διαχείρισης του έργου, εάν απαιτείται από τη φύση της πράξης.

4. Επάρκεια του φορέα λειτουργίας να διαχειριστεί απρόσκοπτα το έργο από άποψη διάθεσης της κατάλληλης τεχνογνωσίας, οργάνωσης και στελέχωσης.

- Οριμότητα της πράξης:

1. Αρτιότητα υποβαλλόμενης πρότασης (σύμφωνα με τα Τ.Ε. και όπως αυτά θα προσδιοριστούν οριστικά π.χ. παρουσίαση αναγκών που καλύπτονται, στόχων, φυσικού αντικείμενου κλπ).

2. Ακρίβεια και σαφήνεια των στοιχείων της προτεινόμενης πράξης (π.χ. στόχων, φυσικού, οικονομικού αντικείμενου κλπ).

3. Απαιτούμενες άδειες και εγκρίσεις για το σύνολο της πράξης, εάν απαιτείται από τη φύση της πράξης.

4. Βαθμός προόδου διοικητικών ή άλλων ενεργειών που πρέπει να γίνουν από τον τελικό δικαιούχο (φορέα υλοποίησης) της πράξης.

5. Βαθμός προόδου διοικητικών ή άλλων ενεργειών που πρέπει να γίνουν από τρίτους φορείς, εάν απαιτείται από τη φύση της πράξης.

6. Επάρκεια του Φορέα Υλοποίησης να παρακολουθεί, να ελέγχει και να διοικεί απρόσκοπτα την πραγματοποίηση της πράξης από άποψη διάθεσης των κατάλληλων τεχνικών μέσων, τεχνογνωσίας και στελεχών. Υλοποίηση της προτεινόμενης πράξης σε συνδυασμό με τις πιθανές απαιτήσεις κατάρτισης που χρηματοδοτούνται από το μέτρο 3.4.

7. Επάρκεια των υπηρεσιών επίβλεψης των υποέργων να επιβλέπουν, να ελέγχουν και να διοικούν απρόσκοπτα την πραγματοποίηση όλων των υποέργων από άποψη διάθεσης των κατάλληλων τεχνικών μέσων, τεχνογνωσίας και στελεχών.

- Συμβατότητα με εθνικές και κοινοτικές πολιτικές:

1. Εφαρμογή των εθνικών και κοινοτικών κανόνων που αφορούν στον ανταγωνισμό.

2. Εφαρμογή των εθνικών και κοινοτικών κανόνων που αφορούν στις δημόσιες συμβάσεις έργων, προμηθειών και υπηρεσιών.

3. Εφαρμογή όλων των απαιτούμενων, από την σχετική νομοθεσία μελετών ή άλλων προϋποθέσεων (π.χ. αποφάσεις συλλογικών οργάνων κλπ) προκειμένου να υλοποιηθεί το έργο.

4. Τήρηση των κοινοτικών κανόνων για το περιβάλλον.

5. Εφαρμογή κοινοτικών κανόνων περί πληροφόρησης και δημοσιότητας.

6. Συνέπεια με τις κατευθύνσεις πολιτικής που αφορούν την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών.

7. Συνέπεια και συνεκτικότητα με τον γενικότερο εθνικό – περιφερειακό προγραμματισμό και πολιτικές άλλων τομέων σε εθνικό επίπεδο (βελτίωση ανταγωνιστικότητας, μείωση ανισοτήτων, καινοτομική προσέγγιση κ.α.).

8. Συνέπεια και συνεκτικότητα με την Εθνική και Ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση.

9. Συνέπεια και συνεκτικότητα με τις κοινοτικές πολιτικές στον τομέα του πολιτισμού.

Τελικά, η διαδικασία για την ένταξη πράξεων στο Ε.Π. «ΚτΠ» ακολουθεί τα παρακάτω βήματα:

1. Την αξιολόγηση των προτάσεων από τη Διαχειριστική Αρχή του ΕΠ με τη σειρά με την οποία υποβάλλονται μέχρι εξαντλήσεως του διατιθέμενου με την παρούσα πρόσκληση προϋπολογισμού. Η διαδικασία αξιολόγησης περιλαμβάνει τρία στάδια, τα οποία εφαρμόζονται διαδοχικά και αφορούν: (α) αποδοχή της νομιμότητας της πρότασης (έλεγχος αποδοχής αίτησης, έλεγχος επιλεξιμότητας, συμβατότητα με εθνικές και Κοινοτικές πολιτικές), (β) η πληρότητα και τεχνική ωριμότητα της πρότασης (γ) η σκοπιμότητα της πράξης (οικονομική βιωσιμότητα και κοινωνικό όφελος). Η θετική αξιολόγηση σε ένα στάδιο αποτελεί προϋπόθεση για τη συνέχιση της αξιολόγησης στο επόμενο. Κατά συνέπεια για να επιλεγεί μία πράξη για ένταξη στο Μέτρο θα πρέπει να έχει λάβει θετική αξιολόγηση σε όλα τα επί μέρους στάδια. Εφόσον κατά τη διάρκεια της αξιολόγησης κριθεί αναγκαία η υποβολή συμπληρωματικών στοιχείων, η ΔΑ δύναται να ζητήσει την υποβολή τους από τον τελικό δικαιούχο σε εύλογο χρόνο.

2. Τη γνωμοδότηση από τη Διαχειριστική Αρχή του ΚΠΣ, από το αρμόδιο για το ΕΤΠΑ Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών και από το αρμόδιο για την άσκηση πολιτικής Υπουργείο Πολιτισμού.

3. Την εισήγηση της Διαχειριστικής Αρχής του ΕΠΚτΠ για ένταξη ή μη της προτεινόμενης πράξης στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα.

4. Την έκδοση απόφασης ένταξης της πράξης από τον Ειδικό Γραμματέα για την Κοινωνία της Πληροφορίας του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, η

οποία και περιέχει συγκεκριμένους όρους και υποχρεώσεις για τον τελικό δικαιούχο, που αφορούν την υλοποίηση της πράξης.

Αν σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας η αξιολόγηση αποβεί αρνητική, ο τελικός δικαιούχος ενημερώνεται με σχετική αιτιολόγηση.

Η παραπάνω διαδικασία ελέγχου και αξιολόγησης της σκοπιμότητας των υποψήφιων πράξεων, με μία σειρά από κριτήρια διαφορετικής τάξης, αποσκοπεί και διασφαλίζει τη συνάφεια των στόχων των πράξεων που εγκρίνονται με τους στόχους της εκάστοτε πρόσκλησης στην οποία εντάσσονται, τους στόχους του Μέτρου 1.3. καθώς και τους γενικότερους στόχους του Ε.Π. «ΚτΠ», οι οποίοι είναι δεσμευτικοί ως προς τις εθνικές και κοινοτικές πολιτικές στις οποίες εντάσσονται (Ηγή: Ε.Η. «ΚτΠ»).

III. Παρουσίαση της υφιστάμενης κατάστασης

Η αναφορά μας στα έργα εφαρμογής της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών στον τομέα του πολιτισμού θα μπορούσε να περιλαμβάνει τόσο εκείνα που υλοποιήθηκαν με την πρωτοβουλία και τη στενή εποπτεία του ΥΠΠΟ όσο και εκείνα που υλοποιήθηκαν από ανεξάρτητους πολιτιστικούς φορείς, με κοινοτικά, εθνικά ή ιδιωτικά κεφάλαια. Αν και η πλήρης παρουσίαση και καταγραφή όλων των σχετικών έργων είναι ανέφικτη στην παρούσα φάση, θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι όλα τα έργα στα οποία αναφερόμαστε, υλοποιήθηκαν αποσπασματικά και χωρίς συγκεκριμένη στρατηγική.

- **ΥΠΠΟ:** Το ΥΠΠΟ έχει σχεδιάσει και πραγματοποιεί ένα σύνολο δραστηριοτήτων με την επωνυμία Ενιαίο Πολιτιστικό Πληροφοριακό Σύστημα (ΕΠΠΟΣ). Στα πλαίσια αυτής της πρωτοβουλίας, το 1995 προέβη στη δημιουργία του δικτυακού τόπου ΟΔΥΣΣΕΑΣ² (Πηγή: ΥΠΠΟ), σε συνεργασία με το Εργαστήριο Υψηλών Επιδόσεων (ΕΥΕ) του Πανεπιστημίου Πατρών, ο οποίος αποτελεί και τον επίσημο κόμβο του υπουργείου. Στο ίδιο πλαίσιο κινήθηκε και η πιλοτική δημιουργία του πολιτιστικού κόμβου ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ για το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, που δημιουργήθηκε το 1997 με την ευκαιρία της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης. Επίσης, πιλοτικά λειτούργησε το Πληροφοριακό Σύστημα του Εθνικού Αρχείου Μνημείων, με την επωνυμία ΠΟΛΕΜΩΝ ενώ σε εξέλιξη βρίσκεται και το εθνικό πολιτιστικό ενδοδίκτυο δεδομένων, που περιλαμβάνει ήδη 150 συνδεδεμένες υπηρεσίες (Πηγή: Ε.Π. «ΚτΠ»). Άλλες ψηφιακές παραγωγές του ΥΠΠΟ είναι το αρχείο και το CD – ROM για τη ζωή της Μελίνας Μερκούρη, η τρισδιάστατη ψηφιακή αναπαράσταση του Παρθενώνα και το CD – ROM για το Μουσείο της Ακρόπολης (Πηγή: Επιχειρησιακό Σχέδιο του ΥΠΠΟ για την ΚτΠ).

Κάποιες σχετικές πρωτοβουλίες έχουν αναλάβει και ορισμένοι πολιτιστικοί οργανισμοί, που εποπτεύονται από το ΥΠΠΟ. Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνεται κυρίως η κατασκευή κόμβων για την παρουσίαση των εν λόγω οργανισμών στο διαδίκτυο, όπως ο κόμβος του Κρατικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης³ (<http://www.greekstatemuseum.com>), ο κόμβος για την ελληνική λογοτεχνία

² Ο κόμβος περιλαμβάνει αναφορές στα 1000 σημαντικότερα Μουσεία, Μνημεία και Αρχαιολογικούς χώρους της Ελλάδας, πλήρεις αποτυπώσεις των σημαντικότερων πολιτιστικών γεγονότων (Έκθεση Θησαυρών του Αγίου Όρους, Έκθεση Ελληνικού κοσμήματος κ.α.), ειδικά αφιερώματα (Μάρμαρα του Παρθενώνα), το πρόγραμμα όλων των πολιτιστικών εκδηλώσεων που γίνονται στην Ελλάδα κλπ.

³ Ο κόμβος του Μουσείου περιλαμβάνει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για το μουσείο, τις εκδηλώσεις, τις συλλογές, τις εκθέσεις, παλαιές, τρέχουσες και μελλοντικές, ενώ το ενδιαφέρον ενισχύεται από την καλαίσθητη παρουσίαση όλων αυτών των πληροφοριών και την κινούμενη εικόνα. Παράλληλα, στους επόμενους μήνες θα λειτουργήσει on – lineπωλητήριο για επέκταση των πωλήσεων του μουσείου και στο εξωτερικό.

(<http://www.book.culture.gr>), που υλοποίησε το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (ΕΚΕΒΙ)⁴, ο κόμβος του Ελληνικού Κέντρου Κινηματογράφου (ΕΚΚ)⁵ (http://www.gfc.gr/intex_gr.html), ο κόμβος του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος (ΚΘΒΕ)⁶ (<http://www.ntng.gr>), ο κόμβος του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών⁷ (<http://www.megaron.gr>) όπως και ο κόμβος της Εθνικής Λυρικής Σκηνής⁸ (<http://www.nationalopera.gr>) (Πηγή: ό.π.). Επίσης, αξίζει να σημειωθεί η προσπάθεια του Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας για θέματα που αφορούν στα πνευματικά δικαιώματα της πολιτιστικής κληρονομιάς, και η οποία υλοποιήθηκε μέσα από το πρόγραμμα ΠΡΑΞΙΤΕΛΗΣ «Περιβάλλον Προστασίας και Αξιοποίησης Φωτογραφικών Απεικονίσεων Αντικειμένων Μνημείων και Χώρων της Ελληνικής

Πολιτιστικής Κληρονομιάς»⁹. Τέλος, ενδιαφέρουσα είναι και η ενέργεια του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, να εγκαταστήσει σε σημαντικά μουσεία και Αρχαιολογικούς χώρους της χώρας αυτόματα συστήματα πληροφόρησης κοινού (information points)¹⁰ (Πηγή: Ε.Π. «ΚτΠ»).

- **Ιδιωτικές και ερευνητικές πρωτοβουλίες:** Στις ιδιωτικές πρωτοβουλίες, θα μπορούσαμε να συμπεριλάβουμε, εκτός από τις περιπτώσεις των ιδιωτικών μουσείων που διατηρούν ιστοχώρους¹¹, και τη δραστηριοποίηση ορισμένων εκδοτικών οίκων

⁴ Στόχος είναι η ενημέρωση για όλες τις εκδόσεις που κυκλοφορούν στην Ελλάδα, με παράλληλη δυνατότητα παραγγελίας, καθώς και η πληροφόρηση αναφορικά με έλληνες συγγραφείς, μεταφραστές, εικονογράφους, βιβλιοδέτες, εκδότες, βιβλιοθήκες και βιβλιοπωλεία, διεθνείς εκθέσεις βιβλίου, φορείς και ενώσεις κλπ.

⁵ Ο κόμβος παρέχει πληροφορίες για τα χρηματοδοτικά προγράμματα στον τομέα του κινηματογράφου, για την προώθηση και διανομή ταινιών μέσω του ΕΚΚ, για συμμετοχές ελληνικών ταινιών σε ελληνικά και διεθνή φεστιβάλ καθώς και για τα κινηματογραφικά νέα, ενώ διαθέτει αρχείο που είναι προσπελάσιμο με τις ελληνικές παραγωγές των τελευταίων ετών και με τους έλληνες σκηνοθέτες.

⁶ Περιέχει πληροφορίες για παραστάσεις, χώρους παραστάσεων, καθώς και πληροφορίες για εισιτήρια (κόστος, σημεία πώλησης). Δεν παρέχεται η δυνατότητα έκδοσης εισιτηρίων on-line.

⁷ Οι επισκέπτες του κόμβου μπορούν να έχουν μία συνολική άποψη του εσωτερικού και εξωτερικού χώρου του Μεγάρου, μπορούν να προμηθευτούν εισιτήρια on – line, να βρουν στοιχεία για τις παραστάσεις και το πρόγραμμα κλπ.

⁸ Παρέχει πληροφορίες για το χώρο της Λυρικής Σκηνής, τις παραστάσεις που διοργανώνονται εκεί και στο θέατρο Ηρώδου Αττικού, πληροφορίες για τους συντελεστές της του καλλιτεχνικού τομέα καθώς και πληροφορίες για τα εισιτήρια (κόστος, σημεία πώλησης). Δεν παρέχεται η δυνατότητα έκδοσης εισιτηρίων on-line.

⁹ Το πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από το ΥΠΠΟ και τη ΓΓΕΤ. Ο ΠΡΑΞΙΤΕΛΗΣ είναι ένα ενιαίο περιβάλλον για τη διαχείριση, προστασία και αξιοποίηση του ψηφιακού υλικού της Ελληνικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Στόχος είναι α) η αποφυγή και αντιμετώπιση της ηλεκτρονικής σύλησης της ψηφιακής πληροφορίας σε on – line δίκτυα και εφαρμογές, β) η αντιμετώπιση του προβλήματος της διαχείρισης των πνευματικών δικαιωμάτων, κυρίως σε ψηφιακά αντίγραφα φωτογραφιών και άλλων απεικονίσεων της πολιτιστικής κληρονομιάς, γ) η αντιμετώπιση παρόμοιων ζητημάτων και σε άλλους τομείς (όπως μουσική, βιβλία κλπ) και δ) η δημιουργία υποδομής για τη σωστή αξιοποίηση και προβολή ευαίσθητων πολιτιστικών θεμάτων (πηγή: Ε.Π. «ΚτΠ»).

¹⁰ Μέσω των αυτόματων συστημάτων πληροφόρησης κοινού παρέχονται πληροφορίες για τις εκδόσεις και τα προς πώληση είδη του ΤΑΠΑ (πηγή: ό.π.)

¹¹ **Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης Γουλιανδρή** (<http://www.cycladic-m.gr>). Στον κόμβο περιλαμβάνονται πληροφορίες γενικού περιεχομένου, αλλά εμπλουτίζονται με πιο

και άλλων ανεξάρτητων επιχειρήσεων στο χώρο του περιεχομένου, για την παραγωγή CD – ROM πολιτιστικού περιεχομένου, όπως οι εκδοτικοί οίκοι Καστανιώτης, Πατάκης και Λιβάνης (υπολογίζεται ότι καλύπτουν το 19% της συνολικής τους παραγωγής). Επίσης, στην ίδια κατηγορία θα μπορούσαμε να αναφέρουμε και ορισμένες εταιρίες ρομποτικής (π.χ. εταιρία THEON, SEATTLE Enterprises κλπ), καθώς και εργαστήρια, ινστιτούτα και κέντρα έρευνας (π.χ. το Εργαστήριο Υψηλών Επιδόσεων (EYE) του Πανεπιστημίου Πατρών, το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Έρευνας (ΙΤΕ) στην Κρήτη, το Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών (ΠΠΤΗΑ) του ΕΚΕΤΑ στο Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλονίκης), τα οποία δραστηριοποιούνται στο χώρο ανάπτυξης συστημάτων για διαχείριση πολιτιστικών πληροφοριών, στην ανάπτυξη τρισδιάστατων εικονικών μουσείων ή μουσειακών αντικειμένων καθώς και στην εισαγωγή ρομποτικών ή αυτόματων συστημάτων – ξεναγών στα μουσεία (Πηγή: Επιχειρησιακό Σχέδιο του ΥΠΠΟ για την ΚτΠ).

Τέλος, στην κατηγορία των ερευνητικών πρωτοβουλιών, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε όλα τα έργα που έχουν υλοποιηθεί ή βρίσκονται στο στάδιο της υλοποίησής τους, στα πλαίσια του προγράμματος IST, όπως το PULMAN και το ARION, στα οποία αναφερθήκαμε σε προηγούμενες ενότητες, καθώς και το έργο MUSEO – MED, για την τεχνική υποστήριξη της μουσειολογίας και της μουσειογραφίας, που υλοποιείται με συμμετοχή του ελληνικού τμήματος του ICOM, το έργο M – PIRO (<http://www.ltg.ed.ac.uk/mpiro>), για την ανάπτυξη πολυγλωσσικών εξατομικευμένων πληροφοριακών αντικειμένων, που πραγματοποιείται με τη συμμετοχή του Εθνικού Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών

εξειδικευμένες πληροφορίες για τις συλλογές και τα εκθέματα, καθώς και με εικόνες των εκθεμάτων. Επίσης, παρέχονται ενδιαφέρουσες δυνατότητες, όπως η μεγέθυνση ή σμίκρυνση των γραμμμάτων των κειμένων, κατά την επιθυμία των επισκεπτών του κόμβου. Τέλος, δίνεται η δυνατότητα on – line πώλησης αντικειμένων. **Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Γουλιέλμης** (<http://www.archimedia.gr/mgfi/>). Ο κόμβος περιέχει πληροφορίες για τη φυσιογνωμία, τη λειτουργία και τις δραστηριότητες του μουσείου, όπως και του κέντρου περιβαλλοντικής έρευνας και εκπαίδευσης ΓΑΙΑ, για τις συλλογές και τις εκθέσεις, καθώς και για τα αντικείμενα και τις εκδόσεις του πωλητηρίου. Δεν δίνεται η δυνατότητα on – line πωλήσεων. **Μουσείο Φρυσιρά** (<http://www.frissirasmusum.com>). Ο κόμβος φιλοξενεί πληροφορίες για το μουσείο, τις εκθέσεις, τις συλλογές, τις λοιπές δραστηριότητες του οργανισμού, περιλαμβάνει έναν διαδραστικό χάρτη για την διευκόλυνση της επίσκεψης, παρουσιάζει ορισμένα επιλεγμένα έργα της συλλογής και δίνει πληροφορίες για το πωλητήριο του μουσείου, χωρίς ωστόσο, τη δυνατότητα on – line αγοράς. **Τεχνικό Μουσείο Θεσσαλονίκης** (<http://www.tmth.edu.gr/>). Ο κόμβος, εκτός από τις συνήθεις πληροφορίες και υπηρεσίες, είναι ιδιαίτερα πλούσιος σε διαδραστικές εφαρμογές και εικονικά εκθέματα. Επίσης, περιλαμβάνει αναφορές σε διάφορα επιστημονικά και τεχνικά ιστορικά θέματα, με τη μορφή εκπαιδευτικών ερωτήσεων. Καθώς πρόκειται για ένα μουσείο που κάνει εκτεταμένη χρήση της πολυμεσικής και διαδραστικής τεχνολογίας στο χώρο του, ο κόμβος κινεί το ενδιαφέρον των επισκεπτών και δίνει μία πρόγευση για τη φυσική επίσκεψη στο μουσείο.

«Δημόκριτος», το έργο MESMUSES (<http://www.aqua.inria.fr/mesmuses/index.html>), για τη δημιουργία μίας μεταφοράς για τα επιστημονικά μουσεία, με συμμετοχή του Ιδρύματος Έρευνας και Τεχνολογίας κλπ.

Μία άλλη σειρά πρωτοβουλιών που θα μπορούσαμε να διακρίνουμε είναι εκείνες που έχουν υλοποιηθεί στα πλαίσια της θεματικής περιοχής «Πολιτισμός» του προγράμματος ΕΠΕΤ II (1995-2000), και ειδικότερα στο μέτρο 1.5 «Πολιτισμός – Κοινωνία – Τεχνολογία», και οι οποίες στοχεύουν, εκτός των άλλων, στην ανάπτυξη τεχνολογιών για τη διάσωση και ανάδειξη της περιφερειακής πολιτισμικής διαφοροποίησης. Έτσι, ενδεικτικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε το έργο «Κυκλάδες – Χώρος και Χρόνος», που πραγματοποιήθηκε από το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης Γουλιανδρή, το έργο «Αιγαίο: Ιστορική μελέτη των οικισμών και η αρχιτεκτονική της κατοικίας», που πραγματοποιήθηκε από το Πανεπιστήμιο Πατρών, το έργο «Κιβωτός του Αιγαίου: ένα σύνολο δράσεων για τη διάσωση και διάδοση της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς στο Αιγαίο Αρχιπέλαγος», που πραγματοποιήθηκε από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου κ.α.

VI. Συνολική αποτίμηση της υφιστάμενης κατάστασης

Συνοψίζοντας τις συνθήκες της υφιστάμενης κατάστασης, αναφορικά με τη διεύθυνση της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών στον τομέα του πολιτισμού στην Ελλάδα, θα λέγαμε ότι τα αποτελέσματα παρουσιάζουν σημαντική απόκλιση από τις δυνατότητες που παρέχει η ίδια η τεχνολογία αλλά και ο πλούτος του πολιτιστικού περιεχομένου της χώρας. Τη συγκεκριμένη εικόνα επιδιώκουν να αναστρέψουν, εξάλλου, και τα Ε.Π. «Πολιτισμός» και «ΚτΠ». Αναλυτικότερα:

- Τα ψηφιακά προϊόντα και οι υπηρεσίες που έχει έως τώρα υλοποιήσει ή επιβλέπει το ΥΠΠΟ έχουν συμβάλλει ελάχιστα στην ψηφιοποίηση του τεράστιου πολιτιστικού περιεχομένου της χώρας. Οι ίδιες παρατηρήσεις ισχύουν και για τις ιδιωτικές πρωτοβουλίες, με ορισμένες εξαιρέσεις, στις οποίες αναφερθήκαμε.
- Η οικονομική ανταποδοτικότητα και βιωσιμότητα των έργων είναι ανύπαρκτη, όπως προβληματική είναι και η περαιτέρω οικονομική αξιοποίηση των προϊόντων που έχουν ήδη παραχθεί. Τέλος, μηδαμινή είναι και η διεύρυνση των οικονομικών λειτουργιών των πολιτιστικών οργανισμών (on – line έκδοση εισιτηρίων, πωλήσεις αντικειμένων κλπ).
- Η διεύρυνση της πρόσβασης του πολίτη στην πολιτιστική κληρονομιά και στη σύγχρονη πολιτιστική δραστηριότητα είναι ανύπαρκτη, για το λόγο της περιορισμένης ψηφιοποίησης του πολιτιστικού αποθέματος. Επίσης, η χρήση διαδραστικών και πολυμεσικών εφαρμογών, για την αφύπνιση του ενδιαφέροντος και την προσέλκυση του κοινού είναι περιορισμένη. Ανύπαρκτη είναι και η χρήση εφαρμογών για την έρευνα των αναγκών και των απαιτήσεων του κοινού.
- Τέλος, δεν προωθούνται σε σημαντικό βαθμό οι τεχνολογίες που συμβάλλουν στη διατομεακή και διαλειτουργική σύγκλιση και συνεργασία των πολιτιστικών οργανισμών και τη διευκόλυνση της αναζήτησης πληροφοριών από το ενδιαφερόμενο κοινό.
- Η προβολή, ανάδειξη και περαιτέρω αξιοποίηση της πολιτισμικής διαφοροποίησης της Ελλάδας υλοποιείται μέχρι τώρα με αποσπασματικό τρόπο και κυρίως χάρη στην ιδιωτική πρωτοβουλία. Η παρουσία του ΥΠΠΟ στις εν λόγω ενέργειες είναι περιορισμένη. Για το λόγο αυτό υπάρχουν επιφυλάξεις ως προς τη συνολική προστιθέμενη αξία και των έλεγχω των ποιοτικών και ερμηνευτικών παραμέτρων των τελικών έργων (Πηγή: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του ΥΠΠΟ για την ΚτΠ).

V. Παραδείγματα κοινοπραξιών για την αξιοποίηση του πολιτιστικού περιεχομένου από το διεθνή χώρο

Ένα αξιόλογο παράδειγμα από τον αμερικανικό χώρο είναι η κοινοπραξία AMICO (Art Museum Image Consortium, <http://www.amico.org>), που δημιούργησαν το 1997 μουσεία, πινακοθήκες και πανεπιστήμια της Βόρειας Αμερικής. Το AMICO αποτελεί έναν μη κερδοσκοπικό οργανισμό, που έχει δημιουργήσει μία συλλογική εικονική βιβλιοθήκη ψηφιακών αναπαραστάσεων πολιτιστικών αντικειμένων και υλικού τεκμηρίωσης. Σκοπός του είναι η υποστήριξη της μουσειακής εκπαίδευσης, μέσα από τη χρήση της τεχνολογίας των επικοινωνιών και των πληροφοριών. Το 2002 η βιβλιοθήκη του περιελάμβανε 120.000 ψηφιακές αναπαραστάσεις.

Το AMICO δέχεται ως μέλη διάφορους πολιτιστικούς οργανισμούς ή κατόχους συλλογών και επιτρέπει την πρόσβαση του κοινού στις δικές του συλλογές με τη μορφή συνδρομής. Λειτουργεί για τα μέλη του ως συλλογικός διαχειριστής των συλλογών αλλά και των πνευματικών δικαιωμάτων που προκύπτουν από αυτές, προσφέρει τεχνική και συμβουλευτική υποστήριξη για την ψηφιοποίηση των αντικειμένων και τη διάχυση γνώσεων και βέλτιστης πρακτικής, δίνει τη δυνατότητα πρόσβασης σε χρηματοδοτήσεις και, το κυριότερο, αποτελεί έναν ολοκληρωμένο οργανισμό που απευθύνεται σε συγκεκριμένο και εξειδικευμένο κοινό, το εκπαιδευτικό.

Ανταποκρινόμενο στις ανάγκες των μελών του αλλά και στις ανάγκες του κοινού, το AMICO σήμερα δίνει τη δυνατότητα σε έξι εξειδικευμένους διανομείς, να διανείμουν το περιεχόμενο της βιβλιοθήκης του σε διαφορετικά κοινά, εκτός από το εκπαιδευτικό, και να προσφέρουν εξειδικευμένες υπηρεσίες, με τη χρήση εξελιγμένων και εναλλακτικών διεπαφών χρήσης που προσαρμόζονται στις ανάγκες κάθε αναζήτησης (Sayt – Wetterlund 2003:1).

Ένα ανάλογο ευρωπαϊκό παράδειγμα είναι το SCRAN (Scottish Cultural Resources Access Network, <http://www.scran.ac.uk>). Το SCRAN ειδικεύεται στην ιστορία του υλικού και ανθρώπινου πολιτισμού της Σκοτίας και περιλαμβάνει μία συλλογή ψηφιακών αντικειμένων, αρχείων ήχου και video, καθώς και έναν μεγάλο αριθμό συγκριτικών αρχειακών καταλόγων, με πληροφορίες που τεκμηριώνουν τις ψηφιακές πηγές και ολοκληρώνουν την πρόσβαση σε αυτές. Συνολικά περιλαμβάνει πάνω από 1.000.000 αρχεία και αντικείμενα από μουσεία, πινακοθήκες και άλλους πολιτιστικούς οργανισμούς, και αποσκοπεί στην απόδοση προστιθέμενης αξίας στην αναζήτηση πολιτιστικού περιεχομένου, με τεχνικές προσανατολισμένες προς τη μάθηση.

Η πρόσβαση του κοινού γίνεται με συνδρομή και το ίδιο το SCRAN απευθύνεται κυρίως στο εκπαιδευτικό κοινό, όλων των βαθμίδων. Με διαφοροποιημένες τεχνικές αναζήτησης που διαθέτει, επιδιώκει να ανταποκριθεί στις ανάγκες των χρηστών και να προσφέρει εξειδικευμένα εργαλεία πρόσβασης στην πολιτιστική πληροφορία. Διαθέτει προαποφασισμένες διαδρομές αναζήτησης, εκπαιδευτικά πακέτα για διαφορετικά επίπεδα εκπαίδευσης, θεματικά πακέτα και λέξεις – κλειδιά που διευκολύνουν αλλά και καθοδηγούν το χρήστη στην επιλογή μιας πιο ελεύθερης αναζήτησης. Με αυτόν τον τρόπο το SCRAN αποκτά έναν βαθμό ευελιξίας και προσαρμοστικότητας, με έναν τρόπο διαφορετικό από εκείνον που προτείνεται από το AMICO.
